

บทที่ 4

ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมร

บทนี้จะอธิบายความให้เห็นถึงลักษณะของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับวงจรของชีวิตที่เริ่มตั้งแต่เกิดไปจนตาย และที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการประกอบพิธีเพื่อสร้างขวัญกำลังใจในเกิดขึ้นกับกลุ่มชน รวมทั้งพิธีกรรมตามความเชื่อที่เกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต ที่ชาวไทยเขมรยึดถือปฏิบัติเป็นกิจวัตรสืบต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงจรชีวิต

ชาวไทยเขมรเป็นกลุ่มชนที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ มีประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อที่สืบต่อกันมาจากครั้งอดีต โดยประเพณี พิธีกรรมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับความเชื่อในด้านการดำเนินชีวิตตามวงจรชีวิต ที่เริ่มตั้งแต่พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การบวช การรักษาพยาบาล ไปจนถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครูกำเนิด (ครูกำเนิด)

ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าคนทุกคนที่เกิดมาจะมีเทพเจ้าองค์หนึ่งซึ่งเรียกกันว่า “ครู” หรือ “ครู” (ตามภาษาเขมร) ติดตัวมาเพื่อคอยปกป้องรักษา ดูแลและคุ้มครองผู้ที่เกิดมา ดังนั้นทารกชาวไทยเขมรที่เกิดมา พ่อแม่หรือปู่ย่า ตายายจะทำกระทงบูชาครูกำเนิด (จอมครูกำเนิด) และทำพิธีเข้าทรงหมอมดหรือแม่มด (โจอมะมั่วด) ต้อนรับเทพเจ้าประจำตัวทารก การจะรู้ว่าทารกคนใดมีเทพเจ้าองค์ใดเป็นผู้คุ้มครอง ชาวไทยเขมรจะดูจากสายรกที่ติดตัวเด็กมาขณะแรกคลอดว่ามีลักษณะใด พบได้ใน 4 ลักษณะ คือ

1. ทารกที่เกิดมาแล้วมีสายรกพันตัว คล้ายกับการสวมสังวาล เชื่อกันว่าครู (ครู) ประจำตัวเด็ก คือ “ครูสังวาล”
2. ทารกที่เกิดมามีสายรกครอบศีรษะดังสวมหมวก เชื่อกันว่าครู (ครู) ประจำตัวเด็ก คือ “ครูสนม”
3. ทารกที่เกิดมาแล้วมีทั้งสายรกพันตัวและครอบที่ศีรษะ เชื่อกันว่าครู (ครู) ที่ประจำตัวเด็ก คือ “ครูสนมสังวาล”
4. ทารกที่เกิดมาแล้วสายรกบิดเป็นเกลียว เชื่อกันว่าครู (ครู) ประจำตัวเด็ก คือ “ครูประเจิดระมูล”

ชาวไทยเขมรยังมีความเชื่อกันอีกว่าทารกที่เกิดมาแล้วมีทั้งสามอย่าง (สาयरกพันตัว ครอบศีรษะและบิดเป็นเกลียว) เทพเจ้าประจำตัวจะเป็นเทพที่มีศักดิ์สูง ทารกจะเป็นผู้ที่บุญฤทธิ์ดี ตัวมา เป็นคนที่จะเรียนวิชาอาคมแล้วขลังยิ่งนัก และถ้าปฏิบัติผิดต่อครูจะเป็นบ้า และถ้าเป็นบ้าแล้ว จะรักษาไม่หาย ถ้าทารกที่เกิดมาแล้วมีลักษณะของสาयरกเพียงสองลักษณะหรือลักษณะเดียวก็จะ สามารถเรียนอาคมได้ขลังรองลงมา ส่วนทารกที่เกิดมาแล้วไม่มีลักษณะของสาयरกตามลักษณะทั้ง สี่ที่ได้กล่าวมาจะเรียนอาคมได้ไม่ขลัง

เมื่อทารกของชาวไทยเขมรคลอดออกมาและมีลักษณะของสาयरกเหมือนดังที่ได้กล่าวมา ข้างต้น แต่เด็กที่เกิดมาแล้วไม่มีสาयरกตามลักษณะทั้งสี่ชาวไทยเขมรก็จะไม่จัดทำกระถางบูชาครู กำเนิด (จวมกรูกำเนิด) และไม่ทำพิธีโจลมะมั่วด หรือบางครอบครัวที่ไม่นับถือกรูกำเนิดก็จะไม่ จัดทำจวมกรูเช่นกัน ฉะนั้นการนับถือกรูกำเนิดในสังคมชาวไทยเขมรจึงนับถือกันไม่ทุกคน) พ่อแม่ ของทารกจะทำพิธีเข้าทรงหมดจด หรือเรียกเป็นภาษาเขมรว่า “โจลมะมั่วด” ดื่มน้ำเทพเจ้าเหล่า ให้เข้ามาอยู่ในจวมกรูหรือในบ้านเรือนที่เด็กอยู่อาศัย และเพื่อให้กรูกำเนิดอยู่ช่วยคุ้มครองทารกที่ เกิดมา การทำพิธีจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ดังนี้

1. กระถางบูชากรูกำเนิด (จวมกรูกำเนิด) ทำขึ้นจากแผ่นไม้กระดานที่มีความกว้าง ประมาณ 20 – 30 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 40 – 50 เซนติเมตร จากนั้นนำไม้มาเหลาให้เป็นมี เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5 – 10 เซนติเมตรจำนวน 9 ชิ้น นำมาปักไว้ ที่แผ่นไม้กระดาน ปักโดยรอบแผ่นไม้ และนำไม้มาวางไว้บนเสาไม้ (สภาพโดยรวมคล้ายกับแบบ บ้านจำลอง แต่เป็นแบบบ้านที่ไม่มีหลังคา)

2. ขันข้าวสาร 1 ใบ (ขันที่ใส่ข้าวสารอยู่ที่กันชั้นเล็กน้อย)

3. หมากพลูจัดพอดีคำ 5 – 10 คำ

4. บุหรี่หรือยาเส้น 1 ชูด

5. ด้ายที่นำมาพันกันเป็นเส้นขนาดใหญ่

6. หมวก 1 ใบ (กรณีเด็กที่เกิดมามีสาयरกครอบศีรษะ (กรูสนม) หรือมีสาयरกครอบ ศีรษะและพันตัว (กรูสนมสังวาล))

7. น้ำหอมหรือน้ำอบ 1 ขวด

8. แป้งผัดหน้า 1 กระป๋อง

นอกจากนี้พ่อแม่ของเด็กยังจะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) เพื่อเตรียมไว้ให้ เจ้าพิธีทำพิธีบูชาครูก่อนเริ่มประกอบพิธี เครื่องบูชาครูประกอบด้วย

1. หมากธรรมสะธอร (สลาธอร) 1 คู่ เป็นเครื่องสักการบูชาหรือเครื่องบูชาธรรม ที่ลำตัว ทำขึ้นจากลูกกล้วยนำว่าหรือต้นกล้วยที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร ถ้าเป็นลูก

กล้วยจะตัวหัวตัดท้ายออก ถ้าเป็นต้นกล้วยจะตัดให้มีความยาวประมาณ 8 – 12 เซนติเมตร ขาทำขึ้นจากไม้ไผ่ขึ้นเดียวมาผ่านกรรมวิธีเฉพาะของชาวไทยเขมรให้ออกมาเป็นขาตั้ง 4 ขา นำใบขนุนหรือใบพลูมาวนคล้ายกับหลอดจำนวน 3 ใบมาปักไว้โดยรอบลำตัว ปีกรูป 1 ดอก และปักดอกไม้หรือข้าวตอกเลียบไม้จำนวน 1 ดอก

2. หมากธรรมชาติกะออม (สลากระออม) 1 คู่ เป็นเครื่องสักการบูชาคล้ายกับสลาธรแตกต่างกันตรงที่สลากระออมจะไม่มีขา และใบพลูหรือใบขนุนที่นำมาเลียบจะไม่มวนเหมือนกับสลาธร

3. รูป 2 ดอก

4. เหล้าขาว 1 ขวด

5. น้ำหวาน 1 ขวด

6. เงินค่าครู 12 บาท

ลักษณะกระทงบูชาครูกำเนิด (จวมกรูกำเนิด) ของชาวไทยเขมรนั้นจะแตกต่างกันไปตามกรูกำเนิดประจำตัวทารกแต่ละคน ดังต่อไปนี้

1. จวมกรูกำเนิดของทารกที่มีภูมิลำเนาเป็นเทพประจำตัว จวมกรูจะต้องนำด้ายมาพันรอบตัวจวม คล้ายกับลักษณะสายรูกที่พันตัวทารกมาตั้งแต่แรกคลอด

2. จวมกรูกำเนิดของทารกที่มีภูมิลำเนาเป็นเทพประจำตัว จวมกรูต้องมีหมวกครอบจวม คล้ายกับลักษณะสายรูกที่พันรอบศีรษะตั้งแต่แรกคลอด

3. จวมกรูกำเนิดของทารกที่มีภูมิลำเนาเป็นเทพประจำตัว จวมกรูต้องมีทั้งหมวกครอบจวมและด้ายพันรอบตัวจวม

4. จวมกรูกำเนิดของทารกที่มีภูมิลำเนาเป็นเทพประจำตัว จวมกรูต้องมีเทียนที่บิดเป็นเกลียวใส่ไว้ในจวม เทียนที่ใส่ไว้ในจวมจะมีอยู่ด้วยกัน 4 ลักษณะ คือ “ดินสแนบ” หรือเรียกเป็นภาษาไทยว่าเทียนง่าม คือใช้เทียนสองเล่มบิดพันกันเป็นสามง่าม ชาวไทยเขมรมีความเชื่อสามง่ามเป็นอาวุธแบบหนึ่งของเทพ “ดินกำพลิง” หรือเรียกเป็นไทยว่าเทียนกลม คือเป็นเทียนทรงกลม แต่มีด้ามยื่นออกมา ลักษณะตามความเชื่อของชาวไทยเขมรว่าคล้ายกับอาวุธของเทพ “ดินระมูล” หรือเทียนบิด คือที่มีลักษณะบิดเป็นเกลียว ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าคล้ายกับกระบองยักษ์อาวุธของเทพ และ “ดินลิ่ว” หรือเทียนไขธรรมดา (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

ภาพที่ 8 กระทงบูชาครูกำเนิด (จวมกรุกำเนิด)

“โถมะมั่วด” หรือเข้าทรงหมอมดหรือแม่มด เป็นพิธีเชิญดวงวิญญาณเทพประจำตัว ทารกให้เข้าประทับร่างทรง วัตถุประสงค์หลักของพิธีเพื่อเป็นการต้อนรับเทพประจำตัวทารกให้เข้ามาสิงสถิตของในจวมกรุกำเนิด รวมทั้งการทำพิธีก็เพื่อต้องการที่จะได้รับรู้ว่าเทพเหล่านั้นต้องการสิ่งใด พิธีโถมะมั่วดกระทำเมื่อเด็กมีอายุ 7 วันขึ้นไป

เมื่อทารกมีอายุ 7 วันขึ้นไป และพ่อแม่ต้องการจะทำพิธีโถมะมั่วด พ่อแม่ทารกจะไปปรึกษากับร่างทรง (ปันโจล) และเจ้าพิธีเพื่อกำหนดวันทำพิธี และเมื่อได้วันกำหนดทำพิธีพ่อแม่ก็จะกลับมาเตรียมเครื่องประกอบพิธีไว้ เมื่อถึงวันกำหนดทำพิธี ร่างทรงเริ่มทำพิธีด้วยการบูชาครู และเชิญเทพกรุกำเนิดเข้ามาประทับ เมื่อเทพเข้าประทับร่างทรงก็จะแสดงอาการปฏิกิริยาด้วยการถูกขันที่ใส่ข้าวสาร ทุกคนที่อยู่ในพิธีก็จะรับรู้ได้ทันทีว่าเทพประทับร่างทรง จากนั้นร่างทรงจะแสดงกิริยาตามลักษณะนิสัยของกรุกำเนิดแต่ละองค์ที่แตกต่างกันไป เช่นร่างทรงที่เป็นผู้หญิงแต่เมื่อกรุกำเนิดที่เป็นผู้ชายเข้าร่างทรงแล้วก็จะมีการหาเสื้อผ้าผู้ชายมาสวมใส่ หรือกรุกำเนิดบางองค์มีนิสัยชอบนุ่งผ้าขาวม้าผืนเดียวก็นำผ้าขาวม้ามานุ่งเพียงผืนเดียว หรือถ้ากรุกำเนิดมีนิสัยชอบพูดโผงผางร่างทรงก็จะพูดจาโผงผางด้วยเช่นกัน บางครั้งเมื่อกรุกำเนิดประทับร่างทรงแล้ว ร่างทรงจะร้องให้ บอกว่ามีความทุกข์ใจ บางครั้งก็มีการพูดจาตัดพ้อลูกหลานที่ทะเลาะเบาะแว้งกัน

เมื่อเทพกรุกำเนิดประทับอยู่ในร่างทรงได้ระยะเวลาหนึ่งก็ออกไป ร่างทรงจะแสดงกิริยาด้วยการถูกขันอีกเช่นกัน จากนั้นพ่อแม่ของทารกก็จะนำจวมกรุกำเนิดไปแขวนไว้ที่บริเวณหัวนอนของทารก และจะบูชาจวมกรุกในทุกวันพระ ระยะแรกพ่อแม่ของทารกจะเป็นผู้ทำหน้าที่บูชาจวมกรุกให้ ด้วยการนำเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ เช่นข้าวปลาอาหารและเครื่องดื่มมาเซ่นไหว้ นำน้ำหอมหรือน้ำอบไปรยลงไปที่จวมกรุก และเมื่อทารกเติบโตเป็นผู้ใหญ่พ่อแม่ของเด็กก็ยกหน้าที่การบูชาจวมกรุกให้กับเด็กทำหน้าที่ต่อไป และถ้าหากแยกครอบครัวไปก็จะต้องนำจวมกรุกำเนิดไปอยู่ยังบ้านแห่งใหม่ด้วย

ภาพที่ 9 พิธีเข้าทรงหมอมดหรือแม่มด (โจลมะมัวด)

ความเชื่อเกี่ยวกับกรูกำเนิด ทำให้ชาวไทยเขมรถือว่าส่วนของร่างกายที่เป็นศีรษะหรือหัวเป็นสิ่งสูง และเชื่อว่าทำเป็นสิ่งที่ต่ำ เนื่องจากกรูกำเนิดจะส่งสถิตรักษาอยู่ที่ศีรษะ ชาวไทยเขมรก็จะมีข้อห้ามคือห้ามจับที่ศีรษะของผู้อื่น และที่เป็นข้อห้ามอย่างยิ่งคือห้ามเอาเท้าไปถูศีรษะ ชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าถ้าทำในลักษณะนี้กรูกำเนิดก็จะโกรธ หรือที่เรียกว่าผิดครู ซึ่งถ้าผิดครูแล้ว ก็จะเกิดอาการปวดศีรษะ ปวดตา ชื่นเศร้า บางถ้าหากว่ากรูกำเนิดมีฤทธิ์ที่แรง ก็จะทำให้คนที่ผิดครูถึงกับเป็นบ้า ชาวไทยเขมรจึงมีลักษณะที่เป็นปัจเจกอีกอย่างหนึ่งคือจะไม่นำหมอนที่ใช้หนุนหัวมาหนุนเท้า หรือรองนั่ง แต่ถ้าคนใดเผลอนำไปรองที่เท้าหรือรองนั่ง ก็ไม่สามารถที่จะนำหมอนนั้นมาหนุนหัวได้อีก ถ้านำกลับมาหนุนหัวก็จะผิดครู ชาวไทยเขมรจะไม่มีการนำผ้าถุงต่าง ๆ ไปตากหรือแขวนไว้ในบริเวณหัวนอน รวมทั้งยังห้ามไม่ให้หญิงมีครรภ์และคนสกปรกทำตัวร่วมร่วมไปยุ่งเกี่ยวกับจวมกรู (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

ชาวไทยเขมรมีความเชื่อกันว่ากรูกำเนิด (กรูกำเนิด) จะทำหน้าที่ประจุคังทหารที่คอยให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาเจ้าของจวมกรู ไม่ให้ภูตผีปีศาจต่าง ๆ มาทำร้าย แต่ถ้าหากเจ้าของละเลยไม่ปฏิบัติให้เป็นที่พอใจต่อกรูกำเนิด กรูกำเนิดก็จะกลับมาทำร้ายเจ้าของเอง หรือกรูกำเนิดก็จะเปิดโอกาสให้ภูตผีอื่น ๆ เข้ามาทำร้ายเจ้าของ ถึงแม้ว่าเจ้าของจะไม่ปฏิบัติผิดต่อกรูกำเนิดเลยก็ตามแต่ถ้าหากภูตผีที่จะเข้ามาทำร้ายเจ้าของมีฤทธิ์มากกว่ากรูกำเนิด กรูกำเนิดก็ไม่สามารถต่อต้านภูตผีนั้น ๆ ได้เช่นกัน

ภาพที่ 10 หมากรักรมกะออม (สลากะออม)

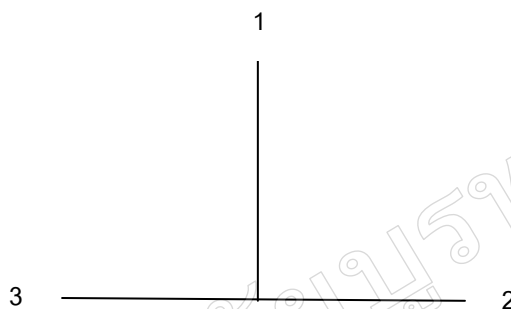
ชาวไทยเขมรยังเชื่ออีกว่าถ้านำสายรกของเด็กทารกมาให้เด็กคนที่เป็นเจ้าของกินจะทำให้เด็กคนนั้นมีสุขภาพแข็งแรง โรคภัยไม่มาเบียดเบียน รวมทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านไสยศาสตร์ได้อีกด้วย กรรมวิธีการนำมาใช้เด็กกิน หลังจากทารกคลอดออกมาหมอดำแยจะตัดสายรกออกจากตัวเด็ก พ่อแม่ของเด็กก็นำสายรกรักรนั้นไปตากแดดให้แห้ง อาจใช้เวลา 3 – 5 แด (3 – 5 วัน) จนสายรกแห้งสนิท เมื่อเด็กทารกนั้นเติบโตขึ้นจนสามารถที่รับประทานอาหารอื่นนอกจากนมแม่ได้แล้ว พ่อแม่เด็กก็จะตัดแบ่งสายรกรักรนั้นไปต้มรวมกับข้าวต้มหรืออาหารอื่น ๆ และนำมาให้เด็กกิน และจะให้เด็กผู้เป็นเจ้าของสายรกรักรนั้นกินไปเรื่อย ๆ จนกว่าสายรกที่ตากแห้งไว้หมด (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

เมื่อทารกที่เกิดมาและหมอดำแยตัดสายรกออก การนำรกของทารกไปฝังของชาวไทยเขมรก็จะต้องมีพิธีกรรมที่เรียกว่า “ก๊อบเซาะ” การฝังรกของทารกจะต้องฝังตามความเชื่อของชาวไทยเขมรดังนี้ (มงกุฎ แก่นเดียว, 2542, หน้า 116 – 117)

1. ทารกที่เกิดเดือนสี่ ห้า และหก ให้นำรกไปฝังทางทิศทักษิณ ทิศอุดร อากเนย์ อีสาน หรือทิศหรดี จะทำให้ทารกผู้นั้นอยู่ดีมีสุข ไม่ตายจากไปตั้งแต่ยังเด็ก
2. ทารกที่เกิดเดือน เจ็ด แปด และเก้า ให้นำรกไปฝังทางทิศบูรพา หรือทิศอุดร จะทำให้ทารกอยู่สุขสบายกับบิดามารดาไม่พลัดพรากจากกัน
3. ทารกที่เกิดเดือนสิบ สิบเอ็ด และสิบสอง ให้นำรกไปฝังทางทิศอีสาน หรือทิศหรดี ห้ามนำไปฝังทางทิศอุดร โดยเด็ดขาด เพราะเชื่อกันว่าถ้าฝังทางทิศอุดรจะทำให้ทารกตายตั้งแต่ยังเป็นทารก

4. ทารกที่เกิดเดือนหนึ่ง สอง และสาม ให้นำรกไปฝังทางทิศอาคเนย์ หรือประจิม ห้ามนำไปฝังทางทิศอีสานหรือบูรพา เพราะจะ ทำให้ทารกนั้นตายในวัยหนุ่มสาว

การที่จะนำรกของทารกไปฝังชาวไทยเขมรจะต้องมีการเสี่ยงทายว่าจะให้ผู้ใดเป็นผู้นำรกรไปฝังด้วยการใช้หลักจากการนับตัวเลขไล่เลียงไปจากหนึ่งถึงสาม ตามแผนภูมิดังนี้

ภาพที่ 11 แผนผังการนับเสี่ยงทายหาพื้นที่ฝังรกเด็ก

หลักการนับคือทารกที่เกิดในเดือนข้างขึ้นจะนับ จาก 1 ไป 2 ไป 3 ทารกที่เกิดในเดือนข้างแรมจะนับจาก 2 ไป 3 ไป 1 จำนวนครั้งในการนับจะดูจากวันเกิดของทารก เกิดวันอาทิตย์นับหนึ่งครั้ง เกิดวันจันทร์นับสองครั้ง เกิดวันอังคารนับสามครั้ง เกิดวันพุธนับสี่ครั้ง เกิดวันพฤหัสบดีนับห้าครั้ง เกิดวันศุกร์นับหกครั้ง และเกิดวันเสาร์นับเจ็ดครั้ง ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าถ้านับจนครบแล้วไปตกที่ตัวเลข 1 หรือ 2 เชื่อกันว่าให้ผู้ชายเป็นผู้นำรกของทารกไปฝังจะส่งผลดีต่อทารก ถ้านับแล้วตกที่เลข 3 ให้ผู้หญิงนำรกไปฝังจะส่งผลดีต่อทารก

การฝังรกของทารกชาวไทยเขมรยังมีความเชื่ออีกว่าถ้าไม่ต้องการให้ลูกหลานของตนเองไปตายในถิ่นที่ห่างไกลจากบ้านเกิด ให้นำรกไปฝังไว้ที่ใต้บันไดบ้าน ถ้านำรกไปฝังบนยอดจอมปลวก จะทำให้ทารกเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอำนาจ มียศถาบรรดาศักดิ์ และถ้าต้องการให้ทารกมีสุขภาพฟันที่แข็งแรงทนทานจนตัวตายก็ไม่หักป่น ในขณะที่ทำการฝังรกให้ใช้ด้านเสียมหรือจอบกระทุ้งที่หลุมให้แน่น และจะให้คนคอยถามว่า “ทำอะไร” คนที่ทำการฝังรกก็จะตอบว่า “ปลูกฟันให้กับลูกหลานเพื่อให้ฟันแน่นมั่นคงไม่รู้จักหัก”

ในการฝังรกจะทำการขุดหลุมลึกประมาณหนึ่งศอก เอารกลงไปในหลุมแล้วกลบดินให้แน่น นำกิ่งไม้ที่มีหนามหรือกิ่งไผ่มาวางครอบไว้บนหลุม บางครั้งก็จะมีการสุมกองไฟบนปากหลุมนั้น บางครั้งก็นำรกไปฝังไว้ใต้แคร่อยู่ไฟของแม่

แม่ซื่อ (แม่เดิม)

สังคมของชาวไทยเขมรมีความเชื่อที่ว่าที่ทารกทุกคนที่ปฏิสนธิในครรภ์ของมารดาได้นั้น เกิดจากแม่เป็นผู้กระทำ แม่ผู้กระทำให้เกิดมีทารกขึ้นมานั้นชาวไทยเขมรเรียกว่า “แม่เดิม” หรือ “แม่สะโนน” ซึ่งจะเป็นผู้สร้างและเลี้ยงดูทารกในครรภ์ในสมบุรณ์แข็งแรง คำว่าแม่เดิมแปลได้ว่า “แม่” ก็คือแม่ “เดิม” แปลว่าต้นหรือเก่าก่อน ความหมายโดยรวมแปลว่าแม่คนเก่าก่อน (แม่ซื่อ) และยังใช้คำเรียกอีกคำว่า “แม่สะโนน” คำว่า “สะโนน” แปลว่าผู้ป็น แปลโดยรวมได้ว่าแม่ผู้ป็น

ชาวไทยเขมรเชื่อว่าแม่เดิมนั้นเป็นผีพราย และเมื่อทารกคลอดออกมาจากครรภ์มารดา แล้วนั้น แม่เดิมก็ยังคงตามมาดูแลเด็กด้วยความรักและห่วงหาพัน บางครั้งแม่เดิมก็จะมาขอล้อกับเด็ก เชื่อว่าเด็กที่นอนขี้มและหัวเราะขณะนอนอยู่คนเดียวเกิดจากแม่เดิมมาเล่นสนุกด้วย เมื่อแม่เดิมเห็นว่าทารกที่คลอดออกมามีแม่คนใหม่คอยเลี้ยงดูก็เกิดความขัดเคืองหงวเหงาของตนเองที่เลี้ยงดูมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์ แม่เดิมจึงอยากที่นำตัวเด็กไปอยู่กับตนเองยังเมืองผี แม่เดิมจึงได้คลบนาคาลให้เด็กมาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เช่น ร้องไห้กระจองอแงโดยไม่ทราบสาเหตุ นอนสะดุ้ง มีอาการเหมือนเป็นไข้ชักกระตุก ท้องอืดท้องเฟ้อ เป็นต้น

และเมื่อทารกคลอดออกมาจากครรภ์มารดา ชาวไทยเขมรจึงจะต้องประกอบพิธีกรรมลักษณะหนึ่งขึ้นมาที่เรียกว่า “พิธีแบ่งลูกผีลูกคน” รวมทั้งยังเป็นการรับขวัญเด็ก พ่อแม่ของเด็กจะต้องไปนัดแนะกับเจ้าพิธี (อาจารย์) ให้มาทำพิธี และจะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่ประกอบด้วย

1. หมากธรรมชาติ (สลาขอร) 1 คู่
2. หมากธรรมชาติกะออม (สลากะออม) 1 คู่
3. บายศรีพระ 1 คู่
4. กรวยจันทร์ห้า* 1 ชุด (5 อัน) เป็นกรวยที่ทำจากใบตองนำมามวนและใส่ดอกไม้ให้

ส่วนดอกพันใบตอง และปักรูป 1 ดอก

5. กรวยจันทร์แปด** 1 ชุด (8 อัน) เป็นกรวยแบบเดียวกับกรวยจันทร์ห้า

6. กระตุงบูชาสี่ทิศ (จวมบวน) 1 ใบ ทำจากขันท้าที่นำใบพลู 17 ใบเรียงรองอยู่ที่ก้นขัน เป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 ใบจำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 ใบ 1 กลุ่ม (รวมเป็น 4 กลุ่ม) ใส่ดอกไม้ นำกระป๋องใส่ข้าวสารใส่วางไว้และปักรูป 12 ดอก และเทียน 12 ดอก

* ขัน 5 ความหมายในทางพุทธศาสนาหมายถึงร่างกายของคนเรา ตามสภาพ 5 ส่วน คือรูป ได้แก่ ส่วนที่ผสมกันของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เช่น ผม หนัง กระดูก โลหิต เวทนา ได้แก่ ระบบประมวลความรู้สึกว่า ชอบหรือไม่ชอบ และเฉย ๆ สัญญา ได้แก่ จิตที่รับรู้และรู้สึกนั้น ๆ สังขาร ได้แก่ ระบบคิดปรุงแต่ง แยกแยะสิ่งที่รับรู้และจำได้นั้น ๆ และวิญญาณ ได้แก่ ระบบรูสิ่งนั้น ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

** ความหมายในทางพุทธศาสนาหมายถึง การรับศีล 8 เหมือนการถือศีลบวชพราหมณ์

7. ค่าครู 12 บาท
8. เหล้าขาว 1 ขวด
9. ผ้าขาว 5 สอก 1 ผืน
10. ไก่ต้มสุก 1 ตัว
11. ข้าวต้มมัดหรือขนม 4 ชิ้น

นอกจากนี้ยังจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ประกอบด้วย

1. ตู๊กตาต้นกล้วย 1 ตัว โดยนำต้นกล้วยมาตัดให้มีความยาวเท่ากับความสูงของเด็ก จากนั้นนำมาตัดแต่งให้มีรูปร่างคล้ายกับตุ๊กตา นำเสื้อผ้าของเด็กมาสวมใส่ (เป็นการสมมุติว่าเป็นเด็กจริง ๆ)

2. กระทงจุมุกหนูหรือกระทงสามเหลี่ยม (เป จะเม้าะ จูรก) เป็นกระทงที่นำก้านใบหญ้าแห้งจำนวนเท่ากับอายุผู้เข้าทำพิธี นำมามัดรวมกันให้มีความยาวประมาณ 3 เท่าความยาวคืบผู้เข้าทำพิธี จัดองให้เป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า ความยาวของทั้งสามด้านเท่ากับความยาวคืบของผู้เข้าทำพิธี พื้นกระทงนำไปไผ่มาเหลาและเสียบร้อยเข้าไปที่มัดก้านใบหญ้าคา นำใบตองมาปูเป็นพื้น นำกากกล้วยมาทำเป็นขอบกระทงทั้งสามด้าน

3. กระทง (กรรเชอ) หรือขนาง

4. เครื่องอุปโภค บริโภค เช่น ข้าวสาร เกลือ น้ำปลา เงิน หรืออื่น ๆ อย่างละเล็กน้อย

พิธีกรรมแบ่งลูกผีลูกคนจะกระทำกันที่นอกชายคาบ้านของเด็ก เริ่มจากจากพิธีทำการบูชาครูด้วยเครื่องบูชาครูที่พ่อแม่เด็กเตรียมมา จากนั้นเจ้าพิธีก็จะทำพิธีแบ่งลูกโดยนำเด็กใส่ไว้ในกรรเชอหรือขนาง นำตุ๊กตาต้นกล้วยใส่ไว้ในกระทงสามเหลี่ยม นำทั้งสองอย่างมาวางไว้ข้าง ๆ กัน นำเครื่องบริโภคน้ำที่จัดเตรียมไว้มาวางไว้ข้างกระทงสามเหลี่ยม จากนั้นเจ้าพิธีก็จะกล่าวประโยคเพื่อเป็นการบอกกล่าวแม่เดิม ด้วยประโยคว่า

“เมื่อก่อน.....(ชื่อของเด็ก) เป็นลูกของท่าน แต่ปัจจุบันนี้เด็กคนนี้เป็นลูกของ.....(ชื่อพ่อและแม่ของเด็ก) เพราะ.....(ชื่อของเด็ก) กับ.....(ชื่อพ่อและแม่ของเด็ก) นั้นเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน ส่วนท่าน (แม่เดิม) เป็นผีก็จงรับเอาลูกของท่าน (เจ้าพิธีชี้ไปที่กระทงสามเหลี่ยมที่มีตุ๊กตาต้นกล้วยวางอยู่) และข้าวของของท่าน (เจ้าพิธีชี้ไปที่เครื่องบริโภค) กลับไปเลี้ยงยังที่ของท่าน ไม่ต้องมาขัดเคืองห่วงใย.....(ชื่อของเด็ก) เพราะว่า.....(ชื่อพ่อและแม่ของเด็ก) จะเลี้ยงดูเอง” (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2556)

จากนั้นเจ้าพิธีก็จะนำกระทงสามเหลี่ยมและเครื่องอุปโภคบริโภคไปทิ้งยังชายป่าข้างบ้าน ระหว่างที่เจ้าพิธีจะกล่าวประโยคว่า

“ถ้าหากก้านใบหญ้าคาที่นำมาทำเป็นฐานรองกระทงนี้เกิดงอกงามขึ้นมาขอให้แม่เดิม จง กลับมารับเอาตัวเด็กกลับไปอยู่ด้วย แต่ถ้าหากก้านใบหญ้าคานี้ไม่สามารถงอกงามได้ขอแม่เดิมจง อย่าได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเด็กผู้นี้อีกต่อไป” เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพที่ 12 บายศรีพระ

พิธีโกนจุก (กอร์เซาะกำป้อด)

“กอร์เซาะกำป้อด” แปลความเป็นคำไทยได้ว่า พิธีกรรมโกนหรือขูดผมที่ขมวดเอาไว้ ตรงขม่อม พิธีกอร์เซาะกำป้อดจะจัดพิธีเมื่อเด็กมีอายุเป็นเลขคี่ ซึ่งชาวไทยเขมรจะไม่ทำ พิธีกรรมในช่วงเวลาที่เด็กมีอายุเป็นเลขคู่ เพราะเชื่อว่าเลขคู่เป็นเลขของดาวที่เป็นโทษ เช่น เลข 8 เลข 10 และเลข 12 เป็นเลขของดาวร้ายต่าง ๆ ส่วนเลขคี่ที่ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นเลขดี เช่น เลข 9 คือดาวเกตุที่เชื่อกันว่าเป็นดาวคุ้มภัย เลข 11 คือดาวราชาโชค และเลข 13 เชื่อว่าเป็น ดาวดีเช่นกัน (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2556)

ประเพณีการไว้เซาะกำป้อด หรือการไว้จุกของเด็กไทยมีขึ้นมาตั้งแต่สมัยใดยังไม่หลักฐาน ที่แน่ชัด แต่คาดการณ์ว่าเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ เด็กไทยไม่ว่าจะเป็นพระราชโอรส หรือพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินหรือบุตรธิดาของขุนนางผู้ใหญ่จนถึงลูกหลานของคนสามัญชนทั่วไปจะนิยมไว้จุกเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ทราบได้อย่างแน่นอนว่าประชาชนชาวไทยได้รับเอา ประเพณีการไว้จุกมาจากชาติใดหรือเริ่มไว้จุกตั้งแต่ครั้งใดสมัยใด

การไว้จุกเป็นผลต่อเนื่องมาจากการโกนผมไฟ คือเมื่อเด็กมีอายุ 1 เดือน 1 วันพ่อแม่ของเด็กจะทำการโกนผมไฟ โดยจะเหลื่อมผมไว้ห้อยเล็ก ๆ ตรงบริเวณกลางขม่อมหรือกระหม่อมของเด็กด้วยเหตุที่ว่าในบริเวณนี้เป็นบริเวณที่อ่อนบาง ชาวมาลาโยให้เหตุผลของการเหลื่อมผมไว้ตรง ขม่อมว่าบริเวณนี้เป็นที่อยู่ที่พักของขวัญซึ่งถ้าไม่เหลื่อมผมเอาไว้ขวัญก็จะ ไม่อยู่และจะหนีไปที่อื่น ทำให้เด็กเจ็บป่วยหรืออาจถึงตายได้ ส่วนชาวอินเดียเรียกส่วนที่เป็นขม่อมว่า “พรหมรังษ” ซึ่งถือ

ว่าเป็นอาคมอันหรือวิญญาณของคนเข้าออก ด้านสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการไว้จุกว่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่ายังอยู่ในวัยเด็ก ก็เพื่อจะได้ไว้จุกและทำพิธีโกนจุกอีกครั้งเมื่อเด็กโตจนจะเข้าสู่วัยหนุ่มสาว (เสถียร โกเศศ, 2483, หน้า 90 -93)

ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเด็กไว้จุกจะช่วยเด็กไม่เจ็บไข้ หรือจะไม่ใช่เด็กเลี้ยงยาก บางครั้งก็เป็นการแก้บนที่มีสาเหตุมาจากอาการเจ็บป่วยของเด็กด้วยเช่นกัน คือเมื่อเด็กเกิดมาแล้วมีอาการเจ็บป่วยอยู่บ่อยครั้ง พ่อแม่ของเด็กก็จะไปบนบาน (บนอน) กับนะตา (เจ้าที่) ประจำชุมชน ของแก้บน (สราญ บำบอน) จะเป็นการไว้จุกให้กับเด็ก รวมทั้งยังเป็นการไว้ตามประเพณี ส่วนใหญ่ชาวไทยเขมรจะให้ลูกคนหัวปีหรือคนท้ายปีเป็นผู้ไว้ชะงำป๋อด

เมื่อเด็กชาวไทยเขมรที่ไว้จุกมีอายุถึงวัยอันสมควร คือมีอายุ 9, 11, และ 13 ปี ซึ่งส่วนใหญ่ชาวไทยเขมรจะทำพิธีกันเมื่อเด็กมีอายุ 13 ปี เพราะนอกจากเลข 13 จะเป็นเลขดีแล้ว เมื่อแยกเลข 13 ออกจะได้เลข 1 คือดวงอาทิตย์หมายถึง “ราชา” หรือ “ผู้นำ” เลข 3 คือดาวอังคารหมายถึง “ทหาร” หรือ “นักรบ” โดยรวมความหมายของเลข 13 หมายถึง “นักรบที่ประสบโชคชัย” ความหมายโดยนัยก็คือเด็กที่สุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและประสบแต่ความสุขสวัสดิ์ เมื่อเด็กที่ไว้จุกมีอายุถึงเกณฑ์ที่พ่อแม่ของเด็กเห็นว่าควรจะทำพิธีโกนชะงำป๋อด (โกนจุก) พ่อแม่ของเด็กก็จะไปหาฤกษ์ยามกำหนดวันทำพิธีให้กับลูกหลานของตน พ่อแม่เด็กจะนำวัน เดือน ปีเกิดของเด็กไปให้ผู้อาวโสที่มีความชำนาญด้านการดูฤกษ์ยาม (เมอโงเทอบ็อน) เป็นผู้กำหนดวันทำพิธี ซึ่งวันทำพิธีจะต้องไม่ตรงกับวันอังคารเพราะชาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นวันห้ามโกนจุก* สาเหตุที่ต้องให้ผู้อาวโสกำหนดวันทำพิธีให้ก็เพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงวันอุบาทว์และวันโลกาวินาศตามความเชื่อของชาวไทยเขมร

เครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) และเครื่องประกอบพิธี ที่พ่อแม่ของเด็กจะต้องเตรียมในการทำพิธีโกนชะงำป๋อด ประกอบด้วย

1. กรวยขันธุ์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
2. บายศรี (บายเสรีย) ชาวไทยเขมรจะจัดทำกัน 3 อย่างคือ บายเสรียเดิม (บายศรีต้น) บายเสรียเมื่อจกาน (บายศรีปากชาม) และบายเสรียเทียบ (บายศรีถาด) นิยมทำจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ตามความเชื่อที่ว่า “ดึกอยู่ คู่หนี” หมายถึงเลขคี่ (อยู่) ดี เลขคู่ไม่ (อยู่) ดี ความหมายโดยนัยก็คือ ชั้นที่เป็นเลขคี่ปะลึงโนว แปลเป็นไทยว่า “ขวัญอยู่” ชั้นที่เป็นเลขคู่ปะลึงโตว แปลว่าขวัญออกไป

* มีตำนานความเชื่อเกี่ยวกับวันอังคารห้ามโกนจุก คือตำนานเรื่อง “พระพิฆเนศ” โดยตำนานเล่าว่าพระอิศวรได้ทำพิธีโสกันต์ (โกนจุก) ให้กับพระขันธกุมารในวันอังคาร จึงเป็นเหตุให้เกิดภัยบันดาลให้พระเศียรของพระขันธกุมารกระเด็นหายไป พระอิศวรจึงได้ให้เทวดาไปตัดเอาหัวของช้างที่นอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกมาใส่แทน พระขันธกุมารจึงได้คืนชีพขึ้นมาใหม่ และได้กลายเป็นเทพที่มีเศียรเป็นช้าง และได้นามใหม่ว่าพระพิฆเนศ

3. จันลอม (ชาวไทยเขมรในถิ่นอีสานใต้จะเรียกว่าปะตั่วล) เป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมที่ทำด้วยไม้ไผ่หรือหวาย สานเป็นรูปคล้ายตะกร้าแต่มีลักษณะหงายเหมือนระฆังหงาย ขอบบนเป็นหยักโค้ง 6 หยัก และมีด้ามที่เป็นก้านยาวประมาณ 30 – 100 เซนติเมตร

4. น้ำฝนหรือน้ำสะอาด (เชื่อว่าน้ำฝนหรือน้ำสะอาดจะชำระล้างความสะอาดมือเท้าของบรรพบุรุษ)

5. เหล้าขาว 1 ขวด (เชื่อว่าเหล้าเป็นสิ่งที่กลั่นกรองมาจากส่วนหนึ่งของเจ้าแม่โพสพซึ่งเป็นเทพธิดาแห่งข้าวและเป็นตัวแทนของความดีงาม เหล้าที่ผ่านการประกอบพิธีถ้าใครได้ดื่มเชื่อว่าจะได้รับพรจากเทพธิดาทำให้มีความสุข)

6. หมากพลู ยาเส้นหรือบุหรี่

7. ข้าวเจ้าสวย 1 ถ้วย

8. อาหารคาวหวาน จะจัดเป็น 3 ส่วน คือ 1.ถวายพระภิกษุสงฆ์ 2.เช่น ไห้ว และ 3.เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน

9. เงินค่าครู 12 บาท

10. โดยเปรีย (ค่าเสียเวลาหรือค่าสมนาคุณ) คือเงินหรือสิ่งของอื่น ๆ เช่น ผ้าไหม ผ้าซิ่น หรือผ้าขาวม้าที่ฝ่ายจัดงานมอบให้กับเจ้าพิธีเพื่อเป็นค่าตอบแทนหรือสินน้ำใจ ซึ่งเงินส่วนนี้เจ้าพิธีจะไม่เรียกร้อย จำนวนเงินที่จะมอบให้จะเป็นจำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับแรงศรัทธาของผู้จัดงาน

เมื่อกำหนดวันทำพิธีได้แล้วก็เข้าสู่พิธีกรรมออร์เซาะกำป้อด จะมีขึ้นก่อนวันพิธี 1 วัน หรือเรียกว่าวันสุกดิบ พิธีกรรมเริ่มขึ้นตั้งแต่รุ่งเช้าของวันสุกดิบ ชาวไทยเขมรนำเด็กที่จะทำพิธีโกนจุกไปแต่งตัวเด็กตามแบบโบราณ นำเด็กไปแต่งตัวยังบ้านอีกหลังหนึ่งที่ไม่ใช่บ้านที่กำหนดไว้เป็นบ้านจัดงาน พอเวลาล่วงเข้าถึงช่วงเย็นก็จะแห่เด็กที่ในมือถือกระบองเพชร (ตมองเปจ) ลักษณะคล้ายกับแบกไว้บนบ่า จะแห่เด็กมายังบ้านจัดงานเพื่อให้เด็กมาฟังพระสงฆ์ (พระภิกษุสงฆ์ที่นิมนต์มาจะนิมนต์มาเป็นจำนวนเลขคู่ เชื่อว่าเป็นเลขมงคล เช่น 5 รูป 7 รูป หรือ 9 รูป เป็นต้น) เจริญพุทธมนต์เย็น ขบวนแห่จะมีเจ้าพิธีเป็นผู้เดินนำหน้าและจะโปรยข้าวตอกดอกไม้ไปตลอดทางจนถึงบ้านจัดงาน เมื่อมาถึงบ้านงานเจ้าพิธีจะให้เด็กลงนั่งที่พรมหรือเสื่อที่ตรงหน้ามีหมอนสำหรับวางมือขณะประนมมือฟังพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ เจ้าพิธีก็จะโยงสายสิญจน์จากเด็กไปยังพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ให้ศีลและเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ เจ้าพิธีก็จะทำการบูชาบัตพลีที่เบญจา และเมื่อพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์เสร็จก็ถือว่าเสร็จพิธีในวันสุกดิบนี้ ตอนกลางคืนก็จะมีการเลี้ยงฉลองกันอย่างสนุกสนาน

ถึงวันที่กำหนดไว้เป็นวันทำพิธี รุ่งเช้าจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ เด็กที่จะทำพิธีออร์เซาะกำป้อดจะนุ่งขาวห่มขาวแล้วมานั่งฟังพระเจริญพุทธมนต์ และเมื่อถึงตอนที่

พระสงฆ์สาวกมณฑลถึงบทชัยมงคลคาถา เจ้าพิธีก็จะเริ่มพิธีกรรมชำระกำป้อด้วยการนำเด็กลงมาจากบ้านและแบ่งผมจุกเด็กออกเป็น 3 ปอย ผมแต่ละปอยจะมัดด้วยใบมะตูม (เป็นใบมะตูมที่เจ้าพิธีทำพิธีด้วยการแช่ในน้ำมันต์) และขอผมแต่ละปอยด้วยแหวนนพเก้าหรือแหวนพริวดที่ถักด้วยหญ้าแพรก จะใช้เป็นจำนวน 3 วงอันหมายถึงพุทธมงคล ธรรมมงคลและสงฆ์มงคล พอได้เวลาฤกษ์ที่กำหนดไว้ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุสงฆ์สาวกมณฑลคาถาถึงบทสุดท้าย เจ้าพิธีก็จะเป็นผู้ตัดผมปอยที่ 1 ด้วยกรรไกร จากนั้นก็นำเอาเม็ดเงิน มีดทอง และมีดนาคน มาโกนซ้ำอีกเล่มละ 3 ครั้ง จากนั้นพ่อแม่ของเด็กก็จะตัดผมปอยที่เหลืออีก 2 ปอย และเจ้าพิธีก็จะนำน้ำพระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์มารดลงบนศีรษะของเด็กจนเปียกชุ่มและโกนผมออกจากศีรษะเด็กจนหมดเกลี้ยง เมื่อผมถูกโกนหมดเจ้าพิธีก็จะเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวให้กับเด็กใหม่ แต่เป็นชุดขาวเหมือนดังเดิม จากนั้นเจ้าพิธีก็จะพาเด็กขึ้นไประดน้ำบนเบญจาทิอยู่บนบ้าน เจ้าพิธีจะให้เด็กนั่งหันหน้าไปในทิศทางที่เป็นทิศมงคลในวันนั้นตามความเชื่อเรื่องทิศมงคล (ตั้งเฮมวัระ) และญาติพี่น้องก็จะเข้ามารดน้ำอวยชัยให้พรกับเด็ก พ่อและแม่จะเป็นคนรดน้ำเป็นคนรองสุดท้ายเจ้าพิธีจะเป็นผู้รดน้ำเป็นคนสุดท้าย เมื่อรดน้ำเสร็จเจ้าพิธีก็จะตัดใบมะตูมที่หมายถึงอาวุธของพระนารายณ์ที่หูด้านขวาของเด็กและสาวมมงคล จากนั้นพ่อแม่จะนำเด็กไปเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเพื่อมาถวายเครื่องปัจจัยไทยทานแด่พระภิกษุสงฆ์ พอเวลาล่วงเข้าสู่เวลาเย็นก็จะจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีบวชนาค (บวเณยก)

“บวเณยก” แปลเป็นภาษาไทยว่าบวชนาค โดยชาวไทยเขมรจะถือกันอย่างเคร่งครัดว่าชายที่มีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์ต้องทำพิธีอุปสมบทเพื่อศึกษาเล่าเรียนทางพุทธศาสนา และเมื่อลาสิกขาออกมาถึงจะแต่งงานมีครอบครัวได้ ทุกคนที่อุปสมบทจะต้องอยู่บวชเรียนจนครบพรรษา เมื่อลาสิกขาออกมาก็จะได้รับความนับถือจากคนทั่วไป และจะใช้สรรพนามคำนำหน้าชื่อว่า “อันติด” ที่แปลเป็นไทยว่าทิด

บวชนาคตามธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยเขมร ก่อนถึงวันกำหนดอุปสมบทประมาณ 15 – 30 วัน พ่อแม่หรือผู้ปกครองของผู้ที่เข้าอุปสมบทก็จะนำตัวผู้ที่บวชไปฝากตัวที่วัดที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “มอเบเนยก” แปลว่ามอเบเนก วันที่จะน่านาคไปมอเบเนกที่วัดในวันใดนั้นจะต้องดูฤกษ์ยามตามตำราเมอโงเทอบ็อน วันน่านาคไปมอเบเนกจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน เข้าไปกราบไหว้เจ้าอาวาสและแจ้งความจำนงว่าจะเข้าบวช และนาคจะอยู่ที่วัดไปจนถึงวันกำหนดอุปสมบท ในระหว่างที่นาคอยู่ที่วัดก็จะศึกษาเล่าเรียนขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของวัด และฝึกฝนท่องจำบทสวดมนต์ต่าง ๆ บทสวดที่สำคัญคือบทคำขออุปสมบท

เมื่อถึงวันใกล้กำหนดอุปสมบท (อาจจะเป็น 2 – 3 ก่อนวันกำหนด) ตามธรรมเนียมของชาวไทยเขมรนาคจะต้องนำดอกไม้ ธูป เทียน ไปทำพิธีขอขมาพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และผู้ที่เคารพนับ

ถือ ผู้ที่ได้รับการขอมาก็จะขอโหสิกรรมให้รวมทั้งจะอวยชัยให้พรนาค ในช่วงเวลานี้พ่อและแม่ของนาคก็จะไปเชื้อเชิญแขกให้มาร่วมงาน การไปเชิญแขกตามธรรมเนียมชาวไทยเขมรจะต้องไปเชิญด้วยตนเอง พ่อแม่ของนาคจะถือพานยาสูบ* (ยาเส้นหรือบุหรี) ไปบอกตามบ้านของผู้ที่จะเชิญมาร่วมงาน พ่อแม่ของนาคก็จะมอบยาสูบ 1 มวนให้กับแขกที่ไปเชิญ แต่หากเป็นญาติสนิทก็จะใช้วิธีบอกกล่าวไม่ใช่พิธีการมากมาย (เจีย ศรีมงคล, สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2556)

บุญบวชนาคของชาวไทยเขมรส่วนใหญ่จะมีการตั้งกองบวชหรือทำพิธีที่บ้านของนาค ผู้ที่จะมาร่วมงานบุญทุกคนต่างก็จะมีการนำสิ่งของที่มืออยู่ครัวครอบมาร่วมทำบุญ เช่น พืชผักต่าง ๆ หัวหอม หัวกระเทียม กะปิ น้ำปลา เนื้อสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

พิธีบุญงานอุปสมบทของชาวไทยเขมรจะต้องมีการเตรียมเครื่องประกอบพิธีประกอบด้วย

1. เครื่องอัฐบริขารสำหรับการอุปสมบท เช่น ผ้าไตร จีวร บาตร
2. ชันน้ำมันต์ 1 ใบ
3. มีดโกน 1 อัน
4. กรรไกร 1 อัน
5. ใบบัว 1 ใบ
6. ดอกบัว 3 ดอก
7. ต้นบายศรี 5 ชั้น 1 ต้น
8. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
9. กรวยจันทร์แปด 1 ชุด (8 อัน)
10. ค้ายมงคล (เมาะจงไค)
11. กระบุง (กรรเขอ) 1 ใบ ใส่ข้าวเปลือกจนเต็ม มีใบขวานโยนและไขไก่อัดวางอยู่บน

ข้าวเปลือก

12. เทียนขวัญ 19 เล่ม (มักรวมกัน)
13. เทียนชัย 3 เล่ม
14. มะพร้าวอ่อน 1 ลูก
15. ข้าวขวัญ (บายปะลิ่ง) 1 อัน

นอกจากนี้การอุปสมบทยังจะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครู ไว้ให้เจ้าพิธีบูชาครูในระหว่างประกอบพิธี ประกอบด้วย

* ธรรมเนียมของชาวไทยเขมรที่ปฏิบัติกันสืบต่อมาการไปเชิญแขกมาร่วมงานบุญจะต้องนำยาสูบ (ยาเส้นหรือบุหรี) 1 มวน ไปมอบให้ ถ้าไม่ได้นำยาสูบไปมอบให้ ชาวไทยเขมรจะถือว่าการเชื้อเชิญไม่สมบูรณ์ และแขกผู้นั้นก็จะไม่ไปร่วมงานบุญ

1. หมากธรรมสะchor (สลาchor) 1 คู่
2. หมากธรรมกะออม (สลากะออม) 1 คู่
3. บายศรีพระ 1 คู่
4. กระตงบูชาสี่ทิศ (จวมบวน) 1 ใบ
5. กรวยบูชา 1 คู่
6. หมากพลู (จัดพอดีคำ) 2 คำ
7. ผ้าขาว ยาว 5 ศอก 1 ผืน
8. เหล้าขาว 1 ขวด
9. น้ำหวาน 1 ขวด
10. เงินค่าครู 12 บาท

พิธีบวชนาคของชาวไทยเขมรจะกระทำในครั้งอดีต ในวันสุกดิบคือวันก่อนที่จะน่านาคไปบวชที่วัด ช่วงเวลาเย็นของวันสุกดิบจะมีพิธีสู่ขวัญนาคที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “เฮา ปะลึง เนียก” ในพิธีเฮาปลึงเนียก นาคจะมีการแต่งอย่างพิถีพิถันเป็นอย่างมาก ด้วยการนำเครื่องประดับประดาต่าง ๆ มาตกแต่งที่ตัวนาค เช่น สร้อยคอ แหวน และสร้อยข้อมือ เป็นต้น นาคจะนุ่งจีบนางด้วยผ้าสีสวยงาม ผ้าห่มจะใช้ผ้าหลายสีสลับกันหลายผืนคลุมปล่อยชายไปด้านหลัง ประหนึ่งว่าเหมือนเกล็ดตัวนาคที่เป็นสัตว์ ศีรษะของนาคจะมีการทำหมวกที่สานด้วยไม้ไผ่และปิดทับด้วยกระดาศีระยิบระยับรูปทรงคล้ายรูปทรงชฎาที่ชาวไทยเขมรเรียกว่า “ล้าพอก” ทางด้านใบหน้าของนาคจะมีการแต่งเติมด้วยแป้ง และมีการทาริมฝีปาก ปัจจุบันไม่นิยมทำพิธีเฮาปะลึงเนียก โดยได้นำวัฒนธรรมการบวชนาคแบบไทยภาคกลางเข้ามาในชุมชนด้วยการนำหมอขวัญมาทำขวัญนาคแทน

ภาพที่ 13 พิธีบวชนาค (บั้งเนียก)

พิธีสู่ขวัญนาค (เฮา ปะลึง เนียก) จะเริ่มจากเจ้าพิธีจะให้นาคมานั่งพนมมือไหว้โดยให้นาคหันหน้าไปที่บายศรี ขณะที่ทำพิธีจะมีกลดลำพอกออกจากศีรษะของนาค ญาติและผู้ที่มาร่วมงานบุญจะนั่งล้อมตัวนาคเป็นวง เจ้าพิธีจะจุดเทียนปักบนบายศรี และเริ่มสวดสู่ขวัญเป็นภาษาเขมรจะมีการสวดเป็นตอน ๆ เมื่อจบหนึ่งตอนจะมีการตีฆ้องหม่ และผู้ที่นั่งล้อมวงอยู่จะโห่ร้องเพื่อเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย ในระหว่างที่ทำพิธีนาคจะบริกรรมคาถาเป็นภาษาเขมรว่า

“มะอะอุ อะอุมะ อุมะอะ” บริกรรมไปจนกว่าจะจบพิธี

จากนั้นเจ้าพิธีจะจุดเทียนชัยหรือเรียกอีกอย่างว่าแว่นเทียนที่มีอยู่ด้วยกันสามเล่ม แล้วส่งไปให้พ่อแม่ของนาครับไปอธิฐานโดยยกเทียนชัยจรดที่หน้าผากเมื่ออธิฐานเสร็จก็จะยกมือขวาปิดโปกในลักษณะปิดออกจากตัวที่เทียนชัยจำนวนสามครั้ง แล้วส่งต่อเทียนชัยทั้งสามเล่มไปยังคนอื่น ๆ ที่นั่งล้อมวงอยู่ ซึ่งการเวียนเทียนชัยจะเวียนในลักษณะประทักษิณ คือเวียนทางขวาและเวียนสามรอบ เมื่อเทียนชัยเวียนจนครบสามรอบเทียนชัยก็จะส่งมายังเจ้าพิธี เจ้าพิธีจะหยิบใบพลูขึ้นมาหนึ่งใบ นำใบพลูไปห่อที่เทียนชัยและสับใบพลูไปที่ตัวนาคโดยจะทำ 3 รอบ สุดท้ายก็จะจุ่มใบพลูลงไปในขันน้ำ และนำใบพลูห่อที่เทียนจนไฟเทียนดับ เมื่อเทียนชัยดับเจ้าพิธีจะเป่าควันเทียนใส่ปากนาค ส่วนนาคก็จะกลืนควันเทียนชัยลงคอไป การเป่าควันเทียนชัยนี้เจ้าพิธีจะมีการเป่าสามครั้ง หลังจากนั้นเจ้าพิธีก็จะนำเขมาเทียนชัยมาเจิมที่หน้าผากของนาคในระหว่างที่เจิมหน้าผากเจ้าพิธีก็จะบริกรรมคาถาเป็นภาษาเขมรว่า

“อะ สัก วิ สุ โล ปุ สะ พุ ณะ”

จากนั้นเจ้าพิธีเบิกบายศรีนำมะพร้าวอ่อนและข้าวขวัญที่จัดไว้บนบายศรีมาป้อนให้นาค ระหว่างที่ป้อนเจ้าพิธีก็จะบริกรรมคาถาเป็นภาษาเขมรว่า

“พุทัง ประสิทธิเม นะมะพะทะ ัมมัง ประสิทธิเม นะมะพะทะ สังฆัง ประสิทธิเม นะมะพะทะ” และนำ “มะะจงไค” (คำขมกล) มาผูกที่ข้อมือนาค และแจกให้ผู้ที่มาร่วมงานบุญผูกข้อมือนาคและกล่าวอวยชัยให้นาค เมื่อผูกข้อมือนาคเสร็จก็เป็นอันว่าเสร็จพิธีสู่ขวัญนาค หรือเฮาปะลึงเนียก

เมื่อถึงวันที่ชาวไทยเขมรเรียกว่า “วันกิน” คือวันที่จะนำนาคไปบวชที่วัด จะจัดพิธีให้นาคอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งจะขบวนแห่นาคจากบ้านไปที่วัด นาคจะแต่งตัวอย่างครบเครื่องในมือที่พนมอยู่ของนาคจะถือดอกไม้รูปเทียน พ่อแม่หรือญาติพี่น้องของนาคจะนำเครื่องประดับ เช่น ทอง เงิน หรือนาค เป็นต้น มาประดับตกแต่งนาคอย่างสวยงาม ชาวไทยเขมรเชื่อว่าการประดับตกแต่งจะทำให้ตัวนาคเหมือนกับเทพที่มีเครื่องประดับสวยงาม และเครื่องประดับเหล่านี้เมื่อผ่านพิธีบวชนาคก็จะเป็นมงคลต่อผู้เป็นเจ้าของเครื่องประดับเหล่านั้นด้วย ขบวนของผู้ที่มาร่วมงานบุญที่ช่วยกันถือเครื่องอัฐบริวาร เมื่อขบวนแห่นาคออกเดินไปที่วัด ระหว่างทางที่ขบวนเคลื่อนไปจะมีคนที่สร้างทำ

เป็นมารมาขวางทางขบวนแห่เพื่อให้ขบวนนั้นเดินไปได้ เจ้าภาพหรือพ่อแม่เฒ่าจะมาเจรจาเพื่อขอเปิดทาง มารจะมีการเรียกร้องขอสิ่งที่จะต้องประสงค์จากเจ้าภาพ เช่น สุรา หรือเงินทอง เมื่อมารได้ของที่ประสงค์แล้วจะเปิดทางให้ขบวนแห่มาเดินต่อไปได้

เมื่อขบวนแห่มาถึงยังวัดก็จะเคลื่อนขบวนไปเวียนรอบอุโบสถอีก 3 รอบ จะเวียนไปทางขวา ระหว่างที่เคลื่อนขบวนรอบอุโบสถแม่ของนาคจะเป็นผู้อุ้มไตรจีวร พ่อจะอุ้มบาตรและตาลปัตร ญาติพี่น้องก็จะถือเครื่องอัฐบริขารต่าง ๆ เมื่อขบวนเวียนครบ 3 รอบ พ่อแม่ของนาคก็จะจูงนาคเข้าอุโบสถเพื่อไปพบพระอุปัชฌาย์ที่นั่งรออยู่ แม่จะอยู่ทางด้านขวา พ่ออยู่ด้านซ้ายของนาค และการอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์เป็นอันเสร็จพิธีบ่อนบ้ะเนียก

คติความเชื่อเกี่ยวกับนาคของชาวไทยเขมร เป็นตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาว่า ในสมัยพุทธกาลมีนาคตัวหนึ่งที่ไม่พึงพอใจตัวเองที่เกิดมาเป็นตัวนาค เผื่อครุ่นคิดอยู่ตลอดเวลาว่าทำอะไรถึงจะได้หลุดพ้นจากความเป็นนาค ขณะนาคกำลังครุ่นคิดอยู่ก็ได้เห็นพระภิกษุที่กำลังปฏิบัติธรรมอยู่ นาคจึงตัดสินใจขอบวชเป็นภิกษุ เหล่าพระภิกษุก็จึงจัดให้มีการบวชให้กับนาคตนนั้น และให้นาคอาศัยอยู่ในวิหารสุดท้ายกับพระภิกษุอีกหนึ่งรูป นาคจึงได้หลุดพ้นจากความเป็นนาคได้ขณะเป็นภิกษุ แต่ในขณะเวลาหลับนาคจะกลับกลายร่างเป็นนาคตามเดิม เหล่าพระภิกษุจึงได้นำเรื่องไปกราบทูลแก่พระพุทธเจ้าถึงเรื่องนาคที่บวชเป็นภิกษุได้กลายร่างเป็นนาคขณะนอนหลับ พระพุทธเจ้าเมื่อได้รับฟังกราบทูลจากเหล่าพระภิกษุ จึงได้ตรัสเรียกนาคมาเข้าเฝ้าเพื่อไต่ถามความเป็นจริง เมื่อได้ฟังความจริงที่เป็นดังที่เหล่าภิกษุกราบทูล จึงตรัสรับสั่งให้นาคสึกจากเพศบรรพชิต และนาคก็ยอมสึกแต่โดยดีแต่ยังอาศัยในเพศบรรพชิต นาคจึงได้กราบทูลขอกับพระพุทธเจ้าว่า ถ้าหากในภายภาคหน้ามีใครคนใดจะมาบวชเป็นภิกษุให้เรียกชื่อนั้นว่า “นาค” จากนั้นเป็นต้นมาจึงเรียกผู้ที่บวชเป็นภิกษุว่านาคมาจนถึงทุกวันนี้ (จ. เปรียญ, 2526, หน้า 46)

จกสาวหรือเล่นสาว (หลูกขมม)

สังคมของชาวไทยเขมรจะมีความเชื่อเรื่องหญิงชายที่ยังได้แต่งงานกันจะถูกเนื้อต้องตัวกันไม่ได้ การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวชาวไทยเขมรจะใช้วิธีการแอบคุยกันในขณะที่ฝ่ายหญิงเข้านอนบนบ้าน ฝ่ายชายก็จะเข้าไปใต้ถุนบ้านฝ่ายหญิงและจะส่งสัญญาณให้ฝ่ายหญิงรับรู้ว่าฝ่ายชายอยู่ที่ใต้ถุนบ้านและพูดคุยกัน วิธีการจีบสาวลักษณะแบบนี้เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “หลูกขมม” แปลว่าการจกสาวหรือเล่นสาว “หลูก” แปลว่าจก “ขมม” แปลว่าหญิงสาว

ชุมชนของชาวไทยเขมรการปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัยจะปลูกลักษณะบ้านยกพื้น มุงด้วยหญ้าคาที่นำมาจักเป็นตับ พื้นบ้านและฝ้ายบ้านนำไม้ไผ่มาทาบให้แผ่ออก พื้นบ้านทุกหลังคาเรือนจึงมีร่อง และร่องนี้เป็นช่องทางการสื่อสารของหญิงชายที่จะใช้ในการเกี่ยวพาราสีกัน พฤติกรรมการจกสาวเริ่มจากฝ่ายชายที่หมายปองฝ่ายหญิงคนใดคนหนึ่งอาจจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน

หรือคนละชุมชนก็เป็นได้ การพบเจอกันของหญิงชายชาวไทยเขมรครั้งแรกอาจจะพบกันช่วงเทศกาลของชุมชน เช่น บ็อนแกแฉด (เทศกาลบุญเดือนห้าหรือบุญสงกรานต์) หรือเทศกาลแซนคูนตา (เทศกาลเช่นไหว้บรรพบุรุษ) ช่วงเวลาเทศกาลจะมีการละเล่นสนุกครื้นเครง เมื่อมีการพูดคุยได้ระดับหนึ่งในช่วงเวลาของเทศกาล (ซึ่งการพูดคุยนี้จะไม่ใช่ในเชิงเกี้ยวพาราสี) จนฝ่ายชายได้ทราบถึงชื่อของฝ่ายหญิง รวมทั้งได้รู้ว่าบ้านของฝ่ายหญิงอยู่ชุมชนใดและบ้านหลังใด บางครั้งฝ่ายชายที่ไม่กล้าที่พูดคุยกับสาวโดยตรงจะใช้วิธีเลียบเรียงถามไถ่ข้อมูลต่าง ๆ ของฝ่ายหญิงจากเพื่อนของฝ่ายหญิง หรือเพื่อนของฝ่ายชายเอง หลังจากนั้นอาจจะเป็นช่วงที่เทศกาลต่าง ๆ สิ้นสุดลงชายหนุ่มก็จะไปหาฝ่ายหญิงถึงบ้านด้วยการไปพบเจอกับฝ่ายหญิงและพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ครั้งแรกนี้จะไปในช่วงเวลากลางวัน ฝ่ายชายก็จะทำทีเข้าไปพูดคุยกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง และคอยสังเกตว่าหญิงที่หมายปองนอนอยู่ตรงบริเวณใดของบ้าน มีพี่หรือน้องนอนด้วยกันหรือไม่ (สร้อย บัวแปลง, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2556)

ช่วงเวลากลางคืนขณะที่ทุกคนในบ้านฝ่ายหญิงหรือบางครั้งหญิงที่หมายปองอาจหลับไปแล้วก็เป็นได้ ฝ่ายชายก็จะกลับมาหาฝ่ายหญิงแต่ไม่ขึ้นไปบนบ้านของฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะเข้าไปในใต้ถุนบ้านของฝ่ายหญิง มุ่งหน้าไปใต้บริเวณที่ฝ่ายหญิงนอนอยู่ จากนั้นฝ่ายชายก็นำไม้ขนาดเล็ก ๆ ที่ม้วนร่อนพื้นบ้านไปให้ถูกตัวฝ่ายหญิง จนฝ่ายหญิงรู้สึกตัวตื่น (ถ้าหลับ) เมื่อฝ่ายหญิงรู้สึกตัวก็จะรู้ว่ามิชายหนุ่มที่ต้องการจะพูดคุยด้วยอยู่ใต้ถุนบ้าน ฝ่ายหญิงก็จะส่งเสียงโดยอาจใช้วิธีกระแอม กระไอเบา ๆ ให้ฝ่ายชายได้ยิน เมื่อฝ่ายชายรู้ว่าฝ่ายหญิงรู้สึกตัวแล้วก็จะส่งเสียงตอบโต้ ถ้าฝ่ายหญิงพึงพอใจกับฝ่ายชายที่อยู่ใต้ถุนบ้านก็จะพูดคุยด้วย ถ้าไม่พอใจก็จะไม่พูดคุยด้วยและบางครั้งอาจจะแสดงความไม่พอใจให้ฝ่ายชายได้รับรู้ เมื่อฝ่ายชายรู้ว่าฝ่ายหญิงไม่คุยด้วยก็จะออกจากใต้ถุนบ้าน ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายที่มีความพึงพอใจกัน หรือชอบพอกันก็จะอยู่พูดคุยกันไปจนถึงรุ่งสางก็มี ระหว่างการพูดคุยดำเนินไป ฝ่ายหญิงอาจจะส่งน้ำดื่ม ยาสูบ หรือหมากพลูลงมาให้ฝ่ายชาย ฝ่ายชายที่อยู่ใต้ถุนบ้านก็จะหาสิ่งของที่พอหาได้ในบริเวณนั้นมาหนุนนั่ง อาจจะเป็นขอนไม้ หรือครกไม้ การพูดคุยของหนุ่มสาวชาวไทยเขมรลักษณะนี้ พ่อและแม่ของฝ่ายหญิงจะไม่ไปเข้าไปยุ่งเกี่ยวจะให้สิทธิลูกสาวในการตัดสินใจเลือกชายหนุ่มด้วยตนเอง ระหว่างที่พูดคุยกันพ่อและแม่ก็จะไม่ห้ามปรามถึงแม้ว่าจะรำคาญซักเพียงใด (เม็ต คณะมูล, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2556)

ภาพที่ 14 เรือนอยู่อาศัยของชาวไทยเขมร ที่มีลักษณะยกพื้น

การจกสาวนี้จะมีธรรมเนียมที่ชายหนุ่มทุกคนจะต้องปฏิบัติก็คือ ถ้าฝ่ายชายจะไปจกสาวยังบ้านฝ่ายหญิงแล้วพบว่ามีชายหนุ่มคนอื่นอยู่อยู่กับฝ่ายหญิงอยู่แล้ว ฝ่ายที่มาใหม่จะรองนกว่าชายคนมาก่อนได้พูดคุยกับฝ่ายหญิงจนจบ ชายหนุ่มบางคนที่ไม่เข้าสูในทก ๆ คินก็จะไปจกสาวที่หมายปองเพียงคนเดียว แต่ถ้าเป็นหนุ่มที่เข้าสูในแต่ละคินก็จะไปจกสาวหลาย ๆ คนและหลายหมู่บ้าน

ฝ่ายหญิงที่ยังไม่พร้อมจะพูดคุยกับฝ่ายชายอาจเป็นเพราะว่ายังเขาวัวอยู่หรือด้วยเหตุผลใดก็ตาม ฝ่ายหญิงก็จะไปนอนกับพ่อแม่หรือสลับที่นอนระหว่างแม่ บางครั้งก็จะนำเสื้อหรือฟูกมานูนอนเพื่อป้องกันไม่ให้มีไม้มาเหยถึงตัว ฝ่ายชายบางคนก็เกรเมื่อเข้ามายังบ้านสาวแล้วพบว่ามีเสื้อหรือฟูกวางก้นอยู่ก็จะนำเอามีดกรีดให้สิ่งกีดขวางนั้นขาดออก

ฝ่ายชายที่มีความชอบพอฝ่ายหญิงเป็นอย่างมากแต่ฝ่ายหญิงไม่สนใจ ฝ่ายชายจะมีวิธีการอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการนำไสยศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือให้หญิงที่ตนชอบให้มารักกับตนเอง วิธีทางไสยศาสตร์นี้ไม่ใช่วิธีการทำเสน่ห์ แต่เป็นพิธีกรรมที่คล้ายกับเป็นการอ้อนวอนให้อาจารย์หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับช่วยมาคลใจให้หญิงหันมาสนใจ พิธีกรรมนี้เรียกว่าพิธีกรรมเรียกสาวที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “เฮาขมม” ซึ่งจะต้องเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่ประกอบด้วย

1. หมากธรรมสะธอร (สลาธอร) 1 คู่
2. เงินค่าครู 12 บาท
3. เหล้าขาว 1 ขวด

พิธีกรรมเฮาขมมเป็นพิธีกรรมที่จะต้องทำพิธีด้วยตนเอง จะประกอบพิธีกันในช่วงเวลาก่อนเข้านอน สถานที่ประกอบพิธีคือบริเวณห้วนอนของฝ่ายชาย พิธีกรรมเริ่มจากจุดรูปที่อยู่บนสลาธอร จากนั้นก็ทำการบอกครูบาอาจารย์ที่นับถือให้ช่วยคลใจให้หญิง (บอกชื่อ ที่อยู่) ที่ตนแอบหลงรักให้มารักกับตนเองเป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นฝ่ายชายก็เข้านอนตามปกติ

ระหว่างที่นอนถ้าเกิดฝ่ายชายฝันว่าฝ่ายหญิงมาหา ฝ่ายชายก็ต้องลุกขึ้นมาพลิกกลับหมอน เชื่อว่าถ้าพลิกหมอนแล้วฝ่ายหญิงที่แอบหลงรักก็จะฝันเหมือนกับที่ฝ่ายชายฝัน พิธีกรรมนี้จะประกอบพิธีกัน 3 – 7 วัน ระหว่างวันที่ทำพิธีฝ่ายชายก็จะไปสังเกตอาการของฝ่ายหญิง ถ้าเกิดฝ่ายหญิงมีอาการเงินอาขยณะที่พบหน้าฝ่ายชาย แสดงว่าพิธีกรรมเรียกสาวสำเร็จ แต่ถ้าหากประกอบพิธีกรรมครบ 7 วันแล้วฝ่ายหญิงยังสนใจในตัวฝ่ายชาย ฝ่ายชายก็จะไม่การประกอบพิธีกรรมต่อ เพราะถือว่าไม่ได้สร้างสมบุญมาด้วยกันในชาติปางก่อนหรือไม่ได้เป็นเนื้อคู่กัน

พิธีแต่งงาน (แซนการ์)

แซนการ์เป็นคำเรียกพิธีแต่งงานตามภาษาเขมร “การ์” แปลเป็นภาษาไทยว่าการทำงาน “แซน” แปลว่าการเช่นไหว้ ความหมายโดยรวมตามความเชื่อของชาวไทยเขมรคือการเช่นฝักรรพบุรุษ คำว่าการ์นั้นมักจะเกี่ยวกับการมงคลเป็นหลัก การแต่งงานของชาวไทยเขมรเริ่มต้นเมื่อฝ่ายชายพอใจฝ่ายหญิงคนใดก็จะให้พ่อแม่ของฝ่ายชายไปเยี่ยมเยียน เพื่อทำความรู้จักและทำความสนทนสนมด้วย ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “กระเซ็บ” (ทาบทาม) ความหมายของคำว่ากระเซ็บคือการพูดที่ไม่ให้เกิดความอื้อฉาว วิธีการกระเซ็บผู้ใหญ่ของฝ่ายชายจะเข้าไปหาผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงอย่างเงียบ (ไม่มีพิธีการ) ด้วยการนำสิ่งของ เช่น เหล้า หมาก พลุ ยาสูบ ไปฝาก ซึ่งหากผู้ใหญ่ของฝ่ายชายไม่รู้จักผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงก็จะไปหาคนที่รู้จักกับฝ่ายหญิงให้ไปพร้อมกัน

หลักการของการกระเซ็บตามธรรมเนียมของชาวไทยเขมร ก็คือผู้ใหญ่ของฝ่ายชายต้องเข้าไปหาข้อมูลด้านครอบครัวของฝ่ายหญิง โดยใช้วิธีเลียบเคียงถามไถ่และสังเกตสภาพความเป็นอยู่ของฝ่ายหญิงว่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร มีอุปนิสัยอย่างไร รักชอบกับฝ่ายชายหรือไม่ มีวันเดือนปีเกิดสมพงศ์กับฝ่ายชายหรือไม่ เมื่อสภาพโดยรวมเป็นที่พอใจต่อผู้ใหญ่ของฝ่ายชาย ผู้ใหญ่ฝ่ายชายก็จะแจ้งให้กับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงว่าฝ่ายชายรักชอบอยู่กับฝ่ายหญิง และจะมาขอไปเป็นสะใภ้ ผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงจะว่าอย่างไร มีข้อขัดข้องใจอย่างไรหรือไม่ และถ้าผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงยอมตกลงที่จะยกฝ่ายหญิงให้แต่งงานกับฝ่ายชาย ทั้งสองฝ่ายก็จะตกลงกันเรื่องสินสอดทองหมั้น “กันสลา” และถ้าหากตกลงกันได้แล้วก็จะกำหนดวันแต่งงาน (แซนการ์) กันต่อไป ฝ่ายชายจะส่งข่าวเกี่ยวกับวันฤกษ์ยามงามดีที่จะกำหนดวันแต่งงานมาที่ฝ่ายหญิงให้ทราบภายหลัง แต่ถ้าหากผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงไม่ตกลงที่จะยกฝ่ายหญิงให้ หรืออาจเกิดจากสาเหตุวันเดือนปีเกิดของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงไม่สมพงศ์กัน หรือผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเรียกสินสอดทองหมั้นเป็นจำนวนมากจนผู้ใหญ่ฝ่ายชายไม่สามารถหามาให้ได้ การกระเซ็บก็เลิกรากันไปและเรื่องราวก็จะสิ้นสุดลงไม่ส่งผลต่อชื่อเสียงของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ด้วยเหตุหลักการของกระเซ็บก็คือการกระทำอย่างเงียบเขียบนั่นเอง

เมื่อมีการกำหนดวันแต่งงานกันเป็นที่เรียบร้อย ฝ่ายเจ้าสาวที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “เนียงขมม” แปลว่านางสาว จะมีการจัดเตรียมห่านุนเพื่อมาทำที่นอนและหมอนเพื่อใช้สำหรับ

รับไหว้จำนวนที่จะจัดเตรียมก็แล้วแต่ฐานะของฝ่ายเจ้าสาว ถ้าฐานะดีก็จะมีการจัดเตรียมไว้จำนวนมาก บางครั้งฝ่ายเจ้าสาวที่ทอผ้าเป็นก็จะทอผ้าเป็นชุดเพื่อใช้สำหรับพิธีรับไหว้ด้วยเช่นกัน หรืออาจจะหาซื้อเพิ่มเติมเพื่อให้ครบจำนวนของญาติผู้ใหญ่ก็ได้ตามความต้องการของฝ่ายหญิง นอกจากนี้ฝ่ายหญิงยังมีการเตรียมเก็บหมากซึ่งถ้าหากไม่มีต้นหมากเป็นของตนเองก็จะไปหาซื้อมาจัดเตรียม นำหมากมาเจียนแล้วเอาไปตากให้แห้ง นำมาห่อเพื่อไว้ให้แขกที่มาร่วมงานได้รับประทาน

นอกจากนี้ยังต้องเตรียมใบตองมาตากแห้ง และจัดหayaสุบ (ยาเส้น) มาจัดเตรียมไว้ใช้สำหรับใช้ในช่วงเวลาไปเชิญแขกมาร่วมงานที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “จ้งเรียนการ”^{*} ในอดีตสิ่งสำคัญที่สุดของฝ่ายหญิงที่จะต้องทำคือการเก็บตัว ครอบครัวชาวไทยเขมรที่เคร่งครัดเรื่องจารีตประเพณี จะให้ลูกสาวทำพิธี “โจลมลบ” หรือเรียกเป็นภาษาไทยว่าพิธีเตรียมตัวเป็นเจ้าสาว จะให้เจ้าสาวเก็บตัว อดตัวอยู่เพียงแต่ในบ้านตลอดช่วงเวลาก่อนถึงวันแซนการ ระยะเวลาอาจเป็นหนึ่งถึงสองเดือนแล้วแต่ความต้องการของครอบครัวฝ่ายหญิง

พิธีแต่งงานของชาวไทยเขมรจะจัดทำพิธีกันที่บ้านของฝ่ายเจ้าสาว ฉะนั้นฝ่ายเจ้าสาวจะเป็นฝ่ายที่จะต้องจัดเตรียมประรำพิธี (โรงเรือค) ไว้ตามคำแนะนำของเจ้าพิธี (อาจารย์) ที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้จัดหาหรือบางครั้งก็จะใช้เจ้าพิธีคนเดียวกันกับเจ้าพิธีของเจ้าบ่าว ประรำพิธีที่ฝ่ายเจ้าสาวสร้างขึ้นจะมีการจัดแต่งด้วยใบตองและดอกไม้ไว้อย่างสวยงามและมีความหมาย หลังคามุงด้วยทางมะพร้าว เสาโรงเรือคจะประดับด้วยต้นอ้อยหนึ่งต้น ต้นกล้วยหนึ่งต้น สิ่งสำคัญที่สุดคือเสากลางจะต้องเป็นเสาหลักสำหรับเช่นสรวงเทพยดาให้มาเป็นพยานในการแต่งงาน จะประดับเสากลางด้วย “จันลอม” บางครั้งฝ่ายเจ้าสาวจะไม่ทำประรำพิธี แต่จะประกอบพิธีแซนการกันบนบ้านของเจ้าสาว เครื่องประกอบพิธีก็ใช้แบบเดียวกับการประกอบพิธีในประรำพิธี และผูกจันลอมไว้ที่เสากลางบ้าน

สำหรับการเตรียมตัวของฝ่ายเจ้าบ่าวที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “เรียจะโกิ้ล” ที่แปลว่าราชกุล นอกจากหมากที่จะต้องมีการเตรียมจัดหามาเจียนไว้เพื่อเตรียมไว้เป็นของกำนัลให้กับแขกที่จะไปเชื้อเชิญให้มาร่วมงาน ฝ่ายเจ้าบ่าวยังต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ประกอบด้วย

1. กระบุง (กรรเชอ) ขนาดใหญ่ 1 ใบ สิ่งของที่ใส่ไว้ในกรรเชอ ประกอบด้วย
 - 1.1 ข้าวเปลือก (ใส่เกือบเต็ม)
 - 1.2 หัวหมูต้มสุก 1 หัว (มีเทียน 1 เล่มใส่อยู่ในปาก)

^{*} จ้งเรียนการ (การเชิญแขกมาร่วมงาน) ประเพณีที่ชาวไทยเขมรถือปฏิบัติกันสืบต่อมาในขณะนี้จะไปเชิญแขกมาร่วมงานบุญหรืองานลงแขกทำงานต่าง ๆ ผู้ที่จะไปเชิญจะต้องเตรียมยาเส้นหรือบุหรี่ไปให้กับผู้ที่เชิญมาร่วมงานด้วย ถ้าไม่นำสิ่งของเหล่านี้ไปให้ขณะที่ไปเชิญ ชาวไทยเขมรจะถือว่า การเชิญในครั้งนี้ไม่สมบูรณ์และถือว่าไม่ได้เชิญ

- 1.3 ขาหมูต้มสุก 2 ขา
- 1.4 เหล้า 1 ขวด
- 1.5 ข้าวต้มมัด
- 1.6 ไบขวานโยน 1 เล่ม
- 1.7 เคียวเกี่ยวข้าว 1 เล่ม
2. กระบุง (กรรเชอ) ไบเล็ก 1 ไบ สิ่งของที่ใส่ไว้ ประกอบด้วย
 - 2.1 ข้าวเปลือก (ใส่เกือบเต็ม)
 - 2.2 ไก่ต้มสุก 1 ตัว
 - 2.3 ขาหมูต้มสุก 2 ขา
 - 2.4 เหล้า 1 ขวด
 - 2.5 ข้าวต้มมัด
3. ชันครู 1 ไบ สิ่งของที่ใส่ในชันประกอบด้วย
 - 3.1 สายสัญญาณ
 - 3.2 เทียน 2 เล่ม
 - 3.3 เงิน 19 บาท
 - 3.4 หัวไพล
 - 3.5 ไบพลู
4. พานหมากพลู 1 ไบ สิ่งของที่ใส่ในพานประกอบด้วย
 - 4.1 เทียน 5 เล่ม
 - 4.2 หมากพลูจัดพอดีคำ 5 คำ
 - 4.3 บุหรี่ 1 ซอง
 - 4.4 เหล้า 1 ขวด
5. ข้าวเจ้าสวย 1 หม้อ
6. แกง 1 หม้อ
7. ดอกไม้ 1 – 2 ถาด (ดอกเฟื่องฟ้าที่เด็ดเอาแต่กลีบใบ)
8. ขนม 4 ถาด ประกอบด้วย
 - 8.1 ไก่ต้มสุก 1 ตัว
 - 8.2 เหล้า 1 ขวด
 - 8.3 ข้าวต้มมัด
 - 8.4 ข้าวต้มมัดสามเหลี่ยม

9. ที่นั่งทำพิธีเซ่นผี (บอนแซน) ประกอบด้วย

9.1 ฟูก 1 ผืน

9.2 หมอน 1 ใบ

9.3 ผ้าขาว 1 ผืน

10. ห่อเขียนหมาก (เฮียบท้อง) หรือห่อขันหมากที่บรรจุอยู่ในขัน และห่อด้ายผ้าสีแดง “เฮียบ” แปลว่าเขียนหมาก “ท้อง” แปลว่าถุงหรือห่อ เฮียบท้องมี 2 ห่อ ห่อแรกใส่ใบเงินใบทอง หมาก พลูห่อพอดีคำ ข้าวสาร และดอกไม้ และห่อที่สองใส่ “คันสลา” (สินสอด) ฝ่ายเจ้าสาวอาจจะเรียกร้องเป็นเงินเพียงอย่างเดียวหรืออาจจะมีทองคำด้วย

11. เทียนขวัญ 19 เล่ม (มักรวมกัน)

12. เทียนชัย 3 เล่ม

13. ด้ายมงคล (เมาะจงไค)

นอกจากนี้ฝ่ายเจ้าบ่าวยังต้องเตรียมอาหารหรือภาษาเขมรเรียกว่า “จำเนียบ” เช่น เหล้า หมู ฟัก ข้าวสาร ผัก ผลไม้ หรืออย่างอื่นแล้วแต่เงื่อนไขของฝ่ายเจ้าสาวที่ต้องการ อาจรวมไปถึงอุปกรณ์ และกำลังคนที่จะนำมาใช้ในการทำร้านหรือประรำพิธีที่ใช้ประกอบพิธีแซนการ์ หรือฝ่ายหญิง อาจจะให้ฝ่ายชายหากำลังคนไปช่วยสร้างเรือนหอ

วันก่อนวันแต่งงานหนึ่งวันหรือสวดิข ขาวไทยเขมรเรียกว่าวันเข้า (งโโจล) ฝ่ายเจ้าบ่าว จะต้องจัดขบวนส่งอาหารและสัมภาระต่าง ๆ มาที่บ้านฝ่ายเจ้าสาว ซึ่งพิธีนี้ขาวไทยเขมรเรียกว่า “จูนจำเนียบ” หรือเรียกเป็นภาษาไทยว่าการส่งอาหาร สิ่งของที่ต้องส่งให้กับเจ้าสาวก็ไปตามเงื่อนไขของฝ่ายหญิงที่มีการร้องขอตั้งแต่วันกระเชิบ ขบวนจูนจำเนียบของฝ่ายเจ้าบ่าวจะมีผู้อาวุโสมาใน ขบวนด้วย ผู้อาวุโสที่ฝ่ายเจ้าบ่าวนำมาจะทำหน้าที่ตรวจสอบความพร้อมของฝ่ายเจ้าสาวว่ามีการ จัดเตรียมสถานที่ ประรำพิธี หรือสิ่งของประกอบพิธีกรรมไว้พร้อมหรือยัง ระหว่างที่ขบวนจูนจำเนียบ เคลื่อนมาที่บ้านของฝ่ายเจ้าสาวถ้ามีเหตุการณ์บางอย่างที่ขาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นลางร้าย เช่น ถ้า ขบวนที่ใช้เกรียนเป็นพาหนะถ้าเลี้ยงเกิดหักหรือล้มระหว่างทางที่ขบวนเคลื่อนมายังบ้านของฝ่าย เจ้าสาว หรือมีฟ้าผ่าลงมาที่ขบวน หรือฟ้าผ่าลงประรำพิธีของฝ่ายเจ้าสาว ก็จะต้องยกเลิกหรือเลื่อน งานแต่งงานออกไป (พรม เจนวิชา, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2556)

เมื่อถึงวันกำหนดเป็นวันแต่งงานที่ขาวไทยเขมรเรียกว่าวันเซ่นหรือวันเซ่นไหว้ (งแซน) ฝ่ายเจ้าบ่าวจะแห่ขันหมากมายังบ้านของฝ่ายเจ้าสาว ขบวนขันหมากจะมีผู้อาวุโสเป็นผู้เดินนำและ ทำหน้าที่ถือพานหมากพลู ตามมาด้วยวงมโหรีที่มีการร้องรำกันอย่างสนุกสนาน เจ้าบ่าวจะแต่งกาย ด้วยนุ่งโจง สวมเสื้อแขนยาวห่มสไบสองผืน ส่วนเพื่อนเจ้าบ่าว (ถ้ามี) จะแต่งตัวคล้ายเจ้าบ่าวแต่ จะห่อสไบเพียงผืนเดียว เพื่อนเจ้าบ่าวจะทำหน้าที่กางร่มให้เจ้าบ่าว เจ้าบ่าวจะเดินตามหลังพ่อหรือ

แม่เจ้าบ่าวจะต้องเกาะชายเสื้อหรือเกาะมือพ่อหรือแม่ไปตลอดทางที่ขบวนขันหมากเคลื่อนไปตามมาด้วยขบวนลำเลียงถาดขนม เมื่อขบวนขันหมากมาถึงประรำพิธี (โรงเรียด) ที่บ้านฝ่ายเจ้าสาวญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวก็จะออกมาต้อนรับให้ผู้อาวุโสที่ถือพานหมากพลูเข้าไปในประรำพิธีหรือบนบ้าน เมื่อผู้อาวุโสฝ่ายเจ้าบ่าวเข้าไปยังประรำพิธีก็จะเข้าบอกกล่าวกับพ่อแม่ของฝ่ายเจ้าสาวเพื่อขออนุญาตให้เจ้าบ่าวเข้ามาทำพิธี ด้วยข้อความว่า

“ขณะนี้ขบวนขันหมากมาถึง และก็ได้ถึงเวลาฤกษ์ยามที่จะทำพิธีเช่นผี ทางฝ่ายเจ้าสาวได้จัดเตรียมญาติผู้ใหญ่และพิธีต้อนรับไว้พร้อมหรือยัง ถ้าพร้อมแล้วก็ขออนุญาตให้เจ้าบ่าวเข้ามาในประรำพิธีเพื่อทำพิธีเช่นไหว้” (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2556)

จากนั้นเจ้าบ่าวก็จะเข้ามายังประรำพิธี และนำบอนแซนมาปูที่กลางประรำพิธีหรือกลางบ้าน จากนั้นฝ่ายเจ้าสาวก็จะเบิกรับเจ้าสาว ให้ผู้อาวุโสหรือพ่อ – แม่และเพื่อนเจ้าสาวเป็นผู้นำตัวเจ้าสาวลงมาจากบ้านหรือออกมาจากห้อง ในมือของเจ้าสาวจะถือหมากพลู เมื่อเจ้าสาวมาถึงเจ้าบ่าวจะส่งหมากพลูให้ และเข้ามานั่งทางด้านซ้ายมือของเจ้าบ่าว ก็มลงกราบเจ้าพิธีที่นั่งอยู่ตรงหน้า

ภาพที่ 15 ขบวนแห่ในพิธีแต่งงาน (แซนการ์)

ต่อจากนั้นก็เข้าสู่พิธีตรวจเฮียบตรวจท้อง ผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจฝ่ายเจ้าสาวจะจัดผู้อาวุโสที่ฝ่ายเจ้าสาวเคารพนับถือมา 1 คู่ (ชาย – หญิง) มานั่งรับ “เฮียบท้อง” ที่ฝ่ายเจ้าบาวนำมา ผู้อาวุโสทั้งสองจะนั่งอยู่ในลักษณะเหยียดขาทั้งสองข้างไปข้างหน้า เชี่ยนหมากจะมีอยู่สองชุด (1 คู่) ชุดที่ให้กับผู้อาวุโสที่เป็นผู้ชายเรียกว่า “เฮียบ” เชี่ยนหมากที่ให้กับผู้อาวุโสที่เป็นหญิงเรียกว่า “ทัง” หรือ “ท้อง” และเมื่อผู้อาวุโสทั้งสองรับเชี่ยนหมากจากฝ่ายเจ้าบาวก็จะนำเชี่ยนหมากมาตั้งไว้บนหน้าขาของตนเอง แล้วทำพิธีเปิดเชี่ยนหมากเพื่อทำการตรวจนับสินสอด (กันสลา) และหยิบเอาหมากพลูและเครื่องเคียงที่อยู่ในเชี่ยนหมากเข้าปากรับประทาน และให้พ่อหรือแม่เจ้าสาวนำเงินสินสอดเข้า

ไปเก็บในบ้าน ระหว่างที่นำสินสอดไปเก็บจะทำท่าทางแบกสินสอดขึ้นบนบ่า และแสดงกริยาให้รู้สึกเหมือนว่าสินสอดที่แบกอยู่บนบ่ามีน้ำหนักมาก ถือเป็นการเสร็จพิธี

เจ้าพิธีก็จะทำพิธีเช่นฉีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง ญาติฝ่ายเจ้าสาวจะยกถาดอาหารที่จัดเตรียมไว้เข้ามาให้เจ้าพิธี และเจ้าพิธีจะทำพิธีเชิญผีปู่ตาชายของฝ่ายเจ้าสาวให้มารับเครื่องเซ่นสังเวย และเป็นสักขีพยานความรักของคู่บ่าวสาวเจ้าพิธีจะกล่าวด้วยประโยคว่า

“โม แม่ ออว แม่ ตา อัญเชิญโมโฮปายสรา โจนเจา แซนคเนีย โจยออยเจาเมียนเกิด ”

เมื่อกล่าวจบเจ้าพิธีก็จะเทเหล้าและอาหารทุกชนิดที่อยู่ในถาดลงบนถาดอาหาร จากนั้นก็ให้ญาติฝ่ายเจ้าสาวยกถาดอาหารออกไปนอกบ้าน

ต่อด้วยพิธีเป่าสิ่งร้าย (พิธีปะจี้ปะโจล) เพื่อเป็นการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งใดที่ไม่ดีออกไปจากตัวคู่บ่าวสาว และยังเป็นการนำสิ่งดีต่าง ๆ รวมถึงโชคลาภเข้ามาสู่ตัวคู่บ่าวสาว พิธีจะเริ่มหลังจากที่คู่บ่าวสาววางมือคว่ำทับกันอยู่บนหมอน เจ้าพิธีจะหยิบด้ายมงคล (เมาะจงไค) มาปั่นบนข้อมือของบ่าวสาว เริ่มปั่นจากข้อมือแล้วลากไปสู่ปลายนิ้ว ระหว่างปั่นเจ้าพิธีจะทำการนับหนึ่งที่เจ็ดเป็นภาษาเขมรว่า

“มวย ปีร เบีย บวน ปริม ปริมมวย ปริมปรี” จะนับเป็นจังหวะซ้ำ ๆ

เมื่อนับถึงปริมปรี (เจ็ด) เจ้าพิธีจะต่อท้ายด้วยคำว่า “ปะจี้” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่าปิด จากนั้นเจ้าพิธีจะทำการขยี้ด้ายแล้วนำไปทิ้ง ถือว่าเป็นการปิดเป่าสิ่งร้าย ๆ ออกจากตัวของคู่บ่าวสาวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

เมื่อทำพิธีนำสิ่งชั่วร้ายออกจากตัวบ่าวสาวเสร็จสิ้นก็จะเข้าสู่พิธีนำสิ่งที่ดีงามเข้ามาสู่ตัวบ่าวสาว เรียกชื่อตามภาษาเขมรว่า “ปะโจล” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่าการนำเข้า ซึ่งโดยนัยก็คือการนำขวัญที่ชาวไทยเขมรเชื่อว่ามี 19 ดวงเข้ามายังคู่บ่าวสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะหงายมือทั้งสองวางบนหมอน และฝ่ายเจ้าสาวก็จะหงายมือลงทับเป็นมือของฝ่ายเจ้าบ่าว เจ้าพิธีจะนำด้ายมงคลมาทำการปั่นที่มือของบ่าวสาว เริ่มปั่นจากปลายนิ้วเข้าสู่ข้อมือ การนับจึงต้องนับหนึ่งถึงสิบเก้าเป็นภาษาเขมรว่า

“มวย ปีร เบีย บวน ปริม ปริมมวย ปริมปรี ปริมเบีย ปริมบวน ค้อบ ค้อบมวย ค้อบปรี ค้อบปรี ค้อบบวน ค้อบปริม ค้อบปริมมวย ค้อบปริมปรี ค้อบปริมเบีย ค้อบปริมบวน ”

เมื่อเจ้าพิธีนับถึงสิบเก้าจะต่อด้วยคำว่า “ปะโจล” ญาติมิตรและทุกคนที่มาร่วมงานก็จะพร้อมใจกันพูดคำว่า “ฮอ ฮูร์” จากนั้นทุกคนที่มาร่วมงานก็จะอวยพรบ่าวสาวกันอย่างแข็งขันพร้อมกับโปรยดอกเฟื่องฟ้าไปยังคู่บ่าวสาว การอวยพรบ่าวสาวนั้นผู้ใดอยากอวยพรด้วยประโยคใดก็จะอวยพรไป พิธีกรรมเมื่อมาถึงขั้นตอนนี้จึงสนุกสนานและแข็งขันเป็นอย่างมาก พิธีปะโจลเจ้าพิธีจะกล่าว 3 รอบ และเมื่อจบแต่ละรอบทุกคนก็จะกล่าวอวยพรพร้อมกับโปรยดอกเฟื่องฟ้าไปยังคู่บ่าวสาว

ภาพที่ 16 พิธีแต่งงาน (แซนการ์) ที่บ้านเจ้าสาว

ต่อด้วยพิธีเวียนเทียน เจ้าพิธีจะจุดเทียนขวัญและเทียนชัยทั้ง 3 เล่ม แล้วส่งไปให้พ่อแม่ของเจ้าสาวรับไปอธิฐานโดยยกเทียนขวัญจรดที่หน้าผาก เมื่ออธิฐานเสร็จก็จะยกมือขวาปิดโปกในลักษณะปิดออกจากตัวที่เทียนชัยจำนวนสามครั้งแล้วส่งต่อเทียนชัยทั้งสามเล่มไปยังคนอื่น ๆ ที่นั่งล้อมวงรอบตัวคู่บ่าวสาว ซึ่งการเวียนเทียนชัยจะเวียนในลักษณะประทักษิณ คือเวียนทางขวาและเวียนสามรอบ เมื่อเทียนขวัญและเทียนชัยเวียนจนครบสามรอบ เทียนขวัญและเทียนชัยก็จะถูกส่งมายังเจ้าพิธี เจ้าพิธีจะหยิบใบพลูขึ้นมาหนึ่งใบ นำใบพลูไปห่อที่เทียนและสับดใบพลูไปที่คู่บ่าวสาวโดยจะทำ 3 รอบ สุดท้ายก็จะจุ่มใบพลูลงไปในขันน้ำ และนำใบพลูห่อที่เทียนจนไฟเทียนดับ จะทำลักษณะนี้กับเทียนขวัญและเทียนชัยทั้งสามเล่ม

จากนั้นพ่อเจ้าสาวจะถือใบขวานโยน แม่เจ้าสาวถือเคียวเกี่ยวข้าวที่เจ้าบ่าวนำมากับขบวนขันหมาก เพื่อไปทำพิธีอวยพรบ่าวสาว ฝ่ายแม่จะนำเคียวไปวนที่ศีรษะทางด้านหลังของเจ้าสาว พ่อจะนำใบขวานโยนไปวนที่ศีรษะทางด้านหลังเจ้าบ่าว จากนั้นทั้งพ่อและแม่จะหยิบหัวโพลที่อยู่ขึ้นครุขึ้นมากลึงและพนไปยังศีรษะของบ่าวสาว สุดท้ายอวยพรคู่บ่าวให้ช่วยกันทำมาหากินเหมือนดังขวานโยนและเคียวเกี่ยวข้าว

หลังจากนั้นเจ้าพิธีจะนำค้ายมงคล มาแจกให้ญาติมิตรและผู้ร่วมงานเข้าไปผูกข้อมือคู่บ่าวสาว จะให้พ่อแม่ของบ่าวสาวเป็นผู้ผูกก่อนเป็นกลุ่มแรก และต่อผู้ร่วมงานท่านอื่น ๆ ผู้ที่จะไปผูกข้อมือจะนำเงินมาผูกไว้ที่สายสิญจน์ก่อนที่จะนำไปผูกที่บ่าวสาว

ภาพที่ 17 เทียนชัย และพิธีเวียนเทียนชัยในพิธีแต่งงาน (แซนการ์)

ครั้งอดีตเมื่อเสร็จพิธีปะจี้ปะโจลก็จะเข้าสู่พิธีเช่นเทพเสียงทาย (แซนเทพเสียงทาย) เจ้าพิธีจะไปยืนอยู่ที่ข้างเสากลางบ้านหรือกลางโรงเรือด (ประรำพิธี) ที่มีจันลอมมัดติดอยู่ จากนั้นก็จะทำพิธีเสียงทายด้วยการหยิบขวดน้ำที่อยู่ในจันลอม เปิดฝาขวดและใช้นิ้วหัวแม่มืออุดที่ปากขวด ทำท่าเทน้ำออกจากขวดพร้อมกับกล่าวประโยคว่า

“เจ บานเฮย จีจันลอม ปุก เชนย ประเดียะ แซมมง เกิดกิเจहनอ เจ ยอง”

ญาติมิตรและทุกคนก็จะขานรับว่า “เจ”

เจ้าพิธีก็จะกล่าวต่อไปอีกว่า

“บานเฮยจีจันลอมเมือค บานเฮยจีประก๊อด ฮอ สุร์”

ญาติมิตรและทุกคนก็จะขานรับว่า “ฮอ สุร์”

จากนั้นเจ้าพิธีก็จะทำท่าร่ายรำรอบเสากลางบ้านอย่างสนุกสนาน และเจ้าพิธีก็จะเปิดข้าวขวัญที่จัดเตรียมไว้ในขันข้าวมาใส่บาตรพระสงฆ์ และนำไข่ไก่ต้มสุกมาให้คู่บ่าวสาวรับประทาน และตามด้วยน้ำมะพร้าว แล้วเจ้าพิธีก็จะขวดเปล่าที่อยู่ในจันลอมมาทำท่าคว่ำหงายให้ญาติมิตรและผู้ร่วมงานทุกคนได้ดูเป็นการเสียงทาย เจ้าพิธีจะกล่าวถามทุกคนว่า

“ขวดนี้เมื่อรินแล้วจะมีน้ำไหลออกมาหรือไม่”

ทุกคนก็จะตอบอย่างพร้อมเพียงว่า “เมียงเตีย” แปลว่าไม่มี

และเจ้าพิธีก็จะหันไปหยิบขวดน้ำที่มีน้ำอยู่เต็มจากจันลอมมาทำท่าคว่ำหงายเพื่อเสียงทายเช่นเดิม และจะกล่าวว่า

“ขวดนี้มีน้ำเต็มอุดมสมบูรณ์หรือไม่”

ทุกคนก็จะตอบว่า “เป้ง” ที่แปลว่าอุดมสมบูรณ์ เป็นนัยที่แสดงว่าการแต่งงานครั้งนี้คู่บ่าวสาวจะอยู่อย่างสุขสมบูรณ์ที่เต็มเปี่ยมเหมือนน้ำที่อยู่ในขวด สดท้ายเจ้าพิธีก็จะนำน้ำมันต์มารดให้กับคู่บ่าวสาว จากนั้นก็จะมีพิธีส่งบ่าวสาวเข้าห้องหอ เป็นอันเสร็จพิธี

หลังจากทำพิธีส่งบ่าวสาวเข้าหอ จะมีพิธีกรรมเสี่ยงทายด้วยการกินอาหาร (ปันเจาะ ปันจี) เป็นการเสี่ยงทายหรือทำนายนิสัยใจคอของเจ้าบ่าว เริ่มจากเมื่อส่งบ่าวสาวเข้าหอ ผู้อาวโสะจะนำถาดอาหารที่ประกอบด้วย ข้าว เนื้อย่างหรือทอด แกงชนิดต่าง ๆ น้ำพริกและผักจิ้ม ผักชนิดต่าง ๆ ขนมหวาน และเหล้า จะให้บ่าวสาวรับประทานอาหารที่อยู่ในถาด การทำนายมีดังต่อไปนี้

1. เจ้าบ่าวรับประทานข้าว ทำนายว่าเป็นคนที่มีนิสัยปกติ กลาง ๆ ไม่ดีและไม่เลวร้ายอย่างสุดโต่ง
 2. เจ้าบ่าวรับประทานแกงต่าง ๆ ทำนายว่าเป็นคนที่มีนิสัยรู้จักมัธยัสถ์ อดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
 3. เจ้าบ่าวรับประทานเนื้อย่าง ทำนายว่าเป็นคนที่มีนิสัยใจใหญ่ใจโต ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
 4. เจ้าบ่าวรับประทานน้ำพริก ทำนายว่าเป็นคนที่มีนิสัยใจร้อน คือร้อน
 5. เจ้าบ่าวรับประทานผัด ทำนายว่าเป็นคนที่มีนิสัยเอาแต่ใจตัวเอง และชอบให้คนอื่นเอาใจ
 6. เจ้าบ่าวรับประทานขนมหวาน ทำนายว่าเป็นคนที่มีนิสัยรู้จักเอาอกเอาใจ
 7. เจ้าบ่าวรับประทานเหล้า ทำนายว่าเป็นคนที่มีนิสัยชั่วร้าย เห็นกงจักรเป็นดอกบัว
- นอกจากพิธีปันเจาะ ปันจี จะเป็นทำนายนิสัยใจคอของฝ่ายเจ้าบ่าวแล้ว ก็ยังเป็นการทำนายอนาคตการใช้ชีวิตคู่ของบ่าวสาวได้ด้วย ประกอบด้วย

1. บ่าวสาวรับประทานข้าว แกง และขนมหวานเหมือนกัน ทำนายว่านิสัยใจคอของคู่บ่าวสาวจะเข้ากันได้ดี
2. บ่าวสาวรับประทานเนื้อย่างเหมือนกัน ทำนายว่าบ่าวสาวทั้งคู่มีนิสัยใจใหญ่ใจโต ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
3. บ่าวสาวรับประทานผัดเหมือนกัน ทำนายว่าบ่าวสาวทั้งคู่มีนิสัยเอาแต่ใจตัวเอง และชอบให้คนอื่นเอาอกเอาใจ
4. เจ้าสาวเลือกรับประทานอาหารที่แตกต่างจากเจ้าบ่าว ทำนายว่าบ่าวสาวมีนิสัยใจคอที่ขัดแย้งกัน

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมต่าง ๆ ที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวและญาติมิตรจะจัดขบวนแห่ไปที่บ้านฝ่ายเจ้าบ่าว จะมีญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าสาวเป็นผู้นำขบวน เจ้าสาวจะหอบน้ำ เจ้าบ่าวจะแบกฟืน และตามด้วยขบวนแห่ฟูกหมอนและผ้าสามหรือผ้าไหว้เพื่อนำไปมอบให้กับญาติของฝ่ายเจ้าบ่าว เมื่อมาถึงบริเวณที่บ้านฝ่ายเจ้าบ่าว ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าสาวจะมอบเหล้า และหมากพลูให้กับญาติ

ผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบ่าวเพื่อขอผ่านทาง เมื่อญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวรับสิ่งของและอนุญาตให้เข้าบ้านได้ ทางฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะจัดให้คนมารับน้ำจากเจ้าสาวและรับพืนจากเจ้าบ่าว และนำน้ำและพืนเข้าไปในบ้าน จากนั้นก็จะนำตัวเจ้าสาวขึ้นไปบนบ้าน ก่อนที่ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะขึ้นไปบนบ้าน ทางญาติฝ่ายเจ้าบาวจะนำขมิ้นมาล้างเท้าให้คู่บ่าวสาวก่อนจะขึ้นบันไดหรือเข้าประตูบ้าน ที่บันไดหรือประตูทั้งสองข้างจะมีกรรเชือกที่ใส่ข้าวเปลือกจนเต็ม และมีใบขวาน โขนวางเสียบอยู่ ชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าสิ่งของที่วางอยู่ข้างบันไดทั้งสองข้างนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความสุขและความร่มเย็นเป็นสุขที่จะเกิดขึ้นกับคู่บ่าวสาว บ่าวสาวทั้งคู่จะเหยียบบนกรรเชือกก่อนก้าวขึ้นไปบนบ้าน และเมื่อเจ้าสาวขึ้นไปบนบ้านเจ้าบ่าวเรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบาวจะนำขมิ้นและหม้อที่ใช้แล้วมาให้เจ้าสาวล้างกันหม้อเป็นการถือเคล็ดที่จะอยู่กันจนหม้อข้าวดำ และแสดงให้เห็นถึงความพร้อมที่จะเป็นแม่บ้านที่ดี

ต่อจากนั้นเจ้าสาวก็จะทำพิธีมอบฟูกหมอนให้กับพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบาว และคู่บ่าวสาวจะลงมาจากบ้านเพื่อมาทำพิธีอาบน้ำให้กับพ่อแม่ฝ่ายเจ้าบาว ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบาวจะนำน้ำที่เจ้าสาวหาบมาจัดเตรียมไว้ และนำผ้าที่ทอไว้มาจัดเตรียม เพื่อให้พ่อแม่เจ้าบาวผลัดเปลี่ยน เจ้าบาวเจ้าสาวจะตักน้ำอาบให้กับพ่อแม่จนหมดหอบและเปลี่ยนผ้าให้กับพ่อแม่ จากนั้นก็จะถึงพิธีมอบฟูกและหมอนให้กับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบาว เจ้าสาวจะมอบผ้าสมาให้กับพ่อแม่ฝ่ายเจ้าบาว และมอบให้กับญาติผู้ใหญ่ตามลำดับ พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบาวก็จะมอบสิ่งของหรือเงินกับมาให้ฝ่ายหญิงเป็นการตอบแทนด้วย ถือเป็นส่วนตอนสุดท้ายของการแต่งงานหรือแซนการ์ของชาวไทยเขมร

จากนั้นฝ่ายชายก็จะกลับไปพักอาศัยอยู่ที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นจำนวน 3 วัน 3 คืน และหลังจากครบกำหนดแล้วหากฝ่ายชายสมัครใจที่อยู่ทำมาหากินที่บ้านฝ่ายหญิงก็อยู่ต่อไปได้ แต่หากฝ่ายชายต้องการจะนำฝ่ายหญิงกลับไปทำมาหากินยังบ้านของตนเอง ฝ่ายชายจะต้องทำพิธีบอกกล่าวพ่อแม่ฝ่ายหญิง โดยจะต้องนำพานหมากพลูไปทำพิธีขอตัวฝ่ายหญิงให้ไปอยู่ยังบ้านของตน (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2556) เครื่องประกอบพิธีที่อยู่ในพาน ประกอบด้วย

1. เทียน 5 เล่ม
2. หมากพลูจัดพอดีคำ 5 คำ
3. บุหรี่ 1 ซอง
4. เหล้า 1 ขวด

พิธีเป่ารักษา (ซู)

“ซู” เป็นภาษาเขมรที่แปลเป็นไทยว่าพ่น ในที่นี้หมายถึงการพ่นยาเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของเด็กชาวไทยเขมร เด็กในวัยตั้งแต่แรกคลอดไปจนถึงประมาณ 10 ขวบปี เมื่อมีอาการร้องไห้กระจองอแงโดยไม่ทราบถึงสาเหตุ นอนสะดุ้ง หรือนอนละเมอ อาการเหล่านี้เชื่อกันว่าเกิดจากการกระทำของวิญญาณสิ่งชั่วร้าย พ่อหรือแม่หรือปู่ย่าหรือตายายของเด็กจะพาเด็กมาพบกับหมอพิธี (อาจารย์) เพื่อทำพิธีพ่นเพื่อปิดเป่าเอาสิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นออกไปจากตัวเด็ก จะต้องเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่ประกอบด้วย

1. หมากธรรมชาติธอ (สถาธอ) 1 คู่

2. เหล้าขาว 1 ขวด

3. เงินค่าครู 12 บาท

4. ฐูป 2 ดอก

และต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่ประกอบด้วย

1. ใบพลู 5 – 10 ใบ

2. หมาก 1 – 2 ลูก

3. หัวไพล 1 หัว

4. ข้าวสาร 1 ขัน

หลังจากที่เตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ไว้พร้อม พ่อหรือแม่จะพาเด็กมาพบกับหมอพิธีที่บ้านของหมอพิธี ส่วนใหญ่จะมาพบในช่วงเวลาเย็นหรือเวลาก่อนค่ำ แต่วันพระจะไม่มาพบ เพราะหมอพิธีจะไม่ทำพิธีในวันพระ เมื่อมาถึงพ่อหรือแม่ของเด็กก็จะมอบเครื่องบูชาครูให้กับหมอพิธี จากนั้นหมอพิธีก็จะนำเครื่องบูชาไปบูชาครู หมอพิธีจะลงนั่งในลักษณะพับเพียบ หันหน้าไปในทิศทางใดก็ได้แล้วแต่ความสะดวกของสถานที่ประกอบพิธี แต่ทิศทางนั้นจะต้องไม่ใช่ทิศตะวันตก จากนั้นหมอพิธีก็จะสวดบริกรรมคาถาบูชาครู ระหว่างที่หมอพิธีสวดบริกรรมคาถาบูชาครูพ่อหรือแม่ของเด็กก็จะนั่งพนมมือไหว้ไปในทิศทางเดียวกันกับหมอพิธีพร้อมกับกล่าวคำพูดด้วยประโยคต่าง ๆ เพื่อวิงวอนขอให้ครูของหมอพิธีมาช่วยปกป้องรักษาลูกหรือหลานของตนให้หายจากอาการเจ็บป่วยที่ประสบอยู่

เมื่อบูชาครูเสร็จหมอพิธีหยิบใบพลูขึ้นมาหนึ่งใบ นำปูนกินหมากป้ายลงที่ใบพลู หยิบหมากและหัวไพลใส่ลงในใบพลูและนำเข้าปากเคี้ยว จากนั้นหมอพิธีก็ลุกขึ้นนั่งในท่านั่งของ ๆ และหยิบข้าวสารขึ้นมาทำไว้ในกำมือข้างที่ถนัดและสวดบริกรรมคาถา เมื่อสวดจบหมอพิธีก็จะลุกขึ้นยืนและพ่นน้ำหมากลงไปที่ศีรษะของเด็กจำนวน 3 ครั้ง เมื่อพ่นเสร็จก็จะเป่าคาถาใส่ศีรษะเด็กอีก 3 ครั้ง และโปรยข้าวสารออกไปนอกประตูบ้าน จากนั้นหมอพิธีจะลงนั่งพับเพียบพร้อมกับ

หยิบหมากพลูและหัวไพลเข้าปากเคี้ยวนำมาพ่นที่ศีรษะเด็กอีกเป็นรอบที่สอง และทำแบบเดียวกัน
อีกเป็นรอบที่สามเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี

ภาพที่ 18 พิธีพ่นรักษา (ชู)

เด็กที่มาหาหมอพิธีมีอาการเจ็บป่วยหนัก หมอพิธีก็จะทำพิธีถอนสิ่งชั่วร้ายออกจากตัว
เด็ก หมอพิธีจะหยิบ ใบพลูขึ้นมาสวมหนึ่งใบและบริกรรมคาถาพร้อมกับนำปูนกินหมากป้ายลงไปที่ใบ
พลู จากนั้นก็จะนำไปพลูไปทำท่าทางคล้ายกับการปิดบังสิ่งออกจากลำคอของเด็ก เป็นจำนวน 3
รอบ พร้อมกับกล่าวประโยคว่า “มวย ปี่ร เบี้ย บวน ปรีม ปรีมมวย ปรีมปี่ร” และกล่าวต่อด้วยคำว่า
“ปะจี้ร” ซึ่งแปลเป็นไทยว่าปิดออก สุดท้ายก็นำใบพลูที่ปิดจากตัวเด็กไปทิ้งลงเตาไฟ ในระหว่างที่
หมอพิธีจะกล่าวด้วยประโยคว่า

“ถ้าเกิดใบพลูที่นำมาทิ้งในเตาไฟนี้เกิดงอกงามขึ้นมาได้ ขอให้สิ่งชั่วร้ายหรือโรคภัยต่าง
ๆ นานา ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้จงกลับเข้าไปสิงสถิตและทำร้ายเด็กให้เกิดความสูญเสีย แต่ถ้าหากใบพลู
ที่นำมาทิ้งในเตาไฟนี้ไม่สามารถงอกงามขึ้นมาได้ ขอให้สิ่งชั่วร้ายหรือโรคภัยต่าง ๆ จากมลาย
หายไปจากตัวเด็กและไม่กลับมาทำร้ายเด็กอีก”

เมื่อเด็กที่ทำพิธีในครั้งแรกแล้วยังไม่หายจากอาการเจ็บป่วยหรือมีอาการทุเลาลงบ้างแต่
ยังไม่หายขาด พ่อหรือแม่ของเด็กก็จะนำเด็กมาพบหมอพิธีเพื่อทำพิธีชูก่ เครื่องบูชาครู (ระเบียบ
ครู) ที่จะต้องจัดเตรียมมาเพื่อทำพิธีในครั้งที่สองหรือครั้งต่อ ๆ ไป จะมีเพียงเงินค่าครู 12 บาท
และรูป 2 ดอก แต่เครื่องประกอบพิธีจะต้องจัดเตรียมมาให้ครบจำนวนเหมือนครั้งแรก

ผิดสำแดง (ต๊ะ)

สังคมของชาวไทยเขมรมีความเชื่อเกี่ยวกับอาการเจ็บไข้ของคนอยู่ลักษณะหนึ่งที่เรียก
เป็นภาษาเขมรว่า “ต๊ะ” ที่แปลเป็นไทยว่าผิดสำแดง ซึ่งต๊ะเป็นอาการเจ็บป่วยจากการผิดสำแดงที่เกิด

ขึ้นกับเฉพาะผู้หญิงที่เพิ่งผ่านการคลอดลูกมาใหม่ ๆ อาการผิสดำแดงที่เกิดขึ้นจะมีอยู่ 5 ลักษณะด้วยกัน (สระ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2556) ประกอบด้วย

1. ผิสดำแดงเพราะกินอาหาร ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “ต๊ะ จำเนียร” อาการอยู่ 2 แบบ อาการแรกเมื่อกินอาหารที่ผิสดำแดงเข้าไปจะมีการอาการชากรรไกรค้ำง หรือแข็งทันทีทันใด ผู้ป่วยจะไม่สามารถพูดได้หรืออยากจะพูดแต่พูดไม่ออก หายใจรวรินเหมือนจะขาดใจ ถ้าผู้ป่วยมีอาการผิสดำแดงลักษณะนี้ถือว่าร้ายแรงมาก แต่ก็สามารถที่จะรักษาได้ ชาวไทยเขมรจะนำเอารากต้นเดิมจำปู (ต้นคำแสด) เป็นต้นไม้ที่มีผลคล้ายกับผลเงาะเมล็ดจะมีสีแดงแสด ให้นำเอารากที่ยื่นไปทางทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) มาต้มน้ำหรือฝนกับน้ำ และนำไปดื่มกินอาการจะทุเลาลง วิธีการเอารากมาทำยาเริ่มจากไปขุดเก็บหารากที่อยู่ทางทิศอีสาน เมื่อเจอรากที่ต้องการให้กลั่นลมหายใจแล้วใช้มีดหรือเลียมสับไปที่รากจนขาดตามขนาดที่ต้องการและนำกลับมาต้มน้ำหรือฝน

อาการแบบที่สอง ผู้ป่วยจะมีอาการหนาวสั่น เหน็บมึนคลั่ง คลื่นเหียนอาเจียน ปวดศีรษะ และท้องร่วง ผู้ป่วยบางรายที่มีอาการหนักจะมีการครบทุกอย่างที่กล่าวมา แต่ผู้ป่วยบางรายที่มีอาการเล็กน้อยก็จะมีอาการเพียงบางอย่างเท่านั้น บางครั้งผู้ป่วยที่มีเจ็บป่วยหนักมาก ๆ มีอาการหลังแข็งไม่สามารถลุกนั่งได้หรือมีอาการเฝ้านมขึ้นด้านเดียว ชาวไทยเขมรเชื่อว่าอาการเหล่านี้เป็นอาการผิสดำแดงที่เกิดจากการกินเป็ดเทศ กินผักเสี้ยนคอง กินอั้งอั้ง กินหนูหริ่งหรือหนูนา หรือกินหมูที่มีใบหมูหักห้อยลงมา วิธีการรักษาผู้ป่วยที่ผิสดำแดงลักษณะนี้ชาวไทยเขมรจะนำเอาต้นโง้งซาน (ต้นแสมสาร) หรือต้นขี้เหล็ก อย่างใดอย่างหนึ่งมาต้มน้ำดื่มกินอาการผิสดำแดงก็จะทุเลาลง

2. ผิสดำแดงเพราะเส้นเอ็นเคลื่อนไหว ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “ต๊ะ ดาไซ” เป็นอาการที่เกิดจากการทำงานหรือยกของหนัก ผู้ป่วยจะมีอาการจุกแน่นที่หน้าอก จุกแน่นตรงบริเวณกล้ามเนื้อสันหลัง ไม่มีเรียวแรง อ่อนเพลีย ไม่มีกำลังวังชา นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร หงุดหงิดโมโหง่าย ปากแห้งคอแห้ง

3. ผิสดำแดงเพราะไปตากน้ำค้าง ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “ต๊ะ อันเซิม” ผู้ที่ผิสดำแดงจะมีอาการที่ไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในทันทีทันใดแต่จะค่อย ๆ มีอาการหนักขึ้นเรื่อย ๆ จะมีอาการชาที่เท้า เท้าหรือขามีอาการขัด ๆ แข็ง ๆ มีอาการหวัด เวียนศีรษะเล็กน้อย ไอและคัดจมูก รวมทั้งมีอาการเบื่ออาหารและนอนไม่ค่อยหลับ

4. ผิสดำแดงเพราะกลืน ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “ต๊ะ กะเลน” เป็นอาการที่เกิดจากการแพ้กลืน เช่น กลืนขี้หนู ขี้เป็ด ขี้ไก่ ซึ่งเป็นกลืนที่ลอยมาตามลม ผู้ผิสดำแดงจะมีอาการคลื่นไส้ เวียนศีรษะ จุกเสียด เรอ เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ ร่างกายซีดเหลือง ผู้ป่วยบางรายจะมีอาการไอเล็กน้อย

5. ผิดสำแดงเพราะร่วมเพศ ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “ต๊ะ คำเนก” หรือ “ต๊ะ กันเตล” เป็นการร่วมเพศขณะที่มดลูกยังไม่เข้าอู่ ผู้ผิดสำแดงจะมีการปวดศีรษะ ปวดเสียดในศีรษะ มึนงง มีอาการไข้ ชี้น กระทบกระชวย กระสับกระส่ายอยู่ไม่เป็นสุข ตาพร่ามัว เมื่อมีอาการลักษณะดังกล่าวไปหลาย ๆ วัน จะกลายเป็นบ้าคลั่ง ไม่รู้สึกตัว วิธีการรักษาชาวไทยเขมรจะนำรากต้นกรวยป่า (จรูย) รากต้นชันทองพยับบาท (ตะมูงเสก) รากต้นกำแพงเจ็ดชั้น (คือกเปีย) นำทั้งหมดมาต้มรวมกับน้ำตาลอ้อย กระเทียม และพริกไทย นำน้ำไปดื่มกินอาการผิดสำแดงจะทุเลาลง

อาการผิดสำแดงที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ถ้าผู้ที่มีอาการผิดสำแดง ใช้วิธีการรักษาด้วยวิธีตามอาการแล้วยังไม่หายขาด ชาวไทยเขมรจะเรียกอาการผิดสำแดงลักษณะนี้ว่า “ต๊ะกม” ที่แปลว่าอาการผิดสำแดงกลัดหนอง จะต้องใช้ยาขนานพิเศษทำการรักษา จะมียาอยู่ 2 ขนาน

ขนานที่ 1 ให้นำกิ่งดอกเดียว (กเถีย ตึก เพลิง) เจตมูลเพลิง (ปลิด ะโมล เพลิง) ดีปลี (แต่ย ปลี้) กระเทียม (กติมชอ) พริกไทย (มเรจ) รากหญ้าเจ้าชู้ (กัน เทรย) รากหญ้าปากควาย (สเมา เจริง กระ) ขั้มนอน (กันตริ้ว ญู ชโมล) รากครอบจักรวาล (กันโตด ปโรง) รากหญ้าพันงู (สเมา นาดโก) กะโดนเตี้ย (กันคอด บาก อัญจา สบ๊อด) หัวไพล (ปันเลย) ขมิ้นชัน (ระมิด) ขมิ้นอ้อย (ปรียะ อังกอล) ผลมะกรูด (พลก กโรจ เลิง) ข่าบ้านหรือข่าป่า (อันแดง สเราะ เปรย) รากกำลังทรี (ร่าเตัญ เมียะ) เถาวัลย์ทอง (เวือร เมียะ) ต้นไฟเดือนห้า (เซอ เพลิง) ต้นข้าวหลามดง (เดม เจก ตุม) นำทั้งหมดมาต้มและนำน้ำมาดื่มรักษาอาการผิดสำแดง

ขนานที่ 2 ให้นำ รากหิงหยา (จังก้อง สวา) รากกระดูกอึ่ง (ตะนมติงกูย) กระเทียม (กติมชอ) พริกไทย (มเรจ) นำทั้งหมดมาต้มและนำน้ำมาดื่มรักษาอาการผิดสำแดง

พิธีเป่ารักษาคางทูม (เลียตะเกียม)

“เลียตะเกียม” เป็นคำในภาษาเขมรที่แปลว่าการเป่ารักษาคางทูม* ชาวไทยเขมรที่มีอาการคางทูมเกิดขึ้นจะไปหาหมอพิธี (อาจารย์) ให้ทำพิธีเป่าเพื่อรักษา ผู้ที่จะไปพบหมอพิธีจะจัดเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ไปให้กับหมอพิธีเพื่อใช้ในการบูชาครูที่ประกอบด้วย

1. ฐูป 2 ดอก
2. เงินค่าครู 12 บาท
3. น้ำหวาน 1 ขวด

* คางทูม เป็นโรคติดเชื้อไวรัสอย่างหนึ่งเกิดกับมนุษย์ มีสาเหตุจากไวรัสคางทูม ผู้ป่วยที่เป็นคางทูมจะอาการต่อน้ำลายโดและเจ็บ ส่วนใหญ่เป็นต่อน้ำลายพารอทิด (ต่อน้ำลายหน้าหู) อาจพบมีอัมพาตอีกเสบหรือคันได้ ผู้ป่วยเด็กส่วนใหญ่มีอาการไม่รุนแรง ในขณะที่ถ้าผู้ป่วยเป็นวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่เพศชายอาจมีภาวะแทรกซ้อนเช่นเป็นหมันหรือมีบุตรยากได้ง่ายกว่าในเด็ก ส่วนใหญ่โรคนี้เป็นแล้วหายได้เอง ไม่จำเป็นต้องได้รับการรักษาเฉพาะที่นอกเหนือไปกว่าการบรรเทาอาการด้วยยาแก้ปวด

นอกจากนี้ผู้ป่วยยังจะต้องจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่ประกอบด้วย

1. ใบพลู 1 – 2 ใบ
2. น้ำผึ้ง 1 ซ้อนโต๊ะ (โดยประมาณ)
3. ปูนกินหมาก 1 ซ้อนโต๊ะ (โดยประมาณ)

พิธีเป่ารักษาอาการคางทูมจะทำกันที่บ้านของหมอพิธี ซึ่งจะทำพิธีกันในระหว่าง

ช่วงเวลาเย็นถึงค่ำ พิธีเป่ารักษาสามารถกระทำได้ทุกวันยกเว้นวันพระ แต่ชาวไทยเขมรโดยส่วนใหญ่จะมาให้หมอพิธีทำการเป่ารักษากันในวันโกน เมื่อผู้ป่วยมาพบหมอพิธีและมอบเครื่องบูชาครู และเครื่องประกอบพิธีให้กับหมอพิธี พิธีเริ่มจากหมอพิธีทำการบูชาครู เมื่อบูชาครูเสร็จหมอพิธีก็หยิบใบพลูขึ้นมาหนึ่งใบ พับใบพลูให้คล้ายกับรูปกรวย จากนั้นทำการบริกรรมคาถาเสกลงไปที่ใบพลู นำปูนกินหมากป้ายลงไปใต้ใบพลู บ้วนน้ำปูนกินหมากลงไปที่ใบพลู และบริกรรมคาถาต่อ

จากนั้นหมอพิธีนำปูนกินหมากที่ป้ายอยู่ที่ใบพลูไปป้ายที่บริเวณที่เป็นคางทูมของผู้ป่วย จะป้ายในลักษณะวนเป็นวงกลมซึ่งจะต้องวนไปในทิศทางเดียวกันแต่ไม่จำกัดจำนวนรอบ เมื่อป้ายเสร็จเจ้าพิธีก็พับใบพลูที่ถืออยู่ในมือและนำใบพลูไปกดตรงบริเวณที่เป็นคางทูมของผู้ป่วยและบริกรรมคาถาเป่าลงไป เป็นอันเสร็จสิ้นการรักษา หมอพิธีจะให้ผู้ป่วยลุกขึ้นออกจากบ้านหมอพิธีไปในทันที หรือให้ลูกจากที่นั่งเดิม (ย้ายที่นั่ง) ก็ได้

ภาพที่ 19 พิธีเป่ารักษาคางทูม (เลียตะเกียม)

หมอพิธีนำไปพลูที่ใช้ทำพิธีไปใส่เตาไฟที่อยู่นอกชายคาบ้าน ในขณะที่หมอพิธีนำใบพลูใส่เตาไฟหมอพิธีจะกล่าวประโยคว่า

“ถ้าเกิดใบพลูที่นำมาทำพิธีนี้เกิดงอกงามขึ้นมาได้ ขอให้สิ่งชั่วร้ายหรือโรคภัยต่าง ๆ นานา ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้จงกลับเข้าไปสิงสถิตและทำร้ายผู้ป่วยให้เกิดความสูญเสีย แต่ถ้าหากใบพลูที่นำมา

ใส่เตาไฟนี้ไม่สามารถงอกงามขึ้นมาได้ ขอให้สิ่งชั่วร้ายหรือโรคภัยต่าง ๆ จากมลายหายไปจากตัวผู้ป่วยและไม่กลับมาทำร้ายผู้ป่วยได้อีก” (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2556)

ภาพที่ 20 หมอพิธีนำใบพลูใส่เตาไฟในพิธีเป่ารักษาทางทุม (เลียตะเกียม)

เมื่อหมอพิธีเสร็จจากนำใบพลูใส่เตาไฟ หมอพิธีก็กลับเข้ามาในบ้านและทำพิธีบูชาครู เพื่อเป็นการขอบคุณครูที่ช่วยให้การรักษาในครั้งนี้ลุล่วงลงไปได้

ผู้ป่วยที่มาหาหมอพิธีให้ทำพิธีรักษา จะต้องปล่อยเวลาให้ปุนกินหมากที่หมอพิธีปายไว้ที่บริเวณที่เป็นคางทุมให้อยู่ไปตลอด 1 คืน ระหว่างนี้จะห้ามเช็ดถูหรือทำความสะอาดปุนกินหมากที่หมอพิธีปายไว้ และผู้ป่วยจะต้องมาพบหมอพิธีทั้งหมด 3 ครั้ง ต่อเนื่องกันทุกวัน ผู้ป่วยต้องเตรียมเครื่องบูชาครูและเครื่องประกอบพิธีมามอบให้กับหมอพิธีเหมือนในครั้งแรกที่มาพบหมอพิธี

พิธีเช่นส่ง (แซนจูน)

“แซน” ภาษาไทยแปลว่าแซน “จูน” แปลว่าส่ง ความหมายโดยรวมคือการเช่นส่งดวงวิญญาณสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากตัว ชาวไทยเขมรมีวิธีการรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วยวิธีการหนึ่งเป็นวิธีการรักษาที่นำหลักของไสยศาสตร์เข้าเกี่ยวข้อง วิธีการรักษาลักษณะนี้จะมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อนำวิญญาณสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่เชื่อว่าอาศัยอยู่ในร่างกายของผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยให้ออกไป ผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยจะไปพบกับเจ้าพิธี (อาจารย์) เพื่อให้ทำพิธีแซนจูน จะต้องเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ไว้สำหรับให้เจ้าพิธีใช้บูชาครูที่ประกอบด้วย

1. หมากธรรมชาติหรือ (สลาธอร) 1 คู่
2. เหล้าขาว 1 ขวด
3. เงินค่าครู 12 บาท
4. ธูป 2 ดอก

นอกจากนี้ผู้ป่วยยังต้องเตรียมเครื่องประกอบ ที่ประกอบด้วย

1. กระทงจุมกหมหรือกระทงสามเหลี่ยม (เป จะเม้าะ จรุก) 1 ใบ เป็นกระทงที่นำก้านใบ
 หญ้าแห้งจำนวนเท่ากับอายุผู้เข้าทำพิธี นำมามัดรวมกันให้มีมีความยาวประมาณ 3 เท่าความยาวคืบผู้
 เข้าทำพิธี จัดอให้เป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า ความยาวของทั้งสามด้านเท่ากับความยาวคืบของผู้เข้า
 ทำพิธี พื้นกระทงนำไปไผ่มาเหลาและเสียบร้อยเข้าไปที่มัดก้านใบหญ้าคา นำใบตองมาปูเป็นพื้น
 กระทงลักษณะนี้จะไม่นำกากกล้วยมาทำเป็นขอบกระทง

2. หมากพลู 1 คำ (จัดพอดีคำ)

3. ยาเส้นหรือบุหรี่ 1 มวน

4. ข้าวเจ้าสวยสามสี 1 ชุด (ประกอบด้วยข้าวขาว ขาวแดง และข้าวดำ ข้าวแดงจะนำไป
 คลุกกับปูนกินหมาก ข้าวดำนำไปคลุกกับผงถ่าน)

5. จี๋เต้าเตาไฟ นำมาคลุกกับน้ำและนำไปปิ้งให้มีลักษณะคล้ายกับไข่ไก่

6. รูป 1 ดอก

7. น้ำเปล่า 1 ขัน

8. สายสิญจน์

ภาพที่ 21 กระทงจุมกหมหรือกระทงสามเหลี่ยม (เป จะเม้าะ จรุก)

พิธีแซนจุนจะประกอบพิธีกันที่บ้านของผู้ป่วย พิธีเริ่มจากเจ้าพิธีจะให้ผู้ป่วยนอนราบลง
 กับพื้น นำกระทงสามเหลี่ยมมาวางไว้ข้างตัวผู้ป่วย นำข้าวสามสี หมากพลู บุหรี่หรือยาเส้น ก้อน
 จี๋เต้าใส่ลงไปในกระทง ปักรูป 1 ดอกลงไปที่ก้อนจี๋เต้า จากนั้นเจ้าพิธีทำการบูชาครูด้วยเครื่องบูชา
 ครู (ระเบียบครู) นำสายสิญจน์มาผูกโยงจากกระทงสามเหลี่ยมไปยังตัวผู้ป่วย เจ้าพิธีบริกรรมคาถา

3 จนเพื่อขับไล่วิญญาณสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ให้ออกจากตัวผู้ป่วย เมื่อบริกรรมคาถาจบเจ้าพิธีก็จะลุกขึ้น ไปกวาดน้ำลงไปในกระทงพร้อมกับบริกรรมคาถาเยธาสัพพี

เจ้าพิธีก็นำรูปที่ปักอยู่ในกระทงไปจุดที่ด้ายสายสิญจน์ที่โยงอยู่ระหว่างกระทงกับตัวผู้ป่วย พร้อมกับกล่าวด้วยประโยคว่า

“อาตติ จัน อังเกียร ปุค พรึเหอะ เสาะ เสา เรียสุ กรัวะ ใ คัจ รือ ม้นคัจ” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่าอาตติ จันทร อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ ราหู เเคราะห์วันขาดหรือ ไม่ขาด

ผู้ที่เข้าร่วมพิธีก็จะร้องรับพร้อมกันว่า “คัจ” แปลว่าขาด และเจ้าพิธีก็ตัดสายสิญจน์ให้ขาดออกจากกัน

เจ้าพิธีก็จะกล่าวต่ออีกว่า “แคปะสะ แคะ แคะเสาด แคสลับ แคเบ้น แคจำเนง แคกะตะ แคะเมียะ แคโยะ เคเมียะ แคประทุน แคแจด คัจ รือ ม้นคัจ” ซึ่งแปลว่าเดือนหก เดือนเจ็ด เดือนแปด เดือนเก้า เดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด เดือนสิบสอง เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม เดือนสี่ เดือนห้า เเคราะห์เดือนขาดหรือไม่ขาด

ผู้เข้าร่วมพิธีก็จะร้องรับอีกว่า “คัจ” และเจ้าพิธีก็ตัดสายสิญจน์ให้ขาดเป็นครั้งที่สอง

เจ้าพิธีก็จะกล่าวขึ้นอีกด้วยประโยคว่า “จูด เฉลิว คาล เถาะ มะโรง มะชัญ มะมี มะเม วัวะ ระกา จอ กูร กรั้ว ฉนำ คัจ รือ ม้นคัจ” แปลว่าปีชวด ปีฉลู ปีขาล ปีเถาะ ปีมะโรง ปีมะเส็ง ปีมะเมีย ปีมะแม ปีวอก ปีระกา ปีจอ ปีกุน เเคราะห์ปีขาดหรือไม่ขาด

ผู้เข้าร่วมพิธีก็จะร้องรับว่า “คัจ” อีกเช่นกัน และเจ้าพิธีก็ตัดสายสิญจน์ขาดเป็นครั้งที่สาม จากนั้นเจ้าพิธีนำกระทงไปทำท่าทางเหมือนเป็นการปิดบางสิ่งบางอย่างออกจากตัวผู้ป่วย พร้อมกับกล่าวด้วยประโยคว่า

“มวย ปีร เบีย บวน ปรัม ปรัมมวย ปรัมปรี” และจะกล่าวต่อด้วยคำว่า “ปะจิริ” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่าปิดออก สุดท้ายเจ้าพิธีนำกระทงไปทิ้งนอกชายคาบ้าน (ทิศทางใดก็ได้) เป็นอันเสร็จพิธี ระหว่างที่นำกระทงไปทิ้งเจ้าพิธีจะกล่าวคำด้วยประโยคว่า

“ถ้าหากก้านใบหญ้าคาที่นำมาทำเป็นฐานรองกระทงนี้เกิดงอกงามขึ้นมาขอให้วิญญาณสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่มีอยู่โลกนี้จึงกลับเข้าสู่ตัวผู้ป่วย แต่ถ้าหากก้านใบหญ้านี้ไม่สามารถงอกงามได้ ขอให้สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ อย่าได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับผู้ป่วย” (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2556)

พิธีตัดเชือกกรรมพันธุ์ (กัณณว)

“กัณณว” เป็นคำในภาษาเขมรที่หมายถึงพิธีกรรมการตัดเชือกกรรมพันธุ์ ชาวไทยเขมรเชื่อว่าผู้ป่วยบางรายที่มีอาการเจ็บไข้โดยไม่รู้สาเหตุ หรือมีอาการเจ็บป่วยที่ไม่สามารถรักษาให้หายเป็นปกติได้โดยเร็วหรือมีอาการเรื้อรัง อาการลักษณะเช่นนี้เชื่อว่าเป็นอาการที่เกิดจากการรับเอาสิ่ง

ร้ายต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดการกระทำของวิญญาณหรืออาการเจ็บไข้ต่าง ๆ มาจากบรรพบุรุษผู้ที่ล่วงลับ ผู้ป่วยที่มีอาการเหล่านี้จะไปพบกับเจ้าพิธิ (อาจารย์) ให้ทำพิธีกรรมตัดขาดเชื้อร้ายที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยจะต้องไปนัดแนะกับเจ้าพิธิเพื่อกำหนดวันทำพิธี วันทำพิธีส่วนใหญ่จะเป็นวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ซึ่งวันเหล่านี้ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นวันครู (แต่จะต้องไม่ตรงกับวันพระเพราะเจ้าพิธิจะงดทำพิธีในวันพระ) (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2556) บางครั้งการกำหนดวันทำพิธีจะใช้เกณฑ์ตำราเมอโงเทอบ็อน ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่ประกอบด้วย

1. กระทงสี่เหลี่ยม (เป บวน จรุง) 1 ใบ เป็นกระทงที่ฐานกระทงทำจากก้านใบหญ้าคา จำนวนเท่ากับอายุของผู้เข้าทำพิธีโดยนำมามัดรวมกันให้เป็นเส้นขนาดใหญ่และยาวประมาณ 4 เท่าของความยาวสอกผู้เข้าทำพิธี งอมัดก้านหญ้าคาให้เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้างยาวเท่ากับความยาวสอกผู้เข้าทำพิธี พื้นกระทงนำไปผืนมาเหลาให้มีขนาดพอประมาณจำนวน 8 อัน เสียบร้อยไปที่มัดก้านหญ้าคา นำใบตองมารองเป็นพื้น ขอบกระทงนำกาบกล้วยมาตัดให้มีขนาดความกว้างประมาณ 5 – 10 เซนติเมตร นำไปติดไว้ที่ขอบมัดก้านหญ้าคาจนรอบ และตัดกาบกล้วยให้เหลือเป็นช่อง (ประตูกระทง) สูดท้ายนำกาบกล้วยกั้นแบ่งกระทงให้มี 4 ห้อง
2. หมากธรรมะธอร (สลาธอร) 1 คู่
3. ข้าวเจ้าสวยสามสี 4 ชุด (1 ชุดประกอบด้วยข้าวขาว ข้าวแดงและข้าวดำอย่างละ 1 ก้อน วิธีการทำข้าวขาวเป็นข้าวสวยธรรมดา ข้าวแดงนำข้าวสวยไปคลุกกับปูนกินหมาก และข้าวดำนำไปคลุกกับผงถ่าน นำมาปั้นเป็นก้อนกลม ๆ คล้ายไข่)
4. เทียน 4 เล่ม
5. บุหรี่หรือยาเส้น 4 มวน
6. หมากพลู (จัดพอดีคำ) 4 คำ
7. ดอกมะละกอตัวผู้
8. ดอกมะเขือพวง
9. ดอกกล้วย (เป็นดอกที่อยู่ในปลีกล้วย)
10. เส้นผมของผู้ป่วย
11. เศษเล็บของผู้ป่วย (ทั้งเล็บมือและเล็บเท้า)
12. เศษเสื้อผ้าของผู้ป่วย (ทั้งเสื้อและกางเกง)
13. สายสิญจน์
14. แป้งข้าวเจ้า (ผสมกับน้ำและปั้นเป็นรูปคล้ายคน)

15. ยอดอ่อนของต้นไม้ 7 ชนิด (เป็นยอดอ่อนของไม้ชนิดใดก็ได้ แต่ทั้ง 7 ชนิด จะต้องต่างชนิดกัน)

ภาพที่ 22 กระทงสี่เหลี่ยม (เป บวน จรุง)

เมื่อเตรียมเครื่องประกอบพิธีครบ นำข้าวสามสีใส่ไปในกระทงห้องละ 1 ชุด นำดอกมะละกอ ดอกมะเขือพวง ดอกปลีกกล้วย หมากพลูและบุหรีใส่ลงไปในกระทงทั้ง 4 ห้อง นำเส้นผม เศษเล็บและเสื้อผ้าห่อใบตองและใส่ไว้ในกระทง นำแป้งข้าวเจ้าที่ปั้นเป็นรูปคล้ายคนมาแบ่งใส่ทั้ง 4 ห้อง นำรูป 5 ดอกปักลงไปที่กระทง (รูป 4 ดอกแรกปักที่มุมทั้งสี่ของกระทง 1 ดอกที่เหลือปักตรงกลาง)

นอกจากนี้ผู้ที่ทำพิธียังต้องเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ไว้สำหรับเจ้าพิธีทำพิธีบูชาครู ที่ประกอบด้วย

1. หมากธรรมะธอร (ธลาธอร) 1 คู่
2. หมากธรรมกะออม (ธลากะออม) 1 คู่
3. บายศรีพระ 1 คู่
4. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
5. กรวยจันทร์แปด 1 ชุด (8 อัน)
6. กระทงบูชาสี่ทิศ (จวมบวน)* 1 ใบ
7. กรวยบูชา 1 คู่
8. เงินค่าครู 12 บาท

* บวน เป็นภาษาเขมรแปลเป็นไทยว่าสี่นั้น หมายถึงใบพลูที่เรียง 4 ชุด และหันไป 4 ทิศ ซึ่งกระทงบูชาชนิดนี้ในอดีตจะมีไว้บูชาทางช้างและศิลปะต่าง ๆ และยังมีคำกล่าวที่เกี่ยวกับจวมบวนนี้อีกว่า เมียน มมีวด เมียน จวม แปลว่ามีหมอมดจึงมีจวม หมายถึงเพราะเชื้อผีจึงต้องเช่นผี

9. เหล้าขาว 1 ขวด
10. ผ้าขาวยาว 5 สอก 1 ผืน
11. ไก่ต้มสุก 1 ตัว
12. ข้าวคั่วมัดหรือขนม 4 ชิ้น
13. หัวไพล 1 หัว

ภาพที่ 23 เครื่องบูชาครูในพิธีตัดเชือกกรรมพันธุ์ (กัณฑ์)

เมื่อถึงวันกำหนดเจ้าพิธีก็จะมาที่บ้านของผู้ป่วย ซึ่งพิธีกัณฑ์จะใช้สถานที่ประกอบพิธี 2 แห่งคือที่บ้านผู้ป่วยและบริเวณเกาะกลางลำน้ำ (เป็นลำน้ำที่มีน้ำไหลอยู่ตลอดเวลา) พิธีกรรมทั้งหมดจะประกอบด้วย 3 ชั้น พิธีชั้นตอนแรกเริ่มต้นที่บ้านของผู้ป่วยเริ่มจากพ่อแม่หรือผู้อาวุโสของผู้ป่วยจัดรูป 2 ดอกทำพิธีที่จวมกรูของผู้ป่วยเพื่อขออนุญาตครูกำเนิดในการทำพิธี รวมทั้งเพื่อบอกกล่าวให้ครูกำเนิดได้รับรู้ถึงการทำให้พิธีกรรม จากนั้นเจ้าพิธีจะนำเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่ผู้ป่วยจัดเตรียมไว้มาทำพิธีบูชาครู* ระหว่างที่เจ้าพิธีบูชาครู พ่อแม่และผู้ร่วมพิธีก็จะพนมมือไหว้ หลังจากเจ้าพิธีบูชาครูเสร็จก็เป็นอันเสร็จพิธีชั้นตอนแรก

* ทิศทางในการนั่งบูชาครูของเจ้าพิธีจะหันหน้าไปในทิศทางใดก็ได้แล้วแต่ความสะดวกของสถานที่ แต่จะต้องไม่ใช่ทิศตะวันตก

ภาพที่ 24 พิธีตัดเชือกกรรมพันธุ์ (กัณณว) กลางลำน้ำ

พิธีกรรมขั้นตอนต่อไปจะประกอบพิธีที่เกาะกลางลำน้ำ เจ้าพิธี ผู้ป่วย และผู้ร่วมพิธีทุกคนจะช่วยกันยกเครื่องประกอบพิธีและพากันไปที่เกาะกลางลำน้ำ เมื่อถึงเกาะเจ้าพิธีนำกระทงไปวางริมลำน้ำโดยจะวางให้ประตูกะทงหันไปตามทิศทางไหลลงของน้ำ นำสาธอร์วางห่างออกไปประมาณ 1 – 2 เมตร จากนั้นผู้ป่วยเข้านั่งตรงกลางระหว่างกระทงกับสาธอร์โดยจะนั่งในลักษณะเหยียดเท้าทั้งสองข้างไปที่กระทงพร้อมกับพนมมือไหว้ เจ้าพิธีนำสายสิญจน์ไปวนรอบกระทงเริ่มต้นที่รูปตรงกลางกระทง และวนรอบกระทงไปทางซ้ายมือจำนวน 3 รอบ โยงไปที่ตัวผู้ป่วยและไปสิ้นสุดที่สาธอร์ด้านหลังผู้ป่วย

เจ้าพิธีนำภาชนะลงไปตักน้ำในลำน้ำ วิธีการตักจะจวงตักน้ำไปในทิศทางเดียวกับการไหลของน้ำ นำน้ำขึ้นมาวางไว้ข้างสาธอร์ เจ้าพิธีเริ่มพิธีด้วยการบูชาครูด้วยการจุดเทียนและจุดธูปที่ปักอยู่บนสาธอร์และบริกรรมคาถาทำนํ้ามนต์ เจ้าพิธีนำขันตักนํ้ามนต์มาจนเต็ม จากนั้นนํ้ามนต์รดที่ศีรษะผู้ป่วยพร้อมกับบริกรรมคาถา และรดนํ้ามนต์ลงไปที่กระทงเพื่อเป็นการกรวดนํ้า อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ พร้อมกับบริกรรมคาถาอะธัสพพิฯ นํ้ามนต์ที่เหลืออยู่ในขัน เจ้าพิธีก็จะสาธกลงไปในลำน้ำ ซึ่งการรดนํ้ามนต์นี้เจ้าพิธีจะทำเป็นจำนวน 3 รอบ

จากนั้นเจ้าพิธีก็นำรูปที่ปักอยู่ในกระทงไปจุดที่ด้ายสายสิญจน์ที่โยงอยู่ระหว่างกระทงกับตัวผู้ป่วยและสาธอร์พร้อมกับกล่าวด้วยประโยคว่า

“อาตติ จัน อังเกียร ปุค พรืเหอะ เสาะ เสา เรียฮู กรวัะ ใง คัจ รือ มั่นคัจ” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่าอาตติย์ จันทร อังคาร พุทธ ฤๅษดี สุกร์ เสาร์ ราหู เเคราะห์วันขาดหรือ ไม่ขาด ผู้ที่เข้าร่วมพิธีก็จะร้องรับว่า “คัจ” แปลว่าขาด และเจ้าพิธีก็ตัดสายสิญจน์ที่โยงอยู่ระหว่างผู้เข้าทำพิธีกับกระทงให้ขาดออกจากกันเป็นครั้งที่หนึ่ง

เจ้าพิธีกล่าวต่ออีกว่า “แคปะส๊ะ แคเจ แคเจสาด แคสลับ แคเบ้น แคจำเนง แคกะด๊ะ แคเมียะ แคโป๊ะ เคเมียะ แคประกุน แคเจดคัจ รือ มั่นคัจ” ซึ่งแปลว่าเดือนหก เดือนเจ็ด เดือนแปด

เดือนเก้า เดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด เดือนสิบสอง เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม เดือนสี่ เดือนห้า เเคราะห์ เดือนขาดหรือไม่ขาด ผู้เข้าร่วมพิธีร้องรับอีกว่า “คัจ” และเจ้าพิธีก็ตัดสายสิญจน์ให้ขาดอีกครั้ง

และเจ้าพิธีกล่าวขึ้นอีกด้วยประโยคว่า “จูด เถลิว คาล เถาะ มะโรง มะชัญ มะมี มะเม วัวะ ระกา จอ กูร กรัวะ ฌนำ คัจ รือ มั่นคัจ” แปลว่าปีชวด ปีฉลู ปีขาล ปีเถาะ ปีมะโรง ปีมะเส็ง ปีมะเมีย ปีมะแม ปีวอก ปีระกา ปีจอ ปีกุน เเคราะห์ปีขาดหรือไม่ขาด ผู้เข้าร่วมพิธีก็จะร้องรับว่า “คัจ” และเจ้าพิธีก็ตัดสายสิญจน์ขาดเป็นครั้งที่สาม

จากนั้นเจ้าพิธีนำกระทงไปทำท่าทางเหมือนเป็นการปิดบางสิ่งบางอย่างออกจากเท้าผู้ป่วย พร้อมกับกล่าวด้วยประโยคว่า “มวย ปีร เบีย บวน ปรัม ปรัมมวย ปรัมปรี” และกล่าวต่อด้วยคำว่า “ปะจිර” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่าปิดออก และเจ้าพิธีนำกระทงไปลอยทิ้งกลางลำน้ำ เป็นอันเสร็จพิธี

การนำกระทงลอยลงไปที่ลำน้ำนี้เป็นสัญลักษณ์เสมือนเป็นการตัดขาดจากสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ถ้าหากกระทงที่ลอยไปเกิดลอยทวนน้ำแสดงว่าบรรพบุรุษไม่ยอมรับการตัดขาดในครั้งนี้ (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2556) จากนั้นทุกคนก็จะพากันกลับขึ้นมาจากลำน้ำและพากันกลับไปที่บ้านผู้ป่วยเพื่อทำพิธีขึ้นต่อไป ซึ่งระหว่างทางกลับไปยังบ้านผู้ป่วยเจ้าพิธีจะเดินร้องทำยทุกคน ระหว่างทางเจ้าพิธีก็จะนำยอดอ่อนต้นไม้มทั้ง 7 ชนิด ทั้งรายทางไปจนถึงบ้านผู้ป่วย ขณะที่เจ้าพิธีทิ้งยอดไม้เจ้าพิธีจะกล่าวด้วยประโยคว่า

“ถ้าหากยอดไม้ที่วางอยู่นี้เกิดเจริญงอกงามขึ้นมา ขอให้สิ่งชั่วร้ายหรือเชื้อร้ายต่าง ๆ ที่เป็นของบรรพบุรุษจงกลับมายังตัวผู้ป่วย แต่ถ้าหากยอดต้นไม้ที่วางอยู่นี้ไม่สามารถเจริญงอกงามได้ ขอให้สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ นานา ๆ อย่าได้กลับเข้ามายังตัวผู้ป่วย”

พิธีขั้นตอนสุดท้ายเจ้าพิธีจะนำด้ายสายสิญจน์ขนาดยาวประมาณ 70 – 80 เซนติเมตรร้อยเข้าไปในหัวไหล่ มัดด้ายสายสิญจน์ให้เป็น 7 ข้อ และบริกรรมคาถาบูชาสายสิญจน์ นำสายสิญจน์ไปคล้องในลักษณะสะพานแรงที่ตัวผู้ป่วยและให้ผู้ป่วยคล้องสายสิญจน์นี้เป็นเวลา 3 วัน เป็นอันเสร็จพิธีกัณณว

สุดท้ายญาติของผู้ป่วยก็จะมอบ “โคยปเรีย” ที่แปลเป็นภาษาไทยว่าค่าเสียเวลาหรือค่าตอบแทนให้กับอาจารย์ (เจ้าพิธี) โคยปเรียนี้จะไม่มีกำหนดไว้ตายตัวว่าเป็นสิ่งใด หรือจำนวนเท่าไร จะให้จำนวนเท่าใดเป็นไปตามกำลังศรัทธาและกำลังฐานะเป็นหลัก

ภาพที่ 25 เจ้าพิธีนำกระทงลอยน้ำและทิ้งยอดไม้ในพิธีตัดเชือกกรรมพันธุ์ (กัณฑ์)

พิธีแก้เคล็ด (พะหล้าบ)

“พะหล้าบ” เป็นคำในภาษาเขมรที่ใช้เรียกพิธีกรรมการแก้เคล็ด ซึ่งเป็นผลกรรมที่ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากหญิงชายคู่ใดแต่งงานกันโดยมีความเกี่ยวเนื่องกันทางเครือญาติ เช่น ฝ่ายหญิงเป็นลูกหลานของอาเขย หรือเป็นลูกหลานของน้ำสะไก่ เป็นต้น จะส่งผลให้หญิงชายคู่นั้นจะประสบกับเคราะห์กรรม เช่น ทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรือง หรือมีอาการความเจ็บป่วยรุมเร้า เป็นต้น และเพื่อให้หลุดพ้นจากบ่วงกรรมเหล่านี้จะต้องมาทำพิธีกรรมแก้เคล็ด (เชื่อกันว่า จันทรหอม, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2556) ผู้จะทำพิธีต้องเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่ประกอบด้วย

1. หมากธรรมชาติ (สลาขอร) 1 คู่
2. หมากธรรมชาติ (สลาอะอม) 1 คู่
3. บายศรีพระ 1 คู่
4. กระทงบูชาสี่ทิศ (จวมบวน) 1 ใบ
5. กรวยบูชา 1 คู่
6. หมากพลู (จัดพอดีคำ) 2 คำ
7. ผ้าขาว ยาว 5 ศอก 1 ผืน
8. เหล้าขาว 1 ขวด
9. สายสิญจน์ (ยาวประมาณ 40 – 50 เซนติเมตร นำหัวท้ายมามัดติดกันให้คล้ายกับสร้อยคอ) 2 เส้น
10. เงินค่าครู 12 บาท
11. หัวไพล 1 หัว
12. ข้าวสาร 1 ชัน

การเตรียมตัวของผู้ที่ต้องการทำพิธี ชั้นแรกจะต้องไปนัดแนะวันทำพิธีกับเจ้าพิธี ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าพิธีจะทำพิธีในวันครุคือวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ (แต่ถ้าตรงกับวันพระก็จะไม่ทำพิธี) เจ้าพิธีจะมาประกอบพิธีที่บ้านของผู้ที่ต้องการทำพิธี

เมื่อถึงวันที่กำหนดไว้ และเมื่อเจ้าพิธีมาถึงยังบ้านของผู้เข้าทำพิธี เจ้าพิธีก็จะส่งสมุนไพร (เดิมทะน้า) ที่มีक्रमกันไว้ด้วยสายสิญจน์ให้กับผู้เข้าทำพิธีนำไปต้มกับน้ำเปล่าจนเดือด และนำกลับมาที่บริเวณทำพิธี

ภาพที่ 26 กรวยบูชา

พิธีเริ่มต้นจากผู้เข้าทำพิธีจุดธูปคนละ 1 ดอก เพื่อทำพิธีบอกกล่าวและขออนุญาตผีบ้านผีเรือนในการทำพิธีครั้งนี้ จากนั้นเจ้าพิธีก็จะเริ่มพิธีด้วยการจุดธูปที่อยู่ระเบียบครุ และส่งกรวยบูชาให้ผู้เข้าทำพิธีพนมมือถือไว้ เพื่อทำพิธีบูชาครูของเจ้าพิธี

ภาพที่ 27 พิธีแก้เคล็ด (พะหล้าบ)

เจ้าพิธีก็จะให้ผู้เข้าพิธีนั่งเหยียดเท้าทั้งสองข้างออกไปทางประตูหน้าบ้าน (ถ้าผู้เข้าพิธีไม่สามารถลุกขึ้นนั่งได้ก็จะให้นอนอยู่ข้าง ๆ บริเวณประกอบพิธีกรรม) พร้อมกับพนมมือ เจ้าพิธีนำหัวไพลเข้าปากเคี้ยวพร้อมกับหยิบข้าวสารมากำไว้ในมือ เจ้าพิธีทำการบริกรรมคาถา จากนั้นสาดข้าวสารไปที่บริเวณปลายเท้าผู้เข้าทำพิธี เจ้าพิธีพ่นน้ำหัวไพลที่เคี้ยวอยู่ในปากลงที่ศีรษะของผู้เข้าพิธีคนละ 3 ครั้ง สาดข้าวสารไปปลายเท้าอีกครั้งและพ่นที่ศีรษะอีก 3 ครั้ง จะทำทั้งหมด 3 รอบ เมื่อเสร็จสิ้นเป็นรอบสุดท้ายเจ้าพิธีจะคายหัวไพลที่เคี้ยวอยู่ในปากลงใส่ในกำมือที่กำลังกำข้าวสารอยู่ และสาดสิ่งของที่มีอยู่ในกำมือทั้งหมดไปยังนอกชายคาบ้าน เจ้าพิธีนำสายสิญจน์มาผูกมัดไว้ที่คอผู้เข้าทำพิธี สุดท้ายเจ้าพิธีนำเครื่องบูชาครูที่วางรวมกันอยู่ในถาดไปวางไว้ที่หน้าหิ้งบูชาผีบ้านผีเรือนของบ้านผู้เข้าทำพิธี (จะวางทิ้งไว้เป็นเวลา 3) เป็นอันเสร็จพิธี

เมื่อพิธีเสร็จผู้เข้าพิธีก็จะมอบค่าตอบแทนหรือค่าเสียเวลา (โดยปรียบ) ให้กับเจ้าพิธี จากนั้นผู้เข้าทำพิธีก็จะนำน้ำสมุนไพรมัดไปอุ่นดื่มดื่ม จะต้องดื่ม 3 เวลา เช้า กลางวัน และเย็น เป็นเวลา 3 วัน จึงจะถือว่าเป็นการถอนเคล็ดเสร็จสิ้น

พิธีลากไข่ถอนคุณไสย (เลี้ยกปวง)

ชุมชนชาวไทยเขมรมีพิธีกรรมการรักษาโรคลักษณะหนึ่ง เป็นการรักษาในแนวทางของไสยศาสตร์โดยจะนำไข่มาเป็นอุปกรณ์ในการรักษาที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “เลี้ยกปวง” แยกคำแปลเป็นไทย “เลี้ยก” แปลว่าลาก “ปวง” แปลว่าไข่ ความหมายโดยรวมแปลได้ว่าพิธีกรรมการลากไข่เพื่อถอนคุณไสย ซึ่งพิธีกรรมนี้จะกระทำเมื่อมีคนป่วยไข้ที่รักษาด้วยหมอแผนปัจจุบันหรือแผนโบราณแล้วไม่หายจากอาการเจ็บป่วย หรือมีอาการต่าง ๆ เช่น เพ้อคลั่ง ชีพเสว้า ปวดตามร่างกายโดยไม่ทราบสาเหตุ ซึ่งอาการต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาชาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นอาการของคนที่ถูกคุณไสยที่อาจเกิดจากการกระทำของคนหรือผี เมื่อผู้ป่วยมีอาการที่เชื่อว่าถูกคุณไสยญาติพี่น้องหรือพ่อแม่ของผู้ป่วยก็จะพามาพบหมอพิธีที่ชาวไทยเขมรเรียกว่า “อาจารย์” เพื่อให้ทำพิธีเลี้ยกปวงเพื่อเป็น

การถอนคุณไสยเหล่านั้นให้ออกไปจากตัวของผู้ป่วย และผู้ป่วยจะเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบบครู) มาในวันทำพิธี ประกอบด้วย

1. หมากธรรมชาติ (สลาขอร) 1 คู่
2. หมากธรรมชาติ (สลากะอม) 1 คู่
3. บายศรีพระ 1 คู่
4. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
5. กรวยจันทร์แปด 1 ชุด (8 อัน)
6. กระตุงบูชาสี่ทิศ (จามรวน) 1 ใบ
7. กรวยบูชา 1 คู่
8. เงินค่าครู 12 บาท
9. เหล้าขาว 1 ขวด
10. รูป 2 ดอก
11. ผ้าขาวยาว 5 ศอก 1 ผืน
12. ไก่ต้มสุก 1 ตัว
13. ข้าวต้มมัดหรือขนม 4 ชั้น

และต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ประกอบด้วย

1. ไข่ไก่สด (จำนวนแล้วแต่หมอพิธีจะกำหนด)
2. แป้งข้าวเจ้า (ถ้าหมอพิธีใช้แป้งเป็นอุปกรณ์การลากแทนไข่ไก่)

ภาพที่ 28 กรวยจันทร์ห้า, จันทร์แปด

เมื่อผู้ป่วยมาหาหมอพิธิ หมอพิธิก็จะเริ่มทำพิธีถ้าผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บป่วยไม่มากนักและสามารถที่จะนั่งได้ หมอพิธิก็จะให้ผู้ป่วยนั่งเหยียดเท้าทั้งสองเท้าไปข้างหน้าและพนมมือ แต่ถ้าผู้ป่วยที่มีอาการหนักไม่สามารถนั่งได้ ให้ผู้ป่วยนอนหงายเหยียดเท้าทั้งสองข้างราบไปกับพื้น หมอพิธิก็จะหยิบหมากขึ้นมากลึงและบริกรรมคาถาเป่าลงไปที่ศีรษะของผู้ป่วยจำนวน 3 ครั้ง จากนั้น หมอพิธิจะหยิบไข่มุกขึ้นมาบริกรรมคาถา และนำไปพรมนูนที่กลางกระหม่อมของผู้ป่วยจำนวน 3 รอบ เมื่อครบ 3 รอบหมอพิธิก็จะเคลื่อนไข่มุกไปตามร่างกายเริ่มจากหน้าผาก ลำคอ ไหล่ (ทั้ง 2 ข้าง) ศอก (ทั้ง 2 ข้าง) ลำตัว ไปจนถึงที่ปลายเท้าของผู้ป่วย ไข่มุกที่ทำพิธีลากบนตัวผู้ป่วยจะยังไม่ตอกให้แตกหลังจากทำพิธีเสร็จ แต่จะทิ้งไข่มุกไว้ 1 คืบ (ที่บ้านหมอพิธิ) ซึ่งพิธีกรรมลากไข่มุกถอนคุณไสย จะต้องทำพิธีติดต่อกันเป็น 3 ครั้ง (วันละ 1 ครั้ง) จึงจะทำให้คุณไสยหลุดพ้นจากตัวผู้ป่วยจนหมดสิ้น การมาพบหมอพิธิในครั้งที่ 2 และ 3 ผู้ป่วยไม่ต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ชุดใหญ่ เหมือนกับที่มารั้งแรก ผู้ป่วยจะนำเครื่องบูชาครูมาเพียง เงินค่าครู 12 บาท รูป 2 ดอก และไข่มุก หรือแป้งข้าวเจ้าเท่านั้น (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

หมอพิธิจะลากไข่มุกจำนวนกี่ฟองขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของหมอว่าผู้ป่วยมีอาการมากน้อยเพียงใด บางครั้งหมอพิธิก็จะลากไข่มุกเพียง 1 ใบ หรือบางครั้งจะลากไข่มุกถึง 7 ใบ เมื่อเก็บไข่มุกที่ทำพิธีลากบนตัวผู้ป่วยไว้จนครบเวลา 1 คืบ หมอพิธิก็จะนำไข่มุกที่ลากบนตัวผู้ป่วยมาพิสูจน์หาสาเหตุของอาการเจ็บป่วย ด้วยจะนำไข่มุกใส่ในชาม (ต่อหน้าผู้ป่วย) เพื่อพิจารณาอาการเจ็บป่วยจากสิ่งของที่ปรากฏอยู่ในไข่มุก ดังนี้

1. ถ้าตอกไข่มุกแล้วพบเศษวุ้นสมุนไพรต่าง ๆ หรือเศษขี้ผึ้ง ปนอยู่ในไข่มุกแดงหรือไข่มุกขาว แสดงว่าผู้ป่วยผู้นั้นถูกคุณไสย แต่การทำพิธีครั้งนี้สามารถถอนคุณไสยออกไปบ้างแล้วบางส่วน
2. ถ้าตอกไข่มุกแล้วไข่มุกแดงแตกไปปนกับไข่มุกขาว แสดงว่าผู้ป่วยมีอาการเจ็บป่วยจากโรคที่ร้ายแรงไม่สามารถรักษาให้หายได้ หรือยากแก่การรักษา ซึ่งถ้าพบในลักษณะเช่นนี้ผู้ป่วยจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นานก็จะเสียชีวิต
3. ถ้าตอกไข่มุกแล้วพบว่าไข่มุกที่ตอกสุกเหมือนไข่มุกขาว แสดงว่าผู้ป่วยถูกพิษหรือคุณไสยที่ร้ายแรงมาก
4. ถ้าตอกไข่มุกแล้วพบว่าไข่มุกเป็นลูกไก่ หมอพิธิก็จะพิจารณาอาการเจ็บป่วยจากอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของตัวไก่ เช่นถ้าพบว่ามียุงร่อยผิปกติที่ตัวลูกไก่บริเวณขาแสดงได้ว่าผู้ป่วยผู้นั้นมีอาการเจ็บป่วยหรือถูกพิษหรือถูกคุณไสยที่บริเวณขา ถ้าพบว่าลูกไก่มีอาการผิปกติที่บริเวณลำตัวแสดงว่าผู้ป่วยมีอาการผิปกติที่บริเวณท้องด้วยเช่นกัน

นอกจากสามารถทำนายอาการเจ็บป่วยได้จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในไข่มุกแล้ว หมอพิธิยังสามารถทำนายต่อไปได้อีกว่าผู้ป่วยผู้นั้นทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะอย่างไร เช่นมีการปลูก

บ้านคร่อมตอไม้ขนาดใหญ่ หรือสร้างสิ่งปลูกสร้างกีดขวางทางเกวียน หรือสร้างสิ่งปลูกสร้างขวางกั้นทางน้ำ เป็นต้น

นอกจากไขที่ชาวไทยเขมรนำมาใช้ในพิธีเลียบปวง ชาวไทยเขมรยังได้นำแป้งข้าวเจ้าป็นให้มีรูปร่างคล้ายไขนำมาทำพิธีเลียบปวงแทนไขได้เช่นกัน โดยจะนำแป้งข้าวเจ้ามาร่อนไม่ให้มีสิ่งเจือปนหลงเหลืออยู่ในแป้ง จากนั้นนำแป้งไปผสมกับน้ำเล็กน้อยและนำมาป็นให้มีขนาดและรูปร่างคล้ายกับไขไก่ เมื่อทำพิธีเลียบปวงเสร็จก็จะนำแป้งมากะเทาะให้แตกเพื่อคู่สังข์ของที่อยู่ข้างในแป้ง สิ่งของก็จะเหมือนกับที่พบในไขไก่เช่นเดียวกัน แตกต่างกันอยู่บ้างก็ตรงที่ในแป้งอาจจะพบว่าแป้งข้างในเปลี่ยนสี เช่นมีสีดำหรือแดงเจือปนอยู่ เป็นต้น

พิธีจุดไฟที่ท้อง (โองี๊วะ)

“โองี๊วะ” เป็นคำตามภาษาของชาวไทยเขมรที่ใช้เรียกการจุดไฟที่ท้อง ซึ่งเป็นพิธีกรรมรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกี่ยวกับอวัยวะภายในร่างกาย สามารถสังเกตอาการเจ็บป่วยได้จากลักษณะที่ผิวดำเนินไปจากความเป็นธรรมชาติของร่างกายมนุษย์ที่แสดงออกมาให้เห็นภายนอกร่างกาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาการข้างเคียงตามอาการของโรคมาเลเรีย (ไข้ป่า หรือไข้ป่า) เช่น มีไข้สูง จับไข้เป็นเวลาเหงื่อออกเวลาจับไข้ หนาวสั่น หรืออาการข้างเคียงของโรคตับอักเสบ (ดีซ่าน) เช่น ตาเหลือง ตัวเหลือง ท้องโต ท้องโต หรือมีอาการลูกอ๊อดทะโต (ไส้เลื่อน) หรือมีอาการปวดหลัง ผู้ที่มีอาการดังกล่าวจะมาพบหมอพิธีที่เรียกว่า “อาจารย์” ให้ทำการรักษา หมอพิธีจะทำการวินิจฉัยว่าผู้ป่วยเจ็บป่วยจากโรคชนิดใดตามความรู้เดิมของหมอพิธีที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งพิธีกรรมการรักษาลักษณะนี้หมอพิธีให้ความเห็นว่าเป็นวิธีการรักษาตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่ไม่เกี่ยวข้องกับคาถาอาคม และไสยศาสตร์แต่อย่างใด (เสียบ ลือสถาน, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2555) แต่ละชุมชนจะมีหมอพิธีที่ประกอบพิธีกรรมได้ไม่กี่คน บางชุมชนมีเพียงคนเดียวหรือไม่มี หมอพิธีคือผู้ที่ได้รับการสืบทอดวิชาจากบรรพบุรุษ จะไม่มีการถ่ายทอดวิชานี้ไปสู่บุคคลอื่น ผู้ป่วยที่สามารถทำพิธีกรรมจุดท้องได้ต้องมีอายุตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิง

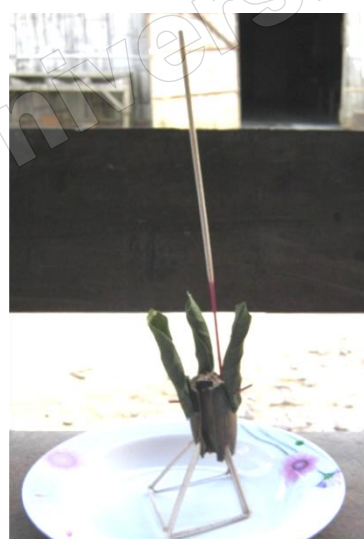
ผู้ป่วยที่ไปหาหมอพิธีเพื่อทำพิธีโองี๊วะนั้น ขึ้นแรกจะต้องไปนัดแนะกับหมอพิธีเพื่อให้หมอพิธีกำหนดวันทำพิธีรักษา ซึ่งวันที่จะสามารถทำพิธีได้ ต้องเป็นวันที่ถูกกำหนดเอาไว้ตามตำราที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาของหมอพิธี คือวันอาทิตย์ และวันแรม 15 ค่ำของทุกเดือน วันอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ไม่สามารถทำพิธีได้ ส่วนด้านของเวลาไม่มีการกำหนดที่ชัดเจนแล้วแต่เวลาสะดวกของหมอพิธี (ผู้บางรายที่มีภาวะอาการเจ็บป่วยมาก ๆ ก็จะมีข้อยกเว้นสามารถทำการรักษาได้ทุกวัน) เมื่อกำหนดวันและเวลาได้แล้วผู้ป่วยจะต้องกลับไปเตรียมเครื่องบูชาครู เพื่อนำมาให้หมอพิธีในวันทำพิธี เครื่องบูชาครูหรือที่ชาวไทยเขมรเรียกว่าระเบียบครูที่ผู้ป่วยจะต้องเตรียมประกอบด้วย

1. หมากธรรมสะchor (สลาchor) 1 คู่
2. เหล้าขาว 1 ขวด
3. เงินค่าครู 12 บาท

เครื่องบูชาครูที่ผู้ป่วยนำมาหมอพิธีจะนำมาใช้ทำพิธีบูชาครูก่อนเริ่มพิธีไอ้จี่ปะรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วย ซึ่งครูของหมอพิธีคือครูที่เป็นมนุษย์และถ่ายทอดวิชาไอ้จี่ปะมาให้ ไม่ใช่ครูที่เป็นเทพยดาหรือผีแต่อย่างใด

เมื่อถึงวันที่กำหนดเป็นวันรักษา ผู้ป่วยก็จะนำเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) มาให้หมอพิธี หมอพิธีก็เข้าสู่ขั้นตอนไอ้จี่ปะรักษาอาการเจ็บป่วย เริ่มต้นจากหมอพิธีทำการสักการบูชาครูที่หิ้งครูในบ้านของหมอพิธี ด้วยเครื่องบูชาครูที่ผู้ป่วยนำมา คำกล่าวในการสักการบูชาครูมีอยู่ว่า

“ครู.....(ชื่อครูที่หมอพิธีได้รับการถ่ายทอดวิชามา) มาช่วยรักษา.....(ชื่อผู้ป่วย) ให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ขอให้การจูดครั้งนี้ศักดิ์สิทธิ์เหมือนครูแต่ครั้งเก่าก่อนมา” (เสียบ ลือสถาน, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2555)

ภาพที่ 29 หมากธรรมสะchor (สลาchor)

ระหว่างที่หมอพิธีทำการบูชาครูผู้ป่วยก็จะพนมมือไหว้พร้อมกับกล่าวขอให้ครูของหมอพิธีมาช่วยรักษา เมื่อพิธีบูชาครูเสร็จสิ้นหมอพิธีก็จะถามถึงอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วย เมื่อหมอพิธีรับทราบถึงอาการเจ็บป่วย หมอพิธีจะทำการกคคล่ำบริเวณร่างกายของผู้ป่วยตามลักษณะอาการเจ็บป่วยเพื่อกำหนดตำแหน่งหลักที่จะทำการจูดไฟ เช่นผู้ป่วยมีอาการท้องโตตำแหน่งหลักก็จะอยู่ที่

บริเวณใกล้ ๆ กับลิ้นปี่ของผู้ป่วย บริเวณที่เป็นตำแหน่งหลักจะมีอยู่ด้วยกัน 3 จุดตามอาการเจ็บป่วย ดังนี้

1. จุดบริเวณลิ้นปี่ จุดนี้เป็นการรักษาอาการท้องโต ตับโต ไช้ป้าง เป็นต้น
2. จุดบริเวณใต้สะดือระหว่างสะดือกับหัวเหน่า จุดนี้เป็นการรักษาอาการไส้เลื่อนหรืออาการเกี่ยวกับลำไส้
3. จุดบริเวณกลางหลัง จุดนี้เป็นการรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกี่ยวกับม้ามหรือไต

ภาพที่ 30 จุดไฟที่ท้อง

เมื่อหมอพิธีกำหนดตำแหน่งหลักได้แล้ว หมอพิธีจะทำการวัดอีกครั้งเพื่อที่จะทำการกำหนดตำแหน่งอื่น ๆ ต่อไปอีกจำนวน 3 ตำแหน่ง (รวมเป็น 4 ตำแหน่งเมื่อนับรวมกับตำแหน่งหลัก) การวัดนี้หมอพิธีจะใช้ก้านธูปเป็นเครื่องมือวัด ความยาวของก้านธูปที่จะใช้วัดเพื่อกำหนดจุด ใช้ความยาวข้อนิ้วของผู้ป่วย 2 ข้อจากปลายนิ้วเป็นเกณฑ์ ผู้ป่วยที่เป็นเด็กวัดจากนิ้วกลาง ผู้ป่วยที่เป็นวัยผู้ใหญ่วัดจากนิ้วชี้ การกำหนดตำแหน่งจุดไฟจะเริ่มจากตำแหน่งหลักไปทางซ้ายมือของผู้ป่วย เป็นตำแหน่งที่ 2 และจากตำแหน่งที่ 2 ไปทางขวามือของผู้ป่วยเพื่อกำหนดตำแหน่งที่ 3 และต่อไปยังตำแหน่งที่ 4 การทำเครื่องหมายตำแหน่งที่จะจุดไฟหมอพิธีใช้ปูนกินหมากทำเป็นสัญลักษณ์ตำแหน่ง เมื่อกำหนดตำแหน่งได้แล้ว หมอพิธีจะนำเชื้อไฟจากขุยมะพร้าวที่ได้จากการขุดค้ำในกาบสดของต้น “เตารั้ง” หรือต้น “แซ” ตามภาษาเขมร โดยจะใช้เป็นเชื้อไฟในขนาดประมาณ เท่ากับปลายนิ้วก้อยของผู้ป่วย หมอพิธีจะนำมาวางไว้ทั้งสี่ตำแหน่งที่ได้ทำเครื่องหมายไว้ จากนั้น หมอพิธีจะทำการจุดโดยใช้ธูป และจะจุดไล่เรียงกันไปตามหลักการกำหนดตำแหน่ง คือจุดไล่เรียง

จากจุดที่ 1 ไป 2 ไป 3 และสิ้นสุดตำแหน่งที่ 4 ระหว่างที่เชื้อไฟกำลังติดไฟ หมอพิธีจะใช้นิ้วเกาเบา ๆ รอบบริเวณที่ทำการจุดไฟ จะเกาจนกว่าไฟจะมอดดับไปเอง ซึ่งเชื้อไฟจะติดไฟอยู่เป็นระยะเวลา ประมาณ 5 – 10 วินาที เมื่อเชื้อไฟมอดลงหมอพิธีจะใช้นิ้วบีบลงไปที่ยี่เก้า ยี่เก้าที่มีดำก็จะติดอยู่ที่ บริเวณท้องของผู้ป่วย เป็นอันเสร็จพิธีโอ้อังป๊วะ

ภาพที่ 31 ต้นเต้าร้างหรือต้นแซ

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีโอ้อังป๊วะผู้ป่วยจะเกิดรอยแดงจากการไหม้ของเชื้อไฟเพียงเล็กน้อย ถึงแม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใดรอยแดงเหล่านั้นก็จะไม่เลือนหายไปและรอยแดงเหล่านี้ก็จะกลายมาเป็นรอยแผลเป็นติดตัวชาวไทยเขมรไปตลอดชีวิต การประกอบพิธีโอ้อังป๊วะไม่มีการกำหนดว่าแต่ละคนจะมีการจุดได้กี่ครั้ง แต่ละคนสามารถจุดได้ทุกครั้งที่มีการเจ็บป่วย และหมอพิธีก็จะจุดในตำแหน่งเดิมที่มีรอยแผลเป็นหลงเหลืออยู่ทุกครั้ง ในชุมชนชาวไทยเขมรจะสามารถพบเห็นผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายมีรอยแผลเป็นขนาดใหญ่ที่เป็นผลมาจากการจุดไฟในพิธีโอ้อังป๊วะเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยหลาย ๆ ครั้ง

เมื่อผู้ป่วยมีอาการเจ็บป่วยที่หายดีหรือทุเลาลง เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันสืบต่อมาก็คือ ผู้ป่วยจะกลับมานำของสมนาคุณต่าง ๆ มามอบให้กับหมอพิธี ของสมนาคุณนี้ชาวไทยเขมรเรียกว่า “ค่าส่งครู” ซึ่งค่าส่งครูนี้คล้ายกับสิ่งของที่นำมาแก้บน ในระหว่างก่อนที่หมอจะทำการรักษา หมอพิธีก็จะบูชาครู ระหว่างที่หมอพิธีบูชาครูผู้ป่วยก็จะยกมือไหว้และกล่าวคล้ายเป็นการบนบานในทำนองว่า

“ขอครูของหมอฟิธิให้ช่วยรักษาให้หายจากอาการเจ็บป่วย และถ้าเมื่ออาการเจ็บป่วยหายลงแล้วก็จะนำสิ่งของ.....(สิ่งของหรือเงินทองหรือสิ่งอื่น ๆ ตามกำลังความสามารถ).....มามอบให้”

บางครั้งหลังจากที่ผู้ป่วยทำการจุดทองเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ป่วยอาจจะมีการมอบ “โคยปเรีย” ที่แปลเป็นภาษาไทยว่าค่าเสียเวลาหรือค่าตอบแทนให้กับหมอฟิธิ โคยปเรียนี้จะไม่มีกำหนดไว้ตายตัวว่าเป็นสิ่งใด หรือจำนวนเท่าไร จะให้เป็นไปตามกำลังศรัทธาและกำลังฐานะเป็นหลัก

บุญงานศพ (บ่อนขม้อจ)

“บ่อนขม้อจ” แปลเป็นไทย “บ่อน” แปลว่าบุญหรืองานบุญ “ขม้อจ” แปลว่าศพหรือศพ ความหมายโดยรวมแปลได้ว่าบุญงานศพหรือพิธีศพ เมื่อในชุมชนชาวไทยเขมรมีคนเสียชีวิต ญาติผู้เสียชีวิตก็จะไปเชิญสัปเหร่อที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “นะพลู้ก”^{*} หรือเจ้าพิธี (อาจารย์) ซึ่งในอดีตอาจารย์กับสัปเหร่อจะต้องเชิญมาทั้งสองท่าน อาจารย์หรือเจ้าพิธีรับผิดชอบทำพิธีและมาจัดแจงเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรม สัปเหร่อจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการเผาหรือฝังศพ

เมื่อเจ้าพิธีไปถึงยังวัดหรือบ้านที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ ก่อนที่เจ้าพิธีจะกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ ให้กับคนตาย เจ้าพิธีจะต้องทำการบูชาครูอาจารย์ เพื่อบอกกล่าวขออนุญาตและขอความช่วยเหลือ ช่วยคลบคลาดให้พิธีกรรมที่จะกระทำต่อไปจากนี้ประสบกับความราบรื่น (เปลว เทียนหอม, ส้มกาน้ำ, 24 พฤษภาคม 2556) ญาติผู้ตายจะต้องเตรียมเครื่องบูชาครูไว้ให้กับเจ้าพิธี ที่ประกอบด้วย

1. เหล้าขาว 1 ขวด
2. เงินค่าครู 12 บาท
3. กระตุงบูชาสี่ทิศ (จวมบวน) 1 ใบ

เมื่อเจ้าพิธีมาถึงยังบ้านหรือวัดที่จะทำพิธีศพ สิ่งแรกที่เจ้าพิธีจะต้องกระทำคือทำพิธีอาบน้ำ^{**} และแต่งตัวให้กับผู้ตาย ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “งูตีก” ญาติของผู้ตายจะต้องเตรียมสิ่งของดังนี้

1. แป้งหอม
2. น้ำส้มอุ่น (ในอดีตจะต้องนำฝักส้มป่อยมาใส่ไว้ในน้ำด้วย)
3. ดอกมะลิ หรือดอกไม้สีขาวอื่น ๆ

หลังจากที่ญาติผู้ตายจัดเตรียมสิ่งของไว้ครบ เจ้าพิธีก็จะเริ่มทำพิธีอาบน้ำศพ (งูตีก) ด้วยการบริกรรมคาถาเพื่อทำน้ำที่ใช้อาบน้ำศพ คาถาที่บริกรรมนั้นเริ่มด้วยดังนี้ละโมฯ จำนวน 3 จบ ต่อ

^{*} อดีตสัปเหร่อจะใช้เป็นจำนวน 4 คน เป็นมาตรฐาน แต่ปัจจุบันจะใช้จำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับความต้องการของญาติผู้เสียชีวิต

^{**} ศพที่ถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย ตกต้นไม้ตาย เป็นต้น ถือว่า “ตายโหง” ไม่นิยมอาบน้ำศพ เพียงแต่มัดตาตั้งแล้วนำไปฝังที่ป่าช้า เพราะถือว่าตายไม่บริสุทธิ์ ที่ไม่เผเพราะกลัวจะเกิดความเดือดร้อนแก่ญาติพี่น้อง แต่ถ้าเป็นการตายธรรมดา นิยมอาบน้ำศพด้วยน้ำหอม

ด้วยบทอาขยาน จำนวน 1 จบ บทอเนกชาๆ จำนวน 1 จบ บทกรณาวิชะๆ จำนวน 1 จบ จากนั้นเจ้าพิธีก็จะนำไปอาบศพผู้ตาย เช็ดตัวให้แห้งสนิท เปลี่ยนเสื้อผ้าให้กับศพ ใส่เสื้อผ้าในลักษณะกลับซ้ายไปไว้ด้านหลัง และต่อด้วยให้ญาติผู้ตายมารดน้ำศพ ก่อนที่จะรดน้ำศพเจ้าพิธีจะกล่าวขอขมาผู้เสียชีวิต ซึ่งเจ้าพิธีก็จะกล่าวนำให้ญาติผู้ตายกล่าวตามว่า

“กายะกัมมัง วจิกัมมัง มะโนกัมมัง อโหสิกัมมัง สัพพะปาปัง วินาสันติ อิทัง มาตะกะ สะรีรัง อุททะกัง ยะสินจะจิตตัง อโหสิกัมมัง”

“ทุติยัมปี กายะกัมมัง วจิกัมมัง มะโนกัมมัง อโหสิกัมมัง สัพพะปาปัง วินาสันติ อิทัง มาตะกะ สะรีรัง อุททะกัง ยะสินจะจิตตัง อโหสิกัมมัง”

“ตติยัมปี กายะกัมมัง วจิกัมมัง มะโนกัมมัง อโหสิกัมมัง สัพพะปาปัง วินาสันติ อิทัง มาตะกะ สะรีรัง อุททะกัง ยะสินจะจิตตัง อโหสิกัมมัง”

เมื่อรดน้ำศพกันจนครบทุกคน เจ้าพิธีก็จะทำพิธี “จองกระแส บาธ” (มัดตราสังข์) ส่วนมากจะมัดเป็น 3 เปาะคือ

1. มัดคอ ระหว่างที่มัดเจ้าพิธีจะบริกรรมคาถาว่า “นุโต เควี” แปลว่าบ่วงคือบุตร
2. มัดมือ บริกรรมคาถาว่า “ภริยา หัตถะ” แปลว่าบ่วงคือภริยา –สามี
3. มัดเท้า บริกรรมคาถาว่า “ชนัง ปาเท” แปลว่าบ่วงคือทรัพย์สิน

จากนั้นเจ้าพิธีก็จะนำศพผู้ตายใส่ในโลง และญาติผู้ตายก็จะจัดเตรียม “กรรเชอ ปันเงาะ กำปิ้ง” คือกระบุงใส่สิ่งของต่าง ๆ สำหรับให้ผู้ตายนำติดตัวไปใช้ยังปรโลก “กรรเชอ” คือกระบุงที่มีไว้สำหรับใส่ข้าว “ปันเงาะ” แปลว่าเอาจหรือเอนำลง “กำปิ้ง” แปลว่าทำน้ำหรือกระบอก ในกระบุงจะมีสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น หม้อข้าว ทัพพี มีด ชาม ช้อน ข้าวสาร กะปิ เกลือ ข้าวสาร เป็นต้น ซึ่งจะนำกระบุงมาวางไว้ที่บริเวณด้านหัวนอนของศพ ชาวไทยเขมรเชื่อว่ากรรเชอ ปันเงาะ กำปิ้งนี้มีความสำคัญอย่างมากในพิธีศพ ซึ่งจะต้องจัดเตรียมตั้งแต่วันแรกที่ผู้ตายสิ้นลมหายใจลง หรือในบางครั้งก็จะมีการจัดเตรียมไว้ก่อนที่ผู้ตายจะสิ้นใจลง การที่จะต้องจัดทำเป็นเบื้องต้นก็เพราะเชื่อว่าวิญญาณผู้ตายจะได้รับรู้และนำไปใช้ในปรโลก เพื่อใช้เป็นเสบียงในการเดินทาง เชื่อว่าการเดินทางของผู้ตายครั้งนี้จะเป็นการเดินทางโดยทางน้ำ และจะต้องไปลงเรือที่ท่าหน้า (กำปิ้ง) เพื่อข้ามน้ำข้ามทะเลไปสู่ดินแดนหรือแผ่นดินแห่งใหม่

จากนั้นก็จะนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศล และมีการสวดอภิธรรมศพในช่วงเวลากลางคืน จำนวนวันที่จะสวดอภิธรรมก็แล้วแต่กำลังและความต้องการของญาติพี่น้องผู้ตาย ในอดีตจำนวนวันที่สวดอภิธรรมศพจะใช้เวลาไม่เกิน 1 – 2 วันเท่านั้น ด้วยสาเหตุว่ายังไม่มียาฉีดเพื่อรักษาสภาพศพไม่ให้เน่าเปื่อยโดยง่าย ซึ่งถ้าเป็นศพของผู้สูงอายุก็อาจมีการสวดอภิธรรมกัน 2 คืน แต่ถ้าเป็นศพหนุ่มสาวหรือศพตายโหงก็จะตั้งสวดอภิธรรมกันเพียง 1 คืนเท่านั้น

ระหว่างที่ศพตั้งบำเพ็ญจะต้องมีการจุดไฟกาลหรือตามไฟศพ ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “กีสตะโงงอันจิณ” แยกคำแปลได้ดังนี้ “กีส” แปลว่าเชื้อ “ตะโงง” แปลว่าหัว “อันจิณ” แปลว่า แหวน ซึ่งในอดีตจะต้องจัดไฟกาลอย่างครบถ้วน ประกอบด้วย

1. กระบุง (กรรเชอ) ใส่ข้าวเปลือกจนเกือบเต็ม 1 ใบ
2. หัวขวานโยน 1 อัน
3. เขียวเขียวข้าว 1 อัน
4. ข้าวเจ้าสุก 1 ก้อน
5. ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง
6. ผ้าขาวยาว 5 สอก 1 ผืน
7. หมากธรรมสธอร (สลาธอร) 1 คู่
8. ตะเกียงน้ำมันก๊าดหรือมดขี้ได้

นำข้าวเจ้าสุกใส่ลงไปในรูหัวขวานโยน นำหัวขวานโยนปักไว้บนข้าวเปลือกในกระบุง นำไข่ไก่ตั้งไว้บนหัวขวาน นำผ้าขาววางไว้บน เขียว และตะเกียงวางไว้บนกระบุง ซึ่งในปัจจุบัน กีสตะโงงอันจิณจะใช้เพียงตะเกียงน้ำมันก๊าดใบเดียว การจุดไฟกาลหรือตามไฟศพนั้นชาวไทยเขมร เชื่อว่าจะเป็นไฟแสงสว่างส่องทางให้วิญญาณผู้เสียชีวิตได้เดินทางไปยังปรโลก ไฟกาลนี้จะต้องจุด อย่างต่อเนื่องและจะต้องไม่ให้ดับระหว่างที่ยังไม่ได้นำศพไปฌาปนกิจ ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลไฟกาลก็จะเป็นคู่ชีวิตของผู้ตาย แต่ถ้าหากไม่มีก็จะใช้ญาติเป็นผู้ดูแล ดูแลไปจนกว่าจะนำศพผู้เสียชีวิตไปทำ ฌาปนกิจด้วยการเผาหรือฝัง

วันก่อนที่จะนำศพไปเผาที่เมรุหรือไปเผาที่ป่าช้า เจ้าพิธีหรือสัปเหร่อจะต้องไปทำพิธีขออนุญาตใช้พื้นที่ในการเผาหรือฝังศพ ซึ่งการขออนุญาตนี้เป็นไปในลักษณะคล้ายประหนึ่งว่าเป็น การไปซื้อหรือไปเช่าที่ดินจากเจ้าที่ซึ่งทำหน้าที่ดูแลสถานที่นั้น ๆ เจ้าพิธีหรือสัปเหร่อจะต้องเตรียม ประกอบพิธีที่ประกอบด้วย

1. เหล้าขาว 1 ขวด
2. เงิน 5 บาท

การเคลื่อนย้ายศพไปทำการฌาปนกิจ ถ้าศพผู้เสียชีวิตตั้งสวดอธิษฐานอยู่ที่บ้านของผู้เสียชีวิต การที่จะนำศพออกจากบ้านเพื่อนำไปเผาหรือฝังนั้น ชาวไทยเขมรจะไม่นำศพออกทางหน้าบ้าน เพราะเชื่อว่าทางออกหน้าบ้านเป็นทางออกของคนเป็น (คนที่ยังมีชีวิตอยู่) โดยจะนำศพออกไปทางหลังบ้าน ซึ่งถ้าบ้านหลังใดไม่มีประตูหลังบ้าน หรือมีแต่ขนาดของประตูไม่เพียงพอที่จะนำโลงศพเคลื่อนออกไปได้ก็จะต้องมีการรื้อบ้านเพื่อให้ศพเคลื่อนออกไปได้ (แปลว เทียนหอม, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2556)

เมื่อตั้งบำเพ็ญกุศลสวดอภิธรรมศพครบจำนวนวันที่กำหนด ก็จะนำศพไปเผายังเมรุหรือนำไปฝังยังป่าช้า ก่อนที่เคลื่อนย้ายศพญาติผู้ตายก็จะนำกรรเชอ ปันเจาะ กำปี่วง ออกมานอกชายคาบ้านหรือชายคาศาลาวัด และนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาทำพิธีชักบังสุกุล เมื่อเสร็จพิธีบังสุกุลก็จะถวายกรรเชอและสิ่งของให้แก่พระสงฆ์

จากนั้นก็เคลื่อนศพไปเผาปนกิจ ขบวนแห่ศพของชาวไทยเขมรจะมีเจ้าพิธีหรือสัปเหร่อเดินนำหน้า เจ้าพิธีจะถือเสียมที่ด้านปลายนำผ้าขาวมาเขียนเป็นยันต์ผูกติดไว้ (แต่ในปัจจุบันสัปเหร่อจะใช้ธงจระเข้ แทนผ้าขาวเขียนยันต์และจะใช้ไม้แทนเสียม) ชาวไทยเขมรเรียกธงชนิดนี้ว่า “ตั่วงปะลึง” คำว่า “ตั่วง” แปลว่าธง คำว่า “ปะลึง” แปลว่าขวัญ แปลโดยรวมว่าธงขวัญ เมื่อศพแห่รอบเมรุหรือบริเวณที่จะใช้ฝังศพ โดยจะแห่เวียนซ้ายจำนวน 3 รอบครบ เมื่อครบแล้ว เจ้าพิธีก็จะนำตั่วงปะลึงไปปักไว้ได้ร่มไม้ในบริเวณใกล้ ๆ และเจ้าพิธีก็จะบริกรรมคาถาบทพะธะสา สัพพิ เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย

ระหว่างขบวนศพเคลื่อนรอบเมรุ เจ้าพิธีจะบริกรรมคาถาไปตลอดว่า “*ปาสะอะลี สิริธิติ ธิตะ ไตริ*” พร้อมกับโปรยข้าวตอกไปทางข้างหลัง การกระทำลักษณะเช่นนี้ชาวไทยเขมรเรียกว่า “ปรายเลียง” ซึ่งการโปรยข้าวตอกนี้เป็นนัยที่สอนให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้เข้าใจในสังขารธรรมของชีวิตที่ว่าชีวิตคนเราทุก ๆ คนบนโลกใบนี้จะต้องมีการเวียนว่ายตายและเกิด (เกิด แก่ เจ็บ และตาย) ไม่มีใครคนใดหลีกเลี่ยงการเวียนว่ายตายและเกิด เกิดขึ้นมาแล้วหลายชาติหลายสมัยประดุจดังข้าวตอกที่โปรยอยู่เกลื่อนพื้นดินขบวนแห่ศพไปเผา อดีตการโปรยข้าวตอกจะเป็นหน้าที่ของเด็กผู้หญิงที่เป็นลูกหลานหรือญาติของผู้เสียชีวิต ให้เด็กเหล่านี้นั่งขานหม่อมขาว โทกผ้าขาว ทุนขันที่บรรจุข้าวตอกไว้บนหัวเดินตามหลังศพ ระหว่างที่ขบวนศพเคลื่อนก็จะโปรยข้าวตอกไปตลอดจนกว่าจะถึงเมรุหรือสถานที่ฝังศพ

* ธงจระเข้เป็นธงที่ทำขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของบุญกุศล ซึ่งมีคติความเชื่อเป็นหลายนัยด้วยกัน เช่นมีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าในสมัยโบราณนิคมแห่งผากฐินไปทอดตามวัดต่าง ๆ โดยอาศัยเรือเป็นสำคัญ การเดินทางไปตามลำน้ำ ในบางครั้งก็จะมีอันตรายจากสัตว์น้ำต่าง ๆ เช่น จระเข้ขึ้นมากินคนเรือให้ล้ม ขบกัดผู้คนบ้าง คนแต่ก่อนหวั่นเกรงภัยเช่นนี้ จึงคิดอุบายทำธงจระเข้ปักหน้าเรือไปเป็นทำนองประกาศให้สัตว์ร้ายในน้ำ เช่นจระเข้ซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่และดุร้ายกว่าสัตว์อื่น ๆ ในน้ำ ให้รับทราบการบุญการกุศล จะได้พลอยอนุโมทนาและมีจิตใจอ่อนลง ไม่คิดที่จะทำอันตรายแก่ผู้คนในขบวนซึ่งเดินทางไปประกอบพิธีการทางศาสนา ในบางครั้งก็จะมีการทำธงปลาร้ายขึ้นอีกธงหนึ่ง เรียกว่า “ธงมัจฉา”

ภาพที่ 32 ขบวนแห่ศพในพิธีศพ (บ่อนขม้อจ)

เมื่อนำศพขึ้นไปยังเมรุ ในระหว่างที่จุดไฟเพื่อที่เผาศพ สัปเหร่อหรือเจ้าพิธีอีกหนึ่งคน ก็จะมาทำพิธีขอบุณเจ้าที่ที่อนุญาตให้ใช้สถานที่ในการเผาหรือฝังศพ ญาติผู้ตายจะมีการเตรียมเครื่องประกอบพิธี ไว้ให้เจ้าพิธี ที่ประกอบด้วย

1. ไก่ต้มสุก 1 ตัว
2. เหล้าขาว 1 ขวด
3. ธูป 5 ดอก
4. หม้อดิน 1 ใบ
5. เตาไฟหินก้อนเส้า

พิธีจะเริ่มพร้อมกับการจุดไฟที่เตาเผาศพ เจ้าพิธีก็เริ่มพิธีด้วยการจุดธูป ทำการบริกรรมคาถาบอกกล่าวเจ้าที่ เทเหล้าขาวลงพื้นดิน พร้อมกับนำธูปทั้ง 5 ดอก (ที่จุด) ไปทำท่าทางคล้ายกับกำลังคนอาหารในหม้อดินที่ตั้งอยู่บนหินเตาไฟ จากนั้นเจ้าพิธีก็จะฉีกไก่ใส่จานหรือโยนลงพื้นดิน เมื่อบริกรรมคาถาเสร็จเจ้าพิธีก็ทูลหม้อดินจนแตกและ โยนทิ้งไปเป็นอันเสร็จพิธีขอบุณเจ้าที่

จากนั้นก็ปล่อยให้ศพเผาจนหมดสิ้น สุดท้ายสัปเหร่อก็จะกวาดเอาเถ้ากระดูกมากองรวมกันเพื่อทำพิธีเก็บอัฐีและเป็นการเซ่นไหว้ผู้ตายและบรรพบุรุษของผู้ตาย ญาติผู้ตายจะเตรียมเครื่องประกอบพิธี ประกอบด้วย

1. อาหารหวาน – คาว
2. หมากพลู
3. ยาสูบ (ยาเส้นหรือบุหรี่)
4. เสื้อผ้า (ใหม่)
5. หวี
6. แป้ง

7. น้ำหอม

จากนั้นเจ้าพิธีก็จะกวาดเอาเก้าอี้ธูปมากองรวมกันให้มีรูปลักษณะคล้ายคนกำลังนอน ปั่นให้มีอวัยวะร่างกายครบทุกประการ ส่วนที่เป็นดวงตาคือนำเงินเหรียญมาใส่ หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตก นำไม้เซ็งตะกองมาเสียบเป็นรูปสี่เหลี่ยม จากนั้นเจ้าพิธีก็จะทำพิธีเปลี่ยนทิศหันหัวนอนให้กับกองเก้าอี้กระดูกอีกครั้ง โดยจะเปลี่ยนให้หันหัวนอนไปทางทิศตะวันออกแล้วนำถาดอาหารมาวางใกล้ ๆ นำใบตองกล้วยมาวางไว้บนกองธูป แต่งตัวให้กองธูปด้วยการนำเสื้อผ้ามาวางแผ่นใบตอง (คล้ายเป็นการสวมใส่ให้กับกองธูป) นำหิมาทำทางคล้ายหิมา ปะพรมน้ำหอมและแป้งลงบนกองธูป เจ้าพิธีทำพิธีกล่าวเชิญดวงวิญญาณผู้ตายให้มารับประทานอาหาร สุดท้ายนิมนต์พระภิกษุมารับพิธีแปรรูปเก้าอี้กระดูก จากนั้นญาติผู้ตายก็จะนำเก้าอี้กระดูกกลับบ้านเป็นอันเสร็จพิธีบ่อนขมื่อจ

ภาพที่ 33 พิธีขอบคุณเจ้าที่ในพิธีศพ (บ่อนขมื่อจ)

นอกจากนี้ในอดีตขบวนแห่ศพของชาวไทยเขมรก็จะมีลูกหลาน (ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง) ของผู้ตายจำนวน 4 คน เดินอุ้ม “กะออม” (หม้อดิน) คนละ 1 ใบ กะออมทั้ง 4 ใบชาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นตัวแทนของประกอบธาตุร่างกายมนุษย์ คือดิน น้ำ ลม และไฟ ซึ่งเป็นนัยสอนให้ทุกคนได้รับรู้ว่าชีวิตคนเราทุก ๆ คนเปรียบได้เหมือนกับกะออม (หม้อดิน) ที่เปราะบาง แตกได้ง่าย และไม่คงทนถาวร การใช้ชีวิตจึงจะต้องทะนุถนอมให้ดี ไม่ให้แตกไม่ก่อนเวลาอันควรเป็น เมื่อขบวนแห่ศพเคลื่อนมาถึงทางแยกเข้าป่าช้า (กรณีฉาปนกิจด้วยการฝัง) หรือทางขึ้นเมรุ (กรณีฉาปนกิจด้วยการเผา) เจ้าพิธีจะนำกะออมไปทุบให้แตก และพูดขึ้นดัง ๆ ว่า

“หม้อใหม่ก็แตก หม้อเก่าก็แตก คนเราก็เช่นกัน ตายแต่วัยเด็กก็มี วัยชราจึงตายก็มี”

ประโยคคำพูดของเจ้าพิธี เป็นประโยคเตือนสติกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ทุกคนว่า ทุกคนเกิดมาแล้วก็ต้องมีดับ (ตาย) เป็นเรื่องธรรมดา ที่ไม่มีใครสามารถที่หยุดยั้งได้หรือล่วงรู้ได้

อดีตนะพุลัก (สัปเหร่อ) ทำหน้าที่เผาศพ เมื่อพิธีเผาศพเสร็จสิ้น ทุกคนจะยังไม่สามารถกลับไปยังบ้านของตนเองได้ สัปเหร่อจะต้องค้างคืนอยู่ที่วัดหรือบ้านที่จัดงานศพ แต่ถ้าสัปเหร่อต้องการที่จะกลับบ้านจะต้องให้เจ้าพิธีทำพิธี “ดอกพุลัก ดอกโก้ย” แปลเป็นไทยว่าพิธีถอนเชืยวงา ซึ่งจะต้องทำการถอนออกจากสัปเหร่อทุกคนก่อน ญาติผู้เสียชีวิตจะเตรียมเครื่องประกอบพิธีไว้ประกอบด้วย

1. ไก่ต้ม 1 ตัว
2. เหล้า 1 ขวด
3. ธูป 5 ดอก
4. เทียน 5 เล่ม
5. ดอกไม้ 5 ดอก

พิธีเริ่มจาก เจ้าพิธีจะทำการจุดธูปและเทียน และรินเหล้าลงพื้นเพื่อเซ่นเจ้าที่ จากนั้นก็ประพรมน้ำมนต์ให้กับสัปเหร่อทั้งสี่ แล้วเจ้าพิธีจะทำท่าทางดึงบางสิ่งออกจากเป่าทางเกงของสัปเหร่อทั้งสี่ เป็นอันเสร็จพิธี และญาติผู้ตายก็จะมอบ “โคยเปรีย” (ค่าเสียเวลา) ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งของหรือเงินทองให้กับสัปเหร่อ จำนวนหรือปริมาณที่จะมอบให้เป็นจำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับฐานะของฝ่ายเจ้าภาพ แต่ในปัจจุบันพิธีถอนเชืยวงาไม่มีทำในชุมชนชาวไทยเขมรแล้วแต่จะประกอบพิธีในลักษณะนี้ขึ้นเพื่อเป็นการขอบคุณเจ้าพิธีหรือสัปเหร่อ ญาติผู้ตายจะเตรียมประกอบพิธีไว้เหมือนดังที่กล่าวข้างต้น และนำเครื่องประกอบพิธีเหล่านี้พร้อมกับโคยเปรียไปมอบให้กับเจ้าพิธีหรืออาจารย์

ในอดีตชาวไทยเขมรสถานที่จะใช้เป็นบริเวณฝังหรือเผาศพจะใช้ ณ จุดใด จะต้องทำพิธีเสี่ยงทายสถานที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “โบลภูมิ” วิธีการเสี่ยงจะใช้สัปเหร่อเป็นผู้เสี่ยงทาย สัปเหร่อจะนำไข่ไก่มาเสี่ยงทาย โดยโยนไข่ไปทางข้างหลังของตนเอง หากไข่ตกลงพื้นและแตกตรงบริเวณที่ใด ก็จะจัดกองฟอนเพื่อเผาศพหรือขุดหลุมฝังศพตรงบริเวณนั้น

นอกจากนี้ในอดีตขบวนแห่ศพจะนำเด็กผู้ชายที่เป็นลูกหลานของผู้ตาย จำนวน 4 คน เดินถือกิ่งไม้ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 – 2 เซนติเมตร ถากเปลือกไม้ออกและนำขี้ผึ้งมาทาจนไม้กลายเป็นสีเหลือง ด้านปลายไม้เหลาให้แหลม ด้านโคนผ่าให้แยกออกและนำเงินมาเสียบไว้ ไม้แบบนี้ชาวไทยเขมรเรียกว่าไม้ “เฌอเจิงตะกอร” แปลเป็นไทยว่าไม้เชิงตะกอน ไม้เชิงตะกอนจะนำปักไว้ทั้งสี่มุมของกองเถ้ากระดูกขณะที่สัปเหร่อหรือเจ้าพิธีทำพิธีแปรรูปเถ้ากระดูก และเสร็จสิ้นพิธีแปรรูปเถ้ากระดูกพระภิกษุจะใช้นิ้วทำกบและปล่อยให้ล้มลง และญาติผู้ตายก็จะไปเก็บเอาเงินที่เสียบอยู่ไปถวายพระสงฆ์

ความเชื่อในอดีต (ปัจจุบันไม่มีความเชื่อลักษณะเช่นนี้แล้ว) ของชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าถ้าเด็กที่มีอายุระหว่าง 1 – 10 ปีเสียชีวิตลงจะไม่ทำพิธีงานศพที่ใหญ่โต และจะไม่เก็บกระดูกไว้เชื่อว่าถ้าเกิดทำพิธีที่ใหญ่โตจะเป็นอุปมงคลที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “ทอย ทะ” ที่แปลว่าส่งผลสะท้อนให้กับพ่อและแม่ต้องตายตามไป คำว่า “ทอย” แปลว่าถอย คำว่า “ทะ” แปลว่าถีบ พิธีศพของเด็กก็จะทำกันอย่างง่าย ๆ โดยจะนิมนต์พระภิกษุมาฉันภัตตาหาร (จังหัน) และสวดมาติกาบังสุกุล เมื่อเสร็จพิธีทางพระก็จะนำศพเด็กไปฝังหรือเผา ถ้านำไปเผาจะไม่พิธีแปรรูปอัฐิ โดยจะนำเอากะดุกไปฝังไว้ในบริเวณวัด จากนั้นก็จะนำบาตรพระมาตั้งเรียงพื้นที่บริเวณที่ฝังกระดูก และญาติของผู้ตายก็จะนำข้าวสารมาใส่ในบาตรเหล่านั้น ชาวไทยเขมรเรียกการตักบาตรลักษณะนี้ว่า “ปิง เวร ตะบาตร อังกอ” แปลว่าทำบุญตักบาตรข้าวสาร (มงกุฏ แก่นเดียว, 2542, หน้า 2445 – 2447)

ถ้าผู้ตายมีอายุ 10 ปีขึ้นไป ชุมชนชาวไทยเขมรจะการประกอบพิธีกรรมงานศพ แยกออกได้ 3 ลักษณะ

1. “บุญเปรียะ” พิธีศพลักษณะนี้จะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเทศนา 1 ธรรมาสน์ และเช่าพระพุทธรูป ซื่อตั่งประจัญเมียร (ธงประจัญมาร) และซื้อเพดานใหม่ มาถวายพระสงฆ์ คำว่า “บุญ” แปลว่าบวช “เปรียะ” แปลว่าพระ ความหมายโดยนัยคือการทำบุญด้วยการบวชพระใหม่
2. “วิสุจะเนีย” (วิสุชนา) เป็นงานศพที่ทำให้ใหญ่ขึ้นมาจากบุญเปรียะ เพียงแต่นิมนต์พระภิกษุเทศนา 2 ธรรมาสน์ แต่งานศพในระดับนี้สามารถจะถวายพระพุทธรูป ตั่งประจัญเมียร และเพดานเก่าได้
3. “สังเกยจะเนีย” (สังคายนา) เป็นงานศพที่ชาวไทยเขมรทำกันใหญ่โตที่สุด มีการนิมนต์พระภิกษุมาเทศนา 3 ธรรมาสน์ เทศนาถึงเรื่องประวัติการทำสังคายนาครั้งแรกในสมัยพุทธกาล งานศพในระดับนี้จะถวายพระพุทธรูป ตั่งประจัญเมียร และเพดานเก่าได้เช่นกัน แต่จะเพิ่มเติมด้วยการนำจีฬังมาปั่นเป็นรูปบาตร ตาลปัตร และไม้เท้า

ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและชุมชน

พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ของชาวไทยเขมรที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือชุมชนที่อาศัยอยู่ เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อที่ทุกคนในชุมชนจะร่วมกันประกอบพิธีกรรมขึ้นมา วัตถุประสงค์หลักเพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งต่อชุมชนและกลุ่มชนในชุมชน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พิธีเช่นเจ้าที่ไร่ นา (แซนควาย)

แซนควายตามความหมายของชาวไทยเขมรแยกคำแปลได้ดังนี้ “แซน” แปลว่าเช่นไหว หรือเช่นสรวง คำว่า “ควาย” หมายถึงนี้ถึงเจ้าที่ เทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ดูแล

* เป็นคำบางที่อยู่เหนือเศียรพระพุทธรูป

ปกป้องรักษาไร่ ไร่ นา และผลผลิตทางการเกษตรจากการทำไร่ทำนา อีกทั้งเทพเจ้ายังจะช่วยคล
 บันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล คลบบันดาลให้ผลผลิตในไร่ นาได้ออกดอกออกผลอย่างสมบูรณ์ คล
 บันดาลไม่ให้มีสิ่งใด ๆ มารบกวนไร่ นา โดยอีกนัยหนึ่งควายก็คือเจ้าที่ไร่ นา (เจีย ศรีมงคล,
 สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2556)

โดยชุมชนชาวไทยเขมรที่มีความเชื่อเรื่องควาย (เจ้าที่ไร่ นา) ชุมชนนั้น ๆ ก็จะมีบุคคลที่
 ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของควาย (ถือควาย) 1 – 3 คน โดยบุคคลที่ 1 จะทำหน้าที่คล้ายเป็นประธาน
 บุคคลที่ 2 – 3 (ถ้ามี) ก็จะทำหน้าที่คล้ายเป็นรองประธาน และเมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี
 ชุมชนที่มีบุคคลถือควายก็จะทำพิธีเช่นสรงเจ้าที่ไร่ นาที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “แซนควาย” ซึ่งจะ
 ประกอบพิธีกันที่บ้านผู้ถือควาย (ประธานคนที่ 1) ประจำชุมชนนั้น ๆ

พิธีแซนควายจะเริ่มตั้งแต่เช้าของวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 6 โดยประธานคนที่ 1 ก็จะเตรียม
 สถานที่บนบ้านไว้ต้อนรับผู้เข้าร่วมพิธี และเตรียมเครื่องบูชาที่ประกอบด้วย

1. กระบุง (กรรเชอ) 1 ใบ (ใส่ข้าวเปลือกไว้เกือบเต็ม)
2. ไก่ต้มสุก 1 – 2 ตัว
3. เหล้าขาว 1 ขวด
4. ข้าวต้มมัด
5. ข้าวเจ้าสวย 1 ถ้วย
6. เทียน 2 เล่ม
7. ธูป 2 ดอก
8. กำไลข้อมือ 1 คู่ (ทำจากเงินหรือนาค)
9. หมากพลู 1 กำ (จัดพอดีคำ)
10. ยาสูบ 1 มวน (ยาเส้นหรือบุหรี่)
11. ผ้าขาว ยาว 5 ศอก 1 ผืน
12. สายสิญจน์ (นำมามัดรวมกันจะเป็นเส้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 – 1.5

เซนติเมตร)

13. พาน (เป็นพานที่ทำจากทองเหลืองหรือทองแดง มีลักษณะคล้ายกับพานไว้สำหรับ
 ใส่ดอกไม้ โดยทั่ว ๆ ไป แต่บนพานจะมีภาชนะขนาดเล็ก ๆ คล้ายขันวางอยู่)

เมื่อเตรียมสิ่งของทุกอย่างไว้ครบ ก็จะนำใบตองมาวางไว้บนข้าวเปลือกในกรรเชอ
 จากนั้นนำสิ่งของทั้งหมดวางไว้บนใบตองที่อยู่บนกรรเชอ นำสายสิญจน์พันไว้รอบคอขวดเหล้า
 ที่ตั้งไว้ตรงกลางกรรเชอ นำกำไลข้อมือทั้งสองอันสวมไว้ที่คอขวดเหล้า นำผ้าขาวปูที่พื้นกลางบ้าน
 นำกรรเชอวางไว้กลางผ้าขาว

ภาพที่ 34 เครื่องประกอบพิธีในพิธีเซ่นเจ้าที่ไร่ นา (แซนควาย) ที่ผู้ถือควายจัดเตรียม

จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี

1. ข้าวเปลือกหรือข้าวสาร 1 ขัน
2. เหล้าขาว 1 ขวด
3. ไก่ต้มสุก 1 ตัว (มีหรือไม่มีก็ได้)
4. เทียน 1 เล่ม
5. รูป 2 ดอก

เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีมาถึงยังบ้านของผู้ถือควาย (ประธานคนที่ 1) ก็มอบเครื่องประกอบพิธีที่เตรียมมาให้กับผู้ถือควายที่แต่งชุดขาวนั่งอยู่ข้าง ๆ กรรเซอ โดยการมอบจะมีลักษณะคล้ายกับการประเคนสิ่งของให้กับพระภิกษุสงฆ์ โดยชาวไทยเขมรเชื่อว่าถ้าผู้เข้าร่วมพิธีไม่ได้ประเคนสิ่งของให้กับผู้ถือควายก็ถือว่าไม่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมแซนควายอย่างสมบูรณ์ และเข้าไปนั่งล้อมวงรอบกรรเซอข้าวเปลือกที่วางอยู่กลางบ้าน ซึ่งการนั่งรอบวงจะนั่งแยกชายหญิงให้อยู่คนฝั่ง เมื่อผู้ถือควายรับมอบเครื่องประกอบพิธีมาก็จะนำข้าวเปลือกหรือข้าวสารไปเทกองรวมกันบริเวณใกล้ ๆ กับกรรเซอ นำรูปและเทียนไปปักไว้รอบกรรเซอ เมื่อเวลาถึงเก้าโมงเช้า ผู้ถือควายก็จะเริ่มทำพิธีด้วยการจตุรูปและเทียน (บางส่วน) ที่อยู่ในกรรเซอเพื่อทำพิธีบอกกล่าวเจ้าที่ไร่ นา ระหว่างนั้นผู้เข้าร่วมพิธีก็จะหยิบข้าวเปลือกหรือข้าวสารจากกองข้าวคนละประมาณ 1 หยิบมือ ระหว่างที่เจ้าพิธีทำพิธีบอกกล่าวเจ้าที่ไร่ นาอยู่ ผู้เข้าร่วมพิธีก็จะพนมมืออธิษฐานขอให้เจ้าที่ไร่ นาช่วยคลบ้นดาลให้ผลผลิตในไร่ นาอุดมสมบูรณ์และคำอธิษฐานอื่น ๆ จากนั้นก็จะชั้ข้าวสารที่อยู่ในกำมือออกไปยังกรรเซอที่วางอยู่กลางวงล้อมเป็นจำนวน 3 ครั้ง โดยจะให้ผู้เข้าพิธีที่เป็นผู้หญิงชั้เป็นกลุ่มแรก และตามด้วยผู้เข้าร่วมพิธีที่เป็นผู้ชาย และเมื่อผู้ชายชั้ข้าวสารจนครบ 3 ครั้งก็ถือว่าเสร็จ ขั้นตอนการชั้ข้าวสารรอบแรก (โดยจะมีการชั้ข้าวสารกันเป็นจำนวน 3 รอบ)

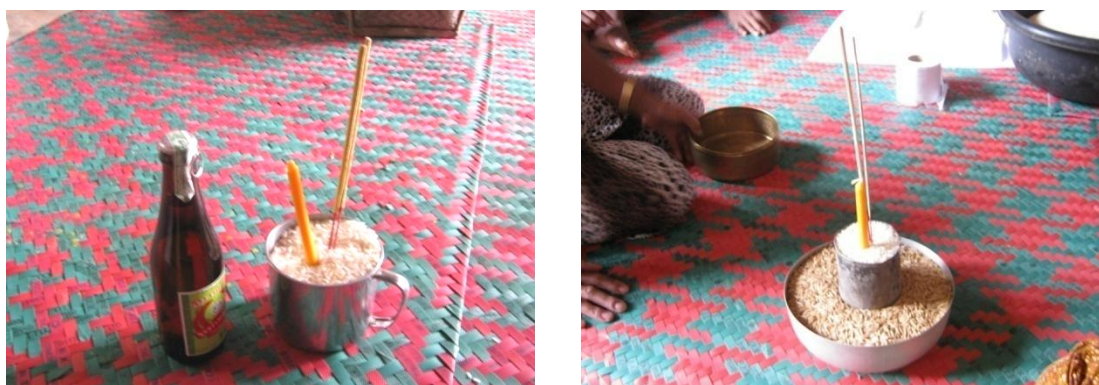

ภาพที่ 35 พิธีเซ่นเจ้าที่ไร่ นา (แซนควาย)

จากนั้นพิธีก็จะเข้าสู่ขั้นตอนการเสี่ยงทายเพื่อคาดการณ์อนาคตเกี่ยวกับสภาพดิน ฟ้า อากาศ และความสมบูรณ์ของผลผลิตที่จะได้รับในปีการทำการเกษตร โดยวิธีการทำนายผู้ถือควาย ก็จะนำเหล่าที่อยู่ในกรรเชอเทลงไปที่ภาชนะที่อยู่บนพาน จากนั้นนำเทียนที่จุดอยู่บนกรรเชอไปจุด เหล่าที่อยู่ในภาชนะนั้นให้ติด หลักการทำนายมีดังนี้

1. ถ้าจุดเหล่าที่อยู่ในภาชนะไม่ติด ทำนายว่าสภาพดิน ฟ้า อากาศปีนี้จะเกิดภาวะผิดปกติไปจากที่ควรจะเป็น เช่นฤดูฝนก็ไม่มีฝนตก หรือตกปริมาณไม่เพียงพอ ฤดูหนาวก็ไม่สภาพอากาศที่หนาว หรือหนาวเพียงไม่กี่วัน เป็นต้น
2. ถ้าจุดเหล่าที่อยู่ในภาชนะติด ผลการทำนายจะมีหลายลักษณะ ดังนี้
 - 2.1 ไฟติดเพียงเล็กน้อย ไม่ทั่วบริเวณภาชนะ ทำนายว่าสภาพดิน ฟ้า อากาศดีพอสมควร เช่น มีฝนปริมาณเพียงเล็กน้อยแต่ต้องใช้น้ำอย่างประหยัด ผลผลิตให้ผลเล็กน้อยแต่ไม่ขาดทุน เป็นต้น
 - 2.2 ไฟติดทั่วบริเวณภาชนะแต่ไฟลุกไม่สูง (น้อยกว่า 5 เซนติเมตรโดยประมาณ) ทำนายว่าสภาพดิน ฟ้า อากาศดีระดับปานกลาง เช่น ฝนตกมากแต่ไม่มากพอที่จะทำนา 2 รอบ เป็นต้น
 - 2.3 ไฟติดทั่วบริเวณภาชนะและไฟลุกสูง (สูงกว่า 5 เซนติเมตร) ทำนายว่าปีนี้สภาพดิน ฟ้า อากาศจะดีมาก เช่น ฝนตกปริมาณมากสามารถทำนา 2 รอบได้ ผลผลิตในไร่นาให้ผลผลิตดี เป็นต้น

เมื่อพิธีกรรมการทำนายจบลง ก็ถือว่าเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีแซนควาย จากนั้นผู้ถือควายก็จะนำข้าวที่ผู้เข้าร่วมทำพิธีนำมามอบไปหุง นำไถ่ต้มไปทำกับข้าว นำมาให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้รับประทานอาหารร่วมกัน

ภาพที่ 36 เครื่องประกอบพิธีในพิธีเซ่นเจ้าที่ไร่ นา (แซนควาย) ที่ผู้เข้าร่วมพิธีจัดเตรียม

หลังจากนี้จะปล่อยให้กรรมเชอและข้าวสารที่ผู้เข้าร่วมพิธีซัดให้อยู่สภาพเดิมไปเป็นจำนวน 3 วันจึงจะสามารถเก็บปิดกวาดทำความสะอาดบริเวณประกอบพิธีได้ ระยะเวลาทั้ง 3 วัน ผู้ถือควายจะต้องทำพิธีบอกกล่าวเจ้าที่ไร่ นาวันละ 3 เวลา (เช้า กลางวันและเย็น)

บุคคลที่ถือควายจะต้องปฏิบัติตนในศีลภาวนาอย่างเคร่งครัด โดยผู้ถือควายจะต้องถือศีล 5 ข้อ ไปตลอดช่วงอายุการถือควาย โดยศีลข้อ “อทินนาทานา เวรมณี” คืองดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดที่สุด ศีล 4 ข้อที่เหลือก็ปฏิบัติให้อยู่ในระดับห้าสิบเปอร์เซ็นต์ก็เพียงพอ (ควร เห็นคุณ, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2556)

ชุมชนของชาวไทยเขมรที่มีความเชื่อเรื่องเจ้าที่ควาย ทุกคนในชุมชนก่อนที่จะลงมือถางป่า หรือเตรียมแปลงดินไว้สำหรับทำการเกษตร จะต้องทำพิธีเซ่นไหว้เจ้าที่ควายเพื่อเป็นการขออนุญาตในการลงมือทำไร่ทำนา โดยชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าถ้าไม่ทำพิธีเซ่นไหว้จะทำให้เกิดอาเพศต่าง ๆ เช่นเจ้าที่ควายจะคลั่งคลั่งให้เลือดออกมาจากปามารบกวน เป็นต้น โดยต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาที่ประกอบด้วย

1. เหล้าขาว 1 ขวด
2. ไก่ต้มสุก 1 ตัว
3. ฐูป 2 ดอก

การทำพิธีเซ่นไหว้นอกจากจะเป็นการขออนุญาตเข้าไปทำไร่ นาแล้ว ก็ยังเป็นการวิงวอนขอให้เจ้าที่ควายช่วยคลั่งคลั่งให้ผลผลิตที่จะได้จากการเพาะปลูกให้มั่งคั่งสมบูรณ์ รวมทั้งช่วยคลั่งคลั่งให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

พิธีเช่นผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ตา (แซนคูนตา)

ชาวไทยเขมรเป็นกลุ่มชนที่มีความเคารพนับถือบรรพบุรุษที่ล่วงลับเป็นอย่างมาก โดยทุกปีในชุมชนของชาวไทยเขมรจะจัดพิธีกรรมเช่นสรวงเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับเหล่านั้น พิธีกรรมนั้นเรียกว่า “แซนคูนตา” (ชาวไทยเขมรในจังหวัดอีสานตอนใต้จะใช้คำว่า โคนตา) ความหมายตามคำของชาวไทยเขมร “แซน” คือการเช่นสรวง คำว่า “คูน” คือ ยาย คือแม่ของแม่หรือแม่ของพ่อก็ได้ ส่วนคำว่า “ตา” ก็คือ พ่อของพ่อ หรือพ่อของแม่ก็ได้ โดยรวมแล้วคำว่าคูนตาคือหมายถึงบรรพบุรุษ (ล่วงลับ) ที่เคารพนับถือ เรียกโดยรวมว่า “เช่นผีปู่ตา” การทำบุญแซนคูนตาจะทำการในวันสารทไทย ชาวไทยเขมรจึงเรียกพิธีกรรมแซนคูนตาว่า “ทำบุญวันสารท” แซนคูนตาคือมีพิธี 2 ระยะ ระยะแรกคือ “เป็นตุง” หรือสารทเล็กจะทำการวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และระยะที่สองคือ “เป็นทม” หรือสารทใหญ่จะทำพิธีวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 โดยคำว่าเป็นเป็นคำภาษาบาลีจากคำว่าบิณฑะแปลว่าก้อนข้าว หมายถึงการปั้นข้าวตักบาตรพระที่เรียกว่า “บิณฑบาต” (มกุฎ แก่นเขียว, 2542, หน้า 1225) คำว่าตุงแปลเป็นภาษาไทยว่าเล็ก คำว่าทมแปลว่า ใหญ่ คำว่า เป็นทมจึงมีความหมายอีกนัยว่า “บิณฑใหญ่” เป็นตุงคือ “บิณฑเล็ก”

ช่วงเป็นตุง หรือสารทเล็ก หรือบิณฑเล็ก ชาวไทยเขมรจะเริ่มพิธีช่วงเช้าของขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านทุก ๆ บ้านในชุมชนจะนำข้าวปลาอาหารคาวหวานต่าง ๆ ไปทำบุญที่วัด และมีพิธี “คาร”^{*} เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และพระสงฆ์ก็จะเทศนาหนึ่งกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่เกี่ยวกับเทศกาลแซนคูนตา โดยเชื่อว่าช่วงเป็นตุงเป็นพิธีเช่นไหว้ล่วงหน้า เพื่อทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษได้เสวยบุญจนมีกำลังวังชาสามารถที่จะเดินทางจากยมโลกกลับมาเยี่ยมลูกหลานยังโลกมนุษย์ได้ ชาวไทยเขมรจะมีการประกอบพิธีกรรมเหมือนกันกับช่วงเป็นทม พิธีเป็นตุงในอดีตจะทำการตั้งแต่ช่วงเช้าของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 แต่พิธีกรรมโดยรวมช่วงเป็นตุงจะจัดให้มีขนาดเล็กกว่าช่วงเป็นทม ปัจจุบันช่วงเป็นตุงเหลือเพียงการไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น 15 เหมือนกับการไปทำบุญวันพระปกติ

วันรุ่งขึ้น คือวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ชาวไทยเขมรก็จะยังคงนำข้าวปลาอาหารไปทำบุญที่วัด ซึ่งจะมีการทำบุญกันทุกวันจนถึงวันเป็นทม เรียกประเพณีนี้ว่า “กันเป็น” ความหมายก็คือการถือบุญวันสารท ลักษณะของพิธีกันเป็น ในช่วงเวลาระหว่างช่วงเป็นตุง หรือสารทเล็ก ไปจนถึงช่วง

^{*} พิธีคาร เป็นพิธีกรรมการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ชาวไทยเขมรจะทำพิธีนี้ครั้งแรกก็เมื่อเผาศพบรรพบุรุษเสร็จเรียบร้อยแล้วครั้ง และเมื่อถึงประเพณีสำคัญของชาวไทยเขมรจะทำการเป็นประจำทุกปี เช่น วันเข้าพรรษา วันแซนคูนตา วันบ็อนแคแจต หรืออาจจะเป็นวันที่ญาติพี่น้องกลับมาจากไปทำมาหากินต่างถิ่นมารวมตัวกันก็สามารถจะทำได้เช่นกัน สถานที่ที่ชาวไทยเขมรจะไปทำบุญคือการเจดีย์เก็บเถ้ากระดูกของบรรพบุรุษซึ่งส่วนใหญ่จะเก็บอยู่ที่วัด แต่บางครั้งจะทำบุญกันที่บ้านโดยจะนำโกศบรรจุเถ้ากระดูกของบรรพชนมาตั้งอยู่ในพิธี หรือบางครั้งถ้าไม่มีเถ้ากระดูกของบรรพบุรุษชาวไทยเขมรจะใช้วิธีเขียนชื่อผู้ล่วงลับมาทำพิธีได้เช่นกัน

เป็นทม หรือสารทใหญ่ คือระหว่างวันแรม 1 ค่ำเดือน 10 ถึงวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 รวมระยะเวลา 14 วัน ชาวไทยเขมรจะผลัดเวรหรือร่วมกันมาทำบุญที่วัด โดยทำอาหารหรือเรียกเป็นภาษาเขมรว่า “จ้งหัน” มาถวายพระที่วัด พระสงฆ์ไม่ต้องออกบิณฑบาต ด้วยเหตุว่าช่วงเวลานั้นเป็นเป็นเวลาที่ยังอยู่ในช่วงเวลาเข้าพรรษา และเป็นฤดูฝนที่จะมีฝนตกชุกเป็นอย่างมาก บางครั้งอาจจะตกทั้งวันทั้งคืน หรืออาจจะตกในช่วงเช้าขณะที่พระสงฆ์ออกบิณฑบาต ถ้าเกิดฝนตกในขณะที่พระสงฆ์กำลังบิณฑบาต ก็จะลำบากมากและเป็นภาพที่ไม่น่าดูนัก ชาวไทยเขมรในชุมชนจะจัดเวรหรือร่วมกันเป็นเจ้าภาพหรือเรียกอีกอย่างว่าอุปฐากเพื่อไปทำบุญที่วัดทุกวัน ซึ่งคนที่เป็นเวรจะต้องรับผิดชอบภาระต่าง ๆ ของวัด เช่น ดูแลปรนนิบัติพระสงฆ์และเณร รวมทั้งเป็นเจ้าภาพทำบุญประจำวัน เป็นต้น ช่วงเวลานั้นจะมีชาวบ้านมาทำบุญที่วัด เพื่อถวาย “จ้งหัน” หรือเรียกเป็นภาษาไทยว่า “ภัตตาหาร” เช้าและเพลทุกวัน ส่วนตอนกลางคืนจะมีพิธีสวดมนต์และเทศนาให้ชาวบ้านฟังเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญช่วงเทศกาลแซนดุนดา และเทศนาสั่งสอนให้คนประกอบกรรมดี จดปัจจัยหรือเงินทำบุญที่ได้รับจากการทำบุญประจำวัน ผู้ที่เป็นเวรหรือเจ้าภาพประจำวันจะเป็นผู้รวบรวมและนำไปถวายพระสงฆ์หลังจากที่เทศนาจบ พอถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเป็นวันพระ หรือวันพระเล็ก ชาวไทยเขมรก็จะทำพิธี “ฉลองเป็น” กันครั้งหนึ่ง (ถวิล แปลง โสม, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2556)

พิธีกันเป็นนี้ชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าช่วงเวลาระหว่างวันเป็นตุง ถึงวันเป็นทม พระยายมผู้ดูแลนรกภูมิจะปลดปล่อยให้วิญญาณที่เคยทำบาปทำกรรม และถูกจองจำลงโทษเสวยผลกรรมในนรกภูมิ ได้เป็นอิสระสามารถกลับมารับส่วนบุญซึ่งญาติมิตร บุตรหลาน ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ในระหว่างกันเป็น โดยพระยายมจะปล่อยให้วิญญาณญาติผู้ล่วงลับกลับมาเยี่ยมบ้านได้เป็นเวลา 15 วัน (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2555) คือตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10 ถึงวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 เมื่อครบกำหนด 15 วัน พระยายมจะเรียกวิญญาณเหล่านั้นกลับไปรับผลกรรมในนรกภูมิต่อไป

ชาวไทยเขมรเชื่อว่าผลบุญที่เกิดจากพิธีกันเป็นจะเป็นส่วนบุญส่วนกุศลที่อุทิศไปให้กับวิญญาณที่อยู่ในนรกภูมิ ผลบุญนี้จะเป็นผลบุญสำคัญที่จะเป็นปัจจัยหนุนนำให้วิญญาณเหล่านั้นได้ไปหลุดไปเกิดสู่สุคติภพต่อไป

ช่วงพิธีแซนดุนดา ชาวไทยเขมรจะมีประเพณีอีกแบบที่เรียกว่า “จุนดุนดา” คำว่า “จุน” แปลว่าส่ง ความหมายโดยรวมคือการส่งสิ่งของให้วิญญาณบรรพบุรุษ จุนดุนดาจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ไปจนถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ลักษณะของการจุนดุนดาก็คือบรรดาลูกหลานและญาติพี่น้องที่ไปทำมาหากินอยู่ต่างถิ่น จะพากันกลับบ้านมาไหว้พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย โดยเรียกพฤติกรรมลักษณะนี้ว่าการจุนดุนดา ลูกหลานที่กลับมาจากแดนไกลก็จะเอามะพร้าวแห้ง ข้าวสาร

ขนมมนเมย และเงินจำนวนหนึ่ง มามอบให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เพื่อเป็นการขอพรจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ซึ่งสิ่งของที่นำมามอบให้ผู้ที่รับมอบก็จะนำไปใช้ทำบุญวันแซนตุนดา ซึ่งถ้าหากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ไม่มีชีวิตอยู่แล้วลูกหลานก็จะพากันนำสิ่งของไปมอบให้กับญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าหากว่าไม่หลงเหลือญาติผู้ใหญ่หรือไม่สามารถนำสิ่งของไปมอบให้กับใคร ท่านใดท่านหนึ่งได้ ลูกหลานก็จะนำสิ่งของเหล่านั้นไปมอบให้กับพระสงฆ์ที่วัดแทน (พงษ์พันธุ์ ศรีโสภณนิมิต, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2555) โดยสิ่งของที่จะนำไปมอบให้กับวัดจะต้องมีการห่อด้วยใบมะพร้าวหรือใบตอง สิ่งของที่นำไปมอบให้กับวัดเหมือนกับเป็นการได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

เมื่อเวลาล่วงมาถึงวันแรม 13 ค่ำ เดือน 10 ชาวไทยเขมรก็จะจัดเตรียมเครื่องเช่นสรวงไว้ประกอบพิธีเป็นทม หรือสารทใหญ่ ที่จะจัดขึ้นตั้งแต่ช่วงเช้าของวันแรม 14 ค่ำ ไปจนถึงช่วงเช้าของวันแรม 15 ค่ำ เครื่องเช่นที่ชาวไทยเขมรต้องเตรียมประกอบด้วย

1. ข้าวต้มมัด หรือข้าวต้มมัด เป็นขนมที่ทำจากข้าวเหนียวที่นำไปแช่น้ำจนเมล็ดข้าวนิ่ม จากนั้นนำมาผัดกับน้ำกะทิมะพร้าวจนเกือบสุก บางชุมชนจะใส่ถั่วดำหรือถั่วเขียวลงไป ข้าวเหนียวด้วย จากนั้นนำไปตองกล้วยมาห่อ นำกล้วยสุกพอห่าม หรือมันเทศ หรือเผือกมาใส่เป็นไส้ นำไปนึ่งให้สุก การห่อข้าวต้มมัดบางครั้งจะห่อด้วยใบอ่อนของมะพร้าวและปล่อยให้มีหาง เรียก “ข้าวต้มลูกโยน” ชาวไทยเขมรเชื่อว่าข้าวต้มมัดนี้เป็นอาหารที่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับสามารถนำกลับไปรับประทานยังยมโลกได้อย่างสะดวก

2. ข้าวต้มมัดใต้ เป็นขนมที่ทำจากข้าวเหนียวแบบเดียวกับข้าวต้มมัดผัด แต่จะแตกต่างกันตรงที่ขนมมัดใต้ที่ห่อด้วยใบตองเหมือนกันแต่จะห่อให้มีลักษณะเหมือนมัดจี๊ใต้ที่มีไว้สำหรับก่อไฟ จะไม่มีไส้ที่เป็นกล้วย มันเทศ หรือเผือกเหมือนข้าวต้มมัด แต่จะผสมถั่วเขียวใส่เกลือกเล็กน้อยหรือเนื้อหมูสับที่ผสมกับเกลือกเล็กน้อยและใส่พริกไทยลงไป ข้าวเหนียวที่แช่น้ำจนนิ่มนำมาห่อด้วยใบตองให้มีลักษณะแฉกคล้าย ๆ กับมัดจี๊ใต้ และนำไปนึ่งจนสุก ขนมมัดไต้นี้มีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถจะเก็บไว้ได้เป็นระยะเวลานานโดยไม่เสียหรือบูดง่าย ชาวไทยเขมรจึงนิยมนำมาเช่นสรวงอุทิศให้กับผีบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าบรรพบุรุษจะสามารถนำกลับไปรับประทานในยมโลกได้เป็นเวลานาน

3. ขนมเทียน หรือขนมมนสาว เป็นขนมที่ทำจากแป้งข้าวเหนียว มีไส้ 2 แบบ คือไส้เค็ม ทำจากถั่วเขียวกวนบดละเอียดใส่พริกไทยและเกลือกพอให้มีรส นำลงกวนในกระทะจนสุก และใส่หวานทำจากมะพร้าวห้าว (เป็นมะพร้าวที่ไม่อ่อนและไม่แก่เกินไป) ชุดเป็นฝอย ใส่งา (ขาวหรือดำ) ใส่น้ำตาล (บางชุมชนใส่ถั่งลิสงปด นำลงไปผัดในกระทะจนสุก โดยใส่ทั้งสองชนิดเมื่อสุกแล้ว นำมาปั้นเป็นก้อนขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 – 2.5 เซนติเมตร นำแป้งข้าวเหนียวที่ผสมกับ

น้ำจนได้ที่มาห่อไส้จนมิด นำใบตองตัดเป็นรูปวงกลมมาห่อให้เป็นรูป 5 เหลี่ยมที่มีปลายแหลม คล้ายนมสาว จากนั้นนำไปนึ่งจนสุก

4. ข้าวกระยาสารท (บายเบ็น) ทำมาจากข้าวเหนียวโดยใช้ข้าวใหม่ หุงด้วยน้ำมัน มะพร้าว ผสมด้วย ถั่ว งา น้ำตาลปีบ และน้ำใบเตย ปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ เท่าหัวแม่มือ (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 – 2 เซนติเมตร) จำนวน 49 ก้อน (ชาวไทยเขมรเชื่อว่าการปั้นก้อนข้าว 49 ก้อนนี้มาจากตำนานเรื่องการทำบุญของนางสุชาดาที่ได้นำข้าวมธุปายาส* มาถวาย พระพุทธเจ้า) จากนั้นนำข้าวที่ปั้นมาวางกองบนพานหรือจานเป็นรูปทรงกรวย (ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์) จากนั้นนำกรวยที่ทำจากใบตองสดมาครอบไว้บนยอดของกองบายเบ็น ใส่เงิน (จำนวนแล้วแต่ศรัทธา) ลงไปในถาด นำไม้ไผ่เล็ก ๆ ที่มีหมากอ่อนผ่าซีกบาง ๆ เสียบอยู่ที่ด้านปลายนำไปเสียบไว้ที่ยอดข้าวบิณฑ์ แล้วนำกรวยใบตองมาครอบไว้อีกหนึ่งชั้น ปัจจุบันชาวไทยเขมรจะใช้ขนมกระยาสารทมาปั้น (หรือไม่ปั้น) เพื่อทำบายเบ็น หรือในบางชุมชนก็นำเนื้อมะพร้าวผ่านเป็นชั้นบาง ๆ และนำไปวางไว้บนก้อนข้าว (สวย) ปั้น ชาวไทยเขมรเชื่อว่าบายเบ็นหรือกระยาสารทจะเป็นขนมที่วิญญานบรรพบุรุษสามารถนำกลับยังยมโลกได้ เพราะเป็นขนมที่สามารถเก็บไว้ได้เป็นเวลานาน

5. เสื้อผ้าอาภรณ์และเครื่องประดับต่าง ๆ อดิศาเสื้อผ้าจะเป็นผ้าที่ได้จากใยฝ้ายที่ชาวไทยเขมรปลูกไว้ นำมาทอเป็นผ้าถุง ผ้าโสร่ง หรือผ้าขาวม้า อาภรณ์เหล่านี้ชาวไทยเขมรเชื่อว่าจะมีไว้ให้กับบรรพบุรุษที่เดินทางไกลกลับมาหาลูกหลาน จึงต้องอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ พอเสร็จพิธีลูกหลานก็จะนำเสื้อผ้ากลับบ้านนัยว่าเป็นการรับของจากบรรพบุรุษที่ใช้แล้วถือว่าเป็นสิริมงคล

6. กระบุง (กรรเชอ) หรือภาชนะอื่น ๆ เช่น ตะกร้า แข่ง เป็นต้น ภาชนะเหล่านี้ไว้สำหรับใส่เสบียงต่าง ๆ สำหรับเข็นคูนตา

7. เสบียงต่าง ๆ ที่ใส่ในกระบุง (กรรเชอ) โดยเสบียงต่าง ๆ ที่นำมาใส่ในกรรเชอจะวางเป็นชั้น ชั้นแรกนิยมใส่ข้าวสารรองไว้ที่ก้นกรรเชอ แล้วใส่เครื่องปรุงอาหารที่จำเป็น เช่น หัวหอม ตากแห้ง หัว กระเทียมตากแห้ง พริกตากแห้ง เกลือ กะปิ น้ำตาล เป็นต้น ชั้นที่สองใส่อาหารแห้ง เช่น ไข่ต้ม ไข่เค็ม ปลาเค็ม อาหารกระป๋อง เนื้อย่าง เป็นต้น ชั้นที่สามจะใส่พืชผัก เช่น มะพร้าว ฟัก

* ตำนานเรื่องถวายข้าวมธุปายาสมีมาแต่ครั้งปฐมโพธิ์กาลคือ ตอนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้บุตรสัหมมา สัมโพธิญาณ ซึ่งตรงกับวันเดือนเพ็ญวิสาขะ หรือเพ็ญเดือน 8 เหนือ เดือน 6 ได้ พระองค์ได้รับข้าวที่หุงอย่างประณีตที่ใส่ถั่ว งา น้ำตาล น้ำผึ้ง มะพร้าว ใส่อยู่ถาดทองประดับด้วยดอกไม้อย่างสวยงามจากนางสุชาดาภรรยาของคฤหบดีเมืองมคธที่นำมาถวายเพื่อเป็นการบูชาเทพยดา ณ ต้นโพธิ์พุกภัย หลังจากที่ได้รับข้าวมธุปายาสมาพระองค์ก็ทรงนำเอาข้าวจากถาด ทรงทำเป็นก้อน ๆ นับจำนวนได้ 49 ก้อน ให้เป็นเครื่องรำลึกถึงวันที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา และเมื่อพระองค์เสวยข้าวมธุปายาส 49 ก้อนนั้นหมดแล้ว พระองค์ก็ทรงนำถาดไปทรงอธิษฐานในแม่น้ำเนรัญชรา จากนั้นพระองค์ก็เสด็จมาทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ณ โพธิ์พุกภัยนั้นต่อจนสำเร็จพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

กล้วยดิบ เผือก มัน อ้อย ข้าว ตะไคร้ เป็นต้น โดยอ้อย ข้าว ตะไคร้ จะนำมาในลักษณะที่สามารถนำไปปลูกได้ ชาวไทยเขมรเชื่อว่าบรรพบุรุษจะนำไปปลูกไว้กินในยมโลก

8. อาหารคาวและอาหารหวานชนิดต่าง ๆ
9. หมากพลู ยาสูบ (จัดเตรียมพอดีคำ)
10. ดอกไม้ และธูป 1 ดอก เทียน 1 เล่ม
11. ถ้ากระดุกของบรรพบุรุษที่ล่วงลับ บรรจุนอยู่ในภาชนะ เช่น โถส หรือห่อผ้าขาว เป็นต้น

ภาพที่ 37 กระบุง (กรรเชอ) ใส่เครื่องเซ่นในพิธีเซ่นผีปู่ตา (แซนตุนตา)

เมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ก็จะเข้าสู่พิธีกรรมช่วงเบ็นทม หรือสารทใหญ่ พิธีกรรมเริ่มขึ้นตั้งแต่ตอนเช้า โดยพิธีกรรมจะเริ่มต้นจากการจัดพิธีกันภายในครอบครัวของแต่ละคน โดยทุกครอบครัวจะจัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้ 3 ส่วน ส่วนแรกมีไว้สำหรับเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ส่วนที่สองมีไว้สำหรับทำบุญตักบาตร และส่วนสุดท้ายมีไว้สำหรับให้คนในครอบครัวและแขกที่มาร่วมงานได้รับประทาน การเซ่นไหว้ภายในครอบครัวจะจัดขึ้นที่บ้านของแต่ละครัวเรือน โดยมีหัวหน้าครอบครัวที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม พิธีจะเริ่มจากทุกคนในครอบครัวและแขกนั่งล้อมวงเป็นครึ่งวงกลมโดยมีธาดเครื่องเซ่นต่าง ๆ วางอยู่ตรงกลาง จากนั้นผู้หัวหน้าครอบครัวที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำพิธีก็จะกล่าวนำบวงสรวง ว่า

“โมเวย ตาอ้อย ยายอ้อย โมโสบบาย โสบประสา โจนเจาก็คดอลประเตี้ยสะแมง กี้ดโย โจนเจา โจนประสา เงินโมโสบประสา เจี้ยละออ เซาะสบาย คอลไจ คอลแค คอลชะนำเฮย อะเน็บ ประตูนเงิน โมประสา เงินโมโสบบายนื้อ”

แปลเป็นภาษาไทยว่า “มานื้อตาอ้อย ยายอ้อย เชิญมารับประทานอาหารที่ลูกหลานเตรียมมาไว้ให้ ลูกหลานที่อยู่ทางบ้านคิดถึงท่านมาก จึงได้จัดสิ่งที่ดีที่อุดมสมบูรณ์มาให้ บัดนี้ถึงวัน ถึงเดือนปีแล้ว อันเป็นฤดูกาลที่ลูกหลานที่จัดแต่งอาหารมาให้ท่าน ได้ดื่มกินอย่างอิ่มสำราญ อาหารทุก

อย่างเตรียมพร้อมแล้วขอเชิญมารับประทานอาหารนี้เทอญ” (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2555)

ระหว่างที่ผู้นำพิธีกล่าวคำบวงสรวงจบลง ผู้ที่ร่วมพิธีก็จะงานรับว่า “โมเวยคุณตา โคนเจาย้วยบาย ช้อมลอโมจุนออยโฮบ”

แปลเป็นไทยว่า “มานื้อผีปู่ตา ลูกหลานได้เอาข้าวปลาอาหารมาส่งให้”

หลังจากที่เชิญบรรพบุรุษผู้ล่วงลับให้มารับของเซ่นไหว้จากลูกหลานเสร็จสิ้น และปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปประมาณ 10 – 25 นาที หัวหน้าครอบครัวก็จะทำพิธีเชิญบรรพบุรุษให้มาเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ที่ลูกหลานเตรียมไว้ เพื่อที่จะให้บรรพบุรุษได้เตรียมตัวไปรับศีลรับพรจากพระภิกษุสงฆ์ที่วัดช่วงเย็น คำกล่าวมีอยู่ว่า

“ตาเอ๋ย ยายเอ๋ย โฮบบายจะแอ็ดเฮย อันเจอน เกือดโม แดงกรุน คะคอก คะเอา คะ อันจิ้น ตะกะแซกอก ตะกันซุม ป่าน โคน เจาฮาจโมออยยาย เกียวละเจียด โคนเจาน้องโตว เวือด เทอบอญู รับศีลรับพร ออยเมียนความเสาะ”

แปลเป็นไทยว่า “ตา ยาย เมื่อรับประทานอิ่มแล้ว เชิญมาแต่งตัวใส่เสื้อผ้า ใส่แหวน ใส่สร้อย ใส่ตุ้มหู ที่ลูกหลานหาเตรียมมาให้แล้วเย็นนี้ลูกหลานจะพาไปวัดเพื่อทำบุญรับศีลรับพร ให้มีความสุข”

หลังจากนั้นหัวหน้าครอบครัวที่เป็นผู้นำทำพิธีจะเอาเครื่องเซ่นบางส่วนโยนลงไปบนพื้นดินที่อยู่นอกบริเวณบ้านหรือนำเครื่องเซ่นเหล่านั้นใส่กระทงหรือภาชนะอื่น ๆ แล้วนำไปวางไว้นอกบ้าน จากนั้นหัวหน้าครอบครัวก็จะทำพิธีบอกกล่าวให้ผีไม่มีญาติ ผีพเนจรเร่ร่อน หรือวิญญาณบรรพบุรุษท่านอื่น ๆ ที่ลูกหลานหลงลืม ให้วิญญาณเหล่านี้มารับเครื่องเซ่นเหล่านี้ไป หลังจากนั้นก็จะนำเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้แยกส่วนกับพิธีช่วงเช้าใส่ในกรรเซอเพื่อนำไปทำพิธีเซ่นไหว้ร่วมกันกับเครือญาติช่วงบ่าย เป็นอันเสร็จพิธีช่วงเช้า

การเซ่นไหว้ช่วงบ่ายจะเป็นการเซ่นไหว้ร่วมกันของเครือญาติทั้งหมด โดยจะจัดทำพิธีขึ้นที่บ้านผู้อาวุโสของตระกูล พิธีเริ่มจากที่ทุกคนในตระกูลมารวมตัว และเมื่อนำเครื่องเซ่นสรวงมาพร้อมกันแล้ว ลูกหลานก็จะเชิญผู้อาวุโสสูงสุดประจำตระกูลมาเป็นผู้นำการทำพิธี โดยผู้อาวุโสเริ่มพิธีโดยการรินน้ำหรือเหล้าลงบนพื้นดินแล้วเรียกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วทั้งหมดให้มารับเครื่องเซ่นเหล่านี้ คำกล่าวเรียกบรรพบุรุษก็จะใช้คำกล่าวเดียวกันกับการเรียกบรรพบุรุษในระดับครอบครัว หลังจากเวลาผ่านไปได้ระยะหนึ่งก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีเซ่นสรวง บรรดาญาติก็จะร่วมกันรับประทานอาหาร

หลังจากทำพิธีระดับเครือญาติเสร็จสิ้น ช่วงเย็นชาวไทยเขมรในชุมชนก็จะนำเอากรรเซอคุณตาของแต่ละตระกูลไปรวมกันที่วัด เพื่อให้พระสงฆ์ทำพิธีสวดมนต์เย็น โดยทุกคนที่นำ

กรรมกรมารวมกันที่วัดก็จะพากันนอนเฝ้ากรรมกรของตระกูลอยู่ที่ศาลาวัด เพื่อรอทำพิธีเทกรรมเซอ
 ดุนตาช่วงเช้าของวันแรม 15 ค่ำ เรื่องการทำบุญที่วัดชาวบ้านคนใดเคยทำพิธีที่วัดใดก็ต้องทำที่วัด
 นั้นตลอดไป ชาวบ้านบางคนที่โยกย้ายมาจากชุมชนอื่นเมื่อถึงวันแรมคูนตาก็ต้องกลับไปทำบุญที่
 วัดเดิม ชาวไทยเขมรเชื่อวิญญาณบรรพบุรุษจะมารอคอยลูกหลานอยู่ที่วัดเดิมแห่งนั้น ถ้าหาก
 ลูกหลานไปทำบุญที่วัดอื่น บรรพบุรุษก็จะพลัดหลงกับลูกหลาน เรียกว่า “ผิดผีผิดวัด” บรรพบุรุษ
 เหล่านี้ก็จะวิ่งชมชานไปหาลูกหลานตามวัดต่าง ๆ ถึง 7 วัด เพื่อหาลูกหลานให้พบ ซึ่งถ้าหาไม่พบก็
 ทำให้บรรพบุรุษไม่ได้รับเครื่องเซ่นจากลูกหลาน

ภาพที่ 38 พิธีเซ่นผีบรรพบุรุษหรือเซ่นผีปู่ตา (แซนคูนตา)

ช่วงเวลาก่อนรุ่งสาง คือเวลาประมาณ 04.00 ถึง 05.00 นาฬิกา ของวันแรม 15 ค่ำ เดือน
 10 ก็จะเข้าสู่พิธีเทกรรมเซอดุนตา ช่วงเวลานี้ชาวไทยเขมรเรียกว่า “ประเซียม เยียะ สะ โงก” เชื่อว่า
 ช่วงเวลานี้วิญญาณบรรพบุรุษหรือผีเปรตต่าง ๆ กำลังเฝ้ารอคอยชะงิกรอกินเครื่องเซ่นเหล่านี้อีก
 ครั้ง พิธีกรรมเทกรรมจะเริ่มจากชาวบ้านจะนำกรรมเซอดุนตาของแต่ละตระกูลที่นำมาตั้งเมื่อคืน
 ของวันแรม 14 ค่ำ มาวางรวมกัน และนิมนต์พระภิกษุมาท่องสวดรอบกองกรรมเซอดุนตาที่นำมา
 รวมกัน ชาวบ้านแต่ละคนที่เป็นเจ้าของกรรมเซอที่นำมา ก็จะทำการจุดธูปเทียนอย่างละ 1 ดอกเสียบ
 ลงไปที่บายเบ็น เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จากนั้นพระภิกษุก็จะทำการเทศนาหนึ่ง
 กัณฑ์ บทเทศนาจะเกี่ยวกับความเป็นมาของแซนคูนตาหรือกัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเคารพนับถือ
 บรรพบุรุษ เมื่อพระเทศนาเสร็จก็จะสวดมนต์ให้สไลให้พร จากนั้นชาวบ้านก็นำกรรมเซอที่ได้
 เครื่องเซ่นไปเทที่ลานวัด การเทกรรมเซอนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผีบรรพบุรุษได้รับสิ่งของเหล่านั้น
 ไป และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเสียสละเพื่อความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษ

ช่วงเวลา “ประเซียม เยียะ สะ โงก” วิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณอื่น ๆ จะพากันแย่งซื้อ
 กินอาหาร โดยจะกินให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยเหตุที่ว่าอาหารเหล่านี้เป็นอาหารมื้อสุดท้ายของ

ปีที่จะได้รับจากบนโลก และต้องรีบกินให้มากที่สุดก่อนที่ฟ้าสว่างหรือพระอาทิตย์ขึ้น เพราะเมื่อฟ้าสว่างถือเป็นการสิ้นสุดช่วงเวลาที่จะพระยายมอนุญาตให้วิญญาณเหล่านี้กลับมารับเครื่องเซ่นยังโลกมนุษย์ และวิญญาณเหล่านี้จะต้องกลับไปปรับทัศนคติกรรมยังยมโลกตามเดิม

ระหว่างทำพิธีเทกรรมเซอ ชาวบ้านคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเด็ก หนุ่มสาว หรือผู้ใหญ่ก็จะเข้ามาแย่งชิงเอาสิ่งของเหล่านั้นไป การเข้าแย่งชิงสิ่งของครั้งนี้หนุ่มสาวจะถือโอกาสถูกเนื้อต้องตัวกัน เพราะถือว่าการถูกเนื้อต้องตัวในช่วงเทกรรมเซอเป็นการกระทำที่ไม่ “ผิดผี” เพราะยังไม่ถึงเวลาสว่างหรือพระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น เรียกว่า “เพลาประเซียบ” และเมื่อพระภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้าเสร็จเรียบร้อยก็ว่าถือเป็นการเสร็จพิธีแซนตุนตา บางชุมชนจะมีการนิมนต์พระภิกษุสวดมนต์ในตอนเย็นด้วย เมื่อเสร็จพิธีแล้วสิ่งของที่เหลือส่วนหนึ่ง เช่น ข้าวต้มมัดทั้งห่อด้วยใบตองและห่อด้วยใบมะพร้าวหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าข้าวต้มลูกโยน พระภิกษุจะนำมาปิ้งย่าง โดยอาจจะปิ้งในเย็นวันนั้นเลยหรือจะปิ้งเช้าวันรุ่งขึ้นก็ได้ เมื่อปิ้งเสร็จพระภิกษุก็จะแบ่งให้ญาติโยมที่มาทำบุญนำกลับไปรับประทาน บางชุมชนจะนำบายเบ็นไปหว่านในไร่นาของตนเอง ซึ่งชาวไทยเขมรเชื่อว่าจะทำให้ไร่นาให้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ เป็นการนำอาหารที่ผ่านการทำบุญ มาอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผีไร้ผีนา เมื่อเวลาล่วงถึงเวลาบ่ายชาวบ้านจะนำกากกล้วย กากหมาก หรือกากมะพร้าวมาทำเป็นกระทงหรือเรือ แล้วใส่ข้าวปลาอาหาร ขนม ข้าวต้มต่าง ๆ และนำมาลอยไปตามลำน้ำเพื่อส่งไปให้วิญญาณปู่ย่าตายาย (ตุนตา) นำกลับไปยังที่อยู่ของตนเองด้วย

ประเพณีแซนตุนตา เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของความเป็นเครือญาติที่ในรอบปีหนึ่งจะมาชุมนุมพบปะกินเลี้ยงสังสรรค์กันอย่างสนุกสนาน หลังจากที่เสร็จสิ้นจากพิธีกรรมแซนตุนตา ช่วงเทศกาลตุนตาชาวไทยเขมรจะมีความเชื่อที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา คือช่วงเวลาแซนจะทุกคนในชุมชนห้ามทะเลาะเบาะแว้งกัน และห้ามทุกคนพูดคำไม่ดีหรือคำที่ไม่เป็นสิริมงคลต่าง ๆ ด้วยเหตุที่ว่าบรรพบุรุษจะไม่ชอบพฤติกรรมที่ไม่ดีไม่งามเหล่านี้

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษตามความเชื่อของชาวเขมรมีเค้าโครงมาจากศาสนาพุทธที่เชื่อว่า ผู้ที่ตายไปแล้วสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือ ผู้ที่ทำความดีจะได้ขึ้นไปอยู่ยังสวรรค์ ผู้ที่ทำความชั่วขณะที่ยังมีชีวิตอยู่จะตกลงไปในขุมนรกภูมิ และกลายเป็นสัตว์นรก ผี หรือผีเปรต ต่าง ๆ กลุ่มผีเหล่านี้จะได้รับทัณฑ์กรรมมากหรือน้อยจะต่างกันแล้วแต่กรรมชั่วที่ได้กระทำขณะยังมีชีวิตอยู่ ทุกปีพระยายมผู้ดูแลขุมนรกที่ผีเหล่านี้อาศัยอยู่ก็จะอนุญาตให้ผีเหล่านี้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลานได้ โดยผีเหล่านี้เมื่อขึ้นมาจากขุมนรกก็จะมาพักที่วัดใกล้ ๆ กับบ้านของตนเองขณะยังมีชีวิตอยู่และจะคอยให้ลูกหลานของตนมาทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ ถ้าลูกหลานของตนมาทำบุญให้พวกผีเหล่านี้ก็จะได้รับ และเมื่อได้รับจนอิ่มสำราญแล้วก็จะพากันอวยพรให้ลูกหลานของตนอยู่อย่างมีความสุข พบพานแต่ความเจริญ ทางตรงกันข้ามถ้าหากลูกหลานไม่มาทำบุญให้พวกผีเหล่านี้ก็จะ

สาปแช่งไม่ให้พบกับความสุขความเจริญ ช่วงเวลาที่ผีเหล่านี้จะอยู่ได้บนโลกมนุษย์คือ 15 วัน คือเริ่มจากวันแรกของเบ็ญตุงไปจนถึงเบ็ญตม หลังจากครบ 15 วันแล้วผีเหล่านี้ก็จะกลับไปปรับทัศนัทธรรมารในนรกภูมิตามเดิม

เบ็ญตมนี้มีตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นอุทาหรณ์ไว้เตือนสติลูกหลาน เรื่อง “พระเจ้าพิมพิสาร” (สัทธา อริยะธุกันต์, 2542, หน้า 1227) ที่ได้ทรงทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติวงศ์ เรื่องมีอยู่ว่ามีกษัตริย์องค์หนึ่งมีพระนามว่าพระเจ้าชัยเสน มีพระมเหสีพระนามว่าสิริมา และมีพระราชโอรสที่เกิดจากพระมเหสี 3 พระองค์ และมีพระราชโอรสที่เกิดจากนางสนมอีกมากมาย เมื่อพระราชโอรสทุกพระองค์เติบโตขึ้น และมีพระราชโอรสองค์โตได้ออกบวชจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ที่ชื่อว่าปุตตะ พระเจ้าชัยเสนได้นิมนต์มาประทับในพระราชวัง และถวายภัตตาหารทุกวันโดยพระเจ้าชัยเสนจะไม่ให้ใครร่วมทำบุญด้วย กาลต่อมาเกิดศึกสงครามมาประชิดพระนคร พระราชโอรสที่เหลือทุกพระองค์ได้ร่วมกันออกรบปราบปรามจนสงครามสงบ พระเจ้าชัยเสนทรงปลื้มความสามารถของพระราชโอรสเหล่านั้นมาก และประทานพรแก่พระราชโอรสเหล่านั้นว่าถ้าปรารถนาสิ่งใดพระองค์ก็จะมอบให้ เหล่าพระราชโอรสเหล่านั้นได้กราบบังคมทูลกับพระชัยเสนว่าต้องการที่จะทำบุญถวายทานพระปุตตะเป็นเวลา 3 เดือน พระเจ้าชัยเสนก็ยอมผ่อนผันให้จากที่ไม่ยอมให้ใครร่วมทำบุญกับพระปุตตะเลย เมื่อเป็นดังนั้นพระราชโอรสก็สั่งให้มีการเบิกเงินจากท้องพระคลังมาให้อำมาตย์ทำอาหารคาวหวานถวายแด่พระปุตตะ เหล่าอำมาตย์ก็รับปฏิบัติแต่อำมาตย์กระทำการด้วยความสุจริตใจช่วงแรก ๆ เท่านั้น ต่อมาเกิดความโลภเกิดการชักยอกเงินที่จะนำมาจัดอาหารคาวหวานถวายพระปุตตะ เมื่อเหล่าอำมาตย์ตายลงก็ได้กลายเป็นเปรตที่อดอยากหิวโหยได้รับทุกข์เวทนามากมายยิ่งนัก เหล่าอำมาตย์ที่กลายเป็นผีเปรตจึงพากันไปหาและถามพระกฤษณะโศซึ่งเป็นพระพุทธรเจ้าสมัยแรก ว่าเป็นเพราะเหตุใดพวกเขาเหล่านี้จึงพบพานกับความทุกข์ทรมารเช่นนี้ พระกฤษณะโศก็ตรัสตอบกับเหล่าเปรตเหล่านั้นว่าให้รอถามพระพุทธรเจ้าองค์ต่อไป เมื่อเวลาล่วงเลยมาถึงสมัยของพระพุทธรเจ้าที่มีนามว่าพระโกนาคมโน เหล่าเปรตก็เข้าไปถามอีกว่าเป็นด้วยเหตุใดจึงได้รับทุกข์เวทนายิ่งนัก พระโกนาคมโนก็ได้ตรัสตอบกับเหล่าเปรตเหล่านั้นว่าให้รอถามพระพุทธรเจ้าองค์ต่อไป เมื่อมาถึงสมัยของพระพุทธรเจ้าที่มีพระนามว่ากัสสป เหล่าเปรตก็เข้าไปถามตามความสงสัยเดิมที่มีอยู่ พระกัสสปทรงตรัสตอบกับเปรตเหล่านั้นว่าในอนาคตจะมีพระที่มีนามว่าพระสมณโคตรโมตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าองค์ต่อไป และเมื่อพระสมณโคตรโมตรัสรู้แล้ว เปรตที่เป็นอำมาตย์รักษาท้องพระคลังก็จะได้เกิดเป็นพระเจ้าพิมพิสารแล้วจะมีโอกาสได้ทำบุญชำระกรรมที่ได้กระทำความต่อไป

เมื่อเวลาล่วงมาถึงสมัยพระพุทธรเจ้าสมณโคตรโม เปรตอำมาตย์ท้องพระคลังก็ได้เกิดมาเป็นพระเจ้าพิมพิสาร และพระเจ้าพิมพิสารก็ได้ทำบุญอย่างมากมาย แต่ไม่ได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศล

ไปให้กับเหล่าเปรตอำมาตย์คนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้เกิดเป็นมนุษย์ เปรตเหล่านั้นก็ไม่สามารถทนรอ จึงพากันมาหลอกหลอนโอดครวญจนพระพิมพิสารไม่เป็นอันหลับเป็นอันนอน พระพิมพิสารจึงนำเรื่องที่ถูกเหล่าเปรตมาตามหลอกหลอนไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้ทรงชี้แนะพระพิมพิสารให้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้เปรตเหล่านั้น เมื่อพระพิมพิสารทรงได้รับฟังเช่นนั้น จึงกลับปฏิบัติตามคำแนะนำของพระพุทธเจ้าด้วยการทำบุญและอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้เปรตเหล่านั้น จึงทำให้ไม่มีเปรตมารบกวนพระพิมพิสารอีกเลย

พิธีเช่นผิคุณตาหรือเช่นผีเจ้าที่ (แซนนะดา)

ชาวไทยเขมรมีความเชื่อกันว่าทุกชุมชนหรือทุกหมู่บ้านจะมีดวงวิญญาณบรรพบุรุษของคนในชุมชนมาคอยทำหน้าที่ปกป้องรักษาคนในชุมชน เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “นะดา” ออกเสียงเป็นคำไทยว่า “นะ” เป็นสรพนามที่ชาวไทยเขมรใช้เรียกนำหน้าชื่อบุคคล (เหมือนกับคำว่าเนี่ยะของชาวไทยเขมรในจังหวัดภาคอีสานตอนล่าง) คำว่า “ตา” คือพ่อของแม่ ปัจจุบันชาวไทยเขมรใช้คำเรียกนะดาว่าเจ้าที่หรือพระภูมิเจ้าที่ และทุกปีระหว่างเดือน 3 ถึงเดือน 5 ชาวไทยเขมรจะมีพิธี “แซนนะดา” คำว่าแซนแปลว่า เช่นสรวง หรือเช่นไหว้ แซนนะดาจึงมีความหมายว่าพิธีกรรมการเช่นไหว้เทพยดาที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองทุกคนในชุมชนให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ และคอยดูแลรักษาให้ทุกคนในชุมชนได้รับความสงบสุข พิธีแซนนะดานี้ชาวไทยเขมรจะเรียกอีกอย่างว่าพิธีขึ้นศาลพระภูมิ โดยกำหนดของนะดาชาวไทยเขมรเชื่อว่ามีอยู่ 3 ลักษณะ (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2555) คือ

1. นะดาหรือเจ้าที่ที่เป็นดวงวิญญาณบรรพบุรุษของคนในชุมชน หรือคนที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนมาก่อน เมื่อเสียชีวิตลงดวงวิญญาณเหล่านั้นยังคงวนเวียนอยู่ในชุมชน
2. นะดาหรือเจ้าที่ที่เป็นดวงวิญญาณมาจากชุมชนอื่นและเข้ามาอยู่ในชุมชน ดวงวิญญาณเหล่านี้จะมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะคือเป็นดวงวิญญาณมาอยู่อาศัยเอง และชาวบ้านในชุมชนไปอัญเชิญให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นเข้ามาอยู่ในชุมชน
3. นะดาหรือเจ้าที่ที่เกิดจากการอุปโลกน์ขึ้นของคนในชุมชน ซึ่งนะดาลักษณะนี้อาจจะไม่ใช่บรรพบุรุษของคนในชุมชน อาจจะเป็นเทพยดาต่าง ๆ เช่น เทพารักษ์ หรือเทพบนสรวงสวรรค์ เป็นต้น

นะดาหรือเจ้าที่ ตามความเชื่อชาวไทยเขมร จะมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือเจ้าที่ประจำสถานที่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น เจ้าที่ประจำเขา เจ้าที่ประจำหนองน้ำ เจ้าที่ประจำไร่นา เป็นต้น แบบที่สองคือเจ้าที่ประจำสิ่งปลูกสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เจ้าที่ประจำศาลคุณตา (ศาลนะดา) เจ้าที่ประจำชุมชนหรือหมู่บ้าน เจ้าที่ประจำวัด เป็นต้น (พงษ์พันธ์ ศรีโสภณนิมิต, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2555) บางชุมชนอาจจะนับถือเจ้าที่องค์เดียวกัน บางชุมชนก็จะมีเจ้าที่ที่

แตกต่างกันออกไป ชื่อของเจ้าที่จึงแตกต่างกัน ชุมชนใดมีภูษาอยู่ในชุมชนก็จะมีเจ้าที่ภูษา หรือมีแปลงนาในชุมชนก็จะมีเจ้าที่นา เป็นต้น

ภาพที่ 39 ศาลคุณตาหรือศาลเจ้าที่ (ศาลนะตา)

ชุมชนชาวไทยเขมร เป็นชุมชนที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยกันรวมเป็นกลุ่ม เหมือนกับชุมชนชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อมีการตั้งบ้านเรือนขึ้นเป็นชุมชน หรือการแยกออกไปตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนแห่งใหม่ ชาวไทยเขมรจะมีการสร้างศาลคุณตา (ศาลนะตา) หรือศาลพระภูมิเจ้าที่ไว้ในชุมชน และจะไปอัญเชิญนะตา หรือเจ้าที่มาประจำการอยู่ที่ศาลเพื่อทำหน้าที่ดูแล และให้ความคุ้มครองคนในชุมชน ตามความเชื่อของชาวไทยเขมรเชื่อว่าเจ้าที่เหมือนเทพารักษ์ที่ทำหน้าที่เฝ้าดูแลบ้าน ซึ่งในบ้านทุกหลังคาเรือนจะต้องมี และชุมชนเช่นกันก็ต้องมีเทพารักษ์ นะตาหรือเจ้าที่ จึงเป็นความจำเป็นของชุมชนการที่จะต้องอัญเชิญมาประจำชุมชนของตนเอง บางครั้งชาวบ้านในบางชุมชนจะต้องเดินทางไปเชิญดวงวิญญาณนะตามาจากชุมชนอื่นที่ไกลออกไป การจะไปอัญเชิญเจ้าที่มาจากชุมชนใดให้มาดูแลคุ้มครองชาวบ้านในชุมชน ก็ต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ที่ว่าผู้เฒ่า ผู้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นบุกเบิกชุมชนได้มีการอพยพมาจากถิ่นฐานบ้านใดเป็นสำคัญ (วัน สิลานิล, สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2555)

การตั้งศาลปู่ตาหรือศาลคุณตา (ศาลนะตา) เป็นประเพณีของชาวไทยเขมรที่ปฏิบัติกันสืบทอดมา โดยจะตั้งเป็นศาลขนาดเล็กปลูกเป็นเรือนไม้ที่มีลักษณะง่าย ๆ จะใช้ไม้ที่พอหาได้ในชุมชน ยกพื้นสูงประมาณ 50 -100 เซนติเมตร ปัจจุบันในบางชุมชนที่สร้างศาลนะตาขึ้นใหม่ทดแทนของเก่าจะนิยมสร้างด้วยปูนซีเมนต์และสร้างแบบไม้ตั้งเสาสูงจากพื้นดิน บางชุมชนก็จะสร้างศาลเพียงขนาดเล็กก็จะสร้างให้มีเสาเพียงต้นเดียวคล้ายศาลพระภูมิที่เห็นได้ทั่วไป แต่ถ้าหากชุมชนใดมีกำลังความสามารถที่จะสร้างศาลขนาดใหญ่ได้ ก็จะสร้างขึ้นเป็นศาลที่มีเสา 4 เสา ภายในตัวศาลจะมีอยู่ห้องเดียวปิดทึบ 3 ด้าน ด้านหน้าเปิดโล่งตลอด ภายในจะมีรูปปั้นไม้ หรือหินแกะสลักเป็น

รูปต่าง ๆ ตามความเชื่อของแต่ละชุมชน หรือตามแต่ละบุคคลที่มา “บอน” (บนบาน) ไว้กับเจ้าที่ ส่วนใหญ่จะเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ บางชุมชนด้านหน้าของศาลจะมีขานยื่นออกมาไว้สำหรับวางเครื่องสักการบูชาเจ้าที่ แต่ถ้าชุมชนใดศาลไม่มีขานยื่นออกมาก็จะวางเครื่องสักการบูชาไว้ในตัวศาล

จากความเชื่อของชาวไทยเขมร นอกจากจะตาหรือเจ้าที่ที่จะเป็นผู้ให้ความคุ้มครองทุกคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขปราศจากภัยอันตรายและภัยพิบัติแล้ว สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน เช่น วัว ควาย เป็นต้น ชาวไทยเขมรก็ถือว่าสัตว์เหล่านี้อยู่ในความคุ้มครองของเจ้าที่ด้วย นอกจากนี้เจ้าที่ยังแสดงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้ปรากฏโดยวิธีดลบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามความปรารถนาของผู้บนบาน และเมื่อผู้บนบานได้สิ่งที่ปรารถนาตามที่บนกับเจ้าที่ไว้ ผู้บนบานจะมา “สวาย บำนอน” (แก้บน) การแก้บนนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องมากระทำพิธีเพียงลำพัง แต่สามารถที่จะนำมารวมในวันที่มีพิธีเช่นเจ้าที่ที่ในชุมชนจะมีการจัดพิธีเป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 40 พิธีเซ่นผีคุณตาหรือเซ่นผีเจ้าที่หมู่บ้าน (แซนนะตา)

พิธีแซนนะตา เป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยเขมรแสดงถึงความเคารพบูชาต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษที่ทำหน้าที่คอยปกป้องรักษาคนในชุมชน แต่ละชุมชนจะกำหนดวันทำพิธีไว้ในระหว่างเดือน 3 ถึงเดือน 5 ของทุกปี ชุมชนใดจะกำหนดวันพิธีเป็นวันใดก็ขึ้นอยู่กับความเห็นของคณะกรรมการชุมชน บางชุมชนจะมีการกำหนดไว้ตายตัวทุกปี แต่บางชุมชนจะมีการกำหนดกันใหม่ทุกปีเพื่อความสะดวกของคนในชุมชน ปัจจุบันหลายชุมชนกำหนดวันพิธีเป็นวันก่อนเทศกาลบ่อนแกแฉด (บุญสงกรานต์) พอวันรุ่งขึ้นก็เข้าสู่วันแรกของไงดอม (วันหยุด) ของเทศกาลบ่อนแกแฉด

เมื่อถึงวันที่ชุมชนกำหนดให้เป็นวันแซนนะตา โดยพิธีแซนจะทำการที่ศาลนะตา ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนในชุมชนก็จะจัดเตรียมเครื่องบูชามาในวันแซน ประกอบด้วย

1. หมากธรรมสละธอ (สลาธอ) 1 คู่ เป็นเครื่องสักการบูชาหรือเครื่องบูชาธรรม ที่ลำตัวทำขึ้นจากลูกกล้วยนำว่าหรือต้นกล้วยที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร ถ้าเป็นลูกกล้วยจะตัวหัวตัดท้ายออก ถ้าเป็นต้นกล้วยจะตัดให้มีความยาวประมาณ 8 – 12 เซนติเมตร ขาทำขึ้นจากไม้ไผ่ขึ้นเดียวมาผ่านกรรมวิธีเฉพาะของชาวไทยเขมรให้ออกมาเป็นขาตั้ง 4 ขา นำใบขนุนหรือใบพลุมามวนคล้ายกับหลอดจำนวน 3 ใบมาปักไว้โดยรอบลำตัว ปีกชูป 1 ดอก และปักดอกไม้หรือข้าวดอกเสียบไม้จำนวน 1 ดอก

2. เหล้าขาว 1 ขวด

3. น้ำหวาน 1 ขวด

นอกจากสิ่งของที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ชาวบ้านในชุมชนบางคนที่ทำการบอน (บนบาน) ไว้กับนาคก็จะนำสิ่งของเหล่านั้นมาแก้บนกับเจ้าที่ นาคบางชุมชนนิยมเครื่องดนตรีชาวบ้านในชุมชนก็จะบอนด้วยสิ่งของเหล่านั้น เช่น ซอหรือปี่อ เป็นต้น แต่สิ่งของที่ชาวบ้านนิยมบอนนาคก็คือ หัวหมู และไก่ต้มสุก

พิธีบนนาคจะเริ่มด้วย “ป็นโกล” (คนทรงเจ้า) ทำพิธีอัญเชิญเจ้าที่มาประทับร่าง เมื่อวิญญาณของเจ้าที่ประทับ ร่างทรงก็จะแสดงอาการปรีชาด้วยการลุกขึ้น ไป – มา กับพื้นประมาณ 2 – 3 ครั้ง (ภายในขันใส่ข้าวสารและปึกชูป) ชาวบ้านก็จะรับรู้โดยทั่วกันว่าเจ้าที่เข้าประทับร่างทรงแล้ว ชาวบ้านก็จะเข้ามาถามสารทุกข์ของเจ้าที่ รวมทั้งให้เจ้าที่อวยชัยให้พร เมื่อเจ้าที่ประทับ ร่างทรงก็จะแสดงกิริยาอาการลักษณะต่าง ๆ ที่ผิดปกติไปจากตัวของร่างทรง เจ้าที่องค์ใดมีความชอบลักษณะใดร่างทรงก็จะแสดงกิริยาลักษณะนั้น เช่น เจ้าที่ชอบร้องเพลง ชอบรำ ชอบเล่นดนตรี ชอบดื่มเหล้าหรือสูบบุหรี่ เป็นต้น ระหว่างที่พิธีดำเนินไปก็จะมีการละเล่นดนตรีเพื่อความสนุกสนาน เจ้าที่องค์แรกที่เข้าประทับร่างทรงจะเป็นเจ้าที่ประจำศาลนาค เมื่อเจ้าที่ประจำศาลอยู่ในร่างทรงได้ระยะเวลาหนึ่งก็ออกจากร่างทรงไป จากนั้นเจ้าที่องค์อื่น ๆ ที่ชาวบ้านในชุมชนนับถือก็จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาประทับที่ร่างทรงจนครบทุกองค์ บางชุมชนพิธีเริ่มตั้งแต่ช่วงเย็นไปจนถึงเวลารุ่งสาง บางชุมชนก็ล่วงเลยไปจนถึงช่วงสายของวันถัดไป เวลาในการทำพิธีจะใช้เวลานานเท่าใดขึ้นอยู่กับจำนวนของเจ้าที่ที่ชุมชนนั้น ๆ นับถือ

นาคจะเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจของชาวบ้านเมื่อได้รับความเดือดร้อน เช่นของหาย จะเดินทางไกล หรือเมื่อถูกเกณฑ์ทหาร ชาวบ้านจะไป “บอน” (บนบาน) ที่ศาลนาค เพื่อวิงวอนให้เจ้าที่ช่วยบันดาลให้สมความหวังดังที่ตั้งใจ ไม่เพียงเท่านั้นชาวบ้านทุกคนยังเกรงกลัวต่ออิทธิฤทธิ์ของเจ้าที่ ไม่มีใครกล้าที่จะดูแคลนหรือไม่ยำเกรงเจ้าที่ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ของเจ้าที่ซึ่งได้ยินจากชาวบ้านในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่นถ้าปีใดฝนฟ้าเกิดไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านก็จะไปบอนที่ศาลนาคให้ฝนตก และฝนก็ตกลงมาให้ชาวบ้านได้ชื่นซ้ำ ชาวบ้านบางคนก็สิ่งของหายก็

ต้องไปหาเจ้าที่ รวมทั้งยังมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาอีกว่าบางคนที่เป็นคนรุ่นใหม่ไม่เชื่อ ไม่เคารพเจ้าที่ และกล่าววาจาเชิงดูถูกดูแคลนเจ้าที่คนผู้นั้นมักมีอันเป็นไป เช่นมีอาการปวดท้อง เป็นไข้ หรือมีอาการเพื่อ จึงต้องไปหาป็นโจลหรือร่างทรงที่ทำหน้าที่ติดต่อกันเจ้าที่ เพื่อทำพิธีขอมาเจ้าที่อาการดังกล่าวจะหายไปทันที (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2555)

ตามลักษณะของพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องนาคหรือเจ้าที่แสดงให้เห็นทัศนคติของชาวไทยเขมรที่มีต่อโลกว่า “มีโลกของวิญญาณและโลกของมนุษย์” โลกของวิญญาณที่ล่วงลับไปแล้ว และอาจจะติดต่อสื่อสารกันได้ระหว่างโลกของวิญญาณและโลกของมนุษย์ โดยผ่านตัวกลางคือคนทรง (ป็นโจล)

การสืบทอดป็นโจล (คนทรงเจ้า) ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารกับวิญญาณเทพที่ชาวชุมชนเคารพนับถือ จะสืบทอดด้วยวิธีการให้นะตาหรือเจ้าที่เป็นผู้คัดเลือก โดยผู้ใหญ่บ้านหรือหัวหน้าหมู่บ้านจะเรียกผู้อาวุโสและชาวบ้านมาชุมนุมกันศาลนะตา เพื่อทำพิธีคัดเลือกป็นโจล ผู้ใหญ่บ้านหรือหัวหน้าหมู่บ้านจะจัดรูปเทียนอัญเชิญเจ้าที่ให้เลือกป็นโจลด้วยตนเอง วิธีการว่าใครจะเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้สืบทอด จะดูได้จากเจ้าที่จะเข้าสิงร่างคนใดคนหนึ่งที่มาร่วมประชุม เมื่อนะตาเข้าสิงร่างคนใดก็แสดงว่านะตาได้เลือกผู้นั้นเป็นผู้สืบทอดป็นโจลคนต่อไป

นอกจากป็นโจลที่ทำหน้าที่ตัวกลางสื่อสาร ศาลนะตาจะต้องมีผู้ทำหน้าที่ดูแลศาลนะตาที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “นกัน” โดยนกันนี้จะทำหน้าที่ดูแลศาลนะตาทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาลนะตา ตั้งแต่ดูแลทำความสะอาดไปจนถึงทำหน้าที่เป็นผู้จัดการพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาล เช่น ถ้าเกิดมีคนใดในชุมชนจะมาแก้บนที่ศาลก็จะต้องไปบอกให้นกันมาจัดแจงพิธีกรรมให้ หรือในพิธีแซนนะตานันก็จะเป็นผู้จัดแจง เป็นต้น ในอดีตนกัน (คนดูแลศาลนะตา) จะเป็นผู้ที่มีความสำคัญกับชุมชนมาก เปรียบเสมือนปราชญ์แห่งชุมชน นกันจะเป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษของชุมชนไม่ว่าจะเป็นประเพณี พิธีกรรม คุณค่าต่าง ๆ หรือแม้แต่การเกษตรและการพยาบาลพื้นบ้าน นกันจะเป็นผู้นำผู้ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือทุกคนในชุมชนอย่างทั่วกัน นกันจะมีคุณสมบัติพิเศษเรื่องสติปัญญาและคุณธรรมส่วนตัว การสืบทอดนกันจะเป็นไปในลักษณะที่นกันคนใหม่ได้รับการคัดเลือกจากนกันคนเก่า และนกันคนเก่าก็จะการถ่ายทอดความรู้ไปให้กับนกันคนใหม่ การสืบทอดนกันส่วนใหญ่มักเป็นการสืบทอดตามสายเลือดหรือเครือญาติมากกว่า เพราะการทำพิธีกรรมให้บรรพบุรุษนี้มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ตามแบบเครือญาติเป็นหลัก ยกเว้นเสียแต่ว่าลูกหลานนกันประพัตตัวไม่ดี ไม่ใส่ใจต่อการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาของสถาบันครอบครัว ผู้เป็นนกันคนเดิมจึงจำเป็นที่จะต้องคัดเลือกคนอื่นในชุมชนมาสืบทอด ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องมีคนที่มีความดีและเป็นที่ยกนับถือจากชาวบ้านในชุมชน

บุญเดือนห้าหรือบุญสงกรานต์ (บ่อนแะเจด)

สงกรานต์ เป็นประเพณีเก่าแก่ของไทยซึ่งสืบทอดมาแต่โบราณคู่มากับประเพณีตรุษ จึงมีการเรียกรวมกันว่า “ประเพณีตรุษสงกรานต์” หมายถึงประเพณีส่งท้ายปีเก่า และต้อนรับปีใหม่ คำว่า “ตรุษ” เป็นภาษาทมิฬ แปลว่าการสิ้นปี โดยช่วงเวลาเทศกาลสงกรานต์จะเทศกาลแห่งการทำบุญ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ อีกทั้งยังจะมีการรดน้ำของพรผู้ใหญ่ เพื่อเป็นสิริมงคล และถือปฏิบัติเป็นกิจกรรมของชุมชนและสังคมไทยโดยส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นการแสดงออกถึงความพร้อมเพรียง ความสมัครสมานสามัคคี และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ประเพณีสงกรานต์จึงถือได้ว่าเป็นประเพณีที่งดงามของไทย ที่บรรพบุรุษได้สืบทอดต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่โดดเด่น และฝังรากลึกลงไปในชีวิตของคนไทยทุกกลุ่ม ทุกชาติพันธุ์

ชาวไทยเขมรช่วงเวลาดุขสงกรานต์จะมีการประกอบพิธีกรรมที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “บ่อนแะเจด” หรืองานบุญเดือนห้า หรืองานบุญสงกรานต์ “บ่อน” แปลเป็นไทยว่าบุญ หรืองานบุญ “แะ” แปลว่าเดือน “เจด” แปลว่าเดือนห้า เป็นงานบุญที่ชาวไทยเขมรถือปฏิบัติในช่วงเทศกาลสงกรานต์ โดยงานบุญเดือนห้าจะจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 3 วัน ระหว่างวันแรม 14 ค่ำ เดือน 4 ถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี ปัจจุบันกำหนดเป็นวันที่ 13 ถึงวันที่ 15 เมษายนตามปฏิทินไทย ช่วงเวลาบ่อนแะเจดของชาวไทยเขมรเรียกอีกอย่างว่า “โงตอม” คำว่า “โง” แปลว่าวัน “ตอม” แปลว่าหยุด ตามความเชื่อของชาวไทยเขมรที่เชื่อว่าช่วงเทศกาลสงกรานต์ทุกคนในชุมชนจะต้องห้ามทำงานทุกประเภท หยุดการทำงานไร่ นา หรือแม้แต่งานบ้านทุกชนิด ทุกคนในชุมชนจะไปบุญสงกรานต์ด้วยการทำบุญตักบาตรที่วัด และมีการละเล่นสนุกสนานรื่นเริงกันตลอดทั้ง 3 วันของเทศกาล ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเพื่อต้อนรับกับความโชคดีมีชัย แต่งานที่สามารถกระทำได้ก็งานที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่น การเก็บกวาดวัด เป็นต้น ช่วงเวลาก่อนเข้าสู่โงตอมชาวไทยเขมรทุกบ้านจะตระเตรียมข้าวสาร อาหารต่าง ๆ ไว้ให้พอกับใช้บริโภคภายในครอบครัว และไว้สำหรับทำบุญที่วัด ซึ่งช่วงโงตอมจะไม่ออกไปหาเพิ่มเติมนัก ช่วงเวลาโงตอมชาวไทยเขมรจะมีความเชื่ออีกอย่างที่ว่าช่วงเวลานี้จะห้ามเข้าออกชุมชน บุคคลใดที่อยู่ในชุมชนใดต้องอยู่ในชุมชนนั้นจนกว่าจะสิ้นสุดโงตอม (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2555)

พิธีกรรมวันแรกเริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงเช้าของวันที่ 13 เมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด (คือหลังจากพระฉันภัตตาหารเสร็จ) จะเข้าสู่พิธีตั้งธงชนะมาร (ตั้งปญฺญเมียร) ปัจจุบันชาวไทยเขมรเรียกธงชนะมารว่า “ธงสงกรานต์” หรือบางชุมชนจะเรียกว่า “ธงศาสนา” สถานที่ตั้งธงจะตั้งอยู่ในบริเวณวัดประจำชุมชนนั้น ๆ แต่ถ้าหากชุมชนใดไม่มีวัดจะตั้งธงไว้กลางชุมชน ธงชนะมารเป็นธงสัญลักษณ์ที่มีความหมายตามความเชื่อที่เล่าสืบทอดกันมาว่า สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้มีงานพิธีทำบุญฉลองเจดีย์ 84,000 องค์ ระหว่างพิธีทำบุญพระยามารได้เข้ามาระราน อาละวาดในงานพิธี

ทำบุญฉลองเจดีย์ พระอุปคุตเถระจึงเสด็จออกมาปราบปรามพระยามารและสามารถจับตัวพระยามารเอาไว้ได้ และเมื่อจับพระยามารได้แล้ว พระอุปคุตเถระร้ายมนต์คาถาเสกตรึงพระยามารไว้กับภูเขา และใช้ไม้หนิบสี่ระยะ หนิบเอว หนิบเท้าจนลึบ และปล่อยให้ไม้หนิบพระยามารอยู่จนพิการ เมื่อพระยามารพิการจึงไม่มีพลังกำลังที่จะออกมาระรานชาวชุมชนได้อีก เป็นอันว่าพระยามารได้พ่ายแพ้ไปหรือสรุปว่าพระชนะมารในที่สุด ความหมายโดยนัยของธงชนะมารคือ “บุญเป็นสิ่งที่ตรึงตัดกำลังกิเลสได้” บุญที่เกิดจากการบริจาคทาน ละกิเลสคือความโลภ โกรธ หลง เป็นการตัดกำลังกิเลสที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นทางบุญ (มงกุฎ แก่นเดียว, 2542, หน้า 1362)

ภาพที่ 41 ธงชนะมาร (ต้วงปจัญเมียร)

ลักษณะของตัวธงชนะมารจะทำด้วยผ้าสีพื้น หรือผ้าพื้นเรียบไม่มีลาย ชาวไทยเขมรจึงไม่นิยมใช้ผ้าลายชั้น ผ้าธงอาจจะเป็นสีเหลือง สีขาว หรือหลายสี (ปัจจุบันมีบางชุมชนดัดเย็บธงด้วยสีสัน 3 สี คือ ขาว น้ำเงิน และแดง และนำมาต่อกันคล้ายกับธงชาติไทย) ผ้าจะนำมาเย็บต่อกันให้มีรูปร่างคล้าย ๆ กับตัวตะขาบ คือลักษณะโดยรวมจะมีส่วนที่เป็นหัวเป็นรูปสามเหลี่ยม ต่อด้วยผ้าแถบขนาดเล็กเหมือนส่วนลำคอ และมีผ้าพื้นที่มีขนาดลดล้นกันไปต่อกันลงมา มีผ้ารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ต่อออกมาลักษณะเหมือนลำตัว ส่วนที่เป็นลำตัวนี้จะเย็บให้มีลักษณะเหมือนเป็นกระเป๋าสองส่วนที่เป็นกระเป๋านั้นระหว่างที่ทำพิธีตั้งธงชาวไทยเขมรจะนำดอกไม้ ธูปเทียน และเงินใส่ไว้ ส่วนท้ายของธงจะต่อผ้าชิ้นเล็กลดล้นกันออกไปอีกลักษณะเหมือนหาง ส่วนปลายสุดของธงจะใช้ผ้าที่ทำเป็นแถบเหมือนหางนกแซงแซวหรือนกอีแซว ระหว่างรอยต่อของผ้าทุกชิ้นจะมีไม้ไผ่เสียบขวางกันอยู่ โดยไม้ไผ่จะเสียบยาวออกมาจะธงข้างละประมาณ 1 คืบ ที่ปลายไม้ไผ่ทั้ง

สองข้างจะติดรูปสามเหลี่ยมไว้ทุกปลายไม้ ด้านต้นเสาธงชาวไทยเขมรจะนำลำต้นไม้ไผ่ที่ตัดมาทั้งลำต้น ตัดกิ่งก้านออกโดยส่วนปลายลำต้นไม้ไผ่จะปล่อยให้เหลือกิ่งก้านเอาไว้

ช่วงเวลาพิธีการตั้งธงสงกรานต์หรือธงชนะมาร ชาวไทยเขมรจะเตรียมดอกไม้รูปเทียนมาคนละหนึ่งชุด หรือบ้านละหนึ่งชุด ดอกไม้และรูปเทียนจะถูกมัดรวมกันด้วยเชือกและให้เหลือส่วนปลายเชือกเอาไว้ ซึ่งส่วนที่เหลือมีไว้สำหรับมัดติดกับตัวธง โดยวิธีการผูกสามารถผูกไว้ที่ตัวธงบริเวณปลายไม้เล็กที่เสียบกับตัวธง บางคนจะผูกไว้ที่ปลายต้นเสาธงที่เป็นต้นไม้ไผ่ที่ยังมีกิ่งก้านอยู่ หรือบางคนนำดอกไม้รูปเทียนเหล่านั้นใส่ไว้ในช่องกระเป๋าทรงตัวธง เมื่อถึงเวลาฤกษ์ยาม ทุกคนจะช่วยกันยกเสาธงสงกรานต์ขึ้นตั้ง โดยจะให้อย่างสนุกสนาน ธงสงกรานต์จะตั้งเอาไว้ตลอดช่วงเวลาเทศกาลสงกรานต์ จึงจำเป็นที่ต้องยึดตรึงเสาธงไว้เป็นอย่างดีเหนียวแน่นเพื่อไม่ให้เสาธงล้มลงมา เพราะถ้าหากธงล้มลงระหว่างที่ทำพิธีตั้งธง หรือล้มลงในช่วงเวลา 3 วันของเทศกาล ชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าจะเกิดความวิบัติขึ้นกับคนในชุมชน เมื่อธงถูกตั้งขึ้นเรียบร้อยเจ้าพิธีจะทำพิธีบวงสรวงสงกรานต์ด้วยบทสวดที่เริ่มต้นด้วยการตั้งบทสวดนะ โม 3 จบ และต่อด้วยบทสวดบวชธงที่ว่า

“อิมัง เวทุง อระชิฐามิ ทุตติยัมปิ อิมัง เวทุง อระชิฐามิ ตะติยัมปิ อิมัง เวทุง อระชิฐามิ” (พรม เจนวิชา, สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2555)

หลังจากที่บวงสรวงเสร็จสิ้นพิธีการตั้งตั้งปญฺญเมียรหรือธงชนะมาร ถือเป็นการเริ่มต้นของเทศกาลสงกรานต์อย่างสมบูรณ์

เมื่อเข้าสู่เทศกาลสงกรานต์ชาวไทยเขมรในชุมชนทุก ๆ บ้าน จะมีพิธีต้อนรับนางสงกรานต์* โดยจะนำเครื่องบูชาที่ประกอบด้วย แป้งหอม หวี กระจก น้ำหอม ดอกไม้และรูปเทียน และเครื่องเช่นไหต่าง ๆ ใส่ในภาชนะมาตั้งไว้หน้าบ้าน

* ความเชื่อเรื่องนางสงกรานต์ชาวไทยเขมรเหมือนกับความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เชื่อว่านางสงกรานต์เป็นธิดาของท้าวภิลพรหมที่ผลัดเปลี่ยนกันตามวันมหาสงกรานต์ 1.วันอาทิตย์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นามว่า “ทงษะเทวี” ทรงพาหุรัดทัดดอกทับทิม อาภรณ์แก้วปัทมราช ภักษาหารอุทุมพร (ผลมะเดื่อ) พระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงสังข์ เสด็จมาบนหลังครุฑ 2.วันจันทร์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นามว่า “โคราคะเทวี” ทรงพาหุรัดทัดดอกปีบ อาภรณ์แก้วมุกดา ภักษาหารเตลัง (น้ำมัน) พระหัตถ์ขวาทรงพระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงไม้เท้า เสด็จมาบนหลังพยัคฆ์ (เสือ) 3.วันอังคารเป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นามว่า “รากษสเทวี” ทรงพาหุรัดทัดดอกบัวหลวง อาภรณ์แก้วโมรา ภักษาหารโลหิต (เลือด) พระหัตถ์ขวาทรงตรีศูล พระหัตถ์ซ้ายทรงธนู เสด็จมาบนหลังพระขรรค์ (หมี) 4.วันพุธเป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นามว่า “มณฑาเทวี” ทรงพาหุรัดทัดดอกจำปา อาภรณ์แก้วไพฑูรย์ ภักษาหารนมเนย พระหัตถ์ขวาทรงเหล็กแหลม พระหัตถ์ซ้ายทรงไม้เท้า เสด็จมาบนหลังกัทรกะ (ลา) 5.วันพฤหัสบดีเป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นามว่า “กิริณีเทวี” ทรงพาหุรัดทัดดอกมณฑา อาภรณ์แก้วมรกต ภักษาหารถั่ว งา พระหัตถ์ขวาทรงของ้าว พระหัตถ์ซ้ายทรงปิ่น เสด็จมาบนหลังพระยาขสาร (ช้าง) และ 6.วันศุกร์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นามว่า “กิมิทาเทวี” ทรงพาหุรัดทัดดอกจกกลี อาภรณ์แก้วบุษราคัม ภักษาหารกล้วยน้ำ พระหัตถ์ขวาทรงพระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงพิณ เสด็จมาบนหลังมิงงา (ควาย) และ 7) วันเสาร์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นามว่า “มโหรรเทวี” ทรงพาหุรัดทัดดอกสามหาว อาภรณ์แก้วนิลรัตน์ ภักษาหารเนื้อทราย พระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงตรีศูล เสด็จมาบนหลังมยุรา (นกยูง)

ภาพที่ 42 เครื่องบูชาต้อนรับนางสงกรานต์ในบุญเดือนห้า (บ่อนแกแจด)

หลังจากที่ตั้งธงสงกรานต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเข้าสู่พิธี “โจลเวียด” หรือพิธีขนทรายเข้าวัด โดยชาวไทยเขมรจะนำอุปกรณ์ เช่น ขันตักน้ำ หรือกระป๋อง ไปขนทรายที่อยู่ในลำธาร หรือหนองน้ำใกล้ ๆ กับวัดหรือสถานที่ตั้งธง ที่สามารถเดินทางด้วยเท้าไปถึง เมื่อทุกคนขนทรายมาพร้อมกันแล้ว จะนำทรายของแต่ละคนที่ยังอยู่ในภาชนะมาตั้งกองรวมกัน และนิมนต์พระมาสวดชัยนโต เมื่อเสร็จพิธีชัยนโตจะนำทรายมาเทกองรวมกันเป็นเจดีย์ทราย*ไว้ที่ประรำพิธีที่ชาวไทยเขมรเรียกว่า “เรียววัด” หรือราชวัตร สร้างขึ้นด้วยเสา 8 ต้น ปักเป็นวงกลม นำเชือกหรือเถาวัลย์มาผูกกันระหว่างเสาที่ 1-2, 3-4, 5-6, และ 7-8 เมื่อผูกเสร็จจะเหลือทางเข้า 4 ทาง คือระหว่างเสาต้นที่ 2-3, 4-5, 6-7 และ 8-1 ประดับประรำพิธีด้วยก้านทางมะพร้าวและดอกไม้ (ปัจจุบันหลายชุมชนได้นำดอกพระลิมจันมาประดับ) โดยก่อนที่จะนำทรายเข้าไปเทกองในประรำพิธีจะแห่ทรายวนซ้ายรอบประรำพิธี 3 รอบ เมื่อครบ 3 รอบจะนำทรายไปเทกองรวมกันเป็นกองเดียวในประรำพิธี จากนั้นทุกคนจะเดินกลับไปยังลำธาร หรือบริเวณที่เป็นแหล่งน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อตักน้ำมารดบนกองเจดีย์ทราย และนำดอกไม้รูปเทียนของแต่ละคนปักไว้ที่เจดีย์ทราย เจ้าพิธีจะทำการบวชเจดีย์ทรายที่เริ่มจากการตั้งนะโม 3 จบตามด้วยบทสวด

* ความเชื่อเรื่องเจดีย์ทรายยังมีอีกหนึ่งความเชื่อที่เป็นตำนาน คือในสมัยพระเจ้าปดุงเสนาทโกศล เสด็จไปยังเมืองสาวดีดี มีพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการบริพาร ได้ติดตามเสด็จไปยังชายหาดริมฝั่งแม่น้ำใกล้เมือง พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นเมดทรายที่ชายหาดนั้น ชาวบริสุทธ์ พระองค์มีพระทัยมีอุทสาหะกวาดเอาทรายกองเป็นเจดีย์ทราย เรียกตามภาษามอญว่า “วาลูกาเจดีย์” นับได้ 8 หมื่น 4 พันองค์เป็นกำหนด แล้วอุทิศเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ในกาลครั้งนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ประทับอยู่ที่ปทุมมาหาวihar ที่นางวิสาขาสร้างถวายด้วยเงิน 27 โกฏิ พระเจ้าปดุงเสนาทโกศลไปเฝ้าถึงที่ประทับ ก็กราบบังคมทูลถึง อาณิสสแห่งการก่อพระเจดีย์ทรายว่ามีอะไรบ้าง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสตอบว่า ของถวายพระพรมมhabpittr นุคคณมีศรัทธาอันแรงกล้า อุทสาหะก่อเจดีย์ทรายถึง 8 หมื่น 4 พันองค์ หรืออย่างน้อยเพียงองค์เดียวก็ตามก็จะได้รับอาณิสสสัมภมาข คือบุคคลนั้นจะได้ไม่เกี่ยวข้องและเล่นสนุกกันนรก หมายความว่าคนผู้นั้นนำไม่คนรกกนั้นเอง ถ้าบังเกิดในมนุษย์ก็จะเป็นผู้ที่อุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง ถ้าตายจากมนุษย์แล้วได้ไปเกิดบนสวรรค์ เทวโลก กิณสมบัติทิพย์มีนางฟ้าเป็นบริวาร

“อิมัง เจตียัง อะธัญญามิ ทุตยัมปิ เจตียัง อะธัญญามิ ตะตยัมปิ เจตียัง อะธัญญามิ”

หลังจากที่เสร็จสิ้นจากพิธีบวชกองเจดีย์ทราย ก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมวันแรกของเทศกาล สงกรานต์ของชาวไทยเขมร

ภาพที่ 43 พิธีบวชชงชนะมารและบวชเจดีย์ทรายในบุญเดือนห้า (บ่อนแคแฉด)

การขนทรายเข้าวัดหรือการก่อเจดีย์ทรายชาวไทยเขมรมีความเชื่อที่เล่าขานสืบต่อกันมาว่า ทรายที่นำมาก่อกองทราย ถ้าหากใครทำนใดทำนหนึ่งสามารถนับจำนวนเม็ดทรายที่นำมา ได้ทุกเม็ดทรายอย่างครบถ้วนไม่ตกหล่น ผู้ที่นำทรายมาจะยอมรับเอาสิ่งร้ายต่าง ๆ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ความโชคร้าย หรือความทุกข์เวทนาต่าง ๆ ที่มีอยู่บนโลกนี้ให้เข้ามาสู่ตัวผู้ที่นำทรายมา แต่ถ้าใครทำนใดทำนหนึ่งไม่สามารถนับเม็ดทรายที่นำมาได้อย่างครบถ้วน ผู้ที่นำทรายมาจะไม่รับเอาความชั่วร้ายต่าง ๆ เข้ามาสู่ตัวเอง ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการนำน้ำมารดลงบนกองทรายเชื่อกันว่าจะทำให้ตัวผู้นำน้ำมาจะอยู่เย็นเป็นสุข เหมือนดั่งน้ำ รวมทั้งจะทำให้ชุมชนไม่ขาดแคลนน้ำ (สระ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2555)

ช่วงเย็นของเทศกาลสงกรานต์ในวันแรก ชาวไทยเขมรจะการเล่นรื่นเริงกันอย่างสนุกสนาน เช่นการเล่น “อังก้อย” หรือสบ้าที่เป็นการเล่นของผู้ใหญ่ในชุมชน ถ้าเป็นเด็กหรือหนุ่มสาวจะเล่น “โชน” หรือลูกช่วงหรือลูกโยน วิธีการเล่นจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ๆ ละประมาณ 8 – 10 คน แต่ละฝ่ายยืนอยู่หน้ากันประมาณ 3 – 5 เมตร นำผ้าขาวม้าหรือผ้าแบบใดก็ได้ม้วนเป็นลูกกลม ๆ คล้ายลูกบอล ฝ่ายหนึ่งจะโยนไปให้อีกฝ่ายหนึ่งรับ ถ้าฝ่ายใดรับลูกโยนของอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ถือว่า เป็นฝ่ายแพ้ ฝ่ายชนะจะลงโทษด้วยการสั่งให้ฝ่ายแพ้แสดงอาถรรพ์กิริยาต่าง ๆ ที่ฝ่ายชนะต้องการ เช่น

ให้แสดงเป็นตัวตลก หรือให้เดินร่ำทำทางพิลึก เป็นต้น และอดีตจะมีการละเล่น “เจียง ชันตุง” ที่แปลเป็นไทยว่าร้องตลกเบ็ด เป็นการร้องเล่นของเหล่าพวกหนุ่ม ๆ ที่จะออกหาจีบสาวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นการร้องเล่นที่ไม่มีพิธีการ ลักษณะของการร้องเล่นนี้จะเริ่มจากพวกหนุ่มจะนำผลไม้หรือขนมไปผูกไว้ที่ปลายไม้ขนาดเล็ก ๆ หรือไม้ไผ่ ที่มีความยาวประมาณ 1 – 2 เมตร คล้ายคันเบ็ดตกปลา เมื่อเห็นสาวที่ตนเองชอบพอก็จะเดินไปหาสาวผู้นั้น และนำเอาไม้ที่มีขนมหรือผลไม้ผูกไว้ที่ปลายไม้ ไปหย่อนที่ตรงหน้าของสาว คล้ายเป็นการนำเหยื่อที่เป็นขนมไปหลอกล่อเหยื่อที่เป็นสาว แล้วฝ่ายชายจะร้องเพลงที่มีเนื้อร้องไปในทำนองขอความรัก หรือชื่นชมความงามของฝ่ายหญิง พวกผู้ชายคนอื่นที่มาด้วยกันจะร้องคลอเป็นลูกคู่ หากฝ่ายหญิงจับเหยื่อที่เป็นขนมหรือผลไม้แสดงว่าฝ่ายหญิงพึงพอใจฝ่ายชาย การละเล่นรื่นเริงทั้งหมดนี้จะมีขึ้นในบริเวณวัดที่ถือเป็นจุดศูนย์รวมของคนในชุมชนชาวไทยเขมรทั้งอดีตและปัจจุบัน

ภาพที่ 44 ขบวนแห่ดอกไม้หรือแห่กันท์เทศนาในบุญเดือนห้า (บ็อนแคเจด)

เข้าสู่เทศกาลสงกรานต์ของชาวไทยเขมรวันที่สอง เริ่มต้นจากช่วงเช้าชาวไทยเขมรจะไปทำบุญที่วัดในชุมชน หรือถ้าชุมชนไม่มีวัดจะไปทำบุญที่วัดใกล้เคียง โดยวัดที่ไปทำบุญจะต้องเป็นวัดที่อยู่ในชุมชนที่มีชาวไทยเขมรอาศัยอยู่ หรือกล่าวอย่างชัดเจนก็คือวัดของชาวไทยเขมร หลังจากเสร็จสิ้นพิธีทางด้านศาสนาที่วัด ชาวไทยเขมรจะจัดขบวนแห่ดอกไม้หรือแห่กันท์เทศนา โดยในขบวนแห่ชาวชุมชนจะไปตัดเอาต้นไม้ขนาดเล็ก ๆ พอกำลังคนสามารถยกได้มาหนึ่งต้นและประดับประดาต้นไม้ด้วยดอกไม้ โดยจะมีขบวนแห่ไปยังบ้านทุกหลังคาเรือนที่อยู่ในชุมชน ชาวไทยเขมรมีความเชื่อกันว่าขบวนแห่ดอกไม้เป็นขบวนที่นำเอาสิ่งดีงามต่าง ๆ มาสู่ทุกคนในชุมชน ขบวนแห่จะมีผู้เฒ่าหรือผู้อาวุโสประจำชุมชนเป็นผู้ให้พรแก่ผู้คนในชุมชน เมื่อขบวนแห่ไปถึงบ้านหลังใดเจ้าของบ้านจะออกมาต้อนรับ และผู้อาวุโสในขบวนแห่จะเข้าไปอวยชัยให้พรแก่เจ้าของบ้าน เมื่อชาวชุมชนได้รับพรแล้วจะนำเครื่องจตุปัจจัยต่าง ๆ มามอบให้กับขบวนแห่ สิ่งของใดที่

สามารถนำมาติดกับต้นดอกไม้ที่ขบวนแห่นำมาจะนำมาติดไว้ที่ต้นไม้ หรือถ้าเป็นสิ่งของที่ไม่สามารถจะติดไว้กับต้นไม้ได้จะให้ผู้ติดตามขบวนแห่รับเอาไว้ หลังจากเสร็จการอวยชัยให้พรของผู้อาวุโส ขบวนแห่จะเล่นสาดน้ำกับเจ้าของบ้านกันอย่างสนุกสนาน และขบวนแห่ก็เคลื่อนไปยังบ้านหลังอื่นต่อไป ปัจจุบันเมื่อขบวนแห่เข้าไปถึงบ้านใด เจ้าของบ้านจะมอบเครื่องดื่ม เช่น เหล้า หรือเครื่องดื่มชูกำลังให้กับผู้ที่มาในขบวนแห่ และเมื่อขบวนแห่ดอกไม้ไปครบทุกบ้านจะนำสิ่งของที่ชาวชุมชนนำมามอบให้กับขบวนแห่ และที่ติดอยู่ที่ต้นไม้มาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ที่วัด และชาวชุมชนในขบวนแห่จะอยู่สดับรับฟังเทศนาจากพระภิกษุสงฆ์หนึ่งกัณฑ์ ซึ่งส่วนใหญ่เทศนากัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลสงกรานต์ช่วงเย็นของวันที่สองจะการเล่นรื่นเริงกันอย่างสนุกสนาน เช่น การเล่นองักโยหรือสะบ้า เล่นโฆงหรือลูกช่วงหรือลูกโยน เจริญ ชันตุงหรือร้องดกเบ็ด เป็นต้น

ภาพที่ 45 มารและพิธีจับมารในบุญเดือนห้า (บ่อนแกเจด)

วันที่สามของเทศกาลช่วงเช้าชาวไทยเขมรจะทำบุญที่วัดเหมือนกับสองวันแรกของเทศกาล วันที่สามนี้ชาวไทยเขมรจะมาที่วัดเป็นเวลาเช้ากว่าสองวันแรก เพราะช่วงเช้ามืดก่อนที่มีพิธีกรรมทางศาสนาจะมีพิธี “จับมาร” ที่เป็นการเลียนแบบพระอุปคุตเถระจับพระยามารที่ออกมาระรานงานฉลองเจดีย์ 84,000 องค์ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ปัจจุบันชาวไทยเขมรเชื่อกันว่ามารที่จะต้องจับนั้น เป็นผีร้ายที่อาศัยอยู่ตามป่าตามเขาใกล้ ๆ กับชุมชน ที่จะมาระรานทำร้ายชาวชุมชน เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์มารเห็นว่าชาวชุมชนมาทำบุญที่วัดกันอย่างมากมาย จึงได้ลงมาจากป่าเขาและเข้ามาในชุมชนเพื่อมาขัดขวางการทำบุญของชาวชุมชน รวมทั้งต้องการลงมาฉกชิงเอาอาหารที่ชาวชุมชนนำมาทำบุญ ซึ่งมารจะลงมารบกวนการทำบุญช่วงเทศกาลสงกรานต์ทุกปี

(สระ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2555) ชาวชุมชนรู้ว่ามารจะลงมาช่วงเวลาบ็อนแฉะแดงจึงร่วมกันคิดแผนการที่จะจับมารเอาไว้ไม่ให้มารบกวนอีกปีต่อไป โดยชาวชุมชนจะนำข้าวปลาอาหารและเหล้าที่เชื่อกันว่าเป็นที่โปรดปรานของมารมาวางไว้ที่ลานกว้าง เพื่อหลอกให้มารออกมาจากป่า และชาวชุมชนที่ทำหน้าที่จับมารจะหลบซ่อนอยู่ในป่าข้าง ๆ ลานกว้างนั้น เมื่อมารเห็นอาหารวางอยู่และไม่เห็นว่ามีคนคอยเฝ้า มารจะออกมาหยิบเอาอาหารกิน ระหว่างที่มารกำลังเพลิดเพลินอยู่กับการกินชาวชุมชนจะกรูกันเข้ามาจับมารเอาไว้ เมื่อจับมารได้แล้วชาวชุมชนจะนำไปให้พระภิกษุสงฆ์เทศนาเพื่อให้มารกลับตัวเป็นคนดีไม่ออกมาระรานชาวชุมชนอีกต่อไป

หลังจากพิธีจับมารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนา และหลังจากที่พระภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วชาวไทยเขมรจะมีพิธีกรรมอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “คาร” โดยพิธีการนี้จะทำบุญอุทิศส่วนบุญให้กับบรรพบุรุษครั้งแรกเมื่อเผาศพบรรพบุรุษเสร็จเรียบร้อยแล้วหนึ่งครั้ง และเมื่อถึงประเพณีสำคัญของชาวไทยเขมรจะให้เป็นประจำทุกปี เช่น วันเข้าพรรษา วันแซนตุนตา วันบ็อนแฉะแดง หรืออาจจะเป็นวันที่ญาติพี่น้องกลับมาจากไปทำมาหากินต่างถิ่นมารวมตัวกันก็สามารถจะทำบุญได้เช่นกัน สถานที่ที่ชาวไทยเขมรจะไปทำบุญคือการเจีย้เก็บถั่วกระดุกของบรรพบุรุษซึ่งส่วนใหญ่จะเก็บอยู่ที่วัด แต่บางครั้งจะทำบุญกันที่บ้านโดยจะนำโกศบรรพบุรุษถั่วกระดุกของบรรพชนมาตั้งอยู่ในพิธี หรือบางครั้งถ้าไม่มีถั่วกระดุกของบรรพบุรุษชาวไทยเขมรจะใช้วิธีเขียนชื่อผู้ล่วงลับมาทำพิธีได้เช่นกัน

อดีตเครื่องประกอบพิธีการจะมีการจัดทำ “กัน โดงบายคาร” แปลเป็นภาษาไทยว่า กระทงใส่ข้าว เป็นกระทงที่ทำจากใบตองสด จะทำกันสองขนาดคือ ขนาดเล็กจำนวนสามกระทง ขนาดใหญ่จำนวนสองกระทง โดยกระทงเล็กใบที่หนึ่งจะนำมาใส่กับข้าว ใบที่สองใส่ของหวาน และใบที่สามใส่หมากพลู กระทงใบเล็กนี้จะทำฝาคกรอบที่กระทง ส่วนกระทงใบใหญ่ใบที่หนึ่งจะนำมาใส่ข้าวสุก ใบที่สองจะนำมาใส่น้ำ กระทงใบใหญ่ที่สองใบนี้จะทำฝาคกรอบกระทงด้วย เมื่อเตรียมสิ่งของใส่ในกระทงเรียบร้อยแล้วจะนำกระทงทั้งห้ามาวางบนถาด ในถาดจะใส่เงินลงไปในถาดด้วย จากนั้นจะนำไปวางใกล้ ๆ กับเจดีย์ของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ หรือถ้าหากทำบุญที่บ้านจะนำโกศบรรพบุรุษถั่วกระดุกมาวางไว้ใกล้ ๆ กับถาด หรือถ้าไม่มีถั่วกระดุกจะใช้วิธีเขียนชื่อบรรพบุรุษใส่ลงไปในถาด นำเอาสายสิญจน์มาผูกโยงจากถาดที่ใส่เครื่องเช่นไปยังพระภิกษุสงฆ์ทุกองค์ ตามจำนวนที่นิมนต์มา ถ้าชาวบ้านในชุมชนมารวมตัวกันทำบุญที่วัดในวันเทศกาล เช่น วันบ็อนแฉะแดง เป็นต้น จะใช้วิธีนำสายสิญจน์ผูกโยงไปยังเจดีย์เก็บอัฐิของบรรพบุรุษของชาวชุมชนทุก ๆ คน และโยงมายังพระภิกษุสงฆ์นั่งสวดมนต์อยู่ที่ศาลาการเปรียญ จากนั้นพระภิกษุสงฆ์จะสวดมนต์ดาร์ ซึ่งเป็นมนต์ที่ประกอบด้วยบทอวิชาฯ บทอะเนกะชาติ บทดิโรกาทะ บทมาติกาบังสุกุล และสุดท้าย

คือบทพระคาถาพิธี เพื่อให้ญาติโยมที่เข้าร่วมพิธีกรรมได้กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ เป็นอันเสร็จพิธี

เมื่อเวลาล่วงมาถึงหลังจากพระฉันภัตตรหารเพลเสร็จ และจะเข้าสู่พิธี “ตราตระมอม” แปลเป็นภาษาไทยว่าพิธีสงฆ์ระหว่างที่นิมนต์พระภิกษุลงมาสงฆ์ ชายหนุ่มชาวไทยเขมรประมาณ 7 – 10 คน นั่งลงหมอบลักษณะเหมือนคลานต่อ ๆ กัน ไปจนถึงสถานที่สงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์เดินบนหลัง เป็นเหมือนสะพานให้พระภิกษุสงฆ์เดินข้ามไป ชาวไทยเขมรเชื่อว่าการกระทำลักษณะนี้เหมือนกับวันที่พระพุทธเจ้าประสูติในสวนลุมพินีวัน ได้ต้นสาละ และต้นที่ประสูติ พระพุทธเจ้าทรงสามารถดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าว โดยมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับทั้ง 7 ก้าว การสงฆ์พระพุทธรูปชาวไทยเขมรจะไม่นำน้ำรดลงบนองค์พระพุทธรูปโดยตรงแต่นำผ้าขาวผืนขนาดกว้าง ยาวประมาณ 2 เมตร โดยให้คนถือกางสี่มุมเหนือเศียรพระพุทธรูป และชาวชุมชนจะสงฆ์พระพุทธรูปโดยรดผ่านผ้าขาว แต่พระภิกษุก็จะสงฆ์กันตามปกติ

และเมื่อเสร็จสิ้นพิธีตราตระมอม พวกหนุ่มสาวในชุมชนจะเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนาน หลังจากเล่นสาดน้ำในกลุ่มกันเองแล้ว ในอดีตพวกหนุ่มสาวจะไปอาบน้ำผู้เฒ่าผู้โสดในชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องเป็นญาติของตนเอง วิธีการคือหนุ่มสาวจะหาน้ำไปตามบ้านที่มีผู้เฒ่าผู้โสดอาศัยอยู่ เมื่อไปถึงบ้านผู้เฒ่าผู้โสดจะให้คนไปบอกผู้เฒ่าผู้โสดว่าจะมีคนมาอาบน้ำให้ ผู้เฒ่าผู้โสดจะลงมาจากเรือน พวกหนุ่มสาวเข้าไปอาบน้ำ ปะแป้ง ทาขมิ้น และเปลี่ยนเสื้อผ้าให้กับผู้เฒ่าผู้โสด เมื่ออาบน้ำเสร็จผู้เฒ่าผู้โสดจะอวยชัยให้พร ขอให้อยู่เย็นเป็นสุขกับพวกหนุ่มสาวเหล่านั้น

ช่วงบ่ายวันที่สามของเทศกาล จะมีการละเล่น “เรียมตรด” หรือ “รำตรด” ซึ่งแปลเป็นไทยว่าการรำเพื่อสร้างบุญกุศล โดยวัตถุประสงค์หลักของการละเล่นก็เพื่อรับบริจาคเครื่องจตุปัจจัยเครื่องไทยทานต่าง ๆ เพื่อนำไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัด และเป็นการละเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ลักษณะการละเล่นจะตั้งขบวนฟ้อนรำเดินไปตามบ้านทุกหลังคาเรือนในชุมชน มีเครื่องดนตรีประกอบเท่าที่จะหาได้ในชุมชน เครื่องดนตรีหลักจะมีปี่อ โทน ซอ ขลุ่ย และมีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เช่น กรับ ฉิ่ง เป็นต้น เมื่อขบวนรำตรดไปถึงบ้านใดเจ้าของบ้านหลังนั้นจะออกมาต้อนรับ และมอบเครื่องจตุปัจจัย หรือเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เช่น ผ้าไหม เงิน หรือข้าวสารให้กับขบวนเพื่อจะนำสิ่งของเหล่านี้ไปถวายวัด ขบวนรำตรดจะมีหัวหน้าเป็นผู้ที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความนับถืออาจจะเป็นผู้เฒ่าผู้โสด หรือหัวหน้าชุมชนเช่น กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน เมื่อขบวนรำตรดเวียนไปในชุมชนจนครบทุกหลังคาเรือนจะนำเครื่องจตุปัจจัยไปถวายที่วัด

เมื่อถวายสิ่งของที่ได้อาจากขบวนรำตรดให้กับพระภิกษุสงฆ์เสร็จสิ้นลง เวลาล่วงเข้าสู่ช่วงเย็นจะเข้าสู่พิธีนำธงชนะมารลงจากเสา โดยจะมีเจ้าพิธีมาทำพิธีลาสิกขาให้ธงและกองทราย

หลังจากที่เจ้าพิธีทำพิธีบวชนแรกของเิงตอม การลาสิกขาให้กับกองทรายเจ้าพิธีจะตั้งนะโม 3 จบ แล้วต่อด้วยบทสวดที่ว่า

“อิมัง เจคิยยัง ปัจจุทามิ ทุตติยัมปิ อิมัง เจคิยยัง ปัจจุทามิ ตติยัมปิ อิมัง เจคิยยัง ปัจจุทามิ”

บทสวดลาสิกขาของพระภิกษุเริ่มจากตั้งนะโม 3 จบและต่อด้วยบทสวด

“อิมัง เวหุกัง ปัจจุทามิ ทุตติยัมปิ อิมัง เวหุกัง ปัจจุทามิ ตติยัมปิ อิมัง เวหุกัง ปัจจุทามิ”

(ชวน นนทรรัตน์, สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2555)

จากนั้นจะนำพระภิกษุลงด้วยการล้อมเสาธงลงมา ระหว่างที่นำธงลงจะไม่ให้ธงสัมผัสกับพื้นดิน เมื่อนำธงลงมาได้แล้วถือว่าเป็นการสิ้นสุดเิงตอม หรือเทศกาลสงกรานต์ของชาวไทยเขมรที่มีต่อเนื่องมาเป็นวันที่สาม

ถึงแม้ว่าช่วงเวลาเิงตอมจะสิ้นสุดลงไป แต่เช้าของวันรุ่งขึ้น ชาวไทยเขมรจะมีพิธีกรรม “แซนจูน” หรือแซนส่ง เป็นการแซนส่งวิญญาณภูตผีหรือสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นวิญญาณของที่อาศัยอยู่ในชุมชนให้ออกไปจากชุมชน ช่วงเวลาก่อนฟ้าสางจะมีขบวนแห่เล็ก ๆ ที่นำโดยผู้อาวุโสในชุมชน โดยจะห้ามแคร่ไม้ไผ่แห่ไปยังบ้านทุกหลังคาเรือนในชุมชน สิ่งของที่ทุกบ้านในชุมชนจะต้องเตรียมไว้คือ

1. รูปปั้น โดยนำดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปสัตว์ หรือรูปร่างแบบใดก็ได้ตามแต่ความคิดของแต่ละคนที่เชื่อว่ารูปปั้นเหล่านี้เป็นตัวแทนของภูตผีสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ
2. ข้าวเจ้าสวยสามสี 1 ชูต (ประกอบด้วยข้าวขาว ข้าวแดงและข้าวดำอย่างละ 1 ก้อน วิธีการทำข้าวขาวเป็นข้าวสวยธรรมดา ข้าวแดงนำข้าวสวยไปคลุกกับปูนกินหมาก และข้าวดำนำไปคลุกกับผงถ่าน นำมาปั้นเป็นก้อนกลม ๆ คล้ายไข่)
3. หมากธรรมสะธอร (สลาธอร) 1 คู่
4. อาหารคาวหวาน

เมื่อขบวนแห่ไปถึงบ้านใด เจ้าของบ้านจะนำรูปปั้น และข้าวปลาอาหารมามอบให้กับขบวน และเมื่อขบวนเวียนไปครบยังบ้านทุกหลังคาเรือนในชุมชน จะแห่รูปปั้นเหล่านั้นไปทิ้งยังสถานที่นอกเขตชุมชน และทำการจุดประทัด หรือยิงปืนใส่ไปยังรูปปั้นนั้น ๆ เพื่อเป็นการไล่ส่งภูตผีปีศาจ และสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ให้ออกไปจากชุมชน

ภาพที่ 46 พิธีเซ่นส่ง (แซนจูน) ในบุญเดือนห้า (บ็อนแคะแฉด)

บุญหมู่บ้าน (บ็อนสะโร๊ะ)

“บ็อนสะโร๊ะ” หรือบุญหมู่บ้านของชาวไทยเขมร มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีการทำบุญติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณและถือว่าเป็นการทำบุญที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่มีการปฏิบัติสืบต่อกัน เพื่อเป็นการชำระล้างสิ่งที่ไม่ดี เสนียดจัญไร โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ที่คนในหมู่บ้านประสบอยู่ให้ออกไปจากหมู่บ้าน ทั้งยังเป็นการเสริมให้มีสิ่งอันเป็นสิริมงคลเกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้าน โดยในการทำบุญหมู่บ้านนี้ชาวบ้านจะเซ่นไหว้บวงสรวงเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ไหว้ผีบ้าน เจ้าที่ศาลพระภูมิประจำหมู่บ้าน ชาวไทยเขมรจะทำต่อเนื่องจากเทศกาลบ็อนแคะแฉด คือเมื่อสิ้นสุดเทศกาลบ็อนแคะแฉดที่ชาวชุมชนถือว่าเป็นการทำบุญที่วัด แต่บ็อนสะโร๊ะคือการทำบุญหมู่บ้านหรือชุมชน

ตำนานเกี่ยวกับประเพณีทำบุญหมู่บ้านมีมาแต่ครั้งโบราณ ดังเรื่องราวที่ปรากฏในพระสุตรและอรรถกถาพุทธทศกนิยาย ขุททกปาฐะ ในรัตนสูตร เล่มที่ 1 หน้า 219 – 227 (อ้างถึงในพระวรสารคัมภีร์ศาสนา, 2551, หน้า 87) อันเป็นคัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยในเนื้อความกล่าวว่า สมัยพุทธกาลที่เมืองไพศาลีมีโรคห่าระบาด ซึ่งการระบาดของโรคห่านี้ทำให้มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้ากรุงไพศาลีจึงได้พาประชาชนมาถือศีลภาวนาเพื่ออธิฐานให้โรคระบาดนั้นหายไป แต่โรคห่าก็ยังคงระบาดหนักทำให้ผู้คนล้มตตามกลาดเกลื่อน นำความเดือดร้อนอย่างใหญ่หลวงมาสู่พระเจ้ากรุงไพศาลีที่พยายามแก้ไขด้วยการพาพสกนิกรมารักษาศีล 5 ศีล 8 ทำบุญตักบาตรถวายทานแต่ก็ไม่สามารถหลุดพ้นจากโรคห่าได้ พระเจ้ากรุงไพศาลีจึงได้ประชุมกับหมู่เสนาอำมาตย์ และเหล่าข้าราชการบริพารเพื่อปรึกษาหารือ และที่ประชุมก็มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ไปกราบทูลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อขอคำชี้แนะ พระเจ้ากรุงไพศาลีจึงเสด็จไปกราบทูล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพุทธเจ้าจึงได้บอกแนวทางแก้ไขโดยให้ทำบุญหมู่บ้าน โดยให้ยกมณฑปกลางหมู่บ้าน หรือยกประรำพิธีและให้โยงด้ายสายสิญจน์ไปให้ครบทุกหลังคาเรือนที่อยู่ในหมู่บ้าน และพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงมีพระบัญชาให้พระอานนทให้จัดพระภิกษุมาสวดพระปริต และสวดมนต์เย็น พระเจ้ากรุงไพศาลีจึงมีบัญชาให้เหล่า

อำมาตย์ไปชี้แจงกับประชาชนให้ทำแปะ หรือเอาดอกไม้ผูกกับก้านไม้ไผ่และพากันมารวมที่ ศูนย์กลางหมู่บ้าน หลังจากนั้นโรคห่าก็ได้หมดไปจากกรุงไพศาลี ประเพณีทำบุญหมู่บ้านจึงได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประเพณีทำบุญหมู่บ้านเป็น ประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา ซึ่งได้ปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน และยังคงถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาจนถึง ปัจจุบัน ประเพณีทำบุญหมู่บ้านของชาวไทยเขมรจึงทำเพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้มาแผ้วพาน ชาวบ้าน

วันทำบุญหมู่บ้าน ในชุมชนชาวไทยเขมรจะประกอบพิธีกรรมกันในวันต่อเนื่องจากการ ทำบุญเทศกาลสงกรานต์ (บ็อนแคแจต) ซึ่งจะมีการประกอบพิธีกรรมกัน 3 วัน บางชุมชนจะ กำหนดวันไว้ตายตัวทุกปี แต่บางชุมชนจะมีการกำหนดวันทำบุญใหม่ทุกปี โดยใช้วิธีประชุม นัดแนะกันระหว่างชาวชุมชนกับผู้นำชุมชน

ภาพที่ 47 บุญหมู่บ้าน (บ็อนสะโร๊ะ)

สถานที่ประกอบพิธีกรรมทำบุญหมู่บ้านหรือ “บ็อนสะโร๊ะ” จะใช้ศาลากลางหมู่บ้าน เป็นสถานที่ประกอบพิธี หรือบางชุมชนที่ไม่มีศาลากลางหมู่บ้านก็จะใช้พื้นที่ว่าง ๆ ในชุมชน จัดเป็นพื้นที่ทำบุญ ซึ่งจะเป็นสถานที่ประจำที่ทุกปีจะต้องจัดทำพิธีกัน ในบริเวณนี้ โดยก่อนถึงวันที่ ชาวชุมชนได้กำหนดเป็นวันทำบุญ ชาวชุมชนก็จะออกมาร่วมมือร่วมแรงกันมาจัดสถานที่ซึ่งส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะต้องส่งตัวแทน 1 คนเป็นอย่างน้อยเข้าร่วมเตรียมสถานที่ทำบุญ อดิจะ มีการสร้างประตูทางเข้าชุมชน ตัวซุ้มจะสร้างจากทางมะพร้าวนำมาจัดแต่งให้เหมือนซุ้มทางเข้า

ขั้นตอนและพิธีกรรมการทำบุญหมู่บ้านของชาวไทยเขมรมีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ โดยแบบแรกเป็นการทำบุญที่เน้นพิธีกรรมทางพระเป็นหลัก แบบที่สองจะเป็นการทำบุญแบบทางพระ ผสมกับทางพราหมณ์

ลำดับขั้นตอนของการประกอบพิธีบุญหมู่บ้านที่เน้นพิธีกรรมทางพระ ขั้นตอนของพิธีกรรมจะไม่สลับซับซ้อนมากมายนัก โดยจะให้มีการประกอบพิธีกรรมกันบริเวณกลางหมู่บ้านหรือชุมชน และจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหาร (จังหัน) เข้า หลังจากທີ່พระฉันเสร็จก็อาธารณาให้ศีลให้พรกับชาวบ้านที่ร่วมพิธีที่เป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งจะประกอบพิธีกรรมลักษณะเดียวกันนี้ไปตลอดจำนวน 3 วัน

ส่วนของการทำบุญหมู่บ้านแบบพิธีทางพระผสมกับพิธีทางพราหมณ์นั้นจะมีพิธีกรรมคล้ายกับการบิณฑบาต (บุญสงกรานต์) ผสมกับแซนเนตา (เช่นเจ้าที่) โดยวันก่อนที่จะเข้าสู่การทำบุญหมู่บ้านชาวบ้านในชุมชนก็จะร่วมกันเตรียมสถานที่ประกอบพิธีทำบุญหมู่บ้าน ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะใช้บริเวณกลางชุมชนเป็นหลัก หรือในบางชุมชนก็จะใช้บริเวณศาลาประจำชุมชน เมื่อเตรียมสถานที่เสร็จก็จะช่วยกันทำพิธีตั้งดวงปฏิมะย (ธงชนะมาร) โดยธงที่ตั้งจะเป็นธงแบบเดียวกับธงที่ตั้งช่วงเทศกาลบิณฑบาต (แต่เป็นธงคนละสี) ช่วงเย็นก็จะทำพิธีเซ่นไหว้พระที่ศาลาประจำชุมชนเพื่อเป็นการขอมาและสักการบูชาที่ช่วยคุ้มครองคนในชุมชนในอยู่เย็นเป็นสุข โดยพิธีกรรมบูชาเจ้าที่จะมีขั้นตอนของพิธีกรรมเหมือนกับพิธีกรรมแซนเนตาของบางชุมชน

เจ้าพิธีจะเป็นมัคนายกประจำวัดในชุมชน การใช้มัคนายกเป็นผู้นำในพิธีก็เพราะว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญขั้นตอนต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา การทำบุญหมู่บ้านจะนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 9 รูป ขึ้นไป ส่วนใหญ่จะใช้พระที่อยู่วัดในชุมชน ถ้าเกิดว่าพระมีจำนวนไม่เพียงพอจะไปนิมนต์จากวัดอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวัดที่อยู่ในชุมชนชาวไทยเขมรเช่นกัน

เครื่องบูชา แต่ละชุมชนอาจจะแตกต่างกันไปตามธรรมเนียมของแต่ละชุมชน แต่หลัก ๆ จะประกอบด้วยดอกไม้ ธูปและเทียน ดอกไม้จะนิยมใช้ดอกหรือยอดของต้นทองพันชั่ง จำนวน 5 คู่ หรือเรียกว่า ชัน 5 ถ้าไม่มีต้นทองพันชั่งก็จะใช้ดอกบัว ดอกจำปาขาวหรือดอกกลิ่นทมหรือถ้าหาดอกไม้เหล่านี้ไม่ได้ก็จะใช้ดอกไม้ใด ๆ ก็ได้

บุญขึ้นบ้านใหม่ (บิณฑบาตปะตะทไม)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในประเทศไทยหลาย ๆ กลุ่ม ทุกกลุ่มจะให้ความสำคัญกับบ้าน เพราะบ้านถือว่าเป็นจุดศูนย์รวมของครอบครัว การที่จะเข้าไปอยู่ในบ้านหลังใหม่ที่ปลูกสร้างขึ้นมาจะต้องมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ โดยพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่จะเป็นเรื่องของความเชื่อ การประกอบพิธีกรรมก็เพื่อความสบายใจ ความมั่นใจของเจ้าของบ้านที่จะเข้าอยู่อาศัยในบ้านหลังใหม่ บางครั้งก็เพื่อเป็นสิริมงคลหรือที่พึ่งทางใจของเจ้าของบ้านใหม่ พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่จึงวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการบอกกล่าวและขออนุญาตเข้าไปอยู่อาศัยต่อสิ่งศักดิ์ที่เจ้าของบ้านเคารพนับถือ

สังคมของชาวไทยเขมรก็มีความเชื่อเรื่องของการเข้าไปอยู่อาศัยในบ้านหลังใหม่เช่นกัน โดยเชื่อว่าถ้ามีการปลูกบ้านขึ้นมาใหม่ ก่อนที่เจ้าของบ้านจะเข้าไปอยู่อาศัยในบ้าน เจ้าของบ้าน จะต้องการทำ “บ่อนเลิงปะต๊ะทไม” แปลเป็นภาษาไทย “บ่อน” แปลว่าบุญหรืองานบุญ “เลิง” แปลว่าขึ้น คำว่า “ปะต๊ะ” แปลว่าบ้าน คำว่า “ทไม” แปลว่าใหม่ แปลโดยรวมมีความหมายว่าพิธี ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ถ้าบ้านหลังใดยังไม่ทำบ่อนเลิงปะต๊ะทไมตามความเชื่อของชาวไทยเขมรจะ ห้ามผู้หญิงขึ้นไปบ้านหรือเรือนเป็นอันตราย ผู้ชายเท่านั้นที่สามารถขึ้นเรือนได้

เมื่อเจ้าของบ้านหลังใหม่ต้องการที่จะทำบ่อนเลิงปะต๊ะทไม เจ้าของบ้านจะไปหาผู้อาวุโส หรือเจ้าพิธีประจำชุมชนที่มีความรู้ด้านการดูฤกษ์ยามทำบุญหรือ “เมอโงเทอบ่อน” เป็นผู้กำหนดวัน ทำพิธี เมื่อได้วันที่เจ้าของเชื่อว่าเป็นวันดี เจ้าของบ้านก็จะเตรียมเครื่องประกอบพิธี และ เครื่องบูชาครูไว้ใช้ในพิธีเลิงปะต๊ะทไม ประกอบด้วย

1. จันลอม เป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมที่ทำด้วยไม้ไผ่หรือหวาย สานเป็นรูปคล้าย ตะกร้าแต่มีลักษณะหงายเหมือนระฆังหงาย ขอบบนเป็นหยักโค้ง 6 หยัก และมีด้ามที่เป็นก้านยาว ประมาณ 30 – 100 เซนติเมตรไว้สำหรับมัดติดกับเสาบ้าน ในจันลอมจะใส่กระปุกน้ำ กรวยห้า (ของดอกไม้) จันลอม (ชาวไทยเขมรถิ่นอีสานใต้จะเรียกว่า “ประตั่วล” แปลเป็นไทยว่าของที่ใช้ค้า หรือไม้ค้ำ) ชาวไทยเขมรเชื่อว่าจันลอม (ประตั่วล) เป็นที่ประทับของพระพรหมที่เสด็จมาจากเบื้องบน ซึ่งพระพรหมเป็นเทพชั้นสูงไม่สามารถลงมาถึงพื้นดินได้ จึงจำเป็นต้องมีการทำจันลอมไว้เป็นที่ประทับ เพื่อให้พระพรหมลงมาประทับเพื่ออำนวยการให้เจ้าของบ้านได้พบพานความสุข ความเจริญ บริเวณใต้จันลอมจะปูด้วยเสื่อ ปูทับด้วยฟูกและผ้าขาวม้า วางหมอนไว้ด้านบนของฟูก

2. ข้าวเปลือก 1 กระบุง อดีตจะใช้ข้าวเปลือกพันธุ์เนียงกวง ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่มีความหมายเป็นมงคล คำว่า “เนียงกวง” แยกคำแปลเป็นไทย คำว่า “เนียง” แปลว่านางหรือน้องหญิง หรือทรัพย์สิน คำว่า “กวง” แปลว่าคงอยู่ ความหมายโดยนัยตามความเชื่อของชาวไทยเขมรแปลได้ว่า “ทรัพย์สินเงินทองคงอยู่” นอกจากข้าวเปลือกในกระบุงยังมีใบขวานโยน (เป็นขวานขนาดใหญ่ ที่มีไว้สำหรับตากไม้ ลักษณะโดยรวมคล้ายกับจอบแต่มีขนาดเล็กกว่า) โดยใบขวานโยนจะเสียบปักบนข้าวเปลือกในกระบุง และวางไขไก่อไว้บนสันขวานโยน

3. หมากธรรมชาติ (สลาธอร) 1 คู่

4. อาหารคาวหวาน สำหรับเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ 1 ชุด

5. น้ำเปล่า 1 ขัน

6. เหล้า 1 ขวด

7. ขันสำริด 2 ใบ

นอกจากเครื่องเซ่นที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เจ้าของบ้านยังต้องมีการเตรียมเครื่องบูชาที่ใช้ประกอบพิธีกรรม เช่น

1. พานใส่คัมภีร์หรือสมุด
2. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
3. หมากพลู 5 ชุด
4. รูป เทียน อย่างละ 1 คู่
5. ครั่งคิบ (เลื่อยะ) 1 ก้อน
6. ฝ่าหม้อที่นำมาไว้ครอบครั่ง (กรวยเลื่อยะ) 1 อัน
7. หญิงมีครรภ์อุ้มแมว 1 คน (เป็นหญิงที่มีครรภ์ท้องแรกและแต่งงานถูกต้องตามประเพณีของชาวไทยเขมร)
8. เครื่องปั้นด้าย (อัก) 1 อัน
9. เครื่องหีบฝ้าย (ระหัด) 1 อัน
10. ด้ายสายสิญจน์ 9 เส้น
11. เครื่องเรือนต่าง ๆ เช่น พูก หมอน เสื้อ เสื้อผ้าใหม่ ๆ เป็นต้น

ภาพที่ 48 จันลอม

เมื่อได้ฤกษ์ตามที่ได้กำหนดไว้ เจ้าพิธีที่นุ่งขาวห่มขาว จะนำขบวนแห่ที่เป็นญาติพี่น้อง และแขกผู้ร่วมงาน โดยเจ้าพิธีจะเดินนำหน้า ตามด้วยเจ้าของบ้านที่ถือพานคัมภีร์อยู่ในมือ ตามมาด้วยหญิงมีครรภ์อุ้มแมว และผู้ร่วมงานคนอื่น ๆ ก็จะช่วยกันถือของคนละอย่างสองอย่าง เดิน

วนรอบบ้าน โดยจะเดินเวียนขวา ขณะเดินวนรอบบ้านเจ้าพิธีก็จะกล่าวคำอวยชัยให้พรเป็นภาษาเขมร และผู้คนในขบวนก็จะร้องขานรับเป็นระยะ เมื่อเดินเวียนครบ 3 รอบ คนในขบวนก็จะโห่เอาอุกฤษ์ 3 ครั้ง และทุกคนจะมาหยุดยืนอยู่ที่หน้าบ้าน จากนั้นเจ้าพิธีก็จะบริกรรมคาถา ด้วยการตั้งนะโม 3 จบเป็นอันดับแรกตามด้วยคำสวด

“ปัญจะมาระ พุทโธ ชะโน นะมุตตะมัง จะตุสัจจัง ปะกาเสติ เอเต ปัญจะมารา พะลา ยันติ” เป็นจำนวน 3 จบ แล้วเจ้าพิธีก็จะเหยียบที่บันไดขั้นแรก และกล่าวว่า

“จัตตาโรนุปัสสะนา สะติปัญฐานา” แล้วขึ้นบันไดไป

เมื่อเจ้าพิธีขึ้นมาถึงบนบ้านก็จะหยิบเอาเลื่อย (ครึ่งคืบ) มาวางไว้ที่พื้นหัวบันไดใกล้ประตูด้านขวามือ และนำกรวยเลื่อยมาครอบไว้ การที่นำกรวยเลื่อยมาครอบครึ่งไว้นั้น เพื่อที่จะให้เป็นความหมายโดยนัยที่ว่า “กรวย” แปลเป็นไทยว่า ครอบ, ครอบงำ “เลื่อย” แปลว่า ซ่อนไว้ หรือเก็บไว้ ความหมายนัยโดยรวมแปลว่าการหาทรัพย์มาได้ต้องรู้จักรักษาเก็บออม อย่างใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ต้องรู้จักอดออมถนอมรักษา รู้จักสะสมทีละนิด จนได้ทรัพย์ที่เป็นก้อนใหญ่ หรือความอีกนัยหนึ่งกรวยเลื่อย หมายความว่าไปในทางเป็นสิริมงคลก็คือครบลักษณะ เมื่อครอบกรวยเลื่อยไว้ได้ระยะเวลาหนึ่ง เจ้าพิธีก็จะเปิดออกแล้วร้องอุทานออกมาดัง ๆ ว่า

“อ อ กรวยเลื่อย เลื่อยบานเจียเมนเดน” แปลเป็นไทยได้ความว่า “อ้อ ฝาปิดครึ่งเก็บซ่อนได้ดีจริง ๆ”

หรือร้องว่า “อ อ กรวยเลื่อย เลื่อยบานเจียเมนเฮย” แปลเป็นไทยได้ความว่า “อ้อ ครบลักษณะดีจริง ๆ”

และเจ้าพิธีก็จะปิดฝาครอบไว้ตามเดิม ผู้ที่มาร่วมพิธีที่เดินตามเจ้าพิธีมาก็จะมาเปิดกรวยเลื่อยและร้องอุทานด้วยประโยคแบบเดียวกับเจ้าพิธี จนกระทั่งครบทุกคน จากนั้นเจ้าของบ้านจะขึ้นมาบนบ้านเป็นคนท้ายสุด และนำพานคัมภีร์ไปวางไว้ได้จันหลอม และทุกคนที่ถือสิ่งของประกอบพิธีกรรมก็นำสิ่งของวางไว้ได้จันหลอมเช่นกัน

ขณะนั้นจะมีบุคคลท่านหนึ่งที่สมมุติว่าชื่อตาพรหม (บางครั้งจะใช้เป็นคนเดียวกันกับเจ้าพิธี) ก็จะหลบไปยืนอยู่ที่มุมอับสายตาคน หรือบางทีก็จะไปยืนทางร่มอยู่เชิงบันไดนอกชายคาบ้าน เมื่อบุคคลที่สมมุติว่าชื่อตาพรหมเห็นว่าคนที่นำสิ่งของขึ้นไปไว้บนบ้านและวางสิ่งของกันเรียบร้อยแล้ว สมมุติตาพรหมก็จะส่งเสียงกระเณมกระเไอเพื่อให้คนที่อยู่ในบ้านได้ยิน เมื่อคนที่อยู่ในบ้านได้ยินก็จะตะโกนถามว่า

“นั่นเสียงใคร” คนในบ้านถาม

“เสียงข้าเอง” สมมุติตาพรหมตอบ

“ข้าเองนะคือใคร ชื่ออะไร มาจากไหน” คนในบ้านถาม

“ข้าชื่อตาพรหม มาจากสวรรค์สถานดาวดึงส์โน้น” สมมุติตาพรหมตอบ

“เราไม่เชื่อท่านหรอก ถ้าเป็นตาพรหมจริง ต้องรู้บาลี รู้หลักธรรม หรือธัมมะธัมโมบ้าง”
คนในบ้านกล่าวขึ้น

จากนั้นคนที่สมมุติตาพรหมก็จะร่ายคาถาบาลีโดยตั้งนะโม 3 จบ เพื่อแสดงให้เห็นเจ้าของบ้านและคนในบ้านเชื่อถือว่าคนรู้ภาษาบาลีและหลักธรรม แต่ครั้งแรกตาพรหมจะแสร้งร่ายคาถาบาลีผิด ๆ ถูก ๆ เมื่อคนในบ้านได้ยินว่าตาพรหมร่ายมนต์ไม่ถูก ก็ไล่ตาพรหมให้กลับไปโดยบอกว่าไม่ใช่ตาพรหมตัวจริง ตาพรหมก็ไม่ลดละความพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่าตนเองนั้นเป็นตาพรหมตัวจริง พยายามร่ายคาถาบาลีแก้ตัวถึง 3 ครั้ง จึงสามารถตั้งนะโม 3 จบ ได้ถูกต้องชัดเจน คนที่อยู่ในบ้านเมื่อเห็นว่าตาพรหมสามารถท่องนะโมได้ครบ 3 จบ ก็ร้องพร้อมกันว่า

“อ้อ ตาพรหมจริง ๆ ค่ะ” พร้อมกับแสดงความดีใจ

“ท่านมีธุระอะไรมิทราบ” คนในบ้านถาม

“ข้าได้ยินเสียงอะอะดังดัง จึงลงมาดู พอรู้ว่าประกอบพิธีเล็งปะเดยะทไม ก็ดีใจด้วย”

สมมุติตาพรหมตอบ

“แล้วท่านมาครั้งนี้ มีอะไรมาฝากลูกหลานบ้าง” คนในบ้านถาม

สมมุติตาพรหมก็จะกล่าวตอบกลับมาเป็นภาษาเขมรว่า “ขณุมบานเมียะส ปันกัวลมะละบานปรักปันกัวล อำปิล ปะเมลโมปีมะเชล เตือบคอลลิงนะ” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า “ฉันได้ทองเท่าโค่นต้นมะกอก ได้เงินเท่าโค่นต้นมะขาม กลิ้งมาตั้งแต่เมื่อวาน เพิ่งถึงวันนี้” เมื่อคนในบ้านได้ยินคำที่สมมุติตาพรหมกล่าวก็แสดงความดีใจ รีบเชื่อเชิญตาพรหมขึ้นมาบนบ้าน เพื่อมาอวยชัยพรลูกหลานให้ได้อยู่เย็นเป็นสุข

เมื่อสมมุติตาพรหมเข้ามาในบ้านก็จะตรงไปที่มณฑลพิธี บริเวณใต้จันทน์ลอม จากนั้นเจ้าของบ้านก็จะยกเครื่องเช่นไห้วที่ประกอบด้วย พานดอกไม้วี รูปเทียน หมากธรรม มาประเคนให้กับตาพรหม จากนั้นตาพรหมก็จะจุดรูปเทียนเพื่อทำการเช่นสรวง และกล่าวบทสวดชุมนุมเทวดา เพื่อทำการเช่นสรวงวิญญานบรรพบุรุษของเจ้าของบ้านอัญเชิญให้มาคุ้มครองเครื่องเช่นไห้ว โดยจะปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปสักกระยะหนึ่งเพื่อเว้นช่วงเวลาให้วิญญานบรรพบุรุษคุ้มครองเครื่องเช่นจันท์หน้าสำราญ จากนั้นสมมุติตาพรหมก็จะทำการอวยชัยให้พรเจ้าของบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความรักใคร่ปรองดองกันและอยู่ด้วยกันอย่างฮึกฮาว บางครั้งจะมีการผูกแขนเรียกขวัญด้วย ผู้ที่มาร่วมงานบางคนก็อาจจะมีการนำสิ่งของเงินทองมาวางไว้ที่ฝ่ามือของเจ้าของบ้านขณะที่ตาพรหมให้พรอยู่ โดยสิ่งของที่วางไว้นี้เพื่อเป็นของขวัญหรือของกำนัล และเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ

ท้ายสุดสมมุติตาพรหมก็จะนำเอาขนน้ำมันดมาและทำการสวดคาถาระงับสิ่งชั่วร้าย แล้วนำเอาน้ำมันดไปประพรมภายในบริเวณบ้าน โดยเฉพาะที่เสียบ้านทุกคืน และประตู หน้าต่างทุกบาน เพื่อให้เกิดสิ่งที่เป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือนและผู้อยู่อาศัย เป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นเจ้าของบ้านก็จะเชิญผู้ที่มาร่วมงานทุกคนร่วมกันรับประทานอาหาร

จันลอม (ประติ้วล) ที่นำมาใช้ประกอบพิธีกรรมนั้น มีคติความเชื่อที่ชาวไทยเขมรเล่าขานสืบต่อกันมา (อัญญา ภาณุรัตน์, 2542, หน้า 2607 – 2608) ในอดีตกาลมีพี่น้องอยู่ 2 คน เป็นชายทั้งคู่ โดยมีชื่อว่า เจและยอง ทั้งสองคนนั้นกำพร้าพ่อแม่มาตั้งแต่เล็ก แต่ได้รับการอุปการะจากเศรษฐีผู้หนึ่ง เศรษฐีผู้นั้นมีลูกสาวคนเดียว ทั้งเจและยองเป็นคนขยันขันแข็ง เป็นที่โปรดปรานของท่าน เศรษฐีเป็นอย่างมาก ครั้งโดยเป็นหนุ่มทั้งคู่ต่างรักผู้หญิงคนเดียวกันนั้นก็คือลูกสาวเพียงคนเดียวของท่านเศรษฐีนั่นเอง เมื่อเศรษฐีรับรู้ว่ทั้งสองคนรักลูกสาวตนเอง เศรษฐีก็รู้สึกลำบากใจมาก คิดลึนใจไม่ได้ว่าควรจะยกลูกสาวให้เจหรือยอง ท่านเศรษฐีจึงคิดหาวิธีเพื่อทดสอบความดีของทั้ง 2 คน โดยให้ทั้งคู่ไปหาน้ำผึ้ง ฝ่ายเจซึ่งเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญกว่าก็ปีนขึ้นต้นไม้สูงใหญ่ โดยใช้ลิ้มตอกเป็นบันไดขึ้นไปถึงยอดไม้ ส่วนของยงเอยอยู่ที่ใต้ต้นไม้ด้วยความที่ขยอต้องการที่จะแต่งงานกับลูกสาวเศรษฐีมาก จึงคิดวิธีที่จะเอาชนะเจ จึงได้ดิ่งลิ้มที่เจตอกไว้ ออกจนหมดเพื่อให้เจลงมาจากต้นไม้ไม่ได้ เมื่อเจซึ่งอยู่บนยอดไม้หาผึ้งได้แล้วก็หย่อนรังผึ้งลงมาให้ยอง เมื่อยองได้รังผึ้งแล้วก็รีบวิ่งนำไปมอบให้กับท่านเศรษฐี และเตรียมตัวเข้าพิธีแต่งงานกับลูกสาวท่านเศรษฐี ฝ่ายเจที่ไม่สามารถลงมาจากต้นไม้ได้ด้วยเหตุที่ว่ายของได้ดิ่งลิ้มที่ตอกเอาไว้ ออกจนหมด ก็ได้แต่ภาวนากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ขอให้ตนลงมาจากต้นไม้ได้ทันกำหนดงานแต่งงานที่จะมีขึ้นในวันรุ่งขึ้น และคืนวันนั้นก็มีหมีตัวใหญ่ขึ้นมาจากต้นไม้ เจจึงขอร้องให้หมีตัวนั้นพาตนลงมาจากต้นไม้ โดยเจยื่นขอเสนอกับหมีตัวนั้นไปว่าถ้าพาตนลงมาจากต้นไม้ได้จะมอบรังผึ้งที่ตนหามาได้เป็นรางวัลตอบแทน หมีตอบตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือเจ และพาเจลงมาจากต้นไม้ กว่าที่เจจะลงมาจากต้นไม้ได้ก็เป็นเวลาใกล้รุ่ง ด้วยความที่เจกลัวว่าจะไปไม่ทันงานแต่งงานจึงออกวิ่งอย่างรวดเร็วเพื่อให้ทันเวลา ระหว่างทางเจก็ได้พบกับเทวดาที่แปลงกายลงมาเป็นคนขับเกวียนมายืนขวางทางเจอยู่ และเทวดาท่านนั้นก็ได้ถามเจว่ามีเหตุด่วนอันใดจึงต้องเร่งรีบขนาดนี้ เจก็ตอบเทวดาไปว่า ตนจำเป็นต้องรีบไปให้ทันงานแต่งงานมิเช่นนั้นเจ้าสาวที่ตนรักจะไปแต่งงานกับคนอื่น เทวดาได้ยินดังนั้นจึงบอกว่าการแต่งงานจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีสิ่งนี้ (จันลอม) และเทวดาก็ได้มอบจันลอมให้กับเจ เมื่อเจได้รับประติ้วลจากเทวดาก็รีบวิ่งไปทำงานแต่งงาน เมื่อไปถึงประรำพิธี เจก็ได้นำจันลอมไปผูกไว้ที่เสากลางประรำพิธี และเจก็ได้แต่งงานกับลูกสาวท่านเศรษฐีแทนที่ยองทันที ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจันลอมจึงมีความสำคัญสำหรับงานแต่งงานและงานมงคลต่าง ๆ ที่ชาวไทยเขมรจัดขึ้น

พิธีปัดรังควาญ (ปะเก๊ะ)

“ปะเก๊ะ” แปลเป็นภาษาไทยว่าฟอกให้สะอาด เป็นพิธีกรรมการปัดเป่าเสนียดจัญไรหรือปัดรังควาญ ให้ออกจากชุมชน และกลุ่มชนของชาวไทยเขมร พิธีกรรมนี้จะทำกันเมื่อที่พบว่ามีเหตุการณ์ผิดปกติ หรือเกิดอาเพศต่าง ๆ ต่อบุคคลหรือชุมชน ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าเมื่อพบว่ามีอาเพศหรือมีสิ่งอุปาทัจฉัยใดเกิดขึ้นในชุมชนหรือกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ถ้าไม่ทำพิธีชำระล้างออกก็จะเกิดความวิบัติต่าง ๆ มาสู่บุคคลหรือชุมชน โดยจะทำให้เสียทรัพย์ จะพลัดพรากจากคนที่เป็นที่รัก เจ็บป่วยหรือถึงตายได้ แต่ถ้าทำพิธีปัดรังควาญแล้วจะนำโชคลาภ ความสุขความเจริญ มาสู่บุคคลหรือชุมชน (วิเศษ สมวัน, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2556)

ปะเก๊ะเป็นพิธีกรรมที่แตกต่างไปจากการสะเดาะเคราะห์ทั่วไปหรือแก้กรรมตามภาษาเขมร ตรงที่แก้กรรมจะใช้พื้นฐานการ โคจรของดวงดาวมาเป็นฐานคิดการทำนายว่าบุคคลผู้ใดจะประสบความโชคดีหรือโชคร้าย เช่น เมื่อพบว่ามีดาวเคราะห์ร้ายโคจรมาสู่ราศีเกิดของผู้ใดก็จะส่งให้พบพานความโชคร้าย เป็นต้น บุคคลนั้นจะต้องทำพิธีแก้กรรมจึงจะบรรเทาหรือพ้นความโชคร้ายนั้น ๆ ไปได้ พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ระดับปะเก๊ะจะไม่ใช้ฐานคิดจากดวงดาวและปีเกิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาเป็นฐานคิดที่จะชี้ให้เห็นว่าบุคคลใดหรือชุมชนใดจะประสบกับเคราะห์ร้าย แต่จะสังเกตจากปรากฏการณ์ที่ผิดปกติไปจากธรรมชาติ เช่นระดับครอบครัวจะพบว่าข้าวสารที่เก็บไว้ในยุ้งฉางเกิดงอกเป็นต้นขึ้นมา หรือเปิดที่เลี้ยงไว้เกิดฝักไข่ด้วยตนเอง (ตามธรรมชาติเป็ดจะไม่ฝักไข่ด้วยตนเอง) หรือนกแร้งบินมาเกาะบนหลังคาเรือนก็ถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงว่าเป็นลางบอกเหตุแห่งเคราะห์ร้ายทั้งสิ้น ระดับชุมชนก็จะสังเกตจากปรากฏการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่ชาวไทยเขมรถือว่าเป็นเรื่องผิดปกติ เช่น ฟ้าผ่าลงกลางชุมชน หรือมีสัตว์ป่า เช่น เก้ง ตะกวดหรือตัวเงินตัวทองเข้ามาในชุมชน เป็นต้น

การทำพิธีปะเก๊ะมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือการประกอบพิธีระดับชุมชนและการประกอบพิธีระดับครอบครัว ซึ่งพิธีระดับชุมชนจะกระทำหรือประกอบพิธีกรรมก็ต่อเมื่อมีปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นที่ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเป็นลางร้ายหรือจะนำพาสิ่งร้ายต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน

การประกอบพิธีระดับชุมชนทุกคนในชุมชนจะช่วยกันเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ไว้สำหรับให้เจ้าพิธี (อาจารย์) ทำพิธีบูชาครูก่อนเริ่มทำพิธี ประกอบด้วย

1. บายศรีต้น (บายศรีเดิม) 5 ชั้น 1 คู่ เป็นบายศรีขนาดใหญ่ที่ทำขึ้นจากต้นกล้วยที่มีความสูงประมาณ 100 – 150 เซนติเมตร นำไม้ไผ่ที่เหลาให้มีขนาดพอโค้งได้และมีความยาวประมาณ 30 – 50 เซนติเมตรนำไปเสียบรอบต้นกล้วยคล้ายรูปกลีบดอกไม้ โดยจะเสียบให้มีจำนวน 5 ชั้น แต่ละชั้นจะนำผลไม้และขนมต่าง ๆ มาวางไว้

2. หมากรัชมรรษะธอ (สลาธอ) 1 คู่

3. หมากรัชมรรษะธอม (สลาธอม) 1 คู่ เป็นเครื่องสักการบูชาคล้ายกับสลาธอแตกต่างกันตรงที่สลาธอมจะไม่มีขา และใบพลูหรือใบขนุนที่นำมาเสียบกับลำตัวจะไม่มวนให้คล้ายหลอดเหมือนกับสลาธอ

4. เทียนครู 12 เล่ม

5. เงินค่าครู 12 บาท

6. บายศรีพระ 1 คู่

7. กรวยขันธุ์ห้ำ 1 ชุด (5 อัน) เป็นกรวยที่ทำจากใบตองนำมามวนและใส่ดอกไม้ให้ส่วนดอกพันใบตอง และปักรูป 1 ดอก

8. เหล้าขาว 1 ขวด

9. น้ำหวาน 1 ขวด

10. กระตุงบูชาสี่ทิศ (จวมบน)* 1 ใบ ทำจากขนน้ำที่นำใบพลู 17 ใบเรียงรองอยู่ที่ก้นขันเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 ใบจำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 ใบ 1 กลุ่ม (รวมเป็น 4 กลุ่ม) ใส่ดอกไม้้นำกระป๋องใส่ข้าวสารใส่วางไว้และปักรูป 12 ดอก และเทียน 12 ดอก

11. ขนม 1 ถาด

นอกจากนี้จะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ประกอบด้วย

1. แคร่ไม้ไผ่ขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 2 เมตร จำนวน 3 ตัว แคร่ตัวแรกจะทำให้มีขนาดความสูงประมาณ 20 – 40 เซนติเมตร แคร่ตัวที่สองมีขนาดความสูงประมาณ 50 – 70 เซนติเมตร แคร่ตัวที่สามมีขนาดความสูงประมาณ 80 – 100 เซนติเมตร (ระหว่างประกอบพิธีจะนำมาเรียงต่อกัน)

2. กระตุงสี่เหลี่ยม (เป บวน จรุง) 2 ใบ เป็นกระตุงที่ทำขึ้นจากฐานที่นำก้านใบหญ้าคาแห้งกระตุงใบแรกใช้ก้านใบหญ้าคาจำนวน 7 ก้าน (เป็นตัวแทนวันที่มี 7 วัน) กระตุงใบที่สองใช้ก้านใบหญ้าคาจำนวน 12 ก้าน (เป็นตัวแทนเดือนที่มี 12 เดือน) นำมามัดต่อกันจนเป็นเส้นยาวประมาณ 4 เท่าของความยาวศอกของผู้นำชุมชนที่จะทำพิธี (ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน) หักมัดก้านหญ้าคาให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีขนาดกว้างยาวเท่ากับความยาวศอกผู้นำชุมชน นำไม้ไผ่มาเหลาให้มีขนาดพอประมาณจำนวน 8 อันเสียบร้อยไปที่มัดก้านหญ้าคา นำใบตองมารองเป็นพื้น

* บวน เป็นภาษาเขมรแปลเป็นไทยว่าสิ้น หมายถึงใบพลูที่เรียง 4 ชุด และหันไป 4 ทิศ ซึ่งกระตุงบูชาชนิดนี้ในอดีตจะมีไว้บูชาทางช่างและศิลปะต่าง ๆ และยังมีคำกล่าวที่เกี่ยวกับจวมบนนี้เรียกว่า เมียน มมีวด เมียน จวม แปลว่ามีหมอมดจึงมีจวม หมายถึงเพราะเชื้อผีจึงต้องเช่นผี

นำกากกล้วยสดมาเนียนให้มีขนาดเล็กลงเหลือกว้างประมาณ 5 – 10 เซนติเมตร นำติดที่มดก้าน
ห้อยคาทำเป็นขอบกระทง ตัดขอบบางส่วนออกให้ดูคล้ายเป็นช่องประตู และทำเพียงห้องเดียว

3. กระทงใบขนุน 100 ใบ นำใบขนุนทั้งใบมากลัดให้เป็นกระทงคล้ายกรวยสามเหลี่ยม

4. ธงชัย 100 อัน เป็นธงที่ทำจากก้านทางมะพร้าว ความยาวเท่ากับ 1 คืบของผู้นำชุมชน
โดยจะตัดแต่งส่วนปลายก้านทางมะพร้าวเหลือส่วนที่เป็นใบให้มีลักษณะคล้ายธงจำนวน 3 ใบ หรือ
ทำจากก้านทางมะพร้าวแต่นำกากกล้วยมาตัดแต่งให้คล้ายธงและนำมาปักไว้ที่ปลายก้าน

5. ข้าวเจ้าสวยสามสี 1 ชุด ประกอบด้วยข้าวขาว ข้าวแดง และข้าวดำ (ข้าวขาวเป็นข้าว
สวยธรรมดา ข้าวแดงนำข้าวสวยไปคลุกกับปูนกินหมาก ข้าวดำนำไปคลุกกับผงถ่าน และปั้นเป็น
ก้อนคล้ายไข่ไก่)

6. โองน้ำ 1 ใบ (ไว้สำหรับใส่น้ำมันต์)

7. สายสัญญาณ (จำนวนขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชน โดยจะนำมวนรอบชุมชน)

สถานที่ประกอบพิธีกรรมปะเีาะระดับชุมชนจะประกอบพิธีกันที่ลานกว้างกลางชุมชน
หรือใช้พื้นที่บริเวณลานด้านหน้าศาลาประจำชุมชน โดยชาวชุมชนทุกคนจะช่วยกันสร้างเป็น
ประรำพิธีขึ้นมา เพื่อใช้ในการประกอบพิธี ด้วยการนำแคร่ทั้ง 3 ตัวมาวางเรียงต่อกัน ซึ่งแคร่ตัวที่
ความสูงที่สุดจะนำไปวางไว้ด้านหลังสุด จากนั้นนำเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่จัดเตรียมไว้
ทั้งหมดวางไว้ที่แคร่ตัวสูง นำแคร่ที่มีความสูงเป็นอันดับสองวางเคียงไว้กับแคร่ตัวสูง โดยแคร่ตัวนี้
ใช้ไว้เป็นที่นั่งทำพิธีของเจ้าพิธี (การประกอบพิธีของบางชุมชนอาจจะใช้เจ้าพิธี 2 คน) นำแคร่ที่มี
ความสูงต่ำสุดวางไว้เคียงไว้ที่ด้านหน้าของแคร่ทั้งสองตัว โดยแคร่ที่มีความสูงต่ำสุดนี้จะใช้เป็น
พื้นที่วางโองน้ำสำหรับทำน้ำมันต์ (แคร่จะต้องหันหน้าไปทิศทางใดจะดูจากตำราทิศที่เป็นมงคล
“ตั้งเอมรวัระ”*)

จากนั้นเจ้าพิธีก็จะขึ้นไปนั่งบนแคร่ไม้ไผ่ ชาวบ้านในชุมชนก็จะนั่งกับพื้นดินหน้าแคร่ไม้
ไผ่ที่เจ้าพิธีนั่งอยู่ เจ้าพิธีทำพิธีบูชาครูและต่อด้วยพิธีทำน้ำมันต์ โดยเจ้าพิธีจะนำใบส้มป่อย ใบมะยม
ใบมะกรูด และใบธรณีสารไส่ลงไปโองน้ำ และจุดเทียนชัยบริกรรมคาถาทำน้ำมันต์ และเมื่อ

* เกณฑ์ตำราทิศมงคลมีดังนี้

วันอาทิตย์ เข้าทางทิศใต้ นั่งหันหน้าไปทางทิศเหนือ

วันจันทร์ที่ เข้าทางทิศเหนือ นั่งหันหน้าไปทางทิศเหนือ

วันอังคาร เข้าทางทิศใต้ นั่งหันหน้าไปทางทิศอีสาน

วันพุธ เข้าทางทิศใต้ นั่งหันหน้าไปทางทิศอีสาน

วันพฤหัสบดี เข้าทางทิศตะวันตก นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

วันศุกร์ เข้าทางทิศตะวันตก นั่งหันหน้าไปทางทิศอาคเนย์

วันเสาร์ เข้าทางทิศเหนือ นั่งหันหน้าไปทางทิศใต้

บริกรรมคาถาจบ เจ้าพิธีประพรมน้ำมนต์ไปที่กระทงและชาวบ้านที่นั่งอยู่เบื้องล่าง ต่อด้วยเจ้าพิธี
 ชัดข้าวสารไปที่กระทงและชาวบ้านพร้อมกับกล่าวด้วยประโยคว่า

“ขอให้สรรพทุกข์ สรรพเคราะห์จงออกไปให้หมดสิ้น ถ้าข้าวสารนี้จอกได้ ก็ขอให้
 เเคราะห์ร้ายกลับคืน ถ้าข้าวสารไปจอกเลย ขอให้เคราะห์ร้ายจงปลาสนาการ ไปสิ้น ขอให้พระ
 เเคราะห์จงออกไปพร้อมกับเอาโรคพยาธิออกไปด้วย” โดยเจ้าพิธีจะชัดข้าวสารเป็นจำนวน 3 รอบ
 และนำรูปที่ปักอยู่ในกระทงไปจุดที่ค่ายสายสัญญาณ แล้วพูดเป็นภาษาเขมรว่า

“อาติด จัน อังเกียร ปุด พรึเหอะ เสาะ เสา เรียฮู กรัวะ ิง คัจ รือ มันคัจ” ซึ่งแปลเป็น
 ภาษาไทยว่า “อาทิตย์ จันทร อังคาร พุธ พฤหัสศ ศุกร์ เสาร์ ราหู เเคราะห์วันขาดหรือ ไม่ขาด” ผู้ที่
 เข้าร่วมพิธีก็จะร้องรับว่า “คัจ” แปลว่าขาด และให้ชาวบ้านนำกระทงไปฝังดินตรงบริเวณที่วาง
 กระทงอยู่นั้น และเจ้าพิธีก็จะให้น้ำมนต์ไปประพรมลงบนจุดที่เกิดเหตุ บริเวณจุดที่ฟ้าผ่า จุดที่รุ่ง
 กินน้ำลง จุดที่พบสัตว์ร้ายเป็นอันเสร็จพิธี

ส่วนการพิธีปะเก้ายะระดับครอบครัว จะไม่ต้องทำแคว่ไม้ไผ่ โดยจะประกอบพิธีกรรมกัน
 ที่บ้านของผู้ต้องการสะเดาะเคราะห์ (ปะเก้ายะ) โดยจะต้องเตรียมเครื่องบูชา ประกอบด้วย

1. บายศรีพระ 1 คู่
2. หมากกรรมสละธอร (สลาธอร) 1 คู่
3. หมากกรรมกะออม (สลาทะออม) 1 คู่
4. กรวยบูชา 1 คู่
5. กระทงบูชาสี่ทิศ (จวมบวน) 1 ใบ
6. เงินค่าครู 12 บาท
7. เหล้าขาว 1 ขวด
8. ผ้าขาวยาว 5 สอก 1 ผืน

ความเชื่อเกี่ยวกับลางร้าย ยังมีเรื่องของทิศทางเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ถ้าพบว่ามีสัตว์ที่เชื่อว่
 เป็นลางร้ายขึ้นบนเรือนถ้ำขึ้นหรือลงทางทิศบูรพา ทิศอาคนย์ และทิศอีสาน เชื่อว่าสัตว์เหล่านั้นจะ
 นำสิ่งดีงามมาสู่บ้าน แต่หากสัตว์เหล่านั้นขึ้นหรือลงทางทิศพายัพ เชื่อว่าสัตว์เหล่านั้นจะนำสิ่งดีงาม
 มาสู่บ้านเหมือนกันแต่ในระดับปานกลาง แต่หากสัตว์เหล่านั้นขึ้นหรือลงทางทิศประจิม ทิศอุดร
 ทิศทักษิณ และทิศหรดี เชื่อว่าสัตว์เหล่านั้นจะนำสิ่งชั่วร้ายเข้ามาสู่บ้าน

ภาพที่ 49 เครื่องบูชาครูในพิธีปิดรังควาญ (ปะเก๊ะ) ในระดับครอบครัว

อดีตชาวไทยเขมรยังมีความเชื่อเรื่องลางร้ายอีกหลายแบบ เช่น ถ้ามีสัตว์ร้ายเข้ามาในเรือนและไล่กัดคนในบ้านอย่างบ้าคลั่ง เจ้าของบ้านก็จะต้องทำพิธีปะเก๊ะและเมื่อทำพิธีแล้วเจ้าของบ้านก็จะอยู่ในบ้านหลังนั้นต่อไปไม่ได้อีก จะต้องทิ้งบ้านหลังนั้นไป และย้ายไปอยู่ยังหมู่บ้านอื่น ถ้าหากจะรักษามันไว้จะต้องรื้อออกแล้วไปหาที่ปลูกใหม่และนำที่ดินไปถวายวัด ถ้าหากจะรักษาที่ดินไว้ก็ต้องรื้อบ้านไปถวายวัด ถ้าจอมปลวกขึ้นบนบ้านหรือใต้ถุนบ้านหรือใต้ถุนยุงข้าว หากพบจอมปลวกขึ้นลักษณะนี้แล้วถ้ายังไม่ทำพิธีปะเก๊ะภายใน 1 ปี จะเกิดโทษกับเจ้าของบ้าน เช่น สติฟั่นเฟือน หรือมีอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องปะเก๊ะนี้ชาวไทยเขมรรับเอามาจากศาสนาพราหมณ์ ที่มีการกล่าวถึงเทพเจ้าแปดองค์ คือ อุบาทว์พระอินทร์ อุบาทว์พระเพลิง อุบาทว์พระยม อุบาทว์พระนารายณ์ อุบาทว์พระพิรุณ อุบาทว์พระพาย อุบาทว์พระโสณ และอุบาทว์พระไพศพนธ์ (มงกุฎ แก่นเดียว, 2542, หน้า 2627 – 2628) ชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าเทพเจ้าเหล่านี้ทรงสื่อสารมายังโลกมนุษย์ เพื่อคลบนินดาลให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ นานา เพื่อเตือนให้มนุษย์บนโลกได้รับรู้ โดยเมื่อมนุษย์บนโลกได้รับรู้แล้วก็ต้องทำพิธีพินูชาเทพเจ้า รวมทั้งต้องทำพิธีชำระอุปัทวจัญไรของตนให้ออกไปจากตัวมนุษย์ผู้นั้นจึงจะได้รับแต่ความสุขและความโชคดี ถ้ามนุษย์ไม่รู้หรือไม่เข้าใจสิ่งที่เทพเจ้าเหล่านั้นสื่อสารลงมาถึง และไม่ทำพินูชา ก็จะให้เกิดโทษร้ายต่าง ๆ มาสู่โลกมนุษย์และมนุษย์ทุกคนก็จะได้รับแต่ความเดือดร้อน

ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเพื่อความเป็นมงคลต่อชีวิต

ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมงคลต่อชีวิตของชาวไทยเขมรเป็นการประกอบพิธีกรรมตามฐานคติความเชื่อว่าการกระทำหรือประกอบพิธีขึ้นจะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ชีวิต การทำมาหากิน และเรื่องต่าง ๆ ของผู้ประกอบพิธีและผู้เกี่ยวข้องประสบแต่

ความสุข ความเจริญ ปราศจากทุกข์ภัยต่าง ๆ ที่มาทั้งสิ่งเร้นลับจำพวกภูตผี วิญญาณ หรือไสย
ศาสตร์มนต์ดำต่าง ๆ และประกอบขึ้นเพื่อบรรเทารักษาอาการเจ็บไข้ต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พิธีแก้เคราะห์ (แก้เคราะห์)

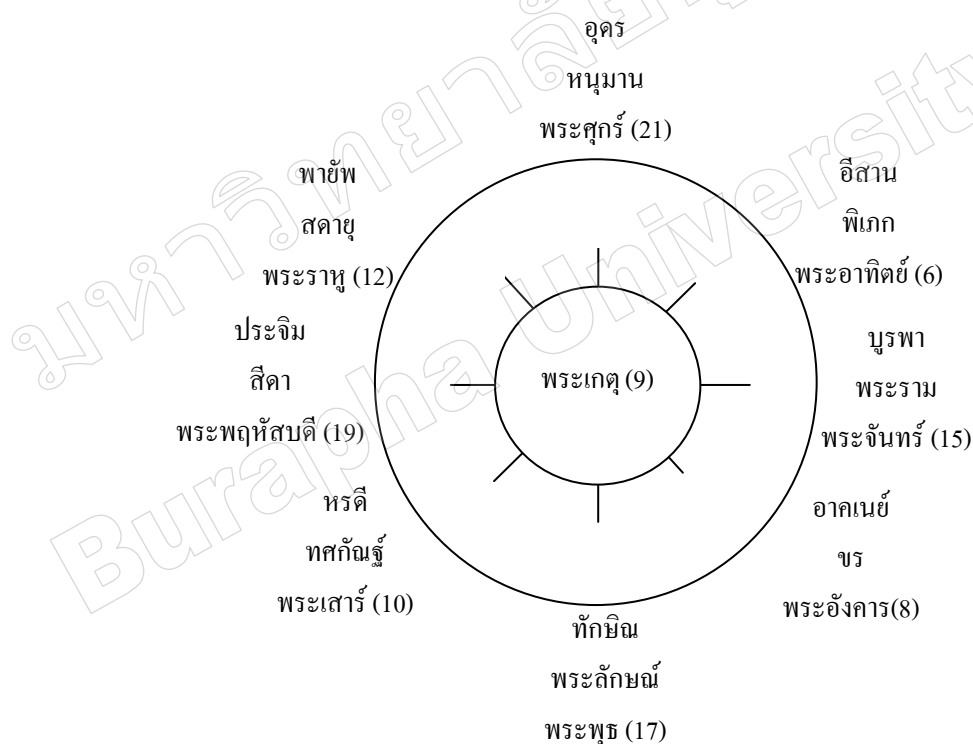
“แก้เคราะห์” หรือพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวไทยเขมร พิธีกรรมจะกระทำกันเมื่อ
บุคคลคนใดคนหนึ่งมีความรู้สึก หรือมีหมอดูทำนายว่าบุคคลคนใดคนหนึ่งมีดวงชะตาราศีปีใดตกที่
นักร้ายจะมีเคราะห์ ชาวไทยเขมรจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ คือทำพิธีบูชาพระเคราะห์นั้น โดยเชื่อว่า
จะปลดปล่อยเคราะห์ร้ายได้ หรือบรรเทาเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดีได้ คำว่า “แก้” แปลเป็นไทยว่าแก้ คำ
ว่า “เคราะห์” แปลว่าเคราะห์ โดยรวมจึงแปลได้ว่าแก้เคราะห์ หรือการสะเดาะเคราะห์ ด้านพระ
เคราะห์นั้นชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าคือดวงดาวต่าง ๆ ของเทพเจ้าที่สามารถคลั่งคลานให้ชีวิตของ
มนุษย์ได้รับความสุขหรือความทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งได้ หรือทำให้เจริญหรือเสื่อมได้ หรือทำให้
ป่วยไข้หรือมีสุขภาพดีได้ หรือทำให้ตายหรือรอดพ้นจากความตายได้ ชาวไทยเขมรจึงต้องมีการทำ
พิธีการบวงสรวงบูชา เพื่อให้เทพเจ้าบันดาลแต่สิ่งดี ๆ เป็นมงคลต่อชีวิตชาวไทยเขมร

การที่จะรู้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้พบพานกับเคราะห์ร้ายนั้น สามารถรับรู้ได้ 3
แนวทาง โดยแนวทางแรกจะดูจากอาการต่าง ๆ ที่แสดงออกมาทางร่างกาย ที่มีอาการเจ็บป่วยอย่าง
ไม่ทราบเหตุของการเจ็บป่วย หรืออาการเจ็บที่เป็นแล้วหายยาก หรือมีอาการเจ็บป่วยหนัก ชาวไทย
เขมรเรียกลักษณะอาการเหล่านี้ว่า “ถักด” คือความเจ็บป่วยอันเกิดจากการกระทำของผี ส่งผลให้
บุคคลเหล่านั้นจะมีอาการกระสับกระส่าย วิตกกังวล นอนไม่หลับ หรือในขณะที่หลับจะนอน
ละเมอเพ้อผก ปวดศีรษะและเครียดเป็นประจำ แนวทางที่สองดูจากเคราะห์ที่บุคคลนั้นประสบอยู่
เช่น มีปัญหาในครอบครัว ญาติพี่น้องทะเลาะวิวาทกันเป็นประจำ คู่หมั้นมีปากเสียงกันบ่อยครั้ง คน
ในครอบครัวหมองใจกัน มีคดีความเกิดขึ้นกับคนในครอบครัว หรือถูกให้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่
การงาน หรือต้องเดินทางไกล เป็นต้น แนวทางที่สามดูได้จากการทำนายดวงชะตาตามตำราของเจ้า
พิธี (อาจารย์) ที่ใช้เกณฑ์ดวงชะตาราศีเป็นเกณฑ์การทำนาย และเมื่อทำนายแล้วพบว่าบุคคลนั้น ๆ
เป็นคนที่ดวงไม่ดี จะพบพานกับเคราะห์ร้ายหรือไม่ (วิเศษ สมวัน, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

บุคคลใดมีอาการดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น บุคคลนั้น ๆ จะไปหาอาจารย์ (เจ้าพิธี) ให้ทำพิธี
สะเดาะเคราะห์ (แก้เคราะห์) เพื่อปรับเปลี่ยนเคราะห์ร้ายที่ตนพบพานได้กลับกลายเป็นเคราะห์ดี และ
ทำให้อาการเจ็บป่วยหรืออุปสรรคต่าง ๆ มลายหายไป โดยผู้ที่ต้องจะสะเดาะเคราะห์จะไปพบกับ
เจ้าพิธีเพื่อกำหนดวันทำพิธี โดยส่วนใหญ่พิธีจะทำการวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ที่ชาว
ไทยเขมรเชื่อว่าวันเหล่านี้เป็นวันดีหรือวันครู (แต่วันเหล่านี้จะต้องไม่ตรงกับวันพระ เนื่องด้วยวัน
พระเจ้าพิธีจะไม่รับทำพิธี) หรือบางครั้งการกำหนดวันจะดูจากตำรา “เมอโงเทอบ็อน” แต่ถ้าผู้ที่

ต้องการจะสะเดาะเคราะห์มีอาการเจ็บป่วยที่รุนแรงหรือประสบคราวเคราะห์ที่ร้ายแรง เจ้าพิธีก็จะทำพิธีให้โดยเร็วที่สุดโดยจะไม่คำนึงถึงวันที่เป็นวันมงคลหรือไม่

วิธีการนับเพื่อตรวจดวงชะตา เจ้าพิธีจะนับเป็นจำนวน 3 รอบ รอบที่ 1 ใช้เกณฑ์จำนวนอายุ รอบที่ 2 ใช้เกณฑ์เดือนเกิด (ตามจันทรคติ) และรอบที่ 3 ใช้เกณฑ์วันเกิด ถ้าเป็นผู้ชายนับจากหรีด (ทศกัณฐ์) ไปทิศประจิม (สีดำ) และนับต่อไปจนครบจำนวนเท่ากับอายุ ถ้าเป็นผู้หญิงนับจากทิศอีสาน (พิภก) ไปทิศบูรพา (พระราม) และนับไปจนครบจำนวนอายุจนครบที่สิบปีจะไม่นับต่อไปว่าสิบเอ็ด สิบสอง แต่จะนับข้ามไปเป็นยี่สิบ สามสิบ และนับแบบกระโดดข้ามไปตามทิศหลักทั้ง 4 คือบูรพา ทิศทักษิณ ทิศประจิม และอุดร ตัวอย่างเช่นชายที่มีอายุ 32 ปี เริ่มนับจากหรีดจนมาครบสิบที่ทิศประจิม นับต่อไปที่อุดรเป็นยี่สิบ นับต่อไปที่บูรพาเป็นสามสิบ นับต่อไปที่อาคเนย์เป็นสามสิบเอ็ด และสามสิบสองที่ทักษิณ เป็นต้น

ภาพที่ 50 แผนผังแสดงทิศตามดวง

คำทำนายจะใช้เกณฑ์ประวัติของตัวละครนั้น ๆ เป็นกรอบคิด เช่นถ้าตกทิศประจิม (สีดำ) ซึ่งตามประวัติของสีดำในวัยเด็กที่ถูกทอดทิ้ง และมีผู้ใจบุญเก็บมาเลี้ยงจนเติบโตใหญ่ ก็สามารถทำนายตามประวัติของนางสีดำได้ว่าจะมีทุกข์แต่ในภายหน้าจะมีคนมากอยุ่ช่วยเหลือ เมื่อนางสีดำเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นก็ได้รู้จักกับพระรามทำนายได้ว่าจะได้ลาภ แต่พอนางสีดำเข้าสู่วัยกลางคนก็ถูก

ทศกัณฐ์ลักพาตัวไปทำนายได้ว่าจะเสียของรัก และเมื่อนางสีดาเข้าสู่วัยชราก็ได้กลับคืนอโยธยา ทำนายได้ว่าจะได้ลาภ โดยรวมแล้วถ้าไม่ว่าหญิงหรือชายเมื่อตรวจดวงชะตาโดยการนับและมาดกที่ ทิศประจิม (สีดา) หญิงหรือชายผู้นั้นจะพบพานกับเคราะห์ร้ายต้องทำพิธีแก้เคราะห์ (สะเดาะเคราะห์)

บางครั้งเจ้าพิธีก็จะให้หลักการทำนายที่ดูจากการเสวยอายุของดาวพระเคราะห์เหล่านั้น คือพระอาทิตย์เสวยอายุ 6 ปี, พระจันทร์เสวยอายุ 15 ปี, พระอังคารเสวยอายุ 8 ปี, พระพุธเสวยอายุ 17 ปี, พระเสาร์เสวยอายุ 10 ปี, พระพฤหัสบดีเสวยอายุ 19 ปี, พระราหูเสวยอายุ 12 ปี, และพระศุกร์ เสวยอายุ 21 ปี โดยพระเคราะห์เหล่านั้นจะเวียนมาเสวยอายุของคนทุกคนไปตามช่วงอายุ ตัวอย่าง คนที่เกิดวันอาทิตย์เมื่อแรกเกิดจนมีอายุครบ 6 ปี พระเคราะห์ที่เสวยอายุคือพระอาทิตย์ และเมื่อมี อายุ 7 พระจันทร์ก็เข้ามาเสวยอายุต่อไปอีก 15 ปี คือตั้งแต่อายุ 7 ปีไปจนถึง 21 ปี เมื่อมีอายุ 22 ปี พระอังคารก็จะเข้าเสวยอายุต่อไปอีก 8 ปี และพระเคราะห์อื่นก็เวียนเข้ามาเสวยอายุจนสิ้นอายุไข

ข้อสำคัญที่สุดของการตรวจดวงชะตาด้วยการนับ ถ้าหญิงหรือชายผู้ใดเกณฑ์ดวงชะตา ทั้งอายุ เดือนเกิด และวันเกิด นับแล้วมาตกตำแหน่งเดียวกันทั้ง 3 รอบ แสดงว่าบุคคลผู้นั้นจะพบ พานกับคราวเคราะห์ร้ายครั้งใหญ่ที่สุดในชีวิต เคราะห์ร้ายที่จะประสบครั้งนี้อาจทำให้สูญเสียทุกสิ่ง ทุกอย่างที่มีอยู่แม้แต่ชีวิตตนเองก็ไม่อาจจะสามารถรักษาไว้ได้ (วิเศษ สมวัน, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

เมื่อผู้สะเดาะเคราะห์นัดแนะกับเจ้าพิธีเพื่อกำหนดวันทำพิธีได้แล้ว ผู้สะเดาะเคราะห์ จะต้องมีการเตรียมเครื่องประกอบพิธี เพื่อใช้ในวันทำพิธี ประกอบด้วย

1. กระทงเก้าห้อง (เป ปรมบวน กะตัง) 1 ใบ เป็นกระทงที่ทำขึ้นจากฐานที่นำก้านใบ หญ้าคาแห้งเท่ากับจำนวนอายุผู้สะเดาะเคราะห์ โดยจะนำมามัดต่อกันจนเป็นเส้นยาวประมาณ 4 เท่าของความยาวสอกผู้สะเดาะเคราะห์ หักมัดก้านหญ้าคาให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีขนาด กว้างยาวเท่ากับความยาวสอกผู้สะเดาะเคราะห์ พื้นนำไม้ไผ่มาเหลาให้มีขนาดพอประมาณจำนวน 8 อันเสียบร้อยไปที่มัดก้านหญ้าคา นำใบตองมารองเป็นพื้น นำกากกล้วยสดมาฉีกให้มีขนาดแคบ ลงเหลือกว้างประมาณ 5 – 10 เซนติเมตร นำติดที่มัดก้านหญ้าคาทำเป็นขอบกระทง ดัดขอบ บางส่วนออกให้ดูคล้ายเป็นช่องประตู ภายในตัวกระทงนำกากกล้วยมาจัดเรียงต่อกันให้มีห้อง จำนวน 9 ห้อง

2. กระทงสี่เหลี่ยม (เป บวน จรุง) 2 ใบ เป็นกระทงที่ทำขึ้นจากฐานที่ทำจากก้านใบหญ้าคา เช่นกัน กระทงใบแรกใช้ก้านใบหญ้าคาจำนวน 7 ก้าน (เป็นตัวแทนวันที่มี 7 วัน) กระทงใบที่สอง ใช้ก้านใบหญ้าคาจำนวน 12 ก้าน (เป็นตัวแทนเดือนที่มี 12 เดือน) ขนาดความกว้างยาวของกระทง เท่ากับความยาวสอกผู้สะเดาะเคราะห์ และทำเพียงห้องเดียว

3. กระทงแปดทิส (เป ปรัมเบีย แอ) 8 ใบ เป็นกระทงที่ทำจากกาบกล้วยทั้งแผ่นที่ไม่
เดือนให้มีขนานแคบลง นำมาตัดให้เป็นแผ่นความยาวเท่ากับความยาวคืบของผู้สะเดาะเคราะห์
 4. กระทงใบขนุน 146 ใบ นำใบขนุนทั้งใบมากลัดให้เป็นกระทงคล้ายกรวยสามเหลี่ยม
 5. ธงชัย 146 อัน เป็นธงที่ทำจากก้านทางมะพร้าว ความยาวเท่ากับ 1 คืบของผู้สะเดาะ
เคราะห์ โดยจะตัดแต่งส่วนปลายก้านทางมะพร้าวเหลือส่วนที่เป็นใบให้มีลักษณะคล้ายธงจำนวน 3
ใบ หรือทำจากก้านทางมะพร้าวแต่นำกาบกล้วยมาตัดแต่งให้คล้ายธงและนำมาปักไว้ที่ปลายก้าน
 6. ขันข้าวขวัญ 1 ใบ ประกอบด้วยห่อเมล็ดข้าว 19 เมล็ดจำนวน 3 ห่อ ห่อแบ่งท้าว 1 ห่อ
ด้ายมงคล 19 เส้น ผ้าขาว 1 ผืน ใบขนุน 3 ใบ
 7. เทียนชัย ที่ทำจากด้ายเก้าเส้นวัดตามความยาวของผู้สะเดาะเคราะห์ แล้วพับทบขนาด
ประมาณ 1 คืบ นำจี๊ดมาห่อหุ้มและปั่นให้เป็นเทียน ปัจจุบันใช้เทียนไขที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง
ประมาณ 2 – 3 เซนติเมตร (ปัจจุบันจะใช้เทียนไขแทน)
 8. ข้าวเจ้าสวยสามสี 1 ชุด ประกอบด้วยข้าวขาว ข้าวแดง และข้าวดำ (ข้าวขาวเป็นข้าว
สวยธรรมดา ข้าวแดงนำข้าวสวยไปคลุกกับปูนกินหมาก ข้าวดำนำไปคลุกกับผงถ่าน และปั่นเป็น
ก้อนคล้ายไข่ไก่)
 9. แบ่งข้าวเจ้า (นวดเป็นก้อน)
 10. ด้ายสายสิญจน์ 1 มัด
- นอกจากนี้ผู้สะเดาะเคราะห์ยังต้องเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ไว้สำหรับให้เจ้าพิธี
(อาจารย์) ทำพิธีบูชาครูก่อนเริ่มทำพิธีแก้กรรม ประกอบด้วย
1. หมากกรรมสละธร (สลาธร) 1 คู่ เป็นเครื่องสักการบูชาหรือเครื่องบูชาธรรม ที่ลำตัว
ทำขึ้นจากลูกกล้วยนำว่าหรือด้นกล้วยที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร ถ้าเป็นลูก
กล้วยจะตัวหัวตัดท้ายออก ถ้าเป็นด้นกล้วยจะตัดให้มีความยาวประมาณ 8 – 12 เซนติเมตร ขาทำขึ้น
จากไม้ไผ่ขึ้นเดียวมาผ่านกรรมวิธีเฉพาะของชาวไทยเขมรให้ออกมาเป็นขาตั้ง 4 ขา นำใบขนุนหรือ
ใบพลูมาวนคล้ายกับหลอดจำนวน 3 ใบมาปักไว้โดยรอบลำตัว ปีกรูป 1 ดอก และปักดอกไม้หรือ
ข้าวดอกเสียบไม้จำนวน 1 ดอก
 2. หมากกรรมกะออม (สลากะออม) 1 คู่ เป็นเครื่องสักการบูชาคล้ายกับสลาธรแตกต่างกันตรงที่
สลากะออมจะไม่มีขา และใบพลูหรือใบขนุนที่นำมาเสียบกับลำตัวจะไม่วนให้คล้าย
หลอดเหมือนกับสลาธร
 3. เทียนครู 12 เล่ม
 4. เงินค่าครู 12 บาท
 5. กรวยบูชา 1 คู่

6. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (เป็นกรวยที่ทำจากใบตองนำมาฉาบและใส่ดอกไม้ วัสดุ เทียนไว้ภายใน)
7. เหล้าขาว 1 ขวด
8. น้ำหวาน 1 ขวด
9. กระตุงบูชาสี่ทิศ (จวมบน) 1 ใบ ทำจากขันน้ำที่นำใบพลู 17 ใบ เรียงรองอยู่ที่ก้นขัน เป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 ใบจำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 ใบ 1 กลุ่ม (รวมเป็น 4 กลุ่ม) ใส่ดอกไม้ นำกระป๋องใส่ข้าวสารใส่วางไว้และปักรูป 12 ดอก และเทียน 12 ดอก
10. ขนม 1 ถาด

พิธีแก่วะจะประกอบพิธีที่บ้านของผู้ที่ต้องการสะเดาะเคราะห์ พิธีเริ่มจากเมื่อเจ้าพิธีมาถึงบ้านผู้สะเดาะเคราะห์เจ้าพิธีก็จะจัดเจ้านางขั้วมาปักลงบนกระตุงเก้าห้องโดยจะปักเป็นกลุ่ม ๆ ตามดาวพระเคราะห์ ก่อนที่จะปักขั้วเจ้าพิธีจะทำประตูทางเข้าที่กระตุงเก้าห้อง ถ้าผู้สะเดาะเคราะห์เป็นผู้ชายจะทำประตูทางทิศหรีด (อาทิตย์) และเริ่มปักขั้วจากทิศหรีดไปทางทิศประจิม (ศุกร์) ถ้าเป็นผู้หญิงจะทำประตูที่ทิศอีสาน (เสาร์) และปักขั้วจากทิศอีสานไปทางทิศบูรพา (พุธ) จำนวนในการปักขั้วแต่ละทิศ มีหลักเกณฑ์ดังนี้ ทิศอีสาน (พระอาทิตย์) ปัก 6 อัน, ทิศบูรพา (พระจันทร์) ปัก 15 อัน, ทิศอาคนย์ (พระอังคาร) ปัก 8 อัน, ทิศทักษิณ (พระพุธ) ปัก 17 อัน, ทิศหรีด (พระเสาร์) ปัก 10 อัน, ทิศประจิม (พระพฤหัสบดี) ปัก 19 อัน, ทิศพายัพ (พระราหู) ปัก 12 อัน, ทิศอุดร (พระศุกร์) ปัก 21 อัน, และทิศศูนย์กลาง (พระเกตุ) ปัก 9 อัน

ภาพที่ 51 เครื่องประกอบพิธีในพิธีแก่วะ (แก่วะ)

เมื่อปักขั้วที่กระตุงเก้าห้องเสร็จเจ้าพิธีก็จะปักขั้วลงบนกระตุงสี่เหลี่ยมทั้งสองใบ โดยใบแรกปัก 7 อัน ตัวแทนของวันเกิด ใบที่สองปัก 12 อัน ตัวแทนเดือน รวมทั้งปักขั้วลงบนกระตุงแปดทิศใบละ 1 อัน นำกระตุงทั้งหมดไปวางไว้ในมณฑลพิธี นำข้าวขาว ข้าวแดง ข้าวดำ

และกระทงใบขนุนใส่ลงไป กระทงเก้าห้องและกระทงสี่เหลี่ยม โดยกระทงเก้าห้องจะหันประตูบ้านของผู้สะเดาะเคราะห์ และจุดรูป 1 ดอกปักลงไป กระทงทุกใบ (ระหว่างที่เจ้าพิธีกำลังทำพิธี จะไม่ปล่อยให้รูปหมดดอกจนดับมอดไปโดยญาติของผู้สะเดาะเคราะห์จะรับหน้าที่จุดรูปเพิ่มเมื่อรูปใกล้หมดดอก)

จากนั้นผู้สะเดาะเคราะห์ก็จะเข้ามานั่งในมณฑลพิธี โดยท่าทางการนั่งของผู้สะเดาะเคราะห์จะนั่งเหยียดขาทั้งสองข้างให้ปลายเท้าไปจรดกระทงเก้าห้อง และนั่งหันหน้าออกไปทางประตูบ้าน เจ้าพิธีนำค้ายสายสิญจน์มาโยงวนรอบกระทงเก้าห้องและนำมาพันไว้ที่ขันนํ้ามนต์ เจ้าพิธีเข้ามาในมณฑลพิธีโดยจะเข้ามานั่งของด้านหลังผู้สะเดาะเคราะห์ และทำพิธีบูชาครูโดยหันหน้าบูชาไปทางทิศอีสาน เมื่อบูชาครูเสร็จเจ้าพิธีนำแป้งข้าวเจ้ามานวดลงบนหลังของผู้สะเดาะเคราะห์ โดยระหว่างนวดแป้งบนหลังเจ้าพิธีก็จะบริกรรมคาถาไปด้วย จากนั้นก็ส่งแป้งให้กับผู้สะเดาะเคราะห์นำแป้งแบ่งใส่ลงไป กระทงเก้าห้อง และสุดท้ายก็จะป็นเป็นรูปคล้ายคนใส่ไว้ในช่องตรงกลางบริเวณกลุ่มธงชัยดาวพระเกตุ

ภาพที่ 52 เครื่องบูชาครูในพิธีแก้เคราะห์ (แกครั่วะ)

พิธีสะเดาะเคราะห์ต่อด้วยพิธีทำนํ้ามนต์ โดยเจ้าพิธีจะนำใบส้มป่อย ใบมะยม ใบมะกรูด และใบธรณีสารใส่ลงไป ขันนํ้า และจุดเทียนชัยบริกรรมคาถาทำนํ้ามนต์ และเมื่อบริกรรมคาถาจบ เจ้าพิธีประพรมนํ้ามนต์ไปที่ผู้สะเดาะเคราะห์และกระทงทั้งหมด ชักข้าวสารไปที่กระทงและตัวผู้สะเดาะเคราะห์ พร้อมกับพูดว่า

“ขอให้สรรพพุกข์ สรรพเคราะห์จงออกไปให้หมดสิ้น ถ้าข้าวสารนึ่งออกได้ ก็ขอให้
เคราะห์ร้ายกลับคืน ถ้าข้าวสาร ไปงอกเลย ขอให้เคราะห์ร้ายจงปลาสนาการ ไปสิ้น ขอให้พระ
เคราะห์จงออกไปพร้อมกับเอาโรคพยาธิออกไปด้วย”

จากนั้นญาติผู้สะเดาะเคราะห์รินน้ำไปในกระทงแปดทิศ พร้อมกับเจ้าพิธีทำการชด
ข้าวสารไปที่กระทง และตัวผู้สะเดาะเคราะห์ พร้อมนับหนึ่งถึงเจ็ดเป็นภาษาเขมรว่า

“มว ย ปรี เบีย บวน ปรม ปรมมว ย ปรมปรี”

เมื่อนับถึงปรมปรี (เจ็ด) เจ้าพิธีจะต่อท้ายด้วยคำว่า “ปะจี้ร” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่าปิด
ออก จากนั้นเจ้าพิธีก็ให้ญาติผู้สะเดาะเคราะห์นำกระทงแปดทิศไปทิ้งยังทิศทั้งแปดรอบ ๆ บ้าน ไล่
เรียงจากทิศที่อยู่หน้าบ้านไล่ไปทางซ้ายของบ้านและเจ้าพิธีบริกรรมคาถาต่อ พรมน้ำมนต์ไปที่ตัวผู้
สะเดาะเคราะห์ กระทงเก้าห้องและกระทงสี่เหลี่ยม

จากนั้นญาติผู้สะเดาะเคราะห์ก็จะเข้าน้ำรินน้ำลงไปในกระทงเก้าห้องและกระทง
สี่เหลี่ยม เจ้าพิธีชดข้าวสารไปที่กระทง พร้อมกับกล่าวด้วยประโยคว่า

“มว ย ปรี เบีย บวน ปรม ปรมมว ย ปรมปรี” และต่อด้วยคำว่า “ปะจี้ร” เมื่อกล่าวจบ ผู้
สะเดาะเคราะห์ก็จะหยิบสายสิญจน์ที่โยงอยู่ระหว่างกระทงกับขันน้ำมนต์ขึ้นมาพาดบนตัว เจ้าพิธี
บริกรรมคาถาต่อ เมื่อเจ้าพิธีบริกรรมคาถาจนถึงบทสุดท้าย เจ้าพิธีชดข้าวสารออกไปอีกหนึ่งครั้ง
และนำรูปที่ปักอยู่ในกระทงไปจุดที่ด้ายสายสิญจน์ แล้วกล่าวประโยคเป็นภาษาเขมรว่า

“อาต๊ต จัน อ้องเกียร ปุช ประเหื้อะ สก เซา เรียสุ ครัวะ ัง คัจ รือ มันคัจ” ซึ่งแปลเป็น
ภาษาไทยว่า “อาทิตย จันทร อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ ราหู เคราะห์วันขาดหรือ ไม่ขาด”

ผู้ที่เข้าร่วมพิธีก็จะร้องรับว่า “คัจ” แปลว่าขาด

จากนั้นเจ้าพิธีก็จะทำการจุดด้ายสายสิญจน์จนขาด และให้ญาติผู้สะเดาะเคราะห์นำเอา
กระทงเก้าห้องและกระทงสี่เหลี่ยมไปทิ้งนอกชายคาบ้าน ตามทิศที่ทำนายจากตำราทิศมงคล
(ตั้งเอมระวะ) โดยก่อนที่จะนำกระทงไปทิ้งเจ้าพิธีจะยกกระทงทั้งสองชนิดมาทำท่าเหมือนปิดเอา
บางสิ่งออกจากตัวผู้สะเดาะเคราะห์ และให้ญาติผู้สะเดาะเคราะห์นำไปทิ้งโดยระหว่างที่ทิ้งกระทง
จะกล่าวคำด้วยประโยคว่า

“ถ้าहु้ยาคาที่นำมาทำเป็นฐานกระทง ต่อจากนี้เป็นต้น ไปถ้าเกิดงอกขึ้นมาได้ ผู้สะเดาะ
เคราะห์จะรับเอาเคราะห์ร้ายต่าง ๆ กลับเข้าสู่ตัว แต่ถ้าหากहु้ยาคานี้ไม่สามารถงอกได้ก็ไม่รับเอา
เคราะห์ร้ายต่าง ๆ กลับเข้ามาสู่ตัว”

จากนั้นเจ้าพิธีจะทำพิธีเสี่ยงทายข้าวขวัญ โดยจะนำข้าวขวัญทั้ง 3 ห่อ ๆ ละ 19 เมล็ด มา
เสี่ยงทายด้วยการนำไปลอยในน้ำ พิธีจะเริ่มจากเจ้าพิธีจะเปิดห่อข้าวขวัญ พร้อมกับหยิบนำใบขนุน
หรือใบพลูออกมาจากขัน เทข้าวลงไปที่ใบขนุน นำไปเทลงในน้ำ จากนั้นเจ้าพิธีจะพับใบไม้ให้มี

ลักษณะคล้ายกรวยและดักข้าวขวัญที่กำลังลอยน้ำอยู่ขึ้นมา สุดท้ายเจ้าพิธีก็จะข้มใบไม้ที่มีเมล็ดข้าวอยู่ภายในทิ้งไปทางด้านหลัง พิธีเสี่ยงทายถ้าพบว่าข้าวขวัญที่เป็นข้าวสารขณะที้นำลงน้ำแล้วพบว่ามิมีเมล็ดข้าวจมลงสู่ก้นน้ำ เป็นความหมายที่แสดงว่าผู้ที่สะเดาะเคราะห์จะพบพานกับเคราะห์ร้ายอย่างสาหัส ถึงขั้นเสียชีวิตก็เป็นได้

สุดท้ายเจ้าพิธีจะทำพิธี “ปะจิริปะ โฉล” คือพิธีปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกและนำสิ่งดีเข้าสู่ตัวผู้สะเดาะเคราะห์ โดยพิธีแรกจะเป็นพิธีปิดเป่า (ปะจิริ) เจ้าพิธีนำขันข้าวขวัญไปวางไว้บนมือผู้สะเดาะเคราะห์ที่ยื่นหงายมือทั้งสองออกมา เจ้าพิธีหยิบด้ายสายสิญจน์จากขันข้าวขวัญ นำมาป้อนที่ข้อมือผู้สะเดาะเคราะห์ เริ่มป้อนจากข้อมือแล้วลากออกไปสู่ปลายนิ้ว ระหว่างป้อนเจ้าพิธีจะทำการนับหนึ่งทีเจ็ดเป็นภาษาเขมรว่า

“มวย ปีร เบี้ย บวน ปริม ปริมมวย ปริมปรี” โดยจะนับเป็นจังหวะซ้ำ ๆ และต่อท้ายด้วยคำว่า “ปะจิริ”

จากนั้นเจ้าพิธีจะทำการข้มด้ายแล้วทิ้งไปทางด้านหลังของเจ้าพิธี ถือว่าเป็นการปิดเป่าสิ่งร้าย ๆ ออกจากตัวผู้สะเดาะเคราะห์เป็นที่เรียบร้อย

เมื่อเสร็จพิธีประจิริก็จะเข้าสู่พิธีนำสิ่งที่ดีงามเข้ามาสู่ตัวผู้สะเดาะเคราะห์ที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “ปะ โฉล” เป็นการนำขวัญที่ชาวไทยเขมรเชื่อว่ามี 19 ดวงกลับเข้ามาสู่ผู้สะเดาะเคราะห์ เจ้าพิธีจะนำด้ายสายสิญจน์มาทำการป้อนที่ข้อมือผู้สะเดาะเคราะห์ โดยเริ่มป้อนจากปลายนิ้วแล้วไล่เข้าสู่ข้อมือ การนับจึงต้องนับหนึ่งถึงสิบเก้าเป็นภาษาเขมร ว่า

“มวย ปีร เบี้ย บวน ปริม ปริมมวย ปริมปรี ปริมเบี้ย ปริมบวน ค้อบ ค้อบมวย ค้อบปรี ค้อบปรี ค้อบบวน ค้อบปริม ค้อบปริมมวย ค้อบปริมปรี ค้อบปริมเบี้ย ค้อบปริมบวน ” และเมื่อนับเสร็จเจ้าพิธีนำด้ายสายสิญจน์มาผูกที่ข้อมือของผู้สะเดาะเคราะห์

ภาพที่ 53 พิธีแก้เคราะห์ (แกครว๊ะ)

จากนั้นญาติผู้สะเดาะเคราะห์นำกระทงเก้าห้องและกระทงสี่เหลี่ยม ไปทิ้งตามทิศที่เป็นมงคลตามตำราความเชื่อเรื่อง “ตี่เนียง” หรือ “ตะเนียง” ที่แปลว่าที่นั่ง โดยนับแปลได้ว่าที่นั่งตามทิศมงคล ก็เป็นอันเสร็จพิธีสะเดาะเคราะห์

หลักเกณฑ์การทำนายดวงชะตาตามที่นั่งต่าง ๆ ทำนายได้ดังนี้

1. ตกที่นั่งพระราม (ทิศบูรพา) ห้ามไปทิศหรีด จะพลัดพรากลูกเมีย วันเกิดเหตุมักเป็นวันอาทิตย์ และห้ามรับประทานเนื้อหมู
2. ตกที่นั่งขร (ทิศอาคเนย์) ห้ามไปทิศบูรพา เหตุมักเกิดในวันจันทร์ ให้ระวังเรื่องเดือดร้อนที่จะมีสตรีนำมา ให้ระวังเรื่องอาหารการกิน และห้ามรับประทานเนื้อวัว
3. ตกที่นั่งพระลักษมณ์ (ทิศทักษิณ) ห้ามไปทางทิศพายัพ ให้ระวังจะถูกลักพา จะมีทุกข์ ห้ามรักใคร่ในปีนี้ ห้ามรับประทานของที่เขาเอามาฝากโดยเฉพาะในวันอังคาร และห้ามรับประทานมะพร้าวและเนื้อช้าง
4. ตกที่นั่งทศกัณฐ์ (ทิศหรีด) ห้ามไปทิศอุดร จะเกิดเคราะห์และเดือดร้อนเพราะความรัก จะมีลาภและในเวลาเดียวกันลาภก็จะนำทุกข์มาด้วย ห้ามรับประทานเนื้อเต่า ปลา และเม่น โดยเฉพาะวันพุธ
5. ตกที่นั่งสีดา (ทิศประจิม) ห้ามเดินทางไปทิศบูรพา เหตุมักจะเกิดในวันศุกร์ หากใครมาขออยู่ด้วย หรือมาขอพักอาศัยชั่วคราวก็อย่าให้อยู่ มักจะถูกหลอกหลวงดักดุน ให้ระวังเรื่องเกี่ยวกับที่ดิน ห้ามรับประทานเนื้อกวาง
6. ตกที่นั่งศดาญ (ทิศพายัพ) ห้ามไปทางทิศทักษิณ และมักจะมีเหตุเกิดในวันพฤหัสบดี มักมีความเดือดร้อนเพราะอาสาช่วยเหลือผู้อื่น ห้ามรับประทานอาหารที่ชอบและเห็นว่าอร่อยมาก และห้ามรับประทานเนื้อไก่
7. ตกที่นั่งหนุมาน (ทิศอุดร) ให้ระวังเรื่องรับประทานอาหารสีแดงหรือดำ ให้งดเว้นเนื้อปู เหตุมักจะเกิดทางทิศหรีด
8. ตกที่นั่งพิเภก (ทิศอีสาน) ห้ามเดินทางไปทิศอาคเนย์ จะเกิดผิดใจกับญาติพี่น้อง ให้เว้นรับประทานของหวาน โดยเฉพาะวันศุกร์เป็นวันร้าย

พิธีขอฝน (โหมเพ็ลียง)

โหมเพ็ลียงเป็นคำภาษาเขมรแยกคำแปลได้ว่า “โหม” แปลว่าขอ “เพ็ลียง” แปลว่าฝน แปลโดยรวมคือการขอฝน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยเขมรจะกระทำขึ้นเพื่อวิงวอนขอให้เทพยดาคลันดาลให้ฝนตกลงมา ด้วยสังคมของชาวไทยเขมรเป็นสังคมที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยเฉพาะการปลูกข้าวไว้กิน ซึ่งการปลูกข้าวจำเป็นที่จะต้องอาศัยน้ำฝนเป็นปัจจัยหลักช่วยให้กล้าข้าวเจริญเติบโต แต่ถ้าหากฝนเกิดทิ้งช่วงไม่ยอมตกลงมาก็จะทำให้กล้าข้าวเกิด

ความเสียหาย ชาวไทยเขมรจึงได้ประกอบพิธีขอฝนขึ้นที่เรียกว่า “โศคม้วนไตรปะดัวะ” แปลว่า สวดมนต์ปลาช่อน

พิธีกรรมโศคม้วนไตรปะดัวะจะทำระหว่างเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ซึ่งระหว่างนี้เป็นช่วงเวลาที่ต้นข้าวกำลังเจริญเติบโต โดยพิธีกันในประรำพิธี (โรงเรือด) กลางชุมชน (บริเวณหน้าศาลนตะตา) ซึ่งประรำพิธีนี้จะสร้างแบบไม่มีหลังคาและสร้างหันหน้าไปทิศตะวันออก เจ้าพิธี (อาจารย์) ที่จะมาเป็นผู้ทำพิธีจะมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะคือเจ้าพิธีที่เป็นพระสงฆ์และเจ้าพิธีที่ไม่ใช่พระสงฆ์ และชาวชุมชนก็จะร่วมกันจัดเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่ประกอบด้วย

1. บายศรีต้น (บายศรีเดิม) 7 ชั้น 1 คู่ เป็นบายศรีขนาดใหญ่ที่ทำขึ้นจากต้นกล้วยที่มีความสูงประมาณ 120 – 170 เซนติเมตร นำไม้ไผ่ที่เหลาให้มีขนาดพอโค้งได้และความยาวประมาณ 30 – 50 เซนติเมตรนำไปเสียบรอบต้นกล้วยคล้ายรูปกลีบดอกไม้ โดยจะเสียบให้มีจำนวน 7 ชั้น แต่ละชั้นจะนำผลไม้และขนมต่าง ๆ มาวางไว้

2. หมากธรรมสะซอร์ (สลาซอร์) 1 คู่
3. หมากธรรมกะออม (สลากะออม) 1 คู่
4. เทียนครู 12 เล่ม
5. เงินค่าครู 12 บาท
6. บายศรีพระ 1 คู่
7. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
8. เหล้าขาว 1 ขวด
9. น้ำหวาน 1 ขวด
10. กระตุงบูชาสี่ทิศ (จุมบาน) 1 ใบ
11. อาหารคาวหวาน 1 ชุด
12. หมากพลู (จัดพอดีคำ)
13. บุหรี่หรือยาเส้น

นอกจากนี้ยังจะต้องมีการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่ประกอบด้วย

1. บาตรพระ 1 ใบ (อดีตจะใช้บาตรดินเผา)
2. ปลาช่อน 1 – 3 ตัว (ระหว่างพิธีจะนำไปใส่ไว้ในบาตรที่ใส่น้ำไว้พอท่วมหลังปลา)

พิธีกรรมจะกระทำในช่วงเวลาหลังจากที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพลเสร็จ พิธีเริ่มจากเจ้าพิธีนำอาหารคาวหวาน หมากพลูและบุหรี่ป้ายการบูชาตะตาทศาล จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาในประรำพิธี โดยจะให้พระสงฆ์นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก จากนั้นนำภัตตาหาร (จันทน์) มาถวายแด่พระสงฆ์ หลังจากพระสงฆ์ฉันเสร็จเรียบร้อยแล้วให้ศีลให้พรแก่ผู้เข้าร่วมงาน เมื่อให้พรเสร็จ

พระสงฆ์จะทำพิธีปลงอาบัติเพื่อชำระศีลให้บริสุทธิ์ เจ้าพิธีก็จะนำผู้ร่วมงานนมัสการบูชาพระรัตนตรัย, สมาทานศีลห้า, และอาราธนาให้พระสงฆ์สวดพระปริตร สวดบทชุมนุมเทวดา และสวดนมัสการพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ จากนั้นพระสงฆ์จะต่อด้ายคาถาขอฝน (คาถาปลาช่อน) (สระ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2556)

การสวดบริกรรมคาถาปลาช่อนนั้นพระสงฆ์จะสวดไปเรื่อย ๆ ไม่มีการนับจำนวนรอบ โดยจะสวดไปจนกว่าฝนจะตก หรือจะสวดเพียง 108 จบ แต่ถ้าหากในระหว่างที่พระสงฆ์กำลังบริกรรมคาถาปลาช่อนที่อยู่ในบาตรเกิดขึ้น และกระโดดออกมานอกบาตร ชาวไทยเขมรเชื่อว่าถ้าปลาช่อนกระโดดออกมาจะเป็นสัญญาณที่บ่งบอกว่าจะเกิดฝนตกหนักในไม่ช้า

ตำนานเกี่ยวกับการสวดมนต์ปลาช่อนนั้นมีเรื่องสืบต่อกันมาว่า ในสมัยพุทธกาลแคว้นโกศลชนบทเกิดฝนแล้งแห้งผากไปทุกตำบล ได้เกิดทพกษิกขยอย่างใหญ่หลวง มหาชนจึงอาราธนาพระพุทธเจ้าให้พระองค์ช่วยโปรดสัตว์ พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปเปลี่ยนผ่าน่งทำกิจว่า จะลงไปสรงน้ำในสระโบกขรณีซึ่งแห้งขอดไม่มีน้ำ ทันใดนั้นเมฆฝนก็ได้ตั้งเค้าขึ้นมาทางทิศประจิมและได้ตกลงมาอย่างหนัก จากตำนานนี้ทำให้เชื่อว่าด้วยอำนาจของพรพชิตผู้บริสุทธิ์ที่เปี่ยมด้วยมหากรุณา ย่อมเรียกฝนได้ ส่วนพระมหาเถระที่เชื่อว่าสุกฤษะนั้นท่านมีฤทธิ์สามารถเรียกฝนได้เช่นกัน จึงมีการกล่าวสวดถึงบารมีของท่านให้มาช่วยประทานน้ำฝนในยามที่เกิดความแห้งแล้ง (มงกุฎ แก่นเดียว, 2524, หน้า 4476 - 4877)

ตำราทิสมงคล (ดั่งเอมรวัระ)

ดั่งเอมรวัระเป็นภาษาเขมรแปลว่าทิสมงคล “ดั่งเอม” แปลว่าลมหายใจหรือชีพจร “วัระ” แปลว่า เป็นหรือมีชีวิต ชาวไทยเขมรจะมีความเชื่อเรื่องทิศในทางดีหรือร้าย โดยจะนำมาใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวไทยเขมรประเพณีปฏิบัติกันอยู่ ลักษณะของความเชื่อเรื่องทิสมงคลนั้นจะนำมาใช้ในพิธีกรรมในลักษณะของการที่เจ้าพิธีจะเข้าสู่มงคลพิทักษ์ใด จึงจะทิศที่เป็นมงคลและถูกต้อง เช่นการทำพิธีกรรมบิณฑบาตปะดะทำไม (ทำบุญขึ้นบ้านใหม่) ซึ่งจะต้องมีขบวนแห่ที่แห่รอบบ้านและเมื่อแห่ครบจำนวนรอบ จะเข้าตัวบ้านทิศทางใดที่เป็นมงคล หรือการตั้งขบวนให้หันหน้าไปทางทิศที่เป็นมงคลเพื่อเป็นสิริมงคลต่อบ้าน หรือการในพิธีกรรมอื่น เช่นพิธีกรรมโกนจุก การที่เจ้าพิธีจะเข้าสู่มงคลพิทักษ์ก็จะเข้าตามทิศที่เป็นมงคล (วิเศษ สมวัน, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2556) โดยจะมีการถือหลักเกณฑ์ดังนี้

วันอาทิตย์ เข้าทางทิศใต้ (ทักษิณ) นั่งหันหน้าไปทางทิศเหนือ (อุดร)

วันจันทร์ เข้าทางทิศเหนือ (อุดร) นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ (หรดี)

วันอังคาร เข้าทางทิศใต้ (ทักษิณ) นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน)

วันพุธ เข้าทางทิศใต้ (ทักษิณ) นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน)

วันพฤหัสบดี เข้าทางทิศตะวันตก (ประจิม) นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก (บูรพา)
 วันศุกร์ เข้าทางทิศตะวันตก (ประจิม) นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ (อาคเนย์)
 วันเสาร์ เข้าทางทิศเหนือ (อุดร) นั่งหันหน้าไปทางทิศใต้ (ทักษิณ)
 พิธีบุญบังสกุล (บ่อนบอกสะแบก)

บ่อนบอกสะแบกหรือแปลเป็นไทยว่าบุญบังสกุล* หรือเรียกอีกอย่างว่าบุญต่ออายุ “บ่อน” แปลว่าบุญ “บอก” แปลว่าปอกหรือลอก “สะแบก” แปลว่าหนัง รวมความกันแล้วแปลว่า “บุญลอกหนัง” ซึ่งเป็นสำนวนตามลักษณะของพิธีกรรมชักผ้าบังสกุลคนเป็น คือการประกอบพิธีจะนำผ้าขาวหรือจีวรมาวางหรือคลุมบนตัวของผู้ที่จะทำพิธี และนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาชักเอาผ้าบังสกุลที่วางอยู่นั้นออกไป (คล้ายเป็นการลอกหนังออกไป) การบังสกุลคนเป็นนั้นเป็นความเชื่อตามหลักของพุทธศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์ดำรงอยู่เพราะบุญ และเพื่อเป็นการจำเริญบุญอายุให้ยืนยาวต่อไป จำเป็นต้องต่ออายุบุญ หรือทำบุญต่ออายุ เพื่อให้อายุยืนยาวต่อไป แต่ถ้าหากต้องตายก็เชื่อว่าบุญที่ได้ทำในครั้งนี้จะส่งผลให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี พ้นจากจตุรบาบ** การทำบุญต่ออายุตามความเชื่อของชาวไทยเขมรมีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ

บุญต่ออายุลักษณะแรกเป็นพิธีกรรมต่ออายุที่ชาวไทยเขมรมิยมกระทำมากที่สุด โดยจะเป็นพิธีแบบง่าย ๆ ประกอบพิธีกันในเวลากลางคืน และต้องเป็นคืนที่พระจันทร์มีดสนิท (คืนข้างแรม) รวมทั้งต้องใช้ช่วงเวลาหลังเที่ยงคืนเป็นต้นไปในการประกอบพิธี โดยจะเข้าร่วมกับพระภิกษุ พิธีกรรมลักษณะนี้ผู้ต่ออายุจะกระทำเพียงคนเดียว ไม่มีเจ้าพิธีและญาติพี่น้องร่วมงาน โดยผู้ที่ต้องการต่ออายุจะจัดเตรียมประกอบพิธีจะมีเพียง 2 ชนิด ประกอบด้วย

1. ผ้าบังสกุล
2. รูป 1 กำมือใหญ่

พิธีกรรมจะเริ่มจากผู้ที่ต้องการต่ออายุจะเข้าไปในป่าช้าของวัดเพียงคนเดียว โดยจะถือรูปและผ้าบังสกุลไปด้วย เมื่อเข้าไปถึงป่าช้าก็จะหาพื้นที่ที่เหมาะสมและจัดแจงเก็บกวาดให้สะอาดเพื่อใช้เป็นพื้นที่สำหรับนอน จากนั้นก็จะจุดธูปทั้งหมดที่มีอยู่ นำธูปปักกับพื้นดินไล่เรียงเป็นระยะ ๆ จากจุดที่จะใช้นอนไปจนถึงกุฏิพระภิกษุสงฆ์ที่จำวัดอยู่ เมื่อไปถึงประตูห้องของพระสงฆ์ก็จะเคาะประตูดัง ๆ เพื่อให้พระสงฆ์ตื่นจากการจำวัดขึ้นมา เมื่อสังเกตได้ว่าพระตื่นแล้ว ผู้ต่ออายุก็จะรีบเดินกลับมายังป่าช้า ลงนอนกับพื้นดินบริเวณที่จัดเตรียมไว้ นำผ้าบังสกุลมาห่มหรือคลุมตัวเองให้เหมือนกับการคลุมศพผู้ตาย

* การบังสกุลจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ บังสกุลตาย หมายถึงสิ่งที่ไม่ดีในชีวิตของเราที่ประสบมาพอเข้าร่วมในพิธี ก็เพื่อให้สิ่งเหล่านี้ผ่านพ้นไป และการบังสกุลเป็นก็เหมือนกับการให้ชีวิตใหม่ของเรา เหมือนเป็นการเกิดใหม่

** จตุรบาบ คือแหล่งที่ตกต่ำ 4 แห่ง ซึ่งเป็นอยู่อาศัยของเดียรัจฉาน เปต อสุรกาย และสัตว์นรก

เมื่อพระภิกษุตื่นขึ้นมาและเปิดประตูออกมาเห็นรูปที่ปักเรียงรายอยู่รู้ได้ทันทีว่ามีผู้ต้องการจะต่ออายุ พระภิกษุก็จะห่มผ้าจีวรและเดินไปตามรูปที่ปักอยู่ไปจนถึงตัวผู้ต่ออายุ เมื่อพระมาถึงตัวผู้ต่ออายุพระสงฆ์ก็จะสวดมนต์บังสุกุล และชักผ้าบังสุกุลออกมาจากตัวผู้ต่ออายุ (สร้อยบัวแปลง, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2556) พร้อมกับสวดมนต์บทบังสุกุลว่า

“อะริจัง วะตะยังกาโย ปะฐะวะวัง อะธิเสสสะติ นุทโท อะเปตะวิญญาโณ นิรัตถังวะกะลังกะรัง” ซึ่งแปลเป็นไทยว่าร่างกายนี้ไม่จีรังยั่งยืนหนอ เมื่อปราศจากวิญญาณแล้ว ก็จะถูกทอดทิ้งไว้บนแผ่นดินประดุจดังท่อนฟืน และต่อด้วยบทกรวดน้ำและให้ผู้ต่ออายุกรวดน้ำ เป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมต่ออายุอีกลักษณะที่ชาวไทยเขมรกระทำกันครั้งอดีต โดยจะต้องมีการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม 3 อย่าง ประกอบด้วย

1. ข้าวสาร (ตวงด้วยถ้วยเล็ก ๆ จำนวนให้มากกว่าอายุของคนที่จะทำบุญต่ออายุ เมื่อตวงครบตามที่ต้องการก็นำข้าวทั้งหมดมาใส่รวมกันที่ขันใบเดียว)
2. น้ำ (วิธีการตวงและจำนวนเท่ากับการตวงข้าวและใส่รวมกันในขันใบเดียว)
3. กระทงใบขนุน (นำใบขนุนมาเย็บเป็นกระทงเปล่าเท่ากับจำนวนข้าวและน้ำ)

เมื่อเตรียมสิ่งของได้ครบทั้งสามอย่างแล้ว ผู้ที่ต้องทำบุญต่ออายุก็นำสิ่งของทั้งสามอย่างไปที่วัดในชุมชน (ส่วนใหญ่จะไปในวันพระ) และนิมนต์พระภิกษุพระสวด เมื่อพระสวดเสร็จก็นำกระทงใบมะยมไปทิ้ง และนำข้าวและน้ำไปให้ผู้ที่มาทำบุญในวัดไว้หุงกินเป็นอันเสร็จพิธี

ครั้งอดีตชาวไทยเขมรยังพิธีกรรมทำบุญต่ออายุอีกลักษณะหนึ่ง โดยพิธีกรรมลักษณะนี้จะให้เจ้าพิธีทำพิธีให้ โดยจะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ประกอบด้วย

1. บายศรีตั้ง (บายศรีเดิม) 7 ชั้น 1 คู่
2. หมากกรรมสละธอ (สลาธอ) 1 คู่
3. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด
4. รูป 2 ดอก
5. เทียน 2 เล่ม
6. ชันน้ำมัน 1 ใบ (หรือใช้บาตรพระนำมาใช้เป็นชันน้ำมันก็ได้)

นอกจากนี้ผู้ต่ออายุยังจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่เป็นผ้าขาว หรือจีวร (จำนวนเท่ากับจำนวนของพระสงฆ์ที่นิมนต์มาบังสุกุล)

พิธีต่ออายุลักษณะนี้จะประกอบพิธีที่บ้านของผู้ทำบุญ เวลาทำพิธีจะใช้เวลาช่วงกลางวัน โดยอาจจะใช้เวลาก่อนพระฉันเพลหรือหลังฉันเพลก็ได้แต่ความสะดวกของผู้ทำบุญและพระสงฆ์

เมื่อกำหนดวันและจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมไว้อย่างครบถ้วนตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น พิธีจะเริ่มขึ้นจากการเจ้าพิธีอาราธนาพระรัตนตรัยและสมาทานศีลห้า จากนั้นเจ้าพิธีก็จะให้

ลูกหลานของผู้ที่จะบุญต่ออายุถือพานดอกไม้ รูปเทียน โดยจะให้ลูกหลานเหล่านั้นไปไหว้ผู้ที่จะทำการต่ออายุ ลูกหลานจะกล่าวว่า

“กายกรรม วชิกรรม มโนกรรมใดที่ลูกหลานได้ล่วงเกินโดยเจตนาหรือไร้เจตนา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ก็ขอให้โศกกรรมให้ด้วย ขอให้พ่อแม่หรือปู่ย่าตายาย จงมีอายุมั่นขวัญยืนมีพละนามัยแข็งแรง หายจากโรครภัย ใค้อยู่กับลูกหลานสืบไปอีกนาน ๆ”

เมื่อผู้ที่จะทำบุญต่ออายุรับมาโทษจากลูกหลานแล้ว ถ้าผู้ที่ทำบุญต่ออายุยังมีสุขภาพดีอยู่ก็จะหมอบกราบที่หน้าพระสงฆ์ โดยจะกราบลงบนหมอนหรือฟูกที่ได้จัดเตรียมเอาไว้ ถ้าผู้ที่ทำบุญต่ออายุสุขภาพไม่ดีหรือป่วยไข้อยู่ไม่สามารถลุกขึ้นได้ก็จะพนมมือไหว้ ต่อมาลูกหลานหรือญาติ ๆ ก็จะนำผ้าขาวหรือจีวรที่ได้เตรียมไว้ไปพาดที่ตัวผู้ที่ทำบุญต่ออายุ

จากนั้นเจ้าพิธีก็จะอาราธนาให้พระสวดหรือเทศนาก็ได้แล้วแต่กรณี ถ้าผู้ทำบุญต่ออายุมีสุขภาพดีอยู่เจ้าพิธีก็จะอาราธนาให้พระสงฆ์สวดมนต์เท่านั้น แต่ถ้าผู้ที่ทำบุญต่ออายุป่วยไข้อยู่เจ้าพิธีก็จะอาราธนาให้พระสงฆ์เทศนาด้วย ถิ่นที่พระสงฆ์จะทำการเทศนา จะมีการกำหนดเอาไว้ว่าจะเทศนากันที่ใดตามช่วงอายุของผู้ที่ทำบุญต่ออายุ ช่วงอายุระหว่างสี่สิบถึงหกสิบปี เทศนาด้วยคัมภีร์อุณ्हิสสวิชัย* อายุระหว่างหกสิบเอ็ดถึงแปดสิบปี เทศนาด้วยคัมภีร์จันทสุข และอายุระหว่างแปดสิบเอ็ดถึงหนึ่งร้อยปี เทศนาด้วยคัมภีร์อาการวัตสูตร**

* ตำนานเกี่ยวกับคัมภีร์อุณ्हิสสวิชัย มีอยู่หลายตำนาน เช่นตำนานหนึ่งที่เล่าสืบต่อกันมาว่าสมัยหนึ่งพระบรมศาสดาเสด็จประทับอยู่เหนือพระแท่นศิลาอาสน์ภายใต้ต้นปาริชาติ ณ ดาวดึงส์พิภพ ตรัสพระสัทธรรม เทศนา อภิธรรม 7 คัมภีร์โปรดพุทธมารดา ในกาลครั้งหนึ่งนั้นมีเทพบุตรองค์หนึ่ง นามว่าสุปติภูติฯ ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ชั้นดาวดึงส์มาช้านาน ก็อีก 7 วัน จะสิ้นบุญจตุรกายจึงส่งลงไปอุบัติในนรกเสวยทุกข์เวทนาอยู่ตลอดแสนปี ครั้นสิ้นกรรมในนรกนั้นแล้วก็จะไปบังเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน 7 จำพวก เสวย วิบากกรรมอยู่ 500ชาติ ทุก ๆ จำพวก

** ตำนานเกี่ยวกับคัมภีร์อาการวัตสูตร เล่าว่าในสมัยหนึ่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏบรรพตคีรี ใกล้ราชธานีราชฤทธิมหานคร ในสมัยครั้งนั้นพระสารีบุตรพุทธสาวก เข้าไปสู่ที่เฝ้าถวายอภิเษกโดยเคารพแล้วนั่งในที่ควรส่วนข้างหนึ่งเล็กแลดูสหมิกสัตว์ทั้งหลาย ก็เกิดปริวิตกในใจคิดถึงกาลต่อไปภายหลังว่า “อิม โข สุตตา จินนุมาลาอดีตศึกษา” สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ที่หนาไปด้วยกิเลสมีวิชาหุมห่อไว้ มีสันดานอันรกรกด้วยอกุศล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ชื่อว่ากุศลมูลขาดแล้ว มีสิกขาอันละเสียแล้ว เทียงที่จะไปสู่อายะทั้ง ๔ คือ นรก เปตวิสัย อสุรกายและสัตว์ดิรัจฉาน เมื่อสัตว์หนาไปด้วยอกุศล จะนำคนให้ไปใหม่อยู่ในอบายภูมิตลอดกาลชียาวนาน ธรรมเครื่องกระทำให้เป็นพระพุทธเจ้า คือบารมี ๓๐ ทัศ มีอยู่จะห้ามกันเสียได้ซึ่งจตุรบาบทุกขทั้งมวล และธรรมที่พระองค์ตรัสไว้ในพระสูตรพระวินัย พระปรมาถัถ์ล้วนเป็นธรรมที่จะนำให้สัตว์พ้นจากสงสารทุกข์ทั้งนั้น เมื่อปริวิตกเช่นนี้เกิดมีแก่พระธรรมเสนาบดีพระสารีบุตรแล้ว ด้วยความเมตตากรุณาแก่ประชาชนทั้งหลายที่เกิดขึ้นในสุดท้ายภายหลังจะได้ปฏิบัติเป็นเครื่องป้องกันในอบาย พระผู้เป็นเจ้าจึงยกอุชฌิกรถถวายอภิเษกพระบรมโลกนาถเจ้า แล้วทูลถามว่าข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ “เย เกจิ ทุปฺปญฺญา ปถกฺคฺลา” บุคคลทั้งหลายเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีปัญญายังหนาด้วยโมหะรู้จักพุทธคุณธรรม คือบารมีแห่งพระพุทธเจ้าไม่เพราะเป็นคนอันธพาล กระทำซึ่งกรรมอันเป็นบาปทั้งปวงด้วยอำนาจละ โทสะ โมหะ เข้าครอบงำกระทำการตั้งแต่เบาคือ ลหุกรรม จนกระทั่งกรรมหนักคือกรรม โดยไม่มีความระคายอาย เบื้องหน้าแต่แตกทำลายชั้น จากชีวิตอนิรยแล้วจะไปเกิดในอเวจีนิรยาบ

เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์หรือแสดงธรรมเทศนาจบ เจ้าพิธีก็จะนิมนต์ให้พระสงฆ์มาชักผ้าบังสุกุล พระสงฆ์จะจับที่ชายผ้าขาวหรือจีวรที่วางอยู่บนตัวผู้ที่ทำบุญต่ออายุ พร้อมกับสวดมนต์บทบังสุกุล และพระสงฆ์ชักผ้าบังสุกุลเสร็จเรียบร้อย เจ้าภาพก็จะถวายจตุปัจจัยแด่พระสงฆ์ จากนั้นพระสงฆ์ก็จะสวดมนต์ให้ศีลให้พร และทำการประพรมน้ำมนต์เป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากนั้นยังมีพิธีกรรมต่ออายุอีกลักษณะที่ชาวไทยเขมรเรียกว่า “บุญชักมหาบังสุกุล” โดยการทำบุญลักษณะนี้จะสามารถประกอบพิธีกรรมได้ในโอกาสพิเศษเท่านั้น ด้วยเหตุว่าผู้ที่ต้องการจะทำบุญต่ออายุจะต้องทำกับพระพุทธรูปที่บังเอิญเดินผ่านมาในหมู่บ้านเท่านั้น เมื่อผู้ที่ทำบุญต่ออายุรับรู้ว่าจะมีพระพุทธรูปผ่านมาจะมีการเตรียมผ้าขาวหรือจีวรเอาไว้แล้วไปดักรอพระพุทธรูปที่จะเดินผ่านมา เมื่อพระเดินเข้ามาใกล้ ผู้ทำบุญต่ออายุก็จะหมอบลงกราบและเอาผ้าขาวหรือจีวรที่เตรียมไว้คลุมที่ตัว พระพุทธรูปก็จะบริกรรม “อะริจิง ะตะยังกาโย ปะฐะเวิง อะธิเสสสะติ ฤทธาโห อะเปตะวิญญาโณ นิรัตถังวะกะลังคะรัง” และชักเอาผ้าบังสุกุลไป เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีเลี้ยงไทย (บุญ)

ชาวไทยเขมรมีพิธีกรรมการทำนายโรคภัยไข้เจ็บหรือเรื่องอื่น ๆ อยู่พิธีกรรมหนึ่ง เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “บุญ” ที่แปลเป็นภาษาไทยว่าการหาจุดกึ่งกลาง หรือจุดตรงดิ่ง หรือการทำนาย พิธีบุญนี้ชาวไทยเขมรนำมาใช้ทำนายโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นโดยไม่สามารถทราบถึงสาเหตุ หรือเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่สามารถหาคำตอบได้อย่างชัดเจนว่าเกิดขึ้นจากอะไร บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีหรือหมอพิธีชาวไทยเขมรจะเรียกว่า “หมอบุญ” การจะไปหาหมอบุญถ้าเป็นเด็กเล็กพ่อหรือแม่ก็จะเป็นผู้พาไปพบหมอบุญให้ทำนายถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยนั้น แต่ถ้าโตเป็นผู้ใหญ่สามารถไปหาหมอบุญได้ด้วยตนเอง ผู้คนส่วนใหญ่ที่ไปพบหมอบุญด้วยสาเหตุเกิดอาการเจ็บไข้ที่ไม่สามารถหาสาเหตุ หรืออาการเจ็บไข้ที่ใช้วิธีการรักษาด้วยหมอยาแล้วไม่หาย เช่นเด็กร้องไห้มากผิดปกติ คนที่ปวดหัวมาแล้วหลายวันไม่ยอมหาย คนที่อยู่ดี ๆ ร่างกายก็ผอมซูบซีดขึ้นมาทั้ง ๆ ที่ไม่อาการเจ็บไข้ หรือคนที่มีลักษณะซึมเศร้าผิดปกติ

ปัจจุบันชาวไทยเขมรในชุมชนได้นำการทำนายด้วยพิธีบุญมาทำนายเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่เคยมีปรากฏแต่ครั้งโบราณ เช่น การทำนายหาสิ่งของหรือสิ่งต่าง ๆ ที่หายไป เป็นต้น โดยหมอบุญจะทำนายได้แต่เพียงว่าของที่หายไปในนั้นจะได้กลับคืนมาหรือไม่ แต่ไม่สามารถทำนายได้ว่าสิ่งของที่หายไปในนั้นหายไประหว่างที่ใดหรือใครเป็นผู้นำสิ่งของเหล่านั้นไป และปัจจุบันยังได้นำพิธีบุญมาทำนายว่าเด็กมี “กรูกำเนิด” หรือ “ครูกำเนิด” หรือ “เทพเจ้า” องค์ใดเป็นเทพประจำตัว ซึ่งครั้งโบราณชาวไทยเขมรจะไม่ใช้พิธีบุญมาทำนาย แต่จะใช้วิธีดูจากสายรกของเด็กเมื่อแรกเกิดก็จะรู้ได้ว่าเด็กคนนั้น ๆ มีเทพเจ้าองค์ใดเป็นเทพผู้คุ้มครองประจำตัว

ผู้ที่จะไปพบหมอบูนทำพิธีทำนาย ต้องเตรียมเครื่องบูชาครูไปมอบให้กับหมอพิธีในวันทำพิธี ประกอบด้วย

1. หมากธรรมสละธร (สลาธร) 1 คู่
2. เทียน 1 คู่
3. ข้าวสาร 1 ถ้วย (สำหรับหมอบูนทำนายด้วยมิดยับ หรือมิดสะนาก หรือตะไกรหนิบหมาก)
4. ไข่ไก่ 1 ฟอง (สำหรับหมอบูนทำนายด้วยวิธีตั้งไข่ในงาน)
5. เงินค่าครู 12 บาท (หมอบูนแต่ละคนจะใช้จำนวนเงินค่าครูไม่เหมือนกัน อุดีจะใช้เพียง 1 – 2 บาท)

เมื่อไปพบหมอบูน ผู้ที่จะให้หมอบูนทำนายก็จะบอกเล่าถึงอาการเจ็บป่วยหรือเรื่องที่ต้องการที่จะให้ทำนายให้หมอบูนฟัง หมอบูนก็จะทำการทำนายด้วยอุปกรณ์ทำนายประจำตัวของหมอแต่ละคน ผู้ที่ไปพบถ้ามีอาการเจ็บป่วยโดยไม่สามารถหาสาเหตุได้ ตามความเชื่อของชาวไทยเขมรเชื่อว่าอาการเหล่านี้เกิดจากผีหรือเทพเจ้าเป็นผู้กระทำ หมอบูนก็จะทำนายว่าทำผิดผีกับผีตนใด หรือผิดคำบนบานที่ให้ไว้กับเทพเจ้าองค์ใด หรือถูกคุณไสยหรือไม่เป็นต้น ถ้าผู้ที่ไปพบหมอบูนให้ทำนายหาของที่สูญหายไปหมอบูนก็จะทำนายว่าสิ่งของที่หายไปในนั้นจะได้กลับคืนมาหรือไม่ ถ้าผู้ไปพบหมอบูนให้ทำนายว่าเด็กทารกที่เกิดมามีครุคนใดเป็นครูประจำตัวเด็ก หมอบูนก็จะทำนายว่าเด็กคนนั้นมีครุคนใดเป็นครูประจำตัว (เชียบ ลือสदान, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2555)

ภาพที่ 54 พิธีเสี่ยงทาย (บูน)

อุปกรณ์ที่หมอบูนนำมาใช้ทำนายจะมีอยู่ด้วยกัน 4 ชนิด ซึ่งถ้าหมอบูนท่านใดเล่าเรียนวิธีการทำนายด้วยอุปกรณ์ชนิดใดก็จะใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องมือทำนายตลอดไป อุปกรณ์ที่มีหมอบูนชาวไทยเขมรนำมาใช้มีอยู่ด้วยกัน 4 ชนิด ประกอบด้วย

1. มีดยับ หรือมีดสะนาก หรือตะไกรหนีบหมาก วิธีการทำนายด้วยอุปกรณ์ชนิดนี้ เริ่มต้นจากหมอบุนนำเชือกหรือด้ายที่มีความยาวประมาณ 1 ฟุต ด้านหนึ่งของเชือกผูกไว้ที่ด้านค้ำของตะไกรและนำเชือกอีกด้านหนึ่งโยงไปผูกด้านหัวของตะไกร หมอบุนจะนั่งชันเข่าขึ้นมาหนึ่งข้าง (หมอบุนที่ถนัดมือขวาก็จะนั่งชันเข่าขวาด้วยเช่นกัน) จากนั้นหมอบุนจะนำข้าวสารโปรยลงบนตะไกรจำนวนประมาณ 1 หยิบมือ และนำมือข้างที่ถนัดมาจับบริเวณตรงกลางเชือกที่ผูกตะไกร นำข้อศอกของมือข้างที่ถือเชือกวางไว้บนหัวเข่าของขาข้างที่ตั้งขึ้น จากนั้นหมอบุนก็จะทำการทำนาย ถ้าเป็นเรื่องของอาการเจ็บป่วยที่หาสาเหตุไม่ได้ หมอบุนก็จะทำนายไปเรื่อย ๆ ว่าคน ๆ นั้น ผิดผีหรือผิดคำบนบานไว้กับเทพเจ้าองค์ใด และเมื่อตะไกรแกว่งขึ้นมาระหว่างที่หมอบุนพูดถึงชื่อเทพเจ้าองค์ใดหรือผีตนใดก็แสดงว่าคน ๆ นั้น ผิดผีหรือผิดคำบนบาน (บน) ไว้กับเทพเจ้าหรือผีตนนั้น

2. ฝาเต้าปูนที่มีหัวบนยอดฝาปิด วิธีการทำนายหมอบุนจะนำเชือกมาผูกไว้หัวบนยอดฝา วิธีการทำนายเหมือนกับการใช้ตะไกรทำนาย คือตั้งสมมติฐานไปเรื่อย ๆ ว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดจากสิ่งใด จนกว่าฝาเต้าปูนจะแกว่ง

3. มีดจ๊กตอกปักบนถ้วย วิธีการทำนายหมอบุนจะนำถ้วยกระเบื้องเปล่า ๆ มาหนึ่งใบ แล้วนำมีดจ๊กตอกมาตั้งลักษณะคล้ายกับการปักไว้ในถ้วย แล้วทำการตั้งสมมติฐานไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีดจ๊กตอกตั้งได้ในถ้วย

4. ตั้งไข่ในจาน โดยจะใช้ไข่ไก่ 1 ฟอง วิธีการทำนายหมอบุนจะนำไข่มาตั้งบนจานที่ไม่มียาสหรือสิ่งของใด ๆ อยู่ในจาน และหมอบุนก็จะตั้งสมมติฐานไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไข่สามารถตั้งบนจานได้

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงอุปกรณ์ที่หมอบุนใช้ทำนาย ครั้งโบราณนั้นจะมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 4 แบบ แต่ปัจจุบันในชุมชนชาวไทยเขมร เหลือเพียงหมอบุนที่ทำนายด้วยการใช้มีดยับ หรือมีดสะนากเป็นอุปกรณ์ทำนายเพียงอย่างเดียว

การทำนายด้วยพิธีกรรมบุน เป็นพิธีกรรมเพื่อการวินิจฉัยสาเหตุของโรคภัยไข้เจ็บหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่คน ๆ หนึ่งอยากรู้เท่านั้น ไม่ใช่วิธีการรักษา เมื่อรับรู้ถึงต้นเหตุของปัญหาหรือโรคภัยต่าง ๆ แล้วการที่จะไปรักษาที่ใด รักษาด้วยวิธีการใด ก็จะไม่เกี่ยวข้องกับหมอบุนอีกต่อไป หลังจากที่ได้ให้หมอบุนทำนายแล้วพบความจริงภายหลังว่าเป็นจริงดังที่หมอบุนทำนาย คนที่มาให้หมอบุนทำนายก็มาขอบคุณหมอบุน ด้วยของสมนาคุณต่าง ๆ ที่เรียกว่าค่ายกครู ซึ่งไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน จะเป็นสิ่งของหรือเงินทอง จำนวนเท่าใดก็ได้แล้วแต่ศรัทธา (เสียบ ลือสถาน, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2555)

ผู้ที่ต้องการจะเล่าเรียนวิชาบุญจะต้องทำการทดสอบตนเองด้วยการทำนายบุญเช่นกัน โดยการทำนายนี้จะเป็นการทำนายตนเองว่าสามารถเรียนวิชาบุญได้หรือไม่ โดยจะใช้วันที่มี จันทรคราสหรือสุริยคราสเป็นวันทดสอบ เมื่อผู้ที่ต้องการจะเรียนวิชาบุญทราบว่าจะมีการเกิด จันทรคราสหรือสุริยคราสขึ้นในวันใดเวลาใด ก็จะไปบอกกล่าวกับหมอบุญที่มีอยู่แล้วในชุมชนเพื่อ แสดงความจำนงว่าตนเองต้องการเรียนวิชาบุญ และเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบบูชา) ประกอบด้วย

1. หมากธรรมชาติ (ธัญธอ) 1 คู่
2. เทียน 1 คู่
3. ข้าวสาร 1 ถ้วย
4. เงินค่าบูชาครู 1 - 12 บาท (โดยจำนวนเงินค่าครูนี้เมื่อได้เรียนรู้วิชาจนสามารถเป็น หมอบุญได้แล้ว ระหว่างที่ทำพิธีให้กับบุคคลอื่นต้องเรียกเท่ากับจำนวนที่ใส่บูชาครูในครั้งนี้ ถ้า เรียกมากไปหรือน้อยไปก็จะทำให้การทำนายไม่แม่นยำ)

เมื่อใกล้ถึงเวลาที่จะมีจันทรคราสหรือสุริยคราส ผู้ที่ต้องการเรียนวิชาบุญก็จะเข้าไปใน ห้องที่ปิดมิดชิด พร้อมด้วยเครื่องบูชาครู (ระเบียบบูชา) โดยผู้ที่เรียนจะไม่ออกมามองจันทรคราสหรือ สุริยคราส โดยเชื่อกันว่าถ้ามองแล้วก็จะทำให้การเล่าเรียนวิชาบุญจะไม่ได้ผล หรือไม่สามารเรียน ได้ หรือที่ร้ายที่สุดคือผู้ที่เรียนอาจมีอันเป็นไปในขณะเรียนก็ได้

เมื่อถึงเวลาที่ดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์จะคราส ผู้ที่ต้องการเรียนวิชาบุญจะนำเทียนมาจุด อธิฐาน แล้วนำอุปกรณ์ที่จะใช้เป็นอุปกรณ์ในการทำนาย มาทำการทำนาย ซึ่งอุปกรณ์จะมีอยู่ ด้วยกัน 4 ชนิด คือ ตะกรับหินหมาก ฝาเตาปูน มีดจ๊กตอก หรือไข่ไก่ โดยเมื่อผู้เรียนวิชาบุญเลือก ใช้อุปกรณ์ใดก็จะใช้อุปกรณ์นั้น ๆ ไปตลอดชีวิตของการเป็นหมอบุญ จากนั้นก็จะทำการทำนายว่า ดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์ที่กำลังคราสอยู่นั้นจะคราสแบบใด

การทดสอบเป็นหมอบุญ ผู้ที่ต้องการเรียนบุญจะท่องคำว่า จู กะเจียะ แบกปีวะ และ ระแหกเมียด ซึ่งเป็นคำที่เป็นลักษณะอาการของการคราสของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์ เวียนท่อง ไปเรื่อย ๆ จนกว่าอุปกรณ์ที่นำมาใช้เป็นอุปกรณ์ทำนายแล้ว ถ้าแกว่งขณะที่ผู้ทดสอบพูดที่คำใดใน 4 คำข้างต้น แล้วอาการของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์คราสตรงตามที่ผู้ทดสอบพูดแสดงว่าผู้ ทดสอบนั้นสามารถเป็นหมอบุญได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าทำการทำนายแล้วอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนายเกิด แกว่งขณะที่พูดคำว่า “จู” และอาการคราสเริ่มจากเข้าทางใดทางหนึ่งแล้วมีดสนิท และเริ่มคายออก จากทางตรงข้ามกับทางที่เข้า หรือเรียกอีกอย่างว่า “กินแล้วจื่อออกมา” แสดงว่าคำทายของผู้ที่ ต้องการเรียนบุญนั้นถูกต้อง แต่ถ้าหากทำการทดสอบแล้วอุปกรณ์ไม่แกว่งเลย หรือแกว่งขณะที่พูด ถึงคำที่ไม่ถูกต้องกับอาการคราส แสดงว่าผู้นั้นยังไม่สามารถเป็นหมอบุญได้ จะต้องรอทดสอบครั้ง ต่อไปที่มีจันทรคราสหรือสุริยคราสอีกครั้ง

การทดสอบของผู้ที่ต้องการเรียนเป็นหมอนุนทดสอบเพียงครั้งเดียวแล้วแม่นยำตามอาการคราสของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์ก็สามารถเป็นหมอนุนได้แล้ว แต่บางคนจะทำการทดสอบกันถึง 3 ครั้งและทุกครั้งที่ทดสอบต้องทำนายได้ถูกต้องทุกครั้ง

ชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าอาการคราสจะมีอยู่ด้วยกัน 4 แบบ (มงกุฎ แก่นเดียว, 2542, หน้า 2465 – 2466) คือ

1. จู แปลเป็นไทยว่า จีหรืออุจระ ลักษณะอาการของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์จะคราสโดยเริ่มจากเข้าทางใดทางหนึ่งแล้วมีดสนิท จากนั้นก็จะเริ่มคายออกจากทางตรงข้ามกับทางที่เข้า ลักษณะแบบนี้ชาวไทยเขมรเรียกว่ากินแล้วจืออกมา

2. กะเจียะ แปลเป็นไทยว่า คายออก ลักษณะอาการของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์จะคราสโดยเริ่มจากเข้าจากทางใดทางหนึ่ง เมื่อเข้าแล้วจะมีดไม่สนิท และจะคายออกในทิศทางเดียวกันกับทางที่เข้า ลักษณะเหมือนกับกินเข้าไปแล้วคายออกมา

3. แบกปัะ แปลเป็นไทยว่า ท้องแตก ลักษณะอาการของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์จะคราสโดยเริ่มเข้ามาแบบทับสนิทแล้วเงามืดจะเลื่อนออกไปด้านบน อาการเหมือนกันแล้วท้องแตก

4. ระแหกเมื่อด แปลเป็นไทยว่า ปากฉีก ลักษณะอาการของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์จะคราสโดยเริ่มเข้ามาแบบทับนิตน้อย แล้วเลื่อนออกด้านล่าง

อาการคราสของดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์ ตามความเชื่อของชาวไทยเขมร ยังสามารถที่จะนำมาทำนายให้เห็นถึงความสมบูรณ์หรือขาดแคลนของข้าวปลาอาหารในชุมชนได้อีก คำทำนายตามอาการคราสมีดังนี้

จู ทำนายได้ว่าในปีต่อไปจากคราสนี้ข้าวปลาอาหารมีพอได้กินเท่านั้น

กะเจียะ ทำนายได้ว่าในปีนี้ข้าวปลาอาหารจะได้น้อยมากไม่พอกินและจะแล้งหนักมาก

แบกปัะ ทำนายได้ว่าในปีนี้ข้าวปลาอาหารจะสมบูรณ์ดีมาก

ระแหกเมื่อด ทำนายได้ว่าในปีนี้ข้าวปลาอาหารจะหายาก

ตำราดูฤกษ์ทำบุญ (เมอโงเทอบ็อน)

สังคมของชาวไทยเขมรจะมีความเชื่อเรื่องวันดีวันร้าย ที่จะนำมาเป็นวันฤกษ์ยามในการทำกิจกรรมหรือไม่สามารถกระทำการกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกิจกรรมทางด้านชีวิตประจำวันหรือกิจกรรมทางการประกอบพิธีกรรม โดยมีอยู่หลายลักษณะ คือวันลัม (โง ตูล) วันฝีกิน (โง ม้อจซี) วันดูร้าย (โง กาจ) เดือนดูร้าย (แอกาจ) วันจุม (โง ลิจ) วันลอย (โง แนด) และวันผุด (โง ฟือส) มีรายละเอียดดังนี้ (มงกุฎ แก่นเดียว, 2542, หน้า 3659 – 3661)

วันลัม (โง ตูล) มีหลักเกณฑ์คือ

ขึ้น 1 ค่ำ ปุศ (พุธ) ทำการมงคลดี แต่ห้ามสู่ขอ ห้ามหมั้นและห้ามแต่งงาน

- จัน 2 คำ ภูมิ (ภูมิ) ทำการมงคลไม่ดีและห้ามเข้าป่า
- จัน 3 คำ จัน (จันทร) ทำการมงคลดี แต่ให้เว้นงานช่างไม้ เช่น การปลูกบ้าน เป็นต้น
- จัน 4 คำ อาตีด (อาทิตย) ทำการมงคลไม่ดี ให้เว้นงานทุกอย่าง
- จัน 5 คำ โชน (สุญ) ทำการมงคลไม่ดีและมักจะมีอุบัติเหตุ
- จัน 6 คำ แกด (เกตุ) ทำการมงคลดี เข้าหาผู้ใหญ่ดี และเดินทางดี
- จัน 7 คำ เรีย (ราหู) ทำการมงคลไม่ดี แต่ปลูกบ้าน ขุดสระและทำไร่นาดี
- จัน 8 คำ เสา (เสาร์) ทำการมงคลไม่ดี และห้ามเดินทาง
- จัน 9 คำ เสาะ (ศุกร) ทำการมงคลดี แต่ห้ามคบมนตรีจะมีภัยถึงตัว
- จัน 10 คำ ประหีฮ (พฤษ) ทำการมงคลดี แต่ห้ามขึ้นเนินหรือภูเขา
- จัน 11 คำ ปุด (พุธ) ทำการมงคลดี แต่ห้ามสู้อ ห้ามน้ำมันและห้ามแต่งงาน
- จัน 12 คำ ภูมิ (ภูมิ) ทำการมงคลไม่ดีและห้ามเข้าป่า
- จัน 13 คำ จัน (จันทร) ทำการมงคลดี แต่ห้ามทำงานช่างไม้ เช่น การปลูกบ้าน เป็นต้น
- จัน 14 คำ อาตีด (อาทิตย) ทำการมงคลไม่ดี ให้เว้นงานทุกอย่าง
- จัน 15 คำ โชน (สุญ) ทำการมงคลไม่ดี ให้เว้นงานทุกอย่าง
- แรม 1 คำ แกด (เกตุ) ทำการมงคลดี เข้าหาผู้ใหญ่ดี และเดินทางดี
- แรม 2 คำ เรีย (ราหู) ทำการมงคลไม่ดี แต่ปลูกบ้าน ขุดสระและทำไร่นาดี
- แรม 3 คำ เสา (เสาร์) ทำการมงคลไม่ดี และห้ามเดินทาง
- แรม 4 คำ เสาะ (ศุกร) ทำการมงคลดี แต่ห้ามคบมนตรีจะมีภัยถึงตัว
- แรม 5 คำ ประหีฮ (พฤษ) ทำการมงคลดี แต่ห้ามขึ้นเนินหรือภูเขา
- แรม 6 คำ ปุด (พุธ) ทำการมงคลดี แต่ห้ามสู้อ ห้ามน้ำมันและห้ามแต่งงาน
- แรม 7 คำ ภูมิ (ภูมิ) ทำการมงคลไม่ดีและห้ามเข้าป่า
- แรม 8 คำ จัน (จันทร) ทำการมงคลดี แต่ห้ามทำงานช่างไม้ เช่น การปลูกบ้าน เป็นต้น
- แรม 9 คำ อาตีด (อาทิตย) ทำการมงคลไม่ดี ให้เว้นงานทุกอย่าง
- แรม 11 คำ ปุด (พุธ) ทำการมงคลดี แต่ห้ามสู้อ ห้ามน้ำมันและห้ามแต่งงาน
- แรม 12 คำ ภูมิ (ภูมิ) ทำการมงคลไม่ดีและห้ามเข้าป่า
- แรม 13 คำ จัน (จันทร) ทำการมงคลดี แต่ห้ามทำงานช่างไม้ เช่น การปลูกบ้าน เป็นต้น
- แรม 14 คำ อาตีด (อาทิตย) ทำการมงคลไม่ดี ให้เว้นงานทุกอย่าง
- แรม 15 คำ โชน (สุญ) ทำการมงคลไม่ดี ให้เว้นงานทุกอย่าง
- วันฝิกิน (ไข่มัจจุ) หรือ มีหลักเกณฑ์ดังนี้
- จัน 1, 11 คำ และแรม 6 คำ เรียกว่าวัน “ฝิกินผี” ห้ามเผาศพจะทำให้ญาติตายตาม

ขึ้น 2, 12 ค่ำ และแรม 7 ค่ำ เรียกว่าวัน “ผิกินคน” ห้ามเผาศพ ห้ามไปอาศัยอยู่ที่บ้านอื่นที่ไม่ใช่บ้านตน และห้ามรับคนอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัวเข้ามาอยู่ในบ้าน จะเกิดป่วยไข้และตาย

ขึ้น 3, 13 ค่ำ และแรม 8 ค่ำ เรียกว่าวัน “ผิกินช้าง” ห้ามซื้อขายช้าง

ขึ้น 4, 14 ค่ำ และแรม 9 ค่ำ เรียกว่าวัน “ผิกินม้า” ห้ามซื้อขายม้า

ขึ้น 5, 15 ค่ำ และแรม 10 ค่ำ เรียกว่าวัน “ผิกินควาย” ห้ามซื้อขายควาย

ขึ้น 6, 10 ค่ำ และแรม 11 ค่ำ เรียกว่าวัน “ผิกินวัว” ห้ามซื้อขายวัว

นอกจากนี้ชาวไทยเขมรยังมีความเชื่อเรื่องวันคู่ร้าย (ไถกจ) หรือ และเดือนคู่ร้าย (แถกจ)

วันคู่ร้าย (ไถกจ) มีหลักเกณฑ์ดังนี้

วันอาทิตย์ที่ตรงกับวันขึ้นหรือวันแรม 12 ค่ำ เป็นวันคู่ร้าย

วันจันทร์ที่ตรงกับวันขึ้นหรือวันแรม 11 ค่ำ เป็นวันคู่ร้าย

วันอังคารที่ตรงกับวันขึ้นหรือวันแรม 10 ค่ำ เป็นวันคู่ร้าย

วันพุธที่ตรงกับวันขึ้นหรือวันแรม 9 ค่ำ เป็นวันคู่ร้าย

วันพฤหัสบดีที่ตรงกับวันขึ้นหรือวันแรม 8 ค่ำ เป็นวันคู่ร้าย

วันศุกร์ที่ตรงกับวันขึ้นหรือวันแรม 7 ค่ำ เป็นวันคู่ร้าย

วันเสาร์ที่ตรงกับวันขึ้นหรือวันแรม 6 ค่ำ เป็นวันคู่ร้าย

เดือนคู่ร้าย (แถกจ) มีหลักเกณฑ์ดังนี้

เดือน 4, 5 ที่ตรงกับวันขึ้นและวันแรม 5 ค่ำ เป็นเดือนคู่ร้าย

เดือน 6, 7 ที่ตรงกับวันขึ้นและวันแรม 6 ค่ำ เป็นเดือนคู่ร้าย

เดือน 8, 9 ที่ตรงกับวันขึ้นและวันแรม 1 ค่ำ เป็นเดือนคู่ร้าย

เดือน 10, 11 ที่ตรงกับวันขึ้นและวันแรม 2 ค่ำ เป็นเดือนคู่ร้าย

เดือน 12, 1 ที่ตรงกับวันขึ้นและวันแรม 3 ค่ำ เป็นเดือนคู่ร้าย

เดือน 2, 3 ที่ตรงกับวันขึ้นและวันแรม 4 ค่ำ เป็นเดือนคู่ร้าย

บางชุมชนยังมีความเชื่อเรื่องวันจม (ไถ ลิจ) เชื่อว่าเป็นวันทำมาหากินตกต่ำ และวันลอย (ไถ แนด) เชื่อว่าเป็นวันโชคร้ายหรือเงินทองลอยผ่านไปไม่เข้ามาหาตัวหรือเก็บไว้ไม่อยู่ และวันผุดหรือวันฟู (ไถ พ้อส) เชื่อว่าจะจะเป็นวันที่ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

เดือน 5 วันพฤหัสบดีเป็นวันจม วันอังคารเป็นวันฟู และวันอาทิตย์เป็นวันลอย

เดือน 6 วันศุกร์เป็นวันจม วันพุธเป็นวันฟู และวันจันทร์เป็นวันลอย

เดือน 7 วันเสาร์เป็นวันจม วันพฤหัสบดีเป็นวันฟู และวันอังคารเป็นวันลอย

เดือน 8 วันอาทิตย์เป็นวันจม วันศุกร์เป็นวันฟู และวันพุธเป็นวันลอย

เดือน 9 วันจันทร์เป็นวันจม วันเสาร์เป็นวันฟู และวันพฤหัสบดีเป็นวันลอย

เดือน 10 วันอังคารเป็นวันจรม วันอาทิตย์เป็นวันฟู และวันศุกร์เป็นวันลอย

เดือน 11 วันพุธเป็นวันจรม วันจันทร์เป็นวันฟู และวันเสาร์เป็นวันลอย

เดือน 12 วันพฤหัสบดีเป็นวันจรม วันอังคารเป็นวันฟู และวันอาทิตย์เป็นวันลอย

เดือน 1 วันศุกร์เป็นวันจรม วันพุธเป็นวันฟู และวันจันทร์เป็นวันลอย

เดือน 2 วันเสาร์เป็นวันจรม วันพฤหัสบดีเป็นวันฟู และวันอังคารเป็นวันลอย

เดือน 3 วันอาทิตย์เป็นวันจรม วันศุกร์เป็นวันฟู และวันพุธเป็นวันลอย

เดือน 4 วันจันทร์เป็นวันจรม วันเสาร์เป็นวันฟู และวันพฤหัสบดีเป็นวันลอย

ยันต์ปลุกบ้าน (ยันต์ปะตะ)

“ปะตะ” แปลเป็นไทยว่าบ้าน ยันต์ก็คือเครื่องรางของขลังที่มีลักษณะเป็นผ้าขาวหรือผ้าแดงที่ลงอักขระตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน ยันต์ปะตะก็คือยันต์ปลุกบ้าน สังคมของชาวไทยเขมรถ้าคนในชุมชนมีการปลูกสร้างบ้านเรือนขึ้นมาใหม่จะต้องบูชาแผ่นผ้ายันต์มาติดไว้ที่เสาบ้านทุกเสาและที่บริเวณห้องนอนทุกห้อง ชาวไทยเขมรเชื่อว่าไม่ว่าทุกชนิดที่นำมาสร้างบ้านนั้นมีนางไม้ทำหน้าที่ปกป้องรักษาและถ้าหากไม่กระทำพิธีกรรมใด ๆ ที่เป็นการขออนุญาตหรือบอกกล่าวนางไม้เหล่านั้นก็อาจจะทำให้นางไม้มารบกวนหรือกลั่นแกล้งผู้ที่อยู่อาศัยภายในบ้าน ชาวไทยเขมรจึงต้องนำแผ่นผ้ายันต์มาติดไว้เพื่อเป็นการแก้อาถรรพ์และเพื่อเป็นสิริมงคลต่อบ้าน รวมทั้งเพื่อป้องกันเหตุร้ายต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับบ้านและทุกคนที่อาศัยอยู่ เช่น มีภูตผีมารังควาน มีผู้ไม่หวังดีปล่อยคุณไสยมาใส่ หรือป้องกันโจรผู้ร้าย

ก่อนที่จะสร้างบ้านเรือนชาวไทยเขมรจะต้องเตรียมบูชาแผ่นผ้ายันต์ เพื่อที่จะได้นำมาติดไว้ที่บ้านของตนก่อนที่ตนจะสร้างเสร็จสมบูรณ์ (ผ้ายันต์จะนำมาติดขณะการก่อสร้างบ้านถึงขั้นตอนมุงหลังคาเสร็จเรียบร้อยแล้ว) โดยผู้ต้องการบูชาจะต้องไปบูชาผ้ายันต์กับเจ้าพิธิ (อาจารย์) ประจำชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่แต่ถ้าหากในชุมชนไม่มีเจ้าพิธิก็จะไปบูชายังเจ้าพิธิชุมชนอื่นก็ได้ การไปบูชาผ้ายันต์ผู้ที่ต้องการบูชาจะไปพบเจ้าพิธิสองครั้ง การไปในครั้งแรกเหมือนกับไปบอกกล่าวให้เจ้าพิธิจัดเตรียมเขียนผ้ายันต์ไว้ให้ (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2556) โดยจะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ไปมอบให้เจ้าพิธิ ที่ประกอบด้วย

1. น้ำหวาน 1 ขวด
2. เหล้าขาว 1 ขวด
3. เงินค่าครู 12 บาท
4. ฐูป 5 ดอก
5. เทียน 5 เล่ม
6. ดอกไม้ 5 กำ

7. น้ำหอมหรือน้ำอบ 2 ขวด

นอกจากเครื่องบูชาครูที่จะต้องนำไปมอบให้กับเจ้าพิธิ ยังต้องมีการจัดเตรียมผ้าแดงหรือผ้าขาวสำหรับทำผ้ายันต์ (จำนวนแล้วแต่ความต้องการเจ้าของบ้าน)

เมื่อนำเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) พร้อมกับผ้าแดงหรือผ้าขาวไปมอบให้กับอาจารย์และแจ้งความจำนงกับเจ้าพิธิรับรู้ว่าต้องการผ้ายันต์ขนาดละจำนวนเท่าใด โดยผ้ายันต์มีอยู่ 2 ขนาด คือ ผ้ายันต์แผ่นขนาดใหญ่ไว้สำหรับติดที่ห้องทุกห้อง และผ้ายันต์ขนาดเล็กไว้สำหรับติดที่หัวเสาบ้านทุกเสา หลังจากที่เจ้าพิธิได้รับผ้าแล้วก็จะใช้เวลาเขียนผ้ายันต์และบริกรรมคาถาลงผ้ายันต์ประมาณ 3 – 5 วัน (จำนวนวันขึ้นอยู่กับความสะดวกของเจ้าพิธิ) เมื่อถึงวันกำหนดมารับผ้ายันต์ผู้ที่บูชาจะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครูเหมือนกับครั้งแรกมาในวันรับผ้ายันต์ด้วย

เมื่อเจ้าของบ้านนำผ้ายันต์ไปติดไว้ที่เสาบ้านทุกต้นของบ้าน รวมทั้งนำไปติดไว้ห้องทุกห้องแล้ว และหลังจากที่สร้างบ้านเสร็จ เจ้าของบ้านได้เข้าอยู่อาศัยเรียบร้อยแล้ว เจ้าของบ้านก็จะต้องทำการบูชาผ้ายันต์ทุกวันพระโดยจะเป็นการบูชาไปยังแม่ย่านางที่เป็นผู้รักษาต้นไม้ที่นำมาปลูกสร้างบ้าน ซึ่งอาจจะบูชารวมไปกับการบูชาครูกำเนิดที่จวมกรู หรือบูชาเจ้าที่ในบ้านที่จั่นลอม (ประตั่วล) ที่อยู่บริเวณกลางบ้านก็ได้

ภาพที่ 55 ยันต์ปลุกบ้าน (ยันต์ปะตะ) แผ่นใหญ่สำหรับติดที่ห้องนอน

นอกจากยันต์ที่ชาวไทยเขมรนำมาติดไว้ที่หัวเสาทุกเสาเพื่อเป็นสิริมงคลต่อบ้านแล้ว ชาวไทยเขมรยังมีบทสวดบริกรรมคาถาแล้วเขียนลงผ้า เพื่อนำไปติดไว้ที่เสาบ้าน โดยคาถานี้จะแตกต่างกันตามทิศทางการตั้งของเสา (มงกุฎ แก่นเดียว, 2542, หน้า 4480 – 4481) ดังนี้

1. เสาทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) คาถาบริกรรมว่า “*หิริโอดตัมปะ สัมปันนา สุกะธัมมะ สมมติตา สันโต สัปปริสาโลก เทวะธัมมาติ วุจจะเรฯ*”

2. เสาศิสาอานัย (ตะวันออกเฉียงใต้) คาถาบริกรรมว่า “สันติปึกษา อะปัตตะนา สันติ ปาหา อะวัณณะนา มาตาปิตา จะนิกขันตา ชาตะเวทะ ปะฎิกกะมะฯ”

3. เสาศิสหรดี (ตะวันตกเฉียงใต้) คาถาบริกรรมว่า “สุวัณณะภูมิ คัจฉันตนะโส อะนุตตะรา มะหิตริกา ปัสสัจจะมาตะวานะ พรหมสุวัง เทสสะยะฯ”

4. เสาศิสหะยัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) คาถาบริกรรมว่า “ปัญจะมาระ ชินนาโถ ปัตโต สัมโพธิ มุตตะมัง จะตุสัจจัง ปะกาเสนติ เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ ปัญจะมารา พะลายันติฯ”

5. เสาศิสทักขิณ (ใต้) คาถาบริกรรมว่า “อะภิญญะธากาสะสะนากะ โลกะยะยาวิรุณ หัตถิยะปะมัญจะโส โมชะยัง เอเตนะ โหนตุ ชะยะมังคะลังฯ”

6. เสาศิสอุดร (เหนือ) คาถาบริกรรมว่า “โอม เทโวกะติกัมมัง สุโกรัง สุโกฯ”

ภาพที่ 56 ยันต์ปลุกบ้าน (ยันต์ปะต๊ะ) แผ่นเล็กสำหรับติดที่หัวเสาบ้าน

ทำเสน่ห์ (สะแน)

“สะแน” ที่แปลเป็นไทยได้ว่าเสน่ห์ โดยชาวไทยเขมรจะมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการทำเสน่ห์ ซึ่งเป็นมนต์คาถาที่บริกรรมเพื่อให้คนอื่นหลงรักหรือคลายความโกรธ สะแนของชาวไทยเขมรจะมีอยู่มากมายหลายแบบ ประกอบด้วย (มณฑุ แก่นเดียว, 2542, หน้า 4489 – 4490)

1. สะแนที่เป็นคาถาบริกรรมเพื่อให้คนอื่นหลงรักหรือนิยมชมชอบ เป็นคาถาเสน่ห์ที่บริกรรมไว้กับสิ่งของชนิดต่าง ๆ ชาวไทยเขมรเรียกการทำเสน่ห์ลักษณะนี้ว่า “สะแน มุข กระเลก ญะญิม” ที่แปลเป็นไทยว่าเสน่ห์เห็นหน้าแล้วชื่นชอบ โดยสิ่งของที่ชาวไทยเขมรนิยมนำมาเป็นเครื่องมือการทำเสน่ห์มีอยู่หลายชนิด เช่น แป้งที่ใช้ผัดหน้า จี๊ผึ่งสีปาก หมากพลู ยาสูบ (ยาเส้นหรือ บุหรี่) หรือดอกไม้ เป็นต้น โดยเมื่อผู้ที่ต้องการจะทำเสน่ห์จะทำเสน่ห์ไปสู่ใครก็นำสิ่งของที่บริกรรมคาถาไว้ขึ้นมาใช้ เช่น ถ้าบริกรรมคาถาเสน่ห์ไว้กับแป้งผัดหน้าก็จะหยิบแป้งขึ้นมาผัดหน้า

หรือบริการกับหมากพลูก็จะหยิบขึ้นมาเคี้ยว หรือถ้าบริการไว้น้ำดอกไม้ก็จะหยิบดอกไม้ขึ้นมาทัดหู เป็นต้น

2. สะแนที่เป็นคาถาบริการเพื่อให้คนอื่นคลายความโกรธ โดยคาถาเสน่ห์ลักษณะนี้จะแตกต่างกับในแบบแรก ด้วยเหตุที่ว่าการเล่นแบบนี้จะคล้ายกับการทำยาสั่ง ซึ่งจะเป็นการเล่นด้วยวิธีการนำไปให้ผู้ที่ต้องการเล่นให้ได้สัมผัสหรือดมหรือกิน ชาวไทยเขมรเรียกการเล่นแบบนี้ว่า “สะแน มหาสะล้อบ” ที่แปลว่าเสน่ห์มหาอ่อนใจ หรือเรียกอีกอย่างว่า “เสน่ห์ มหาสำสา” ที่แปลว่าเสน่ห์มหาคลาย วิธีการของการการเล่น เช่น บริการคาถาเสน่ห์ไว้กับสี่สิ่งทางปาก แล้วนำไปใส่ไว้ในน้ำแล้วนำไปให้ผู้ที่ต้องการเล่นได้สัมผัส คนผู้นั้นก็จะคลายความโกรธและกลับมาหลงรัก เป็นต้น

3. สะแนที่เป็นคาถาบริการเพื่อให้คนอื่นนิยมหรือชื่นชม คาถาเสน่ห์ลักษณะนี้จะนำไปใช้ในทางการค้าขาย หรือใช้กับศิลปินต่าง ๆ โดยวิธีการการเล่นจะกระทำโดยเป็นการลงคาถาอาคมไว้กับตัวเองแต่ผลของคาถาจะส่งผลต่อคนรอบข้าง เช่น “สะแน เนียง บอย” แปลว่าเสน่ห์นางกวัก เป็นเสน่ห์ที่ทำเพื่อให้เกิดผลในทางการค้าขาย นอกจากนี้ยังมี “ปิ่นเจาะเมียด” แปลว่าการลงนะหน้าทอง และสาถิกลิ้นทอง ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่บริการเพื่อให้คนอื่นชื่นชอบในตนเอง ส่วนใหญ่จะใช้กับการชู้สาว และใช้กับศิลปินต่าง ๆ

4. สะแนที่เป็นคาถาบริการเพื่อให้หญิงชายหลงรักกัน คาถาเสน่ห์แบบนี้เป็นคาถาที่บริการเพื่อให้ได้ผลเชิงชู้สาว ก็ถ้าขายบริการคาถาเพื่อให้หญิงที่ตนหลงรักมารักตนเอง โดยคาถาเสน่ห์ลักษณะนี้จะมีอยู่หลายแบบ เช่น “สะแน โจน เมื่อน” แปลว่าเสน่ห์ลูกไก่ ซึ่งเป็นมนต์เสน่ห์ที่เมื่อบริการแล้วสามารถเรียกให้คนมาหาผู้บริการได้ เหมือนดังเช่นแม่ไก่เรียกลูกไก่ รวมทั้งยังมี “สะแน ขมอจ” แปลว่าเสน่ห์ผี หรือเรียกอีกอย่างว่า “สะแนจะกูด” แปลว่าเสน่ห์บ้า เป็นคาถาเสน่ห์ที่บริการไว้กับน้ำมันที่ได้จากศพคนตาย โดยจะนำน้ำมันมาผสมกับขี้ผึ้งและว่านชนิดต่าง ๆ วิธีใช้น้ำมันไปทาหรือใส่ผู้ที่ต้องการเล่นให้ใส่ ซึ่งถ้าผู้ที่โดนน้ำมันพรายแล้วเกิดยังไม่ยอมหลงรัก ก็จะทำให้ผู้ที่โดนน้ำมันพรายเสียชีวิต นอกจากนี้ยังมี “สะแน เปริยข” ที่แปลว่าเสน่ห์ผีพราย เป็นคาถาเสน่ห์ที่บริการไว้กับน้ำมันที่ได้จากศพหญิงตายทั้งกลม และนำน้ำมันมาผสมกับขี้ผึ้งและว่านชนิดต่าง ๆ วิธีใช้น้ำมันไปทาหรือใส่ผู้ที่ต้องการเล่นให้ใส่เหมือนกับสะแนขมอจ และออกฤทธิ์คล้ายกัน แต่สะแนเปริยขจะออกฤทธิ์รุนแรงกว่า

ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นการบริการคาถาเสน่ห์เพื่อให้คนอื่นหลงรักหรือนิยมชมชอบ แต่ในสังคมของชาวไทยเขมรยังมีมนต์คาถาอีกลักษณะที่เรียกว่า “ปนาย” ที่แปลว่าทำให้ร้างหรือเลิกรา เป็นคาถาที่บริการเพื่อให้หญิงชายเกิดการเบื่อหน่าย ทะเลาะเบาะแว้ง จนกระทั่งเลิกรากันและหันมารักกับผู้ที่เล่นให้ใส่ เช่น เมียหลวงทำเสน่ห์ให้สามีที่หนีไปมีเมียช้อย เป็นต้น

คุณไสย (อำปอ)

“อำปอ” เป็นภาษาเขมร หมายถึงวัตถุที่อยู่ในอำนาจมนตร์สามารถสั่งให้ไปทำอะไรได้ตามที่ต้องการ หรือเรียกอีกอย่างว่า “คุณไสย” การเรียนมนต์อำปอ (คุณไสย) ผู้ที่เป็นอาจารย์จะเป็นผู้พิจารณาเลือกลูกศิษย์ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยตนเอง โดยจะเลือกจากคนที่เหมาะสม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นลูกหลานหรือญาติสนิท หรือคนที่อาจารย์รู้จักมักคุ้นเป็นอย่างดี ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่มีนิสัยใจเป็นคนดี เช่น ไม่เอาจริงเอาจังเปรียบคนอื่น ไม่เห็นแก่ตัว และชอบช่วยเหลือคนอื่น เป็นต้น บุคคลที่มีคุณลักษณะเหล่านี้จึงจะสามารถเข้ารับการถ่ายทอดวิชาจากอาจารย์ได้ โดยส่วนใหญ่ผู้ที่เรียนอำปอจะไม่ยอมถ่ายทอดวิชาอำปอให้กับผู้อื่น ใดๆ ได้โดยง่าย จึงทำให้ในปัจจุบันผู้ที่มีความรู้วิชาคุณไสยเหลือน้อยมากในสังคมของชาวไทยเขมร ส่วนใหญ่วิชาความรู้เรื่องการทำคุณไสยจะสืบทอดไปกับตัวอาจารย์เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว

คุณไสยคือการบริกรรมคาถาลงไปในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และสิ่งที่บริกรรมคาถาไว้จะไปทำร้ายคนที่ถูกคุณไสยให้ได้รับทุกข์ทรมารเพียงเล็กน้อยไปจนถึงกับเสียชีวิตได้ในที่สุด สังคมของชาวไทยเขมรจะมีคุณไสย (อำปอ) หลากหลายแบบสามารถแยกย่อยได้ดังนี้ (มงกุฎ แก่นเดียว, 2542, หน้า 5245 – 5247)

1. คุณไสยแบ่งตามวัตถุที่ใช้

คุณไสยที่เสกหนังเข้าท้อง (อำปอ สะแบก)

คุณไสยที่เสกตะปูเข้าท้อง (อำปอ แดกตะปู)

คุณไสยที่เสกกรรไกรเข้าท้อง (อำปอ กรรไกร)

คุณไสยที่เสกขี้ผึ้งเข้าท้อง (อำปอ กระบูน)

คุณไสยที่เสกวานเข้าท้อง (อำปอ ประเดียน)

คุณไสยที่เสกสิ่งต่าง ๆ เข้าท้อง (อำปอ ปะเซง ๆ) เป็นวัสดุสิ่งของที่นอกเหนือไปจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น เช่น การเสกกระดูกผีตายโหง การเสกแมลงปีกแข็ง การเสกเส้นผมผีตายทั้งกลม การเสกถ่านเผาผี การเสกรากยาเข้าท้อง เป็นต้น

2. คุณไสยแบ่งตามผู้กระทำ

คุณไสยที่เกิดจากฤทธิ์ของคนใช้ไปทำ (อำปอ มณี)

คุณไสยที่เชื่อกันว่าผีเป็นผู้กระทำ (อำปอ ปะเรีย)

3. คุณไสยแบ่งตามการกระทำที่เกิดจากสัตว์

วัวผี (ภูบา) ชาวไทยเขมรมีความเชื่อกันว่าเป็นวัวผีที่ออกมากินพืชไร่ หากลงไปไล่วัวผีที่กำลังกัดกินพืชไร่อยู่นั้น วัวผีก็จะไล่ขวิดทำให้ผู้ที่ไปไล่เกิดอาการบาดเจ็บหรือถึงแก่ความตาย

เหาผี (ใจ บา) ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าเหาผีจะอยู่บนศีรษะคน จะคอยดูดูแลจะทำให้คนถูกกระทำเจ็บป่วยหรือตายได้

ตะพาบผี (กันเทียบ บา) ปลาไหลผี (อันต้วง บา) ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าถ้าถูกสัตว์ทั้งสองอย่างนี้กระทำจะทำให้ผู้ถูกกระทำเป็นแผลหรือฝี และเมื่อเกิดเป็นแผลแล้วสัตว์เหล่านี้จะคอยกัดกินแผลทำให้แผลไม่หาย จนทำให้ผู้ถูกกระทำถึงแก่ความตายไปในที่สุด

อำเปอ (คุณไสย) เหล่านี้ โดยมากมักจะพบตอนที่คนป่วยไปหาหมอไสยศาสตร์ทำพิธีถอนคุณไสย เช่น ให้ดื่มน้ำมันดี ให้ดื่มยา หรือลาภไข่ (เลียบปวง) คนป่วยจะอาเจียนออกมา มีหนังมีตะปู มีเส้นผม หรือมีกระดูกปะปนมากับสิ่งที่อาเจียนนั้น หรือเวลาลาภไข่แล้วมีจี๊ผึ่ง มีรากยา หรือสิ่งเจือปนอื่นอยู่ในไข่ที่ทำพิธี

คุณไสยที่ทำจากจี๊ผึ่ง เส้นผม หรือวุ้น มักจะทำให้คนที่ถูกคุณไสยมีอาการฟั่นเฟือน บ้าคลั่ง ส่วนคุณไสยอื่น ๆ จะทำให้เจ็บป่วยเรื้อรังไม่อาจรักษาได้

คุณไสยที่มีอิทธิพลร้ายกาจที่สุดคือการเสกกรไกรเข้าท้อง ซึ่งมักจะทำให้คนที่ถูกคุณไสยตายได้ภายในสามวันหรือเจ็ดวัน เพราะเชื่อกันว่ากรไกรจะเข้าไปตัดอวัยวะต่าง ๆ ในช่องท้อง คุณไสยที่มีอิทธิพลร้ายกาจที่สุดคือการเสกหนังสัตว์เข้าท้อง ด้วยสาเหตุที่ว่าตอนเสกเข้าไปในตอนแรกเริ่มนั้นจะเป็นเพียงหนังชิ้นเล็ก ๆ แต่เมื่อเข้าไปอยู่ในท้องแล้วจะขยายใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ผู้ถูกกระทำอึดอัดจนถึงแก่ความตายในที่สุด

วิธีการป้องกันและแก้ไขคุณไสย โดยส่วนมากผู้ที่กระทำคุณไสยให้ไปเข้ากับผู้ที่มิพิวพรรณเป็นสัตว์เขียว (คือสุขภาพร่างกายไม่ดี คำว่าตัวเขียวไม่ได้หมายความว่าสีเขียวจริง ๆ แต่หมายถึงสภาพของร่างกายมนุษย์ขาดเลือดที่สดใสเปล่งปลั่ง ผิวซีด ๆ ไม่มีราสี) ถ้าผู้ที่มีพิวพรรณเป็นสีทองแดง (คือสุขภาพร่างกายสดชื่น จิตใจสงบดี สุขภาพจิตใจดี) คุณไสยใด ๆ จะไม่สามารถกระทำกับผู้นั้นได้ ดังนั้นผู้ที่กระทำคุณไสยให้ไปเข้ากับผู้ใดจะเลือกกระทำตอนที่คนผู้นั้นมีพิวพรรณเป็นสีเขียว ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าคนเราทุกคนในวัน ๆ หนึ่งจะเปลี่ยนแววเปล่งปลั่งและอับทึบสองถึงสามครั้ง ผู้ที่จะกระทำคุณไสยถ้าอยู่ใกล้กับผู้ที่ถูกกระทำจะคอยสังเกตดูว่าเวลาใดเป็นเวลาอับทึบ แต่ถ้าผู้ที่ต้องการทำคุณไสยอยู่ห่างจากผู้ที่ตกเป็นเป้า ผู้ที่ทำคุณไสยจะใช้วิธีกระทำหลาย ๆ ครั้ง (หว่านแห)

การป้องกันคุณไสยแม้ว่าจะมีเวทมนต์คาถาที่จะสามารถนำมาป้องกันตัวได้ แต่วิธีที่ดีที่สุดในการป้องกันทุกคนให้ปลอดภัยจากคุณไสยคือการทำให้ตนเองมีสุขภาพดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยคาถาที่ชาวไทยเขมรใช้ป้องกันคุณไสย มีบทสวดดังนี้ (สะ เพ็ชรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2556)

“พุทธัง ชัมมัง สังฆัง บังบัง

บังเตยงบาท เจิง บัง เตยง บามไค

บังเตยงสะไซ มา กีย ปีร บัง ระบอง ปราปีร กุม

บังเตยง อากุม มะคอง บูน เปือน ออม สิทธิ สะวาหับ”

สวดสามครั้ง ๆ ละสามจบ โดยจบแรกเริ่มที่คำว่าพุทฺธัง เมื่อขึ้นรอบสองเริ่มสวดที่คำว่าธัมมัง และเมื่อเริ่มรอบสามให้เริ่มสวดที่คำว่าสังฆัง โดยต้องสวดภาวนาทุกวัน การป้องกันถึงจะเป็นผลสูงสุด

นอกจากคาถาที่ชาวไทยเขมรมีไว้ป้องกันคุณไสยแล้ว ชาวไทยเขมรก็จะนำว่านสมุนไพรต่าง ๆ มาทำเป็นเครื่องป้องกันคุณไสยได้ด้วย

เครื่องป้องกันคุณไสยแบบที่ 1 นำเอารากเพี้ยฟาน (รี เบี้ย สันเล็ก) รากมะม่วง (รี สวาย กะกิด) หัวไพลหรือว่านไฟ (รี ปัน สีย) ดันแหenna (ปะเปียล แค) โดยจะนำว่านสมุนไพรทั้งห้าชนิดมาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วนำมาผูกไว้ที่เอว

เครื่องป้องกันคุณไสยแบบที่ 2 นำเอารากกระดินเทศ (รี ลำบูร เมียะ) รากเขยตาย (รี พเลียง) โดยนำว่านสมุนไพรทั้งสามชนิดมาผ่าเป็นสามซีก และเอาด้ายขาวหรือสายสิญจน์มามัดสมุนไพรทั้งสามไว้ด้วยกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 มัด มัดที่ 1 ให้นำไปเสียบไว้ที่ได้หัวนอน มัดที่ 2 ให้นำไปเสียบไว้ที่ได้ปลายที่นอนหรือปลายเท้า เพื่อป้องกันคุณไสยมาทำอันตราย

ยังมีวิธีป้องกันคุณไสยอีกหลายวิธี เช่น การทำตะกรุด ยันต์ ด้ายผูกคอ ลงอาถรรพณ์ สักยันต์ หรือแม้แต่คาถาเวทมนตร์ หรือการนำสมุนไพรมาทำเป็นเครื่องป้องกันก็ยังมีแปลกแตกต่างออกไปอีก การป้องกันที่ชาวไทยเขมรถือว่าเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานก็คือ เมื่อมีการพบเห็นสิ่งของแปลก ๆ หรือเสียงแปลก ๆ ห้ามทักว่าเป็นสิ่งใดหรือเสียงใด

การถอนคุณไสย ชาวไทยเขมรมีวิธีถอน อยู่ 2 วิธี วิธีแรกจะเป็นการถอนคุณไสยด้วยมนต์ถอนคุณไสย ที่เรียกตามภาษาเขมรว่า “ขาบ” แปลว่าทำให้แพ้หรือกำราบ การถอนคุณไสยด้วยวิธีนี้จะมีอยู่ 2 ขั้นตอน ขั้นแรกจะเป็นมนต์ที่ใช้เรียกคุณไสยออกมาจากตัวผู้ถูกคุณไสย การบริกรรมคาถาเริ่มด้วยการสวดมนต์บท พุทธะสังมะนีเป็นบทแรก จากนั้นต่อด้วยมนต์บท มาเร มามะเป็นบทต่อมา และเมื่อเรียกคุณไสยออกมาได้แล้วก็จะบริกรรมคาถาเพื่อผูกติดคุณไสยด้วยมนต์บท โสปีจัง จัง โสปีจังจังอะ เป็นอันเสร็จ

วิธีที่ 2 เป็นการนำยาสมุนไพรมาเป็นยาในการถอนคุณไสยด้วย ซึ่งสมุนไพรที่ชาวไทยเขมรนำมาเป็นยาถอนคุณไสยจะมีอยู่ด้วย 5 ขนาน

ขนานที่ 1 ยาสมุนไพรถอนคุณไสยที่ทำให้ป่วยเรื้อรัง ให้นำเปลือกต้นลองกอง (สมอก บังเกว) เปลือกต้นไม้แดง (สมอก สะกรอม) สมอก เปลือกต้นปู้เจ้า (ปะเรียะ พะเนียวตำเรีย) รากต้นประยงค์ป่า หรือเรียกอีกอย่างว่าพระเจ้าห้องค์ (รี ตะย้อง) โดยนำเอาสมุนไพรเหล่านี้มาตัดเป็นเจ็ด

ขึ้น ดม่น้ำสามเอาหนึ่ง โดยให้ผู้ถูกคูณไสยดืมในเวลาตอนเช้าตรู่ก่อนรับประทานอาหาร ยานี้ส่งผลทำให้ผู้ดืมอาเจียน หากอาเจียนออกมาแล้วพบว่ามิหนัங ตะปู หรือเศษจานต่าง ๆ หรือถ่านผิ ผู้ดืมก็จะอาเจียนออกมาจนหมด

ขนานที่ 2 ยาสมุนไพรรถอนคุณไสยที่ทำให้ป่วยเรื้อรังขนานที่ 2 ให้นำต้นปฐู (เดิมอังกอล) (เอาทั้งราก ใบ และแก่นลำต้น) รากต้นทนต์ หรือทองแตก (รี ตีวลแต่ย์) รากเถาเพชรณถูกรัจ (รี เวียร กระซอม) โดยนำสมุนไพรรถอนทั้งหมดเหล่านี้นำมาต้ม จากนั้นนำไปให้ผู้ถูกคูณไสยดืมจะทำให้อาเจียนเอาคุณไสยออกมาได้เช่นกัน

ขนานที่ 3 ยาสมุนไพรรถอนคุณไสยที่ทำให้เป็นบ้า ให้นำรากชะอม (รี สะอ้อม) ส้มป่อย (ลำโปร) (รากกระถินพิมาน (รี ตาเมียร) ตะปุดดอกฝาลองศพ (แตกตะปูแฉีศพ ขมอจ) ถ่านเผาผิ จำนวนเจ็ดชิ้น (ขะยุง ขมอจ) โดยให้นำสิ่งของทั้งหมดเหล่านี้นำมาต้มด้วยด้ายดำแล้วนำมาต้มดื่ม น้ำที่ได้ไปให้ผู้ถูกคูณไสยดืม

ขนานที่ 4 ยาสมุนไพรรถอนคุณไสยวัธนู ให้นำรากทองพันชั่ง (รี ปกามาะ) ต้นโสนบก (สะนอ โกก) โดยนำเอาสมุนไพรรถอนเหล่านี้นำมาต้มแล้วนำไปให้ผู้ถูกคูณไสยดืม และถ้าหากพบว่ามีวัธนูเข้ามากินพิษในสวนขามคำคั้น ถ้าหากเจ้าของสวนอยากที่จะเข้าไปจับวัธนูนั้น ให้นำเอาต้นโสนบก 2 ต้น และใบอ้อยขม (อำเป้ว คเมา) 2 ใบ โดยนำสองสิ่งมาต้มรวมกันด้วยด้ายดำ และภาวนาคาถาว่า “ปะ ปิ โส นะ โม พุทธายะ” จะสามารถไปจับวัธนูได้

ขนานที่ 5 ยาสมุนไพรรถอนพิษพราย ให้ใช้รากต้นชุมแสง (รี กระจะ) รากต้นคราม (รี ตรีม โขบ) ต้นกำจัด (ปรีชะ กำจัด) รากต้นเสลา (รี สระ เลา) โดยนำสมุนไพรรถอนทั้งหมดเหล่านี้นำมาต้มแล้วนำไปให้ผู้ถูกคูณไสยดืม

พิธีเรียกขวัญ (เฮาปะลิ่ง)

“ปะลิ่ง” เป็นภาษาเขมรแปลความได้ว่าขวัญ ชาวไทยเขมรความเชื่อว่าเป็นจิตใจของคนทุก ๆ คนจะมีขวัญ (ปะลิ่ง) อยู่ 19 ดวง คนปกติที่มีขวัญอยู่ครบทั้ง 19 ดวง จะเป็นคนที่มีจิตใจปกติ มีความสุขสดใส ปราศจากโรคภัยต่าง ๆ แต่ในช่วงเวลาหนึ่งของชีวิตแต่ละคนอาจจะประสบกับเหตุการณ์ที่ทำให้ขวัญอยู่ไม่ครบจำนวนหรือขาดหายไปทั้งหมด โดยเหตุที่ทำให้ขวัญอยู่ไม่ครบหรือขาดหายจะมีอยู่ 3 ลักษณะคือ

1. เกิดจากอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่เป็นเหตุทำให้คนนั้น ๆ ตกใจ หวาดกลัวหรือหวาดผวา ก็จะทำให้ขวัญทั้ง 19 ดวงขาดหายไปจนไม่ครบจำนวน ภาษาเขมรเรียกว่า “ละล้วยปะลิ่ง” หรือขาดหายไปทั้งหมด หรือขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ภาษาเขมรเรียกว่า “บัคปะลิ่ง”

2. เกิดจากถูกคนมีเวทมนตร์ใช้คาถาอาคมเรียกเอาปะลึงไป โดยอาจจะนำไปทำคุณไสย หรือเพื่อต้องการกลั่นแกล้งให้คนที่ถูกเรียกขวัญออกไปมีอาการเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังอาจจะเกิดจากภูตผีต่าง ๆ มาจับเอาปะลึงไปทำร้าย กักขังก็เป็นได้

3. เกิดจากอำนาจของภูตผี เจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา มาเอาขวัญไป

ผู้ที่มัลักษณะขวัญบกพร่องหรือขาดหายจะมีอาการโรคโรย ชูบชืด ไม่มีแรง เหม่อลอย กินข้าวปลาอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ ไม่มีชีวิตชีวาคล้ายกับตายไปแล้วทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นเพราะว่าปะลึงหรือขวัญบางส่วนหรือทั้งหมดได้ออกจากตัวไป จำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “เฮาปะลึง” (เฮา แปลว่าเรียก) ให้ขวัญทั้ง 19 ดวงกลับเข้ามาอยู่ยังที่เดิมคือในร่างกายของคนนั้น ๆ โดยพิธีเรียกขวัญจะมีเจ้าพิธี (อาจารย์) เป็นผู้ทำพิธีให้ ซึ่งจะต้องไปเชิญเจ้าพิธีมาทำพิธีให้ โดยจะต้องไปนัดแนะวันทำพิธี (เมื่อ คณะพุล, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2556) โดยผู้ที่ต้องการทำพิธีจะต้องเตรียมเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ที่ประกอบด้วย

1. บายศรีพระ 1 คู่
2. หมากธรรมสละธร (สลาธร) 1 คู่
3. หมากธรรมกะออม (สลากะออม) 1 คู่
4. เหล้าขาว 1 ขวด
5. น้ำหวาน 1 ขวด
6. กระตุงบูชาสี่ทิศ (จวมบวน) 1 ใบ
7. น้ำหอมหรือน้ำอบ 2 ขวด
8. เงินค่าครู 12 บาท
9. บันไดขวัญ (บันไดปะลึง) 1 อัน
10. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
11. กรวยจันทร์แปด* 1 ชุด (8 อัน) เป็นกรวยแบบเดียวกับจันทร์ห้า
12. ผ้าขาวยาว 5 สอก 1 ผืน

นอกจากนี้ผู้ต้องการทำพิธีจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่ประกอบด้วย

1. ค่ายขวัญ (ค่ายสายสิญจน์ 19 เส้น มัดรวมกันเป็นเส้นขนาดใหญ่)
2. เสื้อผ้า (ใหม่) 1 – 2 ชุด
3. ของมีค่า (เงิน, ทอง)
4. ขันข้าวขวัญ (บายปะลึง) 1 ใบ เป็นขันน้ำที่มีข้าวสารรองอยู่ก้นขันและมีเทียน 1 เล่ม

ปักไว้ตรงกลางขัน

* ความหมายในทางพุทธศาสนาหมายถึง การรับศีล 8 เหมือนการถือศีลวชพราหมณ์

5. ข้าวสาร 1 ชั้น (โดยประมาณ)

ภาพที่ 57 เครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ในพิธีเรียกขวัญ (เฮาปะลิ่ง)

พิธีเฮาปะลิ่งจะประกอบพิธีที่บ้านของผู้ต้องการทำพิธี โดยเมื่อเจ้าพิธีมาถึงยังบ้านผู้ป่วย เจ้าพิธีก็จะเริ่มทำพิธีด้วยการทำพิธีบอกกล่าวครูบาอาจารย์ เพื่อขออนุญาตทำพิธีและขอให้อาจารย์ ช่วยคลบน้าคาลให้พิธีที่จะกระทำขึ้นประสบความสำเร็จ รวมถึงเป็นการบอกกล่าวเจ้าที่ และครู กำนันของผู้เข้าทำพิธี

พิธีเฮาปะลิ่งจะมีผู้ทำพิธีอยู่ 2 ท่าน คือเจ้าพิธี ที่ทำหน้าที่เรียกขวัญและจัดแจงพิธีกรรม ต่าง ๆ และปันโจล (คนทรง) ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างเจ้าพิธีกับขวัญที่จะสื่อสารกัน ซึ่งทั้ง คนท่านนี้จะต้องทำพิธีร่วมกันทุกครั้งที่มีพิธีเรียกขวัญ

หลังจากเจ้าพิธีทำพิธีบอกกล่าวครู และบอกกล่าวเจ้าที่เสร็จ ก็จะเข้าสู่พิธีเรียกขวัญ โดย เจ้าพิธีจะให้ผู้ที่ต้องการเรียกขวัญลงนอนกับพื้น (บนบ้าน) เจ้าพิธีและปันโจลลงนั่งข้าง ๆ ผู้ป่วย โดยปันโจลจะลงนั่งพร้อมกับถือขันข้าวขวัญ (บายปะลิ่ง) ไว้ในมือลักษณะประคองทั้งสองมือ จากนั้นเจ้าพิธีก็ทำพิธีเรียกขวัญด้วยการตั้งนะโม เป็นจำนวน 3 จบ และกล่าวด้วยประโยคว่า

“ขวัญของนายหรือนางหรือนางสาว..... (ชื่อผู้ป่วย) ที่หลงทางไปตามป่า ตามดง ตามเขา ตามพงไม้ ถูกภูตผี เจ้าป่า เจ้าเขา ผีสงนางไม้ หรือถูกคนมีเวทมนต์คาถาจับตัวไปนั้น จง กลับมาสู่ร่างของ..... (ชื่อผู้ป่วย)” เมื่อกล่าวจบพร้อมกับสาดข้าวสาร (ประมาณ 1 หยิบมือ) ไปยังขันข้าวสารที่ปันโจล (คนทรง) ถือประคองอยู่

เจ้าพิธีจะกล่าวประโยคในลักษณะนี้พร้อมกับสาดข้าวสารไปยังขันข้าวขวัญที่ปันโจลถือ อยู่ และกล่าวไปเรื่อย ๆ จนกว่าขวัญจะกลับมา ผู้ป่วยบางรายอาจจะเรียกเป็นจำนวนหลายรอบแต่ ในบางรายเรียกรอบเดียวขวัญก็กลับมา ขวัญที่กลับมาจะรับรู้ได้จากปันโจล (ทำหน้าที่เป็นตัวสื่อกลาง

ระหว่างขวัญกับเจ้าพิธี) จะแสดงกิริยาอาการให้เห็นด้วยอาการสั่นของขนข้าวขวัญ (บายปะลิ่ง) ที่ปักโจลถือประกอบอยู่ในมือ

ภาพที่ 58 บันไคขวัญ (บันไคปะลิ่ง)

เมื่อขวัญกลับมา ก็จะเข้าประทับร่างปันโจล เจ้าพิธีก็จะพูดคุยกับขวัญ โดยจะถามไถ่ถึงสาเหตุว่าเป็นเพราะเหตุอันใดขวัญถึงได้ออกไปจากร่างของผู้ป่วยไป ขวัญก็จะตอบถึงสาเหตุที่ออกไปจากร่างผู้ป่วยไป เช่นหลงทางอยู่ในป่าลึกไม่สามารถกลับมาได้ หรือถูกภูตผีจับตัวเอาไว้ไม่ยอมปล่อยให้กลับมา เป็นต้น และขอบคุณเจ้าพิธีที่ใช้อำนาจบารมีช่วยนำทางให้กลับมาได้ หรือช่วยใช้อำนาจบารมีคลายมนต์คาถาที่ภูตผีหรือคนร้ายมัดตรึงเอาไว้ จากนั้นเจ้าพิธีก็จะถามอีกว่าเมื่อกลับมาแล้วนั้นจะเข้าสู่ร่างของนายหรือนางหรือนางสาว..... (ชื่อผู้ป่วย) หรือไม่

คำตอบที่ขวัญจะตอบเจ้าพิธีจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

1. กลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย ถ้าเป็นลักษณะเช่นนี้อาการป่วยของผู้ป่วยที่ประสบอยู่ก็จะหายกลับมาเป็นปกติเหมือนกับคนโดยทั่ว ๆ ไป แต่บางครั้งขวัญก็จะบอกกล่าวกับเจ้าพิธีว่าครั้งนี้ออมกลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย แต่ไม่สามารถอยู่ในร่างผู้ป่วยจนตลอดอายุขัยได้ ซึ่งถ้าเป็นไปในลักษณะเช่นนี้ก็จะส่งผลให้ผู้มีอาการเจ็บป่วยขึ้นมาอีกเมื่อขวัญออกไปจากร่าง

2. ไม่กลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย ถ้าเป็นลักษณะเช่นนี้แสดงว่าอาการเจ็บป่วยที่ผู้ป่วยประสบอยู่ไม่สามารถรักษาเยียวยาได้ และอาจจะถึงขั้นเสียชีวิตได้ในที่สุด

บางครั้งขวัญที่ไม่ยอมกลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย เจ้าพิธีก็จะใช้วิธีชักจูงให้ขวัญกลับเข้าสู่ร่างเจ้าของขวัญ วิธีชักจูงจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

1. ใช้วิธีประนีประนอมโดยการชี้ชวนให้ขวัญเห็นถึงเสื้อผ้าใหม่ ๆ และของมีค่าต่าง ๆ ของผู้ป่วย (ที่นำมาประกอบพิธี) ว่าถ้าได้กลับเข้าสู่ร่างแล้วจะได้ใช้สิ่งของเหล่านี้

2. ใช้อำนาจข่มให้ขวัญยอมกลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย โดยขู่ว่าถ้าไม่ยอมกลับเข้าสู่ร่างจะเขียนดีหรือจะทำให้ทุกข์ทรมาร เป็นต้น

และเมื่อขวัญยอมกลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย เจ้าพิธีก็จะนำขันข้าวขวัญที่ปั้นโจลถือประคองอยู่ส่งให้ผู้ป่วยรับ (ผู้ป่วยจะต้องส่งมือทั้งสองข้างขึ้นมารับ ถ้าผู้ป่วยไม่สามารถยกมือได้ก็จะให้ญาติผู้ป่วยประคองมือผู้ป่วยขึ้นมารับ) ถ้าผู้ป่วยยอมรับขันแต่โดยดีก็แสดงว่าขวัญยอมกลับเข้าสู่ร่างแต่โดยดีไม่มีบิดพลิ้ว แต่ถ้าผู้ป่วยไม่ยอมรับหรือรับแล้วโยนขันทิ้งแสดงว่าขวัญบิดพลิ้วไม่ยอมกลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย

เมื่อผู้ป่วยยอมรับขันข้าวขวัญ (บายปะลึง) เจ้าพิธีก็จะนำคำขวัญมาคล้องที่ข้อมือของผู้ป่วย โดยขณะที่คล้องเจ้าพิธีจะกล่าวด้วยคำว่า

คล้องครั้งที่หนึ่ง กล่าวว่า “มวย”

คล้องครั้งที่สอง กล่าวว่า “ปรี”

คล้องครั้งที่สาม กล่าวว่า “เบี้ย”

คล้องครั้งที่สี่ กล่าวว่า “บวน”

คล้องครั้งที่ห้า กล่าวว่า “ปรัม”

คล้องครั้งที่หก กล่าวว่า “ปรัมมวย”

คล้องครั้งที่เจ็ด กล่าวว่า “ปรัมปรี”

คล้องครั้งที่แปด กล่าวว่า “ปรัมเบี้ย”

คล้องครั้งที่เก้า กล่าวว่า “ปรับวน”

คล้องครั้งที่สิบ กล่าวว่า “ค็อบ”

คล้องครั้งที่สิบเอ็ด กล่าวว่า “ค็อบมวย”

คล้องครั้งที่สิบสอง กล่าวว่า “ค็อบปรี”

คล้องครั้งที่สิบสาม กล่าวว่า “ค็อบวน”

คล้องครั้งที่สิบสี่ กล่าวว่า “ค็อบปรัม”

คล้องครั้งที่สิบห้า กล่าวว่า “ค็อบปรัมมวย”

คล้องครั้งที่สิบหก กล่าวว่า “ค็อบปรัมปรี”

คล้องครั้งที่สิบเจ็ด กล่าวว่า “ค็อบปรัมเบี้ย”

คล้องครั้งที่สิบแปด กล่าวว่า “ค็อบปรับวน”

และคล้องครั้งที่สิบเก้า กล่าวว่า “ค็อบปรับวน”

เจ้าพิธีก็จะกล่าวต่อด้วยประโยคว่า “ปฺร่า บุน ตะนอบ สอบ กรบ โมเวย ปลั่ง เลียะ โมเวย ปะลึง ปลียะ ฯ” ซึ่งแปลว่า “สืบแก้้ครั้งครบถ้วน มาเถิดขวัญเอย ฯ” และนำด้ายขวัญผูกไว้ที่ข้อมือของผู้ป่วย และเจ้าพิธีก็จะให้ญาติผู้ป่วยนำเสื้อผ้า และของมีค่าต่าง ๆ (ที่นำมาประกอบพิธี) ไปวางไว้ที่บริเวณที่นอนของผู้ป่วย (ที่ใช้นอนยามค่ำคืน) โดยจะวางไว้ที่ด้านหัวนอน ซึ่งจะวางไว้เป็นจำนวน 3 วัน 3 คืน จากนั้นญาติผู้ป่วยก็จะมอบโคบายเรีย (ค่าเสียเวลา) ให้กับเจ้าพิธี และเจ้าพิธีก็จะรื้อเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) ออกจากกันทั้งหมด จากนั้นให้ญาติผู้ป่วยนำไปทิ้งยังนอกชายคาบ้านเป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากนี้ในชุมชนชาวไทยเขมรจะมีพิธีเรียกขวัญอีกลักษณะหนึ่ง โดยใช้เจ้าพิธีเป็นผู้ทำพิธีเช่นกัน แต่เจ้าพิธีไม่ต้องไปทำพิธีกับร่างผู้ป่วยหรือที่บ้านผู้ป่วย เจ้าพิธีจะทำพิธีอยู่ที่บ้านของเจ้าพิธีเอง เรียกแบบนี้ว่านั่งขวัญ (อ็องกุยปะลึง) ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยที่ต้องการจะทำพิธีเรียกขวัญจะไปนัดแนะกับเจ้าพิธี และกลับไปจัดทำเครื่องบูชาครู (ระเบียบครู) เหมือนกับที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่จะแตกต่างกันตรงบายปะลึง ซึ่งพิธีเฮาปะลึงแบบแรกบายปะลึงจะเป็นขันข้าวสารมีเทียนปักตรงกลาง พิธีเรียกขวัญลักษณะนี้ข้าวขวัญจะห่อไว้ และเมื่อเตรียมเครื่องบูชาครูครบแล้วก็มามอบให้เจ้าพิธียังบ้านของเจ้าพิธี (บุญเกิด นพสาย, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2556)

ภาพที่ 59 ข้าวขวัญ (บายปะลึง) ในพิธีเรียกขวัญ (เฮาปะลึง) แบบนั่งขวัญ (อ็องกุยปะลึง)

เมื่อเจ้าพิธีรับมอบเครื่องบูชาครูแล้ว เจ้าพิธีก็จะเริ่มทำพิธีด้วยการบูชาครูบาอาจารย์ของเจ้าพิธี ระหว่างที่เจ้าพิธีบูชาครู ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยก็จะอาราธนาขอให้ครูของเจ้าพิธีช่วยไปตามขวัญที่หายไปให้กลับมาสู่ร่างของผู้ป่วย พร้อมกับอาราธนาว่าถ้าขวัญได้กลับมาสู่ร่างของผู้ป่วยแล้วจะมอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่เรียกรวม ๆ เป็นภาษาเขมรว่า “ค่ายกครู” ให้กับเจ้าพิธี เพื่อเป็นค่าตอบแทนในการช่วยติดตามขวัญให้กลับมา จากนั้นผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยก็จะกลับไปยังบ้านของตนเอง

พิธีเรียกขวัญลักษณะนี้ เจ้าพิธีจะทำพิธีเรียกขวัญในตอนเวลากลางคืน โดยเจ้าพิธีจะทำพิธีเพียงคนเดียวที่บ้านของเจ้าพิธีเอง และจะทำพิธีในเวลาหลังจากเที่ยงคืนเป็นต้นไป พิธีเริ่มจากเจ้าพิธีทำกรวยบูชาครูบาอาจารย์ และเมื่อบูชาครูเสร็จเจ้าพิธีก็จะนั่งสมาธิเพื่อออกจิตไปตามหาขวัญของผู้ป่วยที่หลงทาง ถูกคนหรือภูตผีใช้เวทมนต์จับตัวไป ซึ่งการออกจิตไปตามหาขวัญของผู้ป่วย ผู้ป่วยบางรายเจ้าพิธีสามารถติดตามหาขวัญให้กลับเข้าสู่ร่างของผู้ได้ใน 1 คืนเท่านั้น แต่ผู้ป่วยบางรายก็จะให้เวลาหลายคืนในการติดตามหาขวัญให้กลับมา แต่สามารถจะทำพิธีติดต่อกันเป็นจำนวน 7 คืนเท่านั้น ซึ่งถ้าครบ 7 คืนแล้วยังไม่สามารถหาขวัญของผู้ป่วยเจอหรือเจอแต่ขวัญไม่ยอมกลับเข้าสู่ร่างผู้ป่วย ก็จะไม่ทำพิธีต่อเป็นคืนที่ 8

ซึ่งถ้าเจ้าพิธีสามารถหาขวัญของผู้ป่วยได้พบ และชักจูงให้ขวัญกลับเข้าสู่ร่างของผู้ป่วยได้เป็นผลสำเร็จ ผู้ป่วยก็จะหายจากอาการเจ็บป่วยที่ประสบอยู่ แต่ถ้าหากเจ้าพิธีไม่สามารถหาขวัญของผู้ป่วยเจอหรือเจอแต่ไม่ยอมกลับเข้าสู่ร่าง ผู้ป่วยก็จะไม่หายจากอาการเจ็บป่วย และอาจจะร้ายแรงถึงขั้นเสียชีวิตก็เป็นได้

และเมื่อผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วยแล้ว ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยก็จะนำค่าส่งครูที่ได้อาราธนาไว้ตั้งแต่แรกมามอบให้กับเจ้าพิธี ซึ่งค่าส่งครูนี้ชาวไทยเขมรจะนำมามอบให้เจ้าพิธีอย่างโดยเร็วที่สุดเมื่อหายเจ็บป่วยแล้ว

ในอดีตพิธีบวชนาค (บวเญนียก) ของชาวไทยเขมรจะต้องมีการทำพิธีเรียกขวัญเช่นกัน โดยพิธีเรียกขวัญในงานบวชนาคเรียกว่า “เฮาปะลึงเนียก” (พิธีเรียกขวัญนาค หรือสู่ขวัญนาค) ซึ่งถือว่าเป็นพิธีใหญ่ แต่การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ส่งลูกไปเป็นทหาร รับลูกจากการเป็นทหาร รับขวัญลูกหลานที่จากไปไกล มักจะทำพิธีเพียงเล็ก ๆ โดยจะไม่มีการสวดสู่ขวัญ หรือสวดเฮาปะลึง มีเพียงด้ายผูกแขนและเรียกขวัญด้วยถ้อยคำสั้น ๆ เพื่อแสดงความรักและความห่วงใยเท่านั้น

รวมทั้งในอดีตพิธีกรรมเฮาปะลึงอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า “ออยดาหมอเฒ่าโควฮัวปะลึง” ซึ่งแปลว่าให้ตาหมอเฒ่าไปเอาขวัญ (มงกุฏ แก่นเดียว, 2542, หน้า 2583 – 2586) พิธีกรรมนี้ใช้ในกรณีคนเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย หมดแรง อิดโรย อ่อนเพลีย กินไม่ได้นอนไม่หลับ ผอมซูบซีด โดยผู้ต้องการเรียกขวัญจะเป็นผู้ทำพิธีด้วยตนเอง และต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ดังนี้

1. กรวยบูชา 2 อัน
2. หมากพลู 1 คำ
3. น้ำ 1 กระบอก (ใช้ก้านมะละกอใส่น้ำผูกเชือกทำสายสะพาย)
4. ข้าว 1 ห่อ
5. ธูปเทียนอย่างละ 1 คู่
6. ด้ายขวัญ

ตอนเย็นผู้ต้องการเรียกขวัญก็นำเครื่องประกอบพิธีเหล่านี้ไปวางที่ตามห่อเต่า คือหินก้อนเล็ก (หินสามก้อนที่นำมาตั้งเป็นเตาเพื่อใช้ปรุงอาหารในครั้งอดีต) เมื่อวางเครื่องประกอบพิธีลงบนหินก้อนเล็กแล้ว และกล่าวว่า

“ทราบว่าคุณห่อเต่ามีความเก่งกล้าไม่มีใครเทียบได้ ตอนนี้ลูกหลานขวัญหาย ไม่อยู่กับเนื้อกับตัวจึงมาขอพึ่งพาคุณตา ให้ช่วยไปตามปะลึง เอามาให้ด้วย ลูกหลานได้ห่อข้าวปลาอาหาร น้ำและหมากพลูให้แล้วเพื่อเป็นเสบียงในการเดินทางติดตามปะลึงกลับคืนมา”

และผู้ต้องการเรียกขวัญก็จะเป็นผู้ตอบเองว่า “เอาตาส่งไปเอามาให้”

จากนั้นผู้ต้องการเรียกขวัญก็จะนำไม้หรือวัตถุแข็ง ๆ ตกลงไปที่หินก้อนเล็กให้แตกออกมาเป็นก้อนเล็ก ๆ แล้วนำมารวมกับหมาก พลู และด้ายผูกแขนห่อกับผ้าขาวม้าแล้วนำไปแขวนไว้บนหัวนอนของผู้ต้องการเรียกขวัญ เป็นเวลา 3 คืน ถ้าหากว่าระหว่าง 3 คืนนี้ผู้ต้องการเรียกขวัญฝันว่าได้เดินเข้าไปในป่าที่ทุรกันดาร หลงทางกลับบ้านไม่ได้ นั่นแสดงว่าปะลึงยังไม่กลับมา ผู้ต้องการเรียกขวัญต้องไปทำพิธีหาปะลึงที่หินก้อนเล็กอีก โดยจะเข้าไปจนกว่าจะฝันว่าการหลงทางนั้นหาทางกลับบ้านได้แล้ว ผู้ต้องการเรียกขวัญจะทำการปลุกขวัญด้วยการนำด้ายที่อยู่ให้ห่อผ้าขาวม้ามาผูกไว้ที่แขนเป็นการรับขวัญ

นอกจากนี้ในอดีตยังมีพิธีหาปะลึงยังมีอีกลักษณะหนึ่งที่เรียกว่า “บอยปะลึง” หรือการกวักขวัญ เป็นพิธีกรรมการเรียกขวัญโดยการไปขอให้ “คุณตา” ก็คือที่เป็นบรรพบุรุษผู้ล่วงลับของผู้ต้องการเรียกขวัญให้ช่วยตามปะลึงที่หายไปให้กลับสู่ผู้ต้องการเรียกขวัญ โดยพิธีลักษณะนี้จะมีเจ้าพิธีเป็นผู้ทำพิธีให้ และผู้ต้องการเรียกขวัญจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี ประกอบด้วย

1. กระบุง (กรรเชอ) 1 ใบ
2. ทะนัน 1 อัน
3. อาหารคาวหวาน 1 ส้ารับ
4. กรวยจันทร์ห้า 1 ชุด (5 อัน)
5. ฐูปเทียน 1 คู่
6. หมาก 5 กำ
7. บุหรี่ 5 มวน
8. เหล้าขาว 1 ขวด
9. ข้าวปุ้น 19 ปั้น
10. ด้ายผูกแขน 19 เส้น

ขั้นตอนการประกอบพิธีเจ้าพิธีจะนำดอกไม้ ฐูปเทียน ส้ารับอาหาร เหล้า ไปเซ่นไหว้คุณตาของผู้ต้องการเรียกขวัญเมื่อไหว้เสร็จ ก็เอาก่อนข้าวปุ้นใส่ในกระบุงหรือกรรเชอแล้วเดินออกไป

จากบ้านผู้ต้องการเรียกขวัญ ระยะทางประมาณ 500 เมตร จากนั้นก็จะโยนข้าวปุ้นหนึ่งก้อนออกไป แล้วหยิบกระบุงมาถือไว้ที่มีมือข้างหนึ่ง มืออีกข้างถือเทรนาน มือที่ถือเทรนานก็จะทำท่าทางกวัก พร้อมกับเรียกชื่อผู้ต้องการเรียกขวัญที่หายไป โดยจะทำการกวักไปทั้งแปดทิศ เมื่อครบแล้วทำท่าเหมือนว่าหยิบสิ่งของอะไรซักอย่างจากเทรนานมาใส่ในกระบุง ทำเหมือนว่าได้หยิบเอาปะลึงของผู้ต้องการเรียกขวัญมา แล้วเจ้าพิธีก็จะเดินถอยหลังเข้าบ้านพร้อมกับโยนข้าวปุ้นที่เหลือออกไปที่ละก้อนจนกระทั่งเข้าไปถึงตัวบ้านพร้อมกับโยนข้าวปุ้นก้อนสุดท้าย แล้วเจ้าพิธีก็จะกล่าวกับผู้ต้องการเรียกขวัญว่าปะลึงที่หายไปนั้นได้กลับมาแล้ว

จากนั้นเจ้าพิธีจะทำการผูกแขนด้วยด้ายผูกแขนที่ได้เตรียมไว้ถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธี จากนั้นจะรอดูผลว่าปะลึงได้กลับมาสู่ผู้ต้องการเรียกขวัญแล้วหรือยัง โดยการดูจากความฝันของผู้ต้องการเรียกขวัญถ้าฝันว่าได้กลับมาอยู่ในบ้านแล้วนั้นหมายความว่าปะลึงได้กลับมาแล้ว แต่หากฝันว่ายังไม่ได้กลับบ้านแสดงว่าปะลึงยังไม่กลับมา จำเป็นจะต้องทำพิธีบอยปะลึงอีกจนกว่าปะลึงจะกลับมาสู่ผู้ต้องการเรียกขวัญ

ยังมีพิธีเฮาปะลึงอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นพิธีเฮาปะลึงที่เก่าแก่ นั่นคือพิธีช้อนขวัญ หรือเรียกตามภาษาเขมรว่า “อันเจ็ดปะลึง” พิธีกรรมการเรียกขวัญนี้คล้ายกับพิธีบอยปะลึงตรงที่จะให้คนตาเป็นผู้ไปตามปะลึงที่หายไปให้กลับมาสู่ผู้ต้องการเรียกขวัญ แต่มีความแตกต่างกันตรงอุปกรณ์ในการจับปะลึงที่หายไป โดยพิธีบอยปะลึงจะใช้เทรนานเป็นอุปกรณ์ในจับปะลึงแต่อันเจ็ดปะลึงจะใช้ชะเนียง หรือเรียกอีกอย่างว่าชะนาง เป็นอุปกรณ์ไล่จับปะลึงที่หายไป โดยเจ้าพิธีจะทำท่าทางเหมือนว่ากำลังช้อนปะลึงไปรอบ ๆ บ้านของผู้ต้องการเรียกขวัญ โดยทำการช้อนไปเรื่อย ๆ ชักครูใหญ่ก็หยิบเอาแมลงหรือมดที่พบเข้ามาไว้ที่ชะเนียง แล้วร้องบอกผู้ต้องการเรียกขวัญว่าปะลึงที่หายไปหาเจอแล้ว จากนั้นก็นำแมลงหรือมดที่พบเข้ามาในบ้านแล้วทำการผูกข้อมือผู้ต้องการเรียกขวัญด้วยด้ายขวัญที่เตรียมไว้เป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นก็รอดูผลด้วยความฝันเหมือนกับบอยปะลึง และต้องมีการทำพิธีซ้ำอีกถ้าหากปะลึงยังไม่กลับมา